

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ένταξη του λογοτεχνικού κειμένου στην καλλιέργεια της πολλαπλής νοημοσύνης με βάση το παράδειγμα του μυθιστορήματος *Παραμύθι χωρίς όνομα*: εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος διδασκαλίας.

Φοιτήτρια: Κατεβαΐνη Μπίτζου Ήβη

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Νικολουδάκη Ελπινίκη

ΣΥΝΕΠΟΠΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: Ζερβού Αλεξάνδρα, Κουρκούτας Ηλίας

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Α΄ ΜΕΡΟΣ: Το Ερευνητικό Πλαίσιο	6
1. Προβληματική της Έρευνας	7
1.1 Οικονομικός ρόλος της εκπαίδευσης	8
1.2. Πολιτισμικός-κοινωνικός ρόλος της εκπαίδευσης	9
1.3. Προσωπικός ρόλος της εκπαίδευσης	10
1.4. Διαπιστώσεις	11
2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	12
2.1. Η δύναμη της λογοτεχνίας	12
2.2. Το μυθιστόρημα Παραμύθι χωρίς όνομα	25
2.3. Λογοτεχνία και πολλαπλή νοημοσύνη	43
Β΄ ΜΕΡΟΣ: μεθοδολογικοί στόχοι, θεωρητικό πλαίσιο, έρευνα	56
1. Σκοποί και Στόχοι Ερευνητικού Σχεδίου	57
2. Σημασία της Έρευνας	58
3. Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο	59
4. Περιγραφή Εφαρμογής Διδακτικού Προγράμματος: διαδικασία και αποτελέσματα	62
4.1. Περιεχόμενο	62
4.2. Διδακτική Πράξη	64
4.2.1. Πρώτη συνάντηση	65
4.2.2. Δεύτερη συνάντηση	78
4.2.3. Τρίτη συνάντηση	90
4.2.4. Τέταρτη συνάντηση	105
4.2.5. Πέμπτη συνάντηση	118
4.2.6. Έκτη συνάντηση	135
4.2.7. Έβδομη συνάντηση	143
4.2.8. Όγδοη συνάντηση	150
4.3. Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων	159
5. Συμπεράσματα	178
5.1. Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας.(στόχος α)	179

5.2. Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης. (στόχος β)	180
5.3 Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας. (στόχος γ)	181
5.3. Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις). (στόχος δ) ..	181
5.4. Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών.(στόχος ε)	182
5.5. Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας. (στόχος στ)	182
5.6. Αγάπη για τη λογοτεχνία. (στόχος ζ)	183
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	185
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	186

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ποιος είναι ο σκοπός της εκπαίδευσης; Είναι η εκπαίδευση σήμερα αποτελεσματική ως προς την επίτευξή του; Ποιες είναι οι σύγχρονες προκλήσεις της εκπαίδευσης και πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε σε αυτές;

Με οδηγό τις παραπάνω ερωτήσεις και αντλώντας έναυσμα από προηγούμενη ερευνητική μας εμπειρία κατά την οποία παρατηρήσαμε την θετική επίδραση της λογοτεχνίας μέσα στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, στην παρούσα εργασία επιχειρούμε να απευθυνθούμε στα παραπάνω ερωτήματα χρησιμοποιώντας ως μέσο τη λογοτεχνία και τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης.

Στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα εντοπίζουμε την ανάγκη ανάπτυξης των ευκαιριών για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της φαντασίας, της κριτικής σκέψης, της συνεργασίας, του πολιτισμού, της ολόπλευρης ανάπτυξης των μαθητών και της κοινωνικής και συναισθηματικής τους μάθησης. Πιστεύουμε ότι οι δρόμοι για την καλλιέργεια των παραπάνω σίγουρα είναι πολυποίκιλοι και συνεπώς η παρούσα εργασία αποτελεί μονάχα μια πρόταση προς αυτή την κατεύθυνση. Σκοπός μας είναι να ερευνήσουμε το σχετικό θεωρητικό πλαίσιο ως βάση για την δημιουργία και πραγματοποίηση ενός πιλοτικού προγράμματος διδασκαλίας μέσα από το οποίο θα θέσουμε σε εφαρμογή την εκπαιδευτική μας πρόταση και θα παρατηρήσουμε την αποτελεσματικότητά της ως προς τους ζητούμενους στόχους. Σκοπός είναι η συνεισφορά στην ευρύτερη προσπάθεια για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είμαστε πεπεισμένοι, όπως άλλωστε παρατηρήσαμε και σε προηγούμενη σχετική έρευνά μας, ότι η δύναμη της λογοτεχνίας είναι μεγάλη ως προς την εκπαιδευτική της συνεισφορά και πιστεύουμε πως συνδυάζοντάς την με την πολλαπλή νοημοσύνη προκύπτει ένα ενδιαφέρον σχήμα, άξιο προς περαιτέρω διερεύνηση και πρακτικά αξιοποιήσιμο στο πλαίσιο της καθημερινής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η εργασία αυτή είναι χωρισμένη σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος θα γίνει παρουσίαση της προβληματικής με την οποία θα ασχοληθούμε και στη συνέχεια μια συνοπτική παρουσίαση της σχετικής βιβλιογραφίας. Στο δεύτερο μέρος θα προβούμε στην αναλυτική παρουσίαση της έρευνας που πραγματοποιήσαμε σε μία τάξη του δημοτικού, αναφερόμενοι στους μεθοδολογικούς στόχους και το θεωρητικό πλαίσιο τους και στη συνέχεια στην περιγραφή του διδακτικού προγράμματος, στην καταγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας και στην παρουσίαση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από αυτή.

Η ολοκλήρωση αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας υλοποιήθηκε με την υποστήριξη ενός αριθμού ανθρώπων στους οποίους θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμότερες ευχαριστίες μας. Πρώτα από όλους θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την κυρία Νικολοδάκη Ελπινίκη, καθηγήτρια και επόπτριά μας για την πολύτιμη βοήθειά της, την καθοδήγησή της, τις παρατηρήσεις και υποδείξεις της, τόσο στο θεωρητικό, όσο και στο πρακτικό κομμάτι της εργασίας. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κυρία Ζερβού Αλεξάνδρα και τον κύριο Κουρκούτα Ηλία, καθηγητές και συνεπότες της εργασίας μας. Ιδιαίτερα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κυρία Στριλιγκά Μαρία και την κυρία Χριστίνα Σιδέρη, δασκάλες της τάξης στην οποία πραγματοποιήσαμε την έρευνά μας, καθώς και την κυρία Μαρίνα Σούκα, διευθύντρια του 13ου δημοτικού σχολείου Ρεθύμνου, για την πολύτιμη στήριξη και βοήθειά τους στη διεξαγωγή της έρευνας. Τέλος, πολύ σημαντική ήταν και η στήριξη των μαθητών της τάξης τους οποίους επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά.

Έβη Κατεβαΐνη Μπίτζου, Ιούνιος 2018

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Το Ερευνητικό Πλαίσιο

1. Προβληματική της Έρευνας

Ο εκπαιδευτικός θεσμός στην χώρα μας, αλλά και διεθνώς, έχει διανύσει μια μακρά εξελικτική πορεία. Σήμερα, στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα εντοπίζουμε νέες προκλήσεις που ζητούν την προσοχή μας και μας προτρέπουν να προβούμε στην αναζήτηση πρωτότυπων και αποτελεσματικότερων πρακτικών.

Εντοπίζοντας τις καταβολές του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος, οδηγούμαστε στην εποχή της βιομηχανικής επανάστασης. Τότε, ανάμεσα στις ποικίλες και μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που επήλθαν, μορφοποιήθηκε ο θεσμός της εκπαίδευσης αποκτώντας τη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα. Μέχρι τότε τα παιδιά μορφώνονταν σπίτι τους ή σε μικρές ομάδες, η ύλη δεν ήταν προκαθορισμένη, ενώ ήταν σύνηθες όσοι αναζητούσαν να μάθουν κάποια τέχνη να μαθητεύουν δίπλα σε έναν μάστορα.

Με την έλευση της βιομηχανικής επανάστασης όμως, το σύστημα της εκπαίδευσης χτίστηκε με τρόπο ώστε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, η οποία χρειαζόταν πολυάριθμο, απλό, εργατικό δυναμικό. Έτσι, ο εκπαιδευτικός θεσμός αναπτύχθηκε σε αναλογία με τη λειτουργία ενός εργοστασίου. Οργανώθηκαν σχολεία, τέθηκαν κανόνες και όρια στις ώρες διδασκαλίας, ορίστηκαν το διδακτικό υλικό και οικλίμακες αξιολόγησης, και υιοθετήθηκαν αρχές τυποποίησης και συμμόρφωσης. Το μοντέλο της εκπαίδευσης διαμορφώθηκε σαν μια πυραμίδα, στη βάση της οποίας προσφερόταν η βασική εκπαίδευση και στένευε προς τα πάνω, προς την ανώτερη εκπαίδευση, όπου τα πανεπιστημιακά πτυχία ήταν πολύ λίγα. Σταδιακά, με το πέρασμα του χρόνου, οι ανάγκες άλλαξαν και δημιουργήθηκαν περισσότερες θέσεις εργασίας για απόφοιτους της ανώτερης εκπαίδευσης, χωρίς όμως να αλλάζει η βασική δομή της εκπαίδευσης.

Σήμερα, οι κοινωνίες αντιμετωπίζουν μια μορφή «ακαδημαϊκού πληθωρισμού», δηλαδή ο αριθμός των πτυχιούχων αυξάνει σημαντικά, ενώ η αξία των πτυχίων τους μειώνεται. Η οικονομική κρίση επηρεάζει έντονα πολλές χώρες, ενώ πολλοί μιλάνε για ηθική κρίση ή κρίση αξιών. Παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των ανθρώπων που πάσχουν από κατάθλιψη ή άλλες ψυχικές διαταραχές, ενώ τα παραπάνω εμφανίζονται πιο έντονα και σε μικρότερες ηλικίες. Ταυτόχρονα, υπάρχει η πεποίθηση ότι αν η εκπαίδευση αναβαθμιστεί περισσότερο και οι μαθητές κατακτήσουν γνώσεις και αποκτήσουν πτυχία, θα είναι καλύτερα προετοιμασμένοι για οτιδήποτε τους φέρει ενώπιόν τους η ζωή και θα έχουν καλύτερο μερίδιο στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα μεγαλύτερη εξέλιξη και πρόοδο της κοινωνίας.

Δυστυχώς, διαπιστώνουμε ότι το σύστημα εκπαίδευσης είναι τελικά σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικό ως προς τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, διαπίστωση που γίνεται όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε περισσότερο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Μπορούμε να εντοπίσουμε τρεις βασικούς ρόλους της εκπαίδευσης: τον οικονομικό, τον πολιτισμικό-κοινωνικό και τον προσωπικό. Ο οικονομικός ρόλος αναφέρεται στην απόκτηση των απαιτούμενων δεξιοτήτων για τον βιοπορισμό και την οικονομική παραγωγικότητα, ο πολιτισμικός-κοινωνικός στην εμβάθυνση της κατανόησής μας για τον κόσμο, ενώ ο προσωπικός στην ανάπτυξη προσωπικών ταλέντων και ευαισθησιών (Robinson, 2011: 88).

Η κρίση στην εκπαίδευση είναι ένα θέμα που προβληματίζει τους παιδαγωγούς σε όλο τον κόσμο και εκφράζεται με ποικίλους τρόπους σε όλα τα παραπάνω πεδία. Παρακάτω θα προβούμε σε μια σύντομη εξέταση του κάθε τομέα ξεχωριστά, ούτως ώστε να καταστούν περισσότερο σαφείς οι προκλήσεις για τις οποίες κάνουμε λόγο και παραπάνω.

1.1 Οικονομικός ρόλος της εκπαίδευσης

Ο ρόλος της εκπαίδευσης για την οικονομική ζωτικότητα και ανάπτυξη μιας κοινωνίας είναι κομβικής σημασίας, καθώς και κύριο μέλημα της εκπαίδευσης στο παρελθόν και σήμερα. Οι γονείς ανησυχούν για το μέλλον των παιδιών τους, τα οποία πιέζουν με όλο και περισσότερα μαθήματα και το εκπαιδευτικό σύστημα δίνει ιδιαίτερη και μερικές φορές αποκλειστική σημασία σε εκείνα τα μαθήματα που θα βοηθήσουν τα παιδιά να πετύχουν στην καριέρα τους.

Παρ' όλα αυτά υπάρχουν ισχυρά τεκμήρια, πως τα υπάρχοντα εκπαιδευτικά συστήματα προκαλούν προβλήματα σε όλους τους τομείς της αγοράς εργασίας, όπως για παράδειγμα, η υπερβολικά μεγάλη προσφορά πανεπιστημιακών αποφοίτων (σε σχέση με τις διαθέσιμες εργασιακές θέσεις), από τους οποίους πολύ λίγοι διαθέτουν αυτά που ζητά η αγορά εργασίας: δημιουργικότητα, καινοτόμες ιδέες, καλή επικοινωνιακή ικανότητα και ικανότητα συνεργασίας, δεξιότητες που σπάνια καλλιεργούνται στα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία επικεντρώνονται στη στεία μετάδοση γνώσεων, την τυποποιημένη σκέψη, την ατομική εργασία και τον ανταγωνισμό.

Ταυτόχρονα στον 21ο αιώνα οι αλλαγές στην κοινωνία είναι ταχύτερες. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας γίνεται με αλματώδεις ρυθμούς με αποτέλεσμα τη μεταμόρφωση της κοινωνίας μέσα

σε λίγες δεκαετίες. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να εκπαιδεύσουν μαθητές για ένα μέλλον που είναι σχεδόν αδύνατο να προβλεφθεί. Ποιες δεξιότητες θα είναι απαραίτητες στο μέλλον; Θα μπορέσουν οι μαθητές του σήμερα να επιβιώσουν αποτελεσματικά στις κοινωνίες του αύριο με τις δεξιότητες που αναπτύσσουν στα σύγχρονα σχολεία;

Στον 21ο αιώνα η επιτακτική ανάγκη δεν είναι η κατάκτηση γνώσεων, οι οποίες άλλωστε μπορούν εύκολα να βρεθούν οποιαδήποτε στιγμή και σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, αλλά η ανάπτυξη των ανθρώπινων ικανοτήτων για δημιουργικότητα, καινοτομία, συνεργασία και βαθύτερη κατανόηση.

1.2. Πολιτισμικός-κοινωνικός ρόλος της εκπαίδευσης

Ο ρόλος του σχολείου δεν περιορίζεται στην προετοιμασία των μαθητών για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας και στην οικονομική ζωή την κοινωνίας, αλλά και στην πολιτισμική καλλιέργεια του ατόμου και την προετοιμασία του για την είσοδο στην κοινωνία ως ενεργό μέλος για τη συνεχή βελτίωσή της.

Ο πολιτισμός διαπερνά όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας. Εκεί εντάσσονται οι σχέσεις, οι τεχνολογίες, οι τέχνες, η πολιτική, η αντιμετώπιση του περιβάλλοντος, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, η καταναλωτική στάση μας, ακόμα και το πώς αντιλαμβανόμαστε τον ίδιο μας τον εαυτό και τη ζωή μας. Είναι οι αξίες μας, η νοοτροπία που μας χαρακτηρίζει και ο τρόπος ζωής που έχουμε επιλέξει.

Σήμερα, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια «εποχή σύγχυσης» παρόμοια με άλλες καμπές στην ιστορία της ανθρωπότητας, αλλά ταυτόχρονα μοναδική, λόγω της μεγάλης τεχνολογικής ανάπτυξης αλλά και της ανατροπής της σχέσης ισορροπίας μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Σύμφωνα με τον Φίλια, οι πολιτισμοί κρίνονται στη βάση της εικόνας του ανθρώπου που προωθούν και προάγουν. Σήμερα, «βλέπουμε έναν άνθρωπο ατομικιστή, εξοικειωμένο με τη διαφθορά, ο οποίος προτιμά να κάθεται και να πληρώνεται, ονειρεύεται τον πλούτο και την ηδονή και αποζητά τη φήμη. Ο σημερινός άνθρωπος και η κοινωνία του είναι γεμάτη βία, ναρκωτικά, αδικία καθώς και επιφανειακή διασκέδαση και σχέσεις». (Φίλιας, 2005: 11-12)

Το έλλειμμα της σημερινής κοινωνίας είναι πρωταρχικά πολιτισμικό. Το σχολείο θεωρούνταν πάντα ως ο κατεξοχήν θεσμός που καλλιεργεί στον άνθρωπο ευαισθησίες και ηθικές αξίες, ενώ βοηθάει στην προώθηση του πολιτισμού. Με ποιο τρόπο και με ποιο σκοπό θα μπορούσε να

επιτελέσει το σχολείο τον πολιτισμικό του ρόλο σήμερα; Ποια είναι τα στοιχεία που θα επιτρέψουν στον αυριανό πολίτη του κόσμου να βοηθήσει ενεργά στην οικοδόμηση ενός καλύτερου κόσμου;

1.3. Προσωπικός ρόλος της εκπαίδευσης

Το σχολείο είναι επιφορτισμένο με το ρόλο της μόρφωσης των ανθρώπων. Ο Ιωάννης Πυργιωτάκης αναφέρει ότι: «Μόρφωση δε σημαίνει το σύνολο των γνώσεων. Μορφωμένος δεν είναι ο παντογνώστης, ο εγκυκλοπαιδικά πλούσιος, αυτός που κατέχει πλήθος γνώσεων. Η μόρφωση είναι κάτι άλλο και βρίσκεται πιο πέρα από τις γνώσεις. Είναι αυτό που μένει όταν αφαιρεθούν οι γνώσεις: η εσωτερική διάπλαση και καλλιέργεια του ατόμου» (Πυργιωτάκης, 2010: 59).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα είναι δομημένα με κύριο μέλημα τους την οικονομική λειτουργία της εκπαίδευσης, ενώ είναι προσανατολισμένα προς ένα μοντέλο μάθησης που δίνει έμφαση στη στείρα γνώση και απομνημόνευση. Είναι ένα σύνηθες φαινόμενο οι μαθητές να αγωνίζονται από πολύ μικρή ηλικία για καλές βαθμολογίες και επιτυχία στο σχολείο, ενώ ανυπομονούν να τελειώσει για να αφήσουν την πίεση και την επώδυνη προσπάθεια για τη γνώση πίσω τους. Αλλά και οι περισσότερες από αυτές τις γνώσεις που πήραν ξεχνιούνται σύντομα. Τα μαθήματα σπάνια αγγίζουν τα παιδιά, τα προβληματίζουν, τα αλλάζουν, ενώ οι φυσικές τάσεις, οι ανάγκες της ηλικίας τους και οι ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή καταπνίγονται.

Παρόμοιους προβληματισμούς για τους εκπαιδευτικούς της εποχής του εκφράζει και ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ στο βιβλίο του *Αιμίλιος*: ο δάσκαλος «τού μαθαίνει τα πάντα εκτός από το “γνώθι σαυτόν”, εκτός από το να χρησιμοποιεί επωφελώς τον εαυτό του, εκτός του να ξέρει να ζει και να είναι ευτυχισμένο. Τέλος, όταν τα παιδί, σκλάβος και τύραννος, γεμάτο γνώσεις και άδειο από νόημα, εξίσου εξασθενημένο στο σώμα και στην ψυχή, ρίχνεται στον κόσμο, δείχνοντας την κουταμάρα του, την αλαζονεία του και όλα του τα βίτσια, θρηνεί την αθλιότητα και τη διαστροφή του ανθρώπου» (Ρουσσώ, χ.χ.: 39).

Είναι αλήθεια πως τα παιδιά προετοιμάζονται για να πετύχουν στην αγορά εργασίας, αλλά δεν μαθαίνουν πώς να πετύχουν στη ζωή, στις σχέσεις τους, στη δική τους προσωπική ισορροπία και ευδαιμονία. Ακόμα, λείπουν οι ευκαιρίες για να αναπτύξουν τα ταλέντα, τις ικανότητες και την προσωπικότητά τους. Ο Αϊνστάιν είχε πει ότι: «Αν κρίνεις ένα ψάρι από την ικανότητά του να

σκαρφαλώνει σε ένα δέντρο το ψάρι θα περάσει όλη του τη ζωή πιστεύοντας πως είναι χαζό». Η παραπάνω φράση αναδεικνύει πολύ περιεκτικά το πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η εκπαίδευση σχετικά με το να προσφέρει στα παιδιά τις ευκαιρίες για καλλιέργεια και προσωπική ανάπτυξη.

1.4. Διαπιστώσεις

Οι ανάγκες στην εκπαίδευση όπως αναφέρθηκαν παραπάνω θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής:

- Ανάπτυξη των ανθρώπινων ικανοτήτων για δημιουργικότητα, καινοτομία, συνεργασία, κριτική σκέψη.
- Προώθηση του πολιτισμού και των αξιών.
- Προσωπική και ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου.

Μπροστά στην παρατήρηση των παραπάνω προκλήσεων που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση, ο καθένας καλείται να προβληματιστεί και να προτείνει λύσεις.

Σε προηγούμενη εργασία που πραγματοποιήσαμε (Κατεβαίνη-Μπίτζου, 2014) είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε τα οφέλη της λογοτεχνίας για τα παιδιά και την πολύτιμη συνεισφορά της στην εκπαιδευτική διαδικασία. Είδαμε να ξυπνάει το ενδιαφέρον των παιδιών και να προβληματίζονται για θέματα όπως είναι η πραγματική σημασία της φιλίας ή οι προκαταλήψεις που έχουμε. Οι μαθητές μέσα από τη διαδικασία της αφήγησης φάνηκαν να ηρεμούν, ενώ μέσα από την ταύτισή τους με τους λογοτεχνικούς ήρωες να βρίσκουν την ευκαιρία να εκφράσουν προσωπικούς προβληματισμούς και σκέψεις τους. Έγινε φανερό πως η λογοτεχνία μπορεί να λειτουργήσει ως ένα χρήσιμο εργαλείο στην εκπαιδευτική διαδικασία και να προσφέρει πολύτιμα οφέλη για το παιδί. Είναι συνεπώς πρότασή μας να αναζητήσουμε λύσεις στα προβλήματα της εκπαίδευσης που αναδείχθηκαν παραπάνω μέσα από τη λογοτεχνία. Στην παρούσα εργασία θα διερευνηθεί αυτή η δυνατότητα, να χρησιμοποιήσουμε δηλαδή τη λογοτεχνία για να εμπλουτίσουμε τη διδακτική πράξη και να βελτιώσουμε τις προβληματικές καταστάσεις που παρουσιάζονται, σε συνδυασμό με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, μια θεωρία που προσφέρει ένα διαφορετικό τρόπο κατανόησης της ανθρώπινης νοημοσύνης και συνεπώς της εκπαίδευσης.

2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

2.1. Η δύναμη της λογοτεχνίας

Είναι η λογοτεχνία σημαντική; Έχει να προσφέρει κάτι παραπάνω από απλή ψυχαγωγία; Είναι μόνο για τους «μορφωμένους»; Τι έχει η λογοτεχνία να προσφέρει στους ανθρώπους και ειδικότερα στα παιδιά; Έχει θέση στις σύγχρονες τεχνολογικά ανεπτυγμένες κοινωνίες;

Σήμερα, βλέπουμε τα παιδιά να καταπιάνονται με πολύ έντονο ενδιαφέρον με τα επιτεύγματα της τεχνολογίας: τηλεόραση, ίντερνετ, τάμπλετ και κινητά. Οι μεγάλοι προσπαθούν να τα πείσουν: «Να διαβάξεις», «το διάβασμα κάνει καλό», κ.ά. Λίγες είναι όμως οι φορές που πράγματι τα παιδιά μαγεύονται από τον κόσμο της λογοτεχνίας τόσο ώστε να του αφιερώσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, τη σκέψη και το αυθεντικό ενδιαφέρον τους. Και όμως η λογοτεχνία εκτός από τη δυνατότητα να προσφέρει ουσιαστική ψυχαγωγία και απόλαυση έχει να προσφέρει πολύ περισσότερα οφέλη τόσο προσωπικά όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της.

2.1.1. Λογοτεχνία και εκπαίδευση

Μεγάλοι στοχαστές του παρελθόντος, όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης έχουν μιλήσει για την αξία της τέχνης και της λογοτεχνίας. Για τον Πλάτωνα η τέχνη μπορεί να είναι ωφέλιμη για τον άνθρωπο, αλλά υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Καθώς ένα έργο τέχνης μιμείται την πραγματικότητα και είναι ένα αντίγραφο ψεύτικων και απατηλών πραγμάτων από τον κόσμο των αισθήσεων, κινδυνεύει να απομακρύνει τους ανθρώπους από την αλήθεια η οποία βρίσκεται στο κόσμο των ιδεών. Για τον λόγο αυτό έχει θεωρηθεί πως ο Πλάτωνας καταδικάζει την τέχνη ως μια δραστηριότητα που διαφθείρει τους ανθρώπους. Παρόλα αυτά η ίδια η δομή των έργων του είναι λογοτεχνική, εμπλουτισμένη με πλήθος μεταφορών, αλλά και μύθους που σκοπεύουν να εξηγήσουν τα διδάγματά του και να τα καταστήσουν περισσότερο κατανοητά. Φαίνεται πως ο Πλάτωνας αναγνωρίζει στη λογοτεχνία μια ιδιαίτερη δύναμη να μεταδώσει σημαντικές έννοιες στον άνθρωπο και να τον οδηγήσει προς τον κόσμο των ιδεών. Έτσι, δεν είναι το σύνολο της τέχνης που απορρίπτει ο Πλάτωνας, αλλά μονάχα ένα είδος της.

Σύμφωνα με ορισμένους ερμηνευτές του, στο έργο του Πλάτωνα περιγράφονται δύο είδη μίμησης στην τέχνη. Στην μια περίπτωση ο ποιητής μιμείται την πραγματικότητα όπως την βλέπει και την αντιλαμβάνεται μέσα από τις αισθήσεις του, φτιάχνοντας το αντίγραφο ενός αντίγραφου. Στη δεύτερη περίπτωση όμως, χρησιμοποιεί τα υλικά του με σκοπό να μιμηθεί καταστάσεις του

πνεύματος (θάρρος, γενναιοδωρία κλπ). Έτσι, στο 3ο βιβλίο της *Πολιτείας* ο Πλάτωνας αναφέρει πως η μιμητική τέχνη που θα έπρεπε να επιτραπεί στην Πολιτεία θα είναι αυτή που μιμείται τον καλό άνθρωπο, δηλαδή εκείνης της μίμησης που επιχειρεί να παρουσιάσει μια ιδέα. Ο άνθρωπος λόγω της τάσης του να μιμείται τα πρότυπα που του δίνονται θα βοηθούνταν από μια τέχνη που μιμείται πρότυπα που πηγάζουν από τον κόσμο των ιδεών, ενώ θα διαφθειρόταν από μια τέχνη που μιμείται τα ανθρώπινα πάθη (Καπραλού, 2012: 187-189). Σημασία στη διδακτική δύναμη της τέχνης δίνει και ο Αριστοτέλης, ο οποίος αναφέρει ότι στην καλλιτεχνική δημιουργία παρουσιάζονται άνθρωποι με αξίες ικανοί να αποτελέσουν πρότυπα ζωής και να εμπνεύσουν ιδανικά στους θεατές (Σπυριδάκη, 2009). Με τον τρόπο αυτό ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης συνδέουν τη λογοτεχνία με την παιδεία, δίνοντας έμφαση στο διδακτικό αποτέλεσμα που θα προκύψει μέσα από την επαφή του ανθρώπου με την τέχνη και συνεπώς και με τη λογοτεχνία.

Η σχέση της λογοτεχνίας με την εκπαίδευση όμως έχει υπάρξει ιδιαίτερα προβληματική, όπως αναφέρει η Αλεξάνδρα Ζερβού στο άρθρο της *Η λογοτεχνία στο σχολείο ή απορίες μιας ενήλικης που διαβάσει λογοτεχνία*. Η λογοτεχνία στο σχολείο έχει συχνά χρησιμοποιηθεί ως ένα απλό μέσο εκμάθησης, δίνοντας τεράστια σημασία στην απόκτηση της γνώσης και ελάχιστη στην απόλαυση του λογοτεχνικού έργου. Από την άλλη έχει φτάσει στο άλλο άκρο, όπου απόλυτα αφοσιωμένη στην αισθητική απόλαυση του έργου και τη χρήση του ως ένα έναυσμα για προβληματισμό σε σημαντικά θέματα της σύγχρονης ζωής, έχει ξεχάσει πλήρως τη λογοτεχνικότητα του κειμένου. Το διάβασμα έχει γίνει έτσι γρήγορο, επιφανειακό και επιπόλαιο, ενώ πολλά βιβλία γραμμένα για παιδιά χαρακτηρίζονται από ένα έντονα διδακτικό χαρακτήρα που παρουσιάζει έλλειψη λογοτεχνικότητας, φυσικότητας, ευαισθησίας και πειστικότητας. Άλλες φορές το λογοτεχνικό κείμενο ακρωτηριάζεται μέσα από την αποσπασματική του παρουσία στα σχολικά εγχειρίδια, όπου το νόημά του μπορεί ακόμα και να διαστρεβλωθεί για να υπηρετήσει τους σκοπούς της εκπαίδευσης, ενώ η χρονική πίεση δεν επιτρέπει μια μεγαλύτερη εμβάθυνση (Ζερβού, 1999). Αναδεικνύεται έτσι η ανάγκη να μην χρησιμοποιείται η λογοτεχνία μόνο για να εκπληρώνει τους σκοπούς της εκπαίδευσης, αλλά και η εκπαίδευση να φροντίσει έτσι ώστε να μην παραβιάζει την έντεχνη φύση της λογοτεχνίας.

2.1.2. Λογοτεχνικότητα και η επίδραση της τέχνης στην ψυχή του ανθρώπου

Για τη σημασία της τέχνης και της λογοτεχνικότητας μπορούμε να ανατρέξουμε στον Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης αναδεικνύει τον θεραπευτικό χαρακτήρα της τέχνης, η οποία μέσα από την μετουσίωση των καθημερινών πράξεων και βιωμάτων του ανθρώπου σε καλλιτεχνική δημιουργία

επιφέρει την εσωτερική κάθαρση από συγκινησιακές καταστάσεις και σκέψεις που τον φθείρουν (Σπυριδακη, 2009). Στο βιβλίο του *Πολιτικά* γράφει πως «δεν πρέπει να χρησιμοποιούμε τη μουσική για μια μόνο ωφέλεια αλλά για πολλές (και για την παιδείυση, δηλαδή, και για την κάθαρση)» και συνεχίζει «το πάθος, άλλωστε, που αναστατώνει ορισμένες ψυχές υπάρχει σε όλους ανεξαιρέτως. Σε άλλους όμως αναπτύσσεται λιγότερο και σε άλλους περισσότερο, όπως ο οίκτος και ο φόβος, ακόμη και ο ενθουσιασμός, ορισμένοι άνθρωποι δέχονται αυτό το δυνατό συναίσθημα, και τους βλέπουμε, όταν χρησιμοποιούν τις μελωδίες που εξάπτουν την ψυχή, να επηρεάζονται από τις ιερές μελωδίες, και να φτάνουν σε κατάσταση σαν να έχουν περάσει θεραπεία και κάθαρση. Το ίδιο υφίστανται κατ' ανάγκη και όσοι ρέπουν προς τον οίκτο και τον φόβο και όσοι έχουν απόλυτη ροπή στα πάθη, ενώ οι υπόλοιποι ανάλογα με τον βαθμό ευαισθησίας του καθενός- σε όλους, λοιπόν, επέρχεται κάποια μορφή κάθαρσης, και ανακουφίζονται με ευχαρίστηση» (Αριστοτέλης, 1995: 292-295). Δεν είναι μόνο στοιχείο της μουσικής τέχνης όμως η κάθαρση, καθώς αυτή εμφανίζεται και ως βασικό δομικό στοιχείο της τραγωδίας στον ορισμό που της δίνει ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* του: «Είναι λοιπόν τραγωδία μίμηση πράξεως σπουδαίας [σοβαρής] και τέλει [αποτελειωμένης], ορισμένου μεγέθους, [που διατυπώνεται] σε γλώσσα μυρωδισμένη [περίτεχνη, καταστόλιστη], χωριστά κάθε είδος [μυρωδικού ή γλωσσικού στολιδιού κατανεμημένο] στα [διάφορα] μέρη [της], προσώπων και από πρόσωπα που δρουν και όχι [που αφηγούνται] με απαγγελία, [πράξεως] η οποία, με το έλεος και τον φόβο [που προξενεί], διεκπεραιώνει την κάθαρση αυτού του είδους των [τραγικών]» (Αριστοτέλης, 1995: 193). Την έννοια της κάθαρσης όπως αυτή νοείται στα έργα του Αριστοτέλη εξηγεί ο Ηλίας Νικολούδης στην εισαγωγή της μετάφρασης της *Ποιητικής* ως εξής: «η τραγική κάθαρση είναι είδος θεραπευτικής αγωγής, εξυγιάνσεως των ψυχών, είδος καταπραϋντικού και, κατά κάποιον τρόπο, εμβολιασμού ή ακόμη, στην πιο αισιόδοξη έκφραση, είδος πανάκειας. Η ποιητική κάθαρση θεραπεύει το πνεύμα και την ψυχή, όπως η ιατρική θεραπεύει το σώμα.[...] Κάθαρση σημαίνει έτσι άρση της αλλοτρίωσης, αποκατάσταση της ακεραιότητας, της γνησιότητας: το “καθαρό νερό“ είναι νερό και τίποτε άλλο, ο “καθαρός λόγος” λόγος και τίποτε άλλο. Το καθαρό πράγμα δεν έχει τίποτε ξένο ή συμπτωματικό και δεν του λείπει τίποτε απ' ό,τι αποτελεί την ουσία του. Η κάθαρση ως αποκατάσταση της ακεραιότητας είναι ασφαλιστική δικλίδα και μηχανισμός προστασίας της γνησιότητας» (Αριστοτέλης, 1995: 120-122). Είναι λοιπόν η τέχνη αυτή που μέσα από την καθαρτική της λειτουργία επιτρέπει στον άνθρωπο να

επαναπροσδιοριστεί, να πετάξει όσα μέσα του τον λερώνουν και να βρει τη δική του προσωπική εσωτερική ισορροπία.

Παρόμοια φαίνεται να είναι και η γνώμη του Οδυσσέα Ελύτη όπως την εκφράζει στο *Άξιον εστί*: «Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί, όπου και να θολώνει ο νους σας, μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη». Είναι η ιδιαίτερη φύση της τέχνης που επιτρέπει στο έργο να μιλήσει βαθιά στην ψυχή του ανθρώπου και να τον επηρεάσει φέρνοντας τον εξαγνισμό και τη συγκινησιακή ανακούφιση. Σε ένα λογοτεχνικό έργο, η λογοτεχνικότητα είναι αυτή που επιτελεί αυτό το ρόλο, όμως αν στο βωμό της ευκολίας και της βιασύνης θυσιάζεται η τέχνη, τότε αυτή χάνει τη δύναμη της και η λογοτεχνία παύει να είναι μια τέχνη που αγγίζει την ψυχή ενώ γίνεται ένα απλό μέσο για την επίτευξη ποικίλων σκοπών.

2.1.3. Αφήγηση και η κατανόηση της ζωής

Τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει κανείς από τη λογοτεχνία είναι ποικίλα. Δεν είναι τυχαίο ότι η λογοτεχνία είναι ένα είδος τέχνης με μεγάλη ιστορία. Οι μύθοι και τα παραμύθια χάνονται στο βάθος της ιστορίας της ανθρωπότητας, καθώς οι άνθρωποι πάντα είχαν την ανάγκη να αφηγηθούν τις ιστορίες τους. Ο Γιώργος Σεφέρης λέει ότι «τα βιβλία είναι αποθήκες ζωής», αλλά και η Τασούλα Τσιλιμένη, στο βιβλίο της *Αφήγηση και εκπαίδευση: Εισαγωγή στην τέχνη της αφήγησης, άρθρα και μελετήματα* (2011), συσχετίζει τη ζωή του κάθε ατόμου με τις αφηγήσεις εξηγώντας πόσο σημαντικές είναι οι τελευταίες. Σύμφωνα με την ίδια, η ίδια η ζωή είναι μια αφήγηση, όλα όσα καθημερινά βιώνει ένας άνθρωπος: ο έρωτας, το σχολείο, η εργασία, η πολιτική, ο πόλεμος, οι κακουχίες της ζωής, ο μικρόκοσμος και ο μακρόκοσμος αποκτούν νόημα, τάξη και έκφραση μέσα από τις ιστορίες. Σχετικά με αυτά αναφέρει τα λόγια του Βιτσέντσο Τσεράμι: «Τη στιγμή που ο άνθρωπος διηγείται ένα επεισόδιο, ένα παραμύθι, μια προσωπική εμπειρία, κάνει ένα βήμα πίσω σε σχέση με την πραγματικότητα, την παρατηρεί και τη κρίνει. Είναι μια πνευματική στιγμή πολύ μεγάλης σημασίας, κατά την οποία ο αφηγητής από τη μια αποκρυπτογραφεί την πραγματικότητα, και από την άλλη μεταβιβάζει, σαν να πρόκειται για διαθήκη, την ανάμνηση της στιγμής, ούτως ώστε οι άλλοι να γνωρίζουν από πού προέρχονται. Η διήγηση είναι η διαφύλαξη της ταυτότητας, μια μεγάλη ανάγκη. Γι' αυτό δεν πέθανε ποτέ» (Τσιλιμένη, 2011: 166). Ακούγοντας τις ιστορίες των άλλων αναζητούμε τις δικές μας ιστορίες, παίρνουμε ιδέες και μαθαίνουμε πράγματα που δεν ξέραμε ή δεν είχαμε σκεφτεί. Με αυτόν τον τρόπο η νοηματοδότηση των εμπειριών μας διευκολύνεται.

Στο συλλογικό τόμο *Η δύναμη της λογοτεχνίας* έχουν συλλεχθεί άρθρα μεταπτυχιακών φοιτητών καθώς και εν ενεργεία εκπαιδευτικών οι οποίοι αναδεικνύουν το ευρύ ζήτημα της διδακτικής της λογοτεχνίας προσεγγίζοντάς το μέσα από μια ποικιλία λογοτεχνικών και κριτικών θεωριών. Η Βίκυ Πάτσιου και η Τζίνα Καλογήρου αναφέρουν πως η ανάγνωση της λογοτεχνίας προσφέρει πολλαπλά οφέλη πέρα από την απλή τέρψη. Προσφέρει στον αναγνώστη τον κόσμο στην πολλαπλότητα και την ολότητα του, επιτρέπει στον άνθρωπο να βγει από τον εαυτό του και να γνωρίσει τον κόσμο από διαφορετικές οπτικές γωνίες, να διευρύνει τα όρια της ύπαρξής του και να κατανοήσει βαθύτερα την ίδια του ζωή δίνοντάς της νόημα και σκοπό. (Πάτσιου, Καλογήρου, 2013: 9-10)

Ο Edwige Chirouter στο άρθρο του «Τι σκέφτεται η Παιδική Λογοτεχνία; Φιλοσοφώντας με τα παιδιά χάρη στην ανάγνωση διηγημάτων», στο συλλογικό τόμο: *Φιλοσοφία, φιλοσοφία είσαι εδώ; Κάνοντας φιλοσοφία με τα παιδιά*, ρωτάει: «Γιατί υπάρχει λογοτεχνία; Άραγε γιατί έχουμε ανάγκη να διηγούμαστε στον εαυτό μας ιστορίες;» και απαντάει: «Διότι οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να λεκτικοποιήσουν τον κόσμο και να τον σκεφτούν. Να δώσουν μορφή και νόημα στα μυστήρια του κόσμου». «Η λογοτεχνία μοιάζει με ένα απέραντο εργαστήριο, όπου οι άνθρωποι μπορούν να πλάθουν, να σχεδιάζουν και να επανασχεδιάζουν επ' άπειρον τις καταστάσεις, τα διλήμματα και τα προβλήματα που τους απασχολούν» (Edwige Chirouter, 2013: 296).

Η Ελπινίκη Νικολουδάκη-Σουρή γράφει στο βιβλίο της *Της Κρήτης... αφηγηματολογικές προσεγγίσεις* πως θέματα που πάντα προβληματίζαν τους ανθρώπους, όπως το καλό, το κακό, ο πόλεμος, η ειρήνη, η μεταθανάτια ζωή, γίνονται αντικείμενο προβληματισμού μέσα από τα ποικίλα λογοτεχνικά έργα του κάθε πολιτισμού, αντικατοπτρίζοντας κάθε φορά και έναν διαφορετικό τρόπο αντίληψης σχετικά με αυτά. «Ό,τι διαβάζουμε ή ό,τι ακούμε σε έναν μύθο δεν είναι μόνο μια ιστορία, αλλά, επιπλέον και μια υπερβατική, μεταφυσική δικαιολόγηση των γεγονότων, των μεγάλων προβλημάτων της ζωής» (Νικολουδάκη-Σουρή, 2003: 212). Ακόμα, η λογοτεχνία συνδέεται στενά με την ιστορία προσφέροντας την ευκαιρία να ιδωθούν σημαντικά γεγονότα μέσα από την άμεση προσωπική εμπειρία των ανθρώπων που τα βίωσαν. Το ιστορικό γεγονός φαντάζει μακρινό και απρόσιτο, η λογοτεχνία όμως παίρνει το γεγονός αυτό και το μετατρέπει σε προσωπικό. Ο αναγνώστης συμμετέχει συναισθηματικά σε αυτό που διαβάζει, καθώς ο έντεχνος λόγος τον μεταφέρει στη στιγμή και στο χώρο των γεγονότων και η παρουσίαση των ανθρώπων που τα βιώνουν, των συναισθημάτων τους και των προσπαθειών τους τον οδηγούν

σε μια ταύτιση μαζί τους. Αυτός είναι και ο λόγος που ο Αριστοτέλης συνέδεε τη φιλοσοφία περισσότερο με τη λογοτεχνία, παρά με την ιστορία, αλλά και που ο Πλάτωνας επέλεξε τη λογοτεχνία για να παρουσιάσει τις απόψεις του. Η προσωπική μαρτυρία αναφέρει η Νικολουδάκη-Σουρή «ρίχνει φως όχι τόσο στα επίσημα τεκμήρια, αλλά στα αφανή και λησμονημένα», στο λόγο των απλών ανθρώπων και συνεπώς βοηθάει το παιδί «να παρακολουθήσει τις φάσεις της ανταπόκρισης του ανθρώπου σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή ως ατόμου και μέλους μια ιστορικής κοινότητας, να συμμεριστεί την περιπέτειά του να σχηματίσει άποψη και να ορίσει τη στάση του» στο άρθρο της *Το διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών ως χώρος συνάντησης της ιστορίας και της λογοτεχνίας ενός τόπου*. (Νικολουδάκη-Σουρή, 2005: 4-5). Εκτός από μια προσωπική πράξη η λογοτεχνική ανάγνωση είναι και μια κοινωνική πράξη, όπου ο αναγνώστης έρχεται σε επαφή με την ιστορία της ανθρωπότητας, τους προβληματισμούς και τις αναζητήσεις της, παίρνοντας και αυτός μέρος στην κατανόησή τους και στην προσπάθεια εξεύρεσης λύσεων.

Η μεγάλη αυτή δύναμη της λογοτεχνίας για κατανόηση και νοηματοδότηση της ζωής που περιεγράφηκε παραπάνω, βρίσκεται στην προσωπική επαφή του ατόμου με αυτή, αλλά και στο διάλογο που προκύπτει μέσα από τη συνανάγνωση και επιτρέπει τη διεύρυνση των προσωπικών ορίων κατανόησης του κάθε ατόμου. Όταν κάποιος διαβάσει μόνος του αναπτύσσει μια εσωτερική συζήτηση με το βιβλίο, τους ήρωες, την πλοκή, εντυπωσιάζεται από την ομορφιά του λόγου και ταυτίζεται με τους ήρωες της ιστορίας, επιτρέποντας έτσι μια συναισθητική εμπλοκή που τον μεταφέρει στον τόπο και το χρόνο της ιστορίας. Με τον τρόπο αυτό νοηματοδοτεί τις εμπειρίες του και κατανοεί τον εαυτό του, βάζοντας μια τάξη στο εσωτερικό του χάος. Όταν όμως διαβάσει μαζί με άλλους η εμπειρία του διευρύνεται, αφού καλείται να περάσει από μια προσωπική ερμηνεία σε μια πλουραλιστική θεώρηση της αλήθειας. Του δίνεται η ευκαιρία να βγει από τον εαυτό του, να κατανοήσει τη ζωή και να διευρύνει τα όρια της ύπαρξής του, εντάσσοντας τον εαυτό του μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η λογοτεχνία μπορεί ταυτόχρονα να λειτουργήσει ως μέσο διδασκαλίας προσφέροντας άξια πρότυπα προς μίμηση στους ανθρώπους, να φέρει μια εσωτερική αρμονία μέσα από τη διαδικασία της κάθαρσης και να βοηθήσει στην ψυχοπνευματική και κοινωνικοποιητική εξέλιξη του ανθρώπου.

Μιλώντας πιο συγκεκριμένα ο Μπρούνο Μπέτελχαϊμ, αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στη δομή ενός παραμυθιού, ενός μύθου και κατ' επέκταση ενός μυθιστορήματος και ειδικότερα ενός

μυθιστορήματος μαθητείας, και σε καταστάσεις που ένα μικρό παιδί και αργότερα ένας έφηβος βιώνουν. Σύμφωνα με τον Μπρούνο Μπέτελχαϊμ στο βιβλίο του *Η γοητεία των παραμυθιών*, τα παραμύθια επιτρέπουν στα παιδιά να βάλουν σε τάξη το εσωτερικό τους χάος και προσφέρουν βοήθεια ως προς τη διαχείριση των εσωτερικών συγκρούσεων, ενώ διδάσκουν και βοηθούν το παιδί να διαμορφώσει το χαρακτήρα του και να κατακτήσει δεξιότητες που απαιτούνται για να μπορεί να καταλαβαίνει και να διαχειρίζεται τον εαυτό του, αλλά και να βρίσκει νόημα στη ζωή του. Ο Μπρούνο Μπέτελχαϊμ δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη του παιδιού να βρει ένα νόημα στα όσα συμβαίνουν στη ζωή του, το οποίο θεωρεί ως το δυσκολότερο επίτευγμα που θα χρειαστεί να κάνει ένας άνθρωπος και που αν δεν τα καταφέρει κινδυνεύει να χάσει την επιθυμία του για ζωή. Σχετικά με το θέμα αυτό, ο Μπρούνο Μπέτελχαϊμ γράφει: «Το κύριο καθήκον μου ως παιδαγωγού και θεραπευτή παιδιών με σοβαρές ψυχικές διαταραχές ήταν να ξαναδώσω νόημα στη ζωή τους. Αυτό το έργο μου έδειξε ότι αν τα παιδιά ανατρέφονταν έτσι ώστε η ζωή τους να έχει νόημα για αυτά, τότε δεν θα χρειαζόταν ειδική βοήθεια» (Μπέτελχαϊμ, 1995: 12). Η λογοτεχνία σύμφωνα με τον ίδιο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο και το παιδί να βρουν αυτές τις απαντήσεις. «Όσο περισσότερο προσπαθούσα να κατανοήσω γιατί αυτές οι ιστορίες καταφέρνουν τόσο επιτυχώς να εμπλουτίσουν την εσωτερική ζωή του παιδιού, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούσα ότι έχοντας πολύ βαθύτερη σημασία από οποιοδήποτε άλλο ανάγνωσμα αρχίζουν από εκεί που πραγματικά βρίσκεται το ψυχολογικό και συναισθηματικό είναι του παιδιού. Μιλούν για τις σοβαρές εσωτερικές πιέσεις του με τρόπο που το παιδί κατανοεί ασυνείδητα και προσφέρουν παραδείγματα τόσο προσωρινών, όσο και διαρκών λύσεων στις πιεστικές δυσκολίες» (Μπέτελχαϊμ, 1995: 15).

2.1.4. Μύθοι, παραμύθια και η πορεία εξέλιξης του αναπτυσσόμενου ανθρώπου

Ο Βλάντιμιρ Προπ μελετώντας ένα μεγάλο αριθμό λαϊκών παραμυθιών στο έργο του *Μορφολογία του παραμυθιού*, είχε εντοπίσει συγκεκριμένες και σταθερές λειτουργίες που τα δρώντα πρόσωπα έκαναν ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του κάθε παραμυθιού που άλλαζαν. Εν συντομία το βασικό σχήμα αυτών των λειτουργιών ήταν: η απομάκρυνση του ήρωα από το σπίτι του, είτε ηθελημένα είτε όχι για την κάλυψη κάποιας έλλειψης που δημιουργήθηκε στην οικογένεια από κάποιον ανταγωνιστή. Ένας δωρητής-βοηθός του ήρωα τον δοκιμάζει για να αποδείξει ότι είναι ικανός. Όταν πετύχει στις δοκιμασίες του ο ήρωας παίρνει από τον δωρητή ένα μαγικό μέσο. Με αυτό είναι έτοιμος να πολεμήσει τον ανταγωνιστή και να τον νικήσει. Ο νικητής

ήρωας γυρνάει στο σπίτι του αγνώριστος, όπου μετά από τη νίκη απέναντι σε έναν ψεύτικο ήρωα αναγνωρίζεται από τους υπόλοιπους, παντρεύεται και ανεβαίνει στο θρόνο (Propp, 1991).

Η ταξινόμηση αυτή επέτρεψε να μπει μια τάξη στην αφήγηση και να διευκολύνει τη μελέτη της. Έτσι, τα παραμύθια αυτά συνδέθηκαν με τις παραδόσεις των τελετών μύησης των πρωτόγονων κοινωνιών, όπως αναφέρει η Ελπινίκη Νικολουδάκη-Σουρή, στο βιβλίο της *Της Κρήτης... αφηγηματολογικές προσεγγίσεις*, καθώς παρατηρήθηκε πως η δομή τους επαναλαμβάνει τη δομή της τελετής. Η πράξη των τελετών μύησης σιγά σιγά μετασχηματίστηκε σε διήγηση καθώς ο πολιτισμός μας εξελίχθηκε, δίνοντας έτσι μια ιδιαίτερη σημασία και δύναμη στα παραμύθια (Νικολουδάκη-Σουρή, 2003). Η ψυχολογία προσεγγίζοντας το «γιατί» αυτών των τελετών μύησης και των κρυμμένων μηνυμάτων των παραμυθιών αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στην πορεία του ήρωα των λαϊκών παραμυθιών και σε μια εσωτερική ψυχολογική πορεία του ατόμου στην προσπάθεια εξέλιξης της αυτοσυνειδήσής του. Σύμφωνα με τον Γιόζεφ Χέντερσον στο άρθρο του «Οι αρχέγονοι μύθοι και ο σύγχρονος άνθρωπος», το παιδί εξαρτημένο από τους γονείς στην εφηβεία, καλείται να φύγει από την ασφάλειά που του παρέχουν και να ξεπεράσει τις δοκιμασίες που του βάζει η ζωή έτσι ώστε να αποκτήσει τα εσωτερικά εφόδια που θα του επιτρέψουν να ενηλικιωθεί και να είναι συνειδησιακά έτοιμο για να μπει στον κόσμο των ενηλίκων (Χέντερσον, 1964).

Αλλά δεν είναι μόνο το παιδί που αντιμετωπίζει δοκιμασίες ανάλογες με αυτές του ήρωα και ωριμάζει αντιμετωπίζοντάς τις, αλλά όλοι οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της ζωής τους καλούνται να κάνουν κάτι παρόμοιο. Σύμφωνα με τον Τζόζεφ Κάμπελ, ένα σημαντικό ερευνητή των αρχαίων μύθων, το ηρωικό ταξίδι ουσιαστικά περιγράφει μια μεταμόρφωση της συνείδησης, δηλαδή μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης. Ο Τζόζεφ Κάμπελ στο βιβλίο του *Η δύναμη του μύθου*, αναφέρει πως μια τέτοια μεταμόρφωση την έχουμε κάνει όλοι μας και συνεχίζουμε να την κάνουμε σε πολλές φάσεις της ζωής μας. Για παράδειγμα, η πρώτη μας μεταμόρφωση έγινε κατά τη γέννησή μας, ο νέος που πάει στον πόλεμο μεταμορφώνεται, αλλά και η γυναίκα που γεννάει, το παιδί που περνάει στην εφηβεία. Υπάρχουν πολλές εμπειρίες στη ζωή κάθε ανθρώπου που τον μεταμορφώνουν τόσο εξωτερικά, όσο και εσωτερικά. Ο καθένας είναι ένας ήρωας στις διάφορες περιπέτειες της ζωής του. Η σημαντικότητα του μύθου του ήρωα λοιπόν έγκειται στο ότι παρέχει ένα πρότυπο για τον χειρισμό αυτής της μεταμόρφωσης και δείχνει ένα δρόμο (Campbell, 1998).

Τον εξελισσόμενο ήρωα των μυθιστορημάτων αυτή τη φορά, μελέτησε ο Μιχαήλ Μπαχτίν στο έργο του «δοκίμια ποιητικής», όπου αναπτύσσεται η θεωρία του για τη σταδιακή διαμόρφωση του μυθιστορήματος μαθητείας. Ο συχνότερος τύπος μυθιστορήματος παρουσιάζει έναν ήρωα «ακίνητο», που γύρω του λαμβάνει χώρα κάθε είδους κίνηση, για παράδειγμα από φτωχός γίνεται πλούσιος, αλλάζει τους στόχους του ή τα γεγονότα αλλάζουν τη μοίρα του, εσωτερικά όμως παραμένει αμετάβλητος. Το μυθιστόρημα μαθητείας αντιθέτως, παρουσιάζει την εικόνα του εξελισσόμενου ανθρώπου, του ανθρώπινου γίνεσθαι. Σε ένα τέτοιο μυθιστόρημα φανερώνονται «όλες εκείνες οι ουσιαστικές εσωτερικές μεταβολές στο χαρακτήρα και στις αντιλήψεις του ανθρώπου, οι οποίες συμβαίνουν μέσα του με τη μεταβολή της ηλικίας του» (Μπαχτίν, 2014: 25).

Ένα σημαντικό διακύβευμα για την εκπαίδευση είναι να προσφέρει στους μαθητές ευκαιρίες για ουσιαστική προσωπική ανάπτυξη. Η ιστορία του ήρωα αποτελεί ένα αρχετυπικό μοντέλο αυτής της εσωτερικής διαδικασίας ωρίμανσης που βιώνει κάθε άνθρωπος. Οι λογοτεχνικές αφηγήσεις γεννημένες από τον άνθρωπο και την ανάγκη του να κατανοήσει, να βάλει σε τάξη και να νοηματοδοτήσει τον κόσμο και τον εαυτό του περιγράφουν το ταξίδι του ήρωα και της ηρωίδας στη ζωή, τις δοκιμασίες που αντιμετωπίζει, τις βοήθειες που δέχεται, την αναζήτηση, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες, τις αξίες του, τη δική του νοηματοδότηση για τον κόσμο. Κάθε αφήγηση δείχνει και μια προσέγγιση για τη ζωή, εξετάζει ένα δρόμο και έναν τρόπο για να υπάρξει ο άνθρωπος, για να βρει την κάθαρση, την ευτυχία, για να ζήσει τη ζωή του.

Η λογοτεχνία και πιο συγκεκριμένα οι ιστορίες ηρώων, όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει σε προηγούμενη εργασία μας, μπορούν να γίνουν εξαιρετικά χρήσιμα εργαλεία στα χέρια ενός παιδαγωγού, προωθώντας τόσο την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου, αλλά και την πολιτισμική του καλλιέργεια. Με αφορμή το βιβλίο του Νίκου Καζαντζάκη *Στα παλάτια της Κνωσού* είχαμε φέρει τα παιδιά σε επαφή με τον μύθο του Θησέα, μέσα από τον οποίο τους δόθηκε η ευκαιρία να προβληματιστούν πάνω σε θέματα της κοινωνίας και του ανθρώπου που αναδεικνύονται μέσα από το κείμενο. Η προσέγγιση του μύθου μέσα από το συγκεκριμένο μυθιστόρημα έφερε στην επιφάνεια ιδιαίτερα στοιχεία, καθώς δίνει στους ήρωες της ιστορίας έναν πολύπλευρο χαρακτήρα. Για παράδειγμα, ο Μινώταυρος δεν είναι απαραίτητα ένα φριχτό τέρας, αλλά μπορεί να είναι ένα παρεξηγημένο ον που υποφέρει και η Αριάδνη δεν είναι απαραίτητα καλή, αφού προδίδει τους δικούς της για έναν ξένο. Ταυτόχρονα, ενώ ο Θησέας παρουσιάζεται ως ένας δυνατός ήρωας και συνεπώς μερικές φορές απρόσιτος, οι κεντρικοί ήρωες της ιστορίας, η Κρινό και ο Χάρης, είναι

δύο παιδιά που εμπλέκονται στο μύθο του Θησέα, αντιμετωπίζουν δυσκολίες, καλούνται να υπερασπιστούν αξίες και ονειρεύονται καλύτερες ημέρες. Μέσα από τα δικά τους μάτια τα παιδιά της τάξης μας κλήθηκαν να προβληματιστούν για δικά τους καθημερινά θέματα, όπως είναι η φιλία ή οι προκαταλήψεις και να αναρωτηθούν για τη δική τους στάση, τα δικά τους λάθη και πως θα μπορούσαν να αναθεωρήσουν σχετικά με αυτά σε μια διαδικασία εσωτερικής ωρίμανσης.

2.1.5. Λογοτεχνία, φαντασία και δημιουργικότητα

Όμως, η δύναμη της λογοτεχνίας δεν σταματάει εδώ. Το κύριο συστατικό των παραμυθιών, των ιστοριών και της λογοτεχνίας εν γένει είναι η φαντασία. Ο Αϊνστάϊν θεωρούσε τη φαντασία σπουδαιότερο εφόδιο από τη γνώση, καθώς «η γνώση περιορίζεται σε αυτό που καταλαβαίνουμε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, ενώ η φαντασία αγκαλιάζει όλα αυτά που θα κατανοήσουμε στο μέλλον». Στο παραμύθι χωρίς όνομα μας παρουσιάζονται ταυτόχρονα ο κόσμος έτσι όπως τον βλέπουμε να είναι σήμερα, αλλά και έτσι όπως θα μπορούσε να είναι. Έτσι, λειτουργεί ταυτόχρονα η γνώση του παρόντος και η φαντασία ενός καλύτερου μέλλοντος. Σύμφωνα με τον Κεν Ρόμπινσον η φαντασία και η δημιουργικότητα, δύο παρεξηγημένες ανθρώπινες ικανότητες που στο παρελθόν είχαν παραγκωνιστεί, τα τελευταία χρόνια αποκτούν και πάλι βαρύνουσα σημασία. Ο Ευγένιος Τριβιζάς στην ομιλία του «Ας φανταστούμε» τοποθετήθηκε σχετικά αναφέροντας πως «η ενθάρρυνση της δημιουργικότητας και η καλλιέργεια της φαντασίας είναι από τις πιο παραμελημένες πλευρές των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων. Παραγεμίζουμε τα παιδιά με γνώσεις, πληροφορίες, γεγονότα και αφήνουμε τη φαντασία τους να λιμοκτονεί. Τα παιδιά εισέρχονται στο σχολείο με πλούσια φαντασία και αποφοιτούν με φαντασίες ατροφικές ή στραγγαλισμένες» και συνεχίζει λέγοντας πως «η καλύτερη τροφή της φαντασίας είναι τα παραμύθια» (Τριβιζάς, 2014).

Τόσο ο Κεν Ρόμπινσον όσο και ο Ευγένιος Τριβιζάς συνδέουν τη φαντασία με την επιστήμη. Στην επιστήμη είναι εμφανής η ανάγκη για ανθρώπους με ανεπτυγμένη τη δύναμη της δημιουργικής φαντασίας, καθώς αυτή είναι που επιτρέπει να γίνονται νέα βήματα προς το άγνωστο, να πραγματοποιούνται εφευρέσεις και καινοτομίες. Εξίσου σημαντική είναι η σημασία της φαντασίας στους τομείς της τέχνης, αλλά και στους υπόλοιπους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σύμφωνα με τον Κεν Ρόμπινσον, ο ανθρώπινος νους δεν μπορεί να αντιληφθεί αφηρημένες ιδέες, αλλά μονάχα χειροπιαστά πράγματα χωρίς τη δύναμη της φαντασίας. Είναι η δύναμη του συμβολισμού που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε τα συναισθήματά μας, για τα οποία μπορούμε σχεδόν μονάχα μέσα από μεταφορές να μιλήσουμε, να αντιληφθούμε ιδέες όπως η

αγάπη, η δικαιοσύνη, η ελευθερία και να δημιουργήσουμε περίπλοκες μορφές γλώσσας, τέχνης, μαθηματικών κλπ. Ο Λούντβιχ Βίτγκενστάιν έχει διατυπώσει τη περίφημη φράση: «Τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου», προσπαθώντας να εξηγήσει τη μεγάλη σημασία της γλώσσας για τους ανθρώπους. Μελέτες στο χώρο της γλωσσολογίας σύμφωνα με τον Robison αναφέρουν πως οι ίδιες οι λέξεις επηρεάζουν τον τρόπο που σκεφτόμαστε, ορίζοντας τα όριά του. Συνεπώς, η γλώσσα έχει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη της συνείδησης του ανθρώπου. Φυσικά οι λέξεις δεν είναι ο μοναδικός τρόπος σκέψης, όμως ο εμπλουτισμός των εννοιών που έχει διαθέσιμες ένας άνθρωπος προς χρήση για σκέψη και επικοινωνία του επιτρέπει να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά μέσα στον κόσμο. Η ενασχόληση με τη λογοτεχνία επιτρέπει με φυσικότητα στον άνθρωπο να διευρύνει το πνεύμα του εμπλουτίζοντας τα γλωσσικά του μέσα, μέσα από την επαφή του με έναν πλούσιο και έντεχνο λόγο. Ένα λογοτεχνικό έργο μπορεί να είναι πλούσιο σε φανταστικά στοιχεία όπως είναι για παράδειγμα οι προσωποποιήσεις που οικειοποιούν τα στοιχεία της φύσης στον άνθρωπο, ή καταστάσεις που αντιβαίνουν στη συνηθισμένη πραγματικότητα και ανοίγουν ορίζοντες ονείρου όπου η φαντασία μπορεί να καλπάζει ελεύθερα. Η δημιουργία ενός παράλληλου κόσμου, μέσα από την περιγραφή του και την πλοκή που εξελίσσεται μπορεί να κάνει τον αναγνώστη να μεταφερθεί εκεί και με τη δύναμη της φαντασίας του και να φύγει από αυτό που ζει γνωρίζοντας άλλες πραγματικότητες, ιδέες κλπ. Έτσι, το πεδίο σκέψης και αντίληψής του διευρύνεται, ενώ η δύναμη να φαντάζεται που καλλιεργείται οδηγεί και σε μια μεγαλύτερη ικανότητα δημιουργίας.

2.1.6. Λογοτεχνία και η σύγχρονη κοινωνία

Μπορούμε λοιπόν να καταλήξουμε πως η λογοτεχνία είναι σημαντική για πολλούς λόγους, δεν αφορά μονάχα στους «μορφωμένους» και ενώ ψυχαγωγεί τα οφέλη της δεν τελειώνουν εκεί. Δεν έχουμε όμως απαντήσει ακόμα σχετικά με το ποια είναι, η θέση της στις σύγχρονες κοινωνίες. Πώς θα μπορούσε να κατακτήσει τους μικρούς μαθητές της εποχής μας, προκειμένου να την επιλέξουν ως μια δραστηριότητα που οι ίδιοι θέλουν να εντάξουν στον ελεύθερο χρόνο τους;

Οι Βίκυ Πάτσιου και Τζίνα Καλογήρου στο βιβλίο *Η δύναμη της λογοτεχνίας*, αναφέρουν ότι για να γεννηθεί ο σπινθήρας που θα επιτρέψει στους μαθητές να ασχοληθούν με τη λογοτεχνία και να πάρουν τα πολύτιμα οφέλη της, χρειάζεται να αντιδράσει το βιβλίο με τη ζωή που περιέχει ο αναγνώστης. Δηλαδή, χρειάζεται οι μαθητές να βιώσουν μια εμπειρία ανάγνωσης γεμάτη νόημα και μέσα από τη διαδικασία της επαφής τους μαζί της να μάθουν να εκφράζουν τα συναισθήματα και τη γνώμη τους, να σκέπτονται κριτικά και τελικά να κατανοούν λίγο καλύτερα τον κόσμο και

τον εαυτό τους. Συνεπώς, η διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου χρειάζεται να ξεφύγει από κάθε μορφή καταναγκασμού και να «αποσχολαιοποιηθεί». Αυτό σημαίνει πως η ανάγνωσή της χρειάζεται να απο-ενοχοποιηθεί, να γίνει πιο ελεύθερη και φυσική καθώς, η σύνδεσή της με τις σχολικές επιδόσεις και τη βαθμολογία εμποδίζει τα παιδιά να αφεθούν και να την απολαύσουν. (Πάτσιου & Καλογήρου, 2013: 9-10)

Σύμφωνα με την Jacqueline Glasgow στο βιβλίο της *Using Young Adult Literature: Thematic Activities Based on Gardner's Multiple Intelligences*, η επαφή με τη λογοτεχνία για τους μαθητές θα πρέπει να είναι μια εμπειρία που επιτρέπει τη διαφυγή από το άγχος της καθημερινότητας, ενώ ταυτόχρονα μέσα από αυτή να μπορούν να έρθουν σε επαφή με θέματα που τους προβληματίζουν, να τα κατανοήσουν, να βρουν απαντήσεις για αυτά και να τα εκφράσουν. Ακόμα, η επαφή με τη λογοτεχνία θα πρέπει να είναι μια εμπειρία που επιτρέπει τη διεύρυνση των ορίων της προσωπικότητας του κάθε μαθητή και του επιτρέπει να αντιληφθεί τον άνθρωπο σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ως μέλος μιας κοινωνίας, ως δημιουργό ιδεών και διαφορετικών τρόπων θέασης του κόσμου. (Glasgow, 2002: 1-5)

Πηγή των παραπάνω απόψεων αποτελούν οι σύγχρονες αναγνωστικές θεωρίες στο πλαίσιο της θεωρίας της λογοτεχνίας, οι οποίες μετατοπίζουν το ενδιαφέρον τους από το κείμενο ή τον συγγραφέα στον αναγνώστη. Ο Hans Robert Jauss στο βιβλίο του *Η θεωρία της πρόσληψης* αναφέρει πως σε ένα λογοτεχνικό κείμενο μετέχουν τρεις παράγοντες: ο συγγραφέας, το έργο και το κοινό. Ανάμεσα στον συγγραφέα και τον αναγνώστη δημιουργείται μια αλληλεπίδραση, η «λογοτεχνική επικοινωνία». Για χρόνια ο αναγνώστης παρέμενε στη σκιά με το κείμενο και τον συγγραφέα να παίρνουν όλη την προσοχή των λογοτεχνικών θεωριών, με αποτέλεσμα να μην έχει μελετηθεί ολοκληρωμένα η λογοτεχνική επικοινωνία. Η θεωρία της πρόσληψης φέρνει ξανά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τον αναγνώστη, ο οποίος δεν θεωρείται πια ένας παθητικός αποδέκτης, αλλά ένας ενεργός παράγοντας, αφού η υποδοχή του έργου από τον κοινό δεν εξαρτάται μόνο από το ίδιο το κείμενο, αλλά και από τον ορίζοντα προσδοκιών του εκάστοτε αναγνώστη, τις προηγούμενες εμπειρίες και τον χαρακτήρα του. Έτσι η πρόσληψη είναι μια δυσπρόστατη πράξη, όπου ο αναγνώστης δέχεται μια επίδραση, ενώ ταυτόχρονα δρα σε σχέση με το έργο, είτε πραγματοποιώντας μια απλή κατανάλωση του έργου είτε με την αποδοχή του με κριτικό πνεύμα, την εκδήλωση θαυμασμού ή την απόρριψη. Ακόμα, ο αναγνώστης μπορεί να προβεί σε κάποια ερμηνεία ή στην παραγωγή ενός νέου έργου μετατρέποντας τον εαυτό του από

καταναλωτή σε παραγωγό, όπως κάθε παραγωγός είναι ταυτόχρονα και καταναλωτής. (Jauss, 1995)

Ο Wolfgang Iser προεκτείνοντας τις απόψεις του Hans Robert Jauss, αναφέρει πως το κείμενο προσφέρεται ως ένα εργαλείο από το οποίο ο αναγνώστης μπορεί να κάνει ποικίλες ανακαλύψεις που θα τον οδηγήσουν σε μια αίσθηση προσανατολισμού. Δεν είναι όμως ο αναγνώστης αυτός που δημιουργεί εξ ολοκλήρου το νόημα του κειμένου, αλλά το κείμενο διαθέτει μια αντικειμενική δομή, έστω και αν αυτή η δομή πρέπει να ολοκληρωθεί από τον αναγνώστη. Έτσι, τα κείμενα δημιουργούν «κενά» τα οποία ο αναγνώστης καλείται να συμπληρώσει χρησιμοποιώντας τη φαντασία του. Συνεπώς, η αισθητική ανταπόκριση προκαλείται μέσα από αυτή την αλληλεπίδραση του κειμένου με τον αναγνώστη. (Iser, 1983)

Η Louise Rosenblatt στο πλαίσιο της θεωρίας της αισθητικής ανταπόκρισης αναφέρεται σε δύο τρόπους να διαβάσει κάποιος ένα κείμενο: τον αισθητικό και τον μη αισθητικό τρόπο. Ο μη αισθητικός τρόπος (efferent reading) συμβαίνει όταν τον αναγνώστη τον ενδιαφέρει να τελειώσει γρήγορα το διάβασμα συγκρατώντας όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες, ιδέες, λύσεις που θα του είναι χρήσιμες για κάποιο λόγο. Αντίθετα η αισθητική ανάγνωση (aesthetic reading) συμβαίνει όταν ο αναγνώστης διαβάζει με στόχο να βιώσει την εμπειρία της ανάγνωσης, δηλαδή να κάνει συσχετισμούς, να νιώσει συναισθήματα και να σκεφτεί ιδέες που εγείρονται μέσα από την ανάγνωση. Σε ένα κείμενο μπορούν να πραγματοποιηθούν και τα δύο είδη ανάγνωσης, ανάλογα με τη στάση του αναγνώστη. (Rosenblatt, 1994)

Συνδέοντας τα παραπάνω με την εκπαιδευτική πράξη χρειάζεται να κατανοήσουμε πως το νόημα του κειμένου μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τον αναγνώστη και τη διάδρασή του με αυτό. Δεν υπάρχει μία μόνο οπτική, αλλά ο κάθε αναγνώστης καλείται να ανασυνθέσει το δικό του νόημα, να το συνδέσει με τις προσωπικές του εμπειρίες και να το αξιολογήσει. Η νέα αυτή οπτική για το λογοτεχνικό έργο και την προσέγγισή του επιφέρει αλλαγές και στον τρόπο διδασκαλίας της λογοτεχνίας μετατρέποντάς τη σε μια συλλογική δραστηριότητα συν-ανάγνωσης. Με αφετηρία την προσωπική νοηματοδότηση του κειμένου από τον κάθε μαθητή μπορεί να ενθαρρύνεται η έκφραση του προσωπικού στην ομάδα, με αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό του κάθε μέλους της ομάδας και την βαθύτερη κατανόηση του κειμένου από ποικίλες οπτικές γωνίες (aesthetic reading). Με αυτό τον τρόπο σιγά σιγά οι μικροί αναγνώστες μπορούν να οδηγηθούν στο πραγματικό ενδιαφέρον για το κείμενο και συνεπώς σταδιακά και στο ενδιαφέρον για τις

συμβάσεις του κειμένου και την ανάδειξη της λογοτεχνικότητάς του (efferent reading). Όμως, αν επιδιώξουμε να παραλείψουμε το προσωπικό στοιχείο στην ανάγνωση της λογοτεχνίας κινδυνεύουμε να χάσουμε τόσο το ενδιαφέρον των μαθητών μας όσο και τα πολύτιμα οφέλη που θα μπορούσαμε να αποκομίσουμε από την ενασχόλησή μας με τη λογοτεχνία και τα οποία περιγράψαμε ήδη προηγουμένως.

Την πρόταση για τη διδασκαλία της λογοτεχνία με τον παραπάνω τρόπο και τον συνδυασμό της θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης εισάγει η Jacqueline Glasgow στο βιβλίο της που έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω και θα αναλυθεί περισσότερο στη συνέχεια. Η λογοτεχνία μπορεί να συνδυαστεί με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, ούτως ώστε να απελευθερώσει την κρυμμένη της δύναμη και να φανεί χρήσιμη στην προσπάθεια βελτίωσης της εκπαίδευσης και επίλυσης των προβλημάτων της.

2.2. Το μυθιστόρημα Παραμύθι χωρίς όνομα

2.2.1 Πληροφορίες για την συγγραφέα και το βιβλίο

Ένα παράδειγμα μυθιστορήματος που διαθέτει τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν παραπάνω αποτελεί το βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα *Παραμύθι χωρίς όνομα*. Πρόκειται για ένα κείμενο με αλληγορικό χαρακτήρα, έντονα στοιχεία θεατρικότητας και χιούμορ, ένα έργο που έχει αγαπηθεί πολύ, αλλά έχει εξίσου προκαλέσει και κατηγορηθεί. Παρακάτω θα αναφέρουμε μερικά στοιχεία για τη συγγραφέα, αλλά και για το ίδιο το βιβλίο.

Η Πηνελόπη Δέλτα γεννήθηκε το 1874 στην Αλεξάνδρεια, όπου έζησε τα παιδικά εφηβικά της χρόνια. Ήταν το τρίτο παιδί της οικογένειας του μεγαλοβαμβακέμπορου Εμμανουήλ Μπενάκη και της Βιργινίας Χωρέμη, οι οικογένειες των οποίων κατάγονταν από τη Χίο και είχαν υποστεί δοκιμασίες κατά τη σφαγή του 1822.

Το περιβάλλον στο οποίο ανατράφηκε ήταν αρχοντικό και αυστηρά πατριαρχικό, όπου κυριαρχούσαν οι πατροπαράδοτες ελληνικές αρχές και συνήθειες. Η υπερβολική αυστηρότητα και η απόσταση στις σχέσεις μεταξύ της ίδιας και των γονιών της στιγμάτισαν ανεξίτηλα την ψυχολογία της και επέδρασαν στη διαμόρφωση αργότερα των απόψεών της για τη διαπαιδαγώγηση και ανατροφή των παιδιών.

Η Πηνελόπη Δέλτα από παιδί βίωσε και συνειδητοποίησε την έλλειψη κατάλληλων παιδικών αναγνωσμάτων, καθώς τα εκπαιδευτικά βιβλία της εποχής ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα, ένα

κενό που αργότερα προσπάθησε να καλύψει με τη δική της συγγραφή. Ακόμα, χαρακτηριστική ήταν η μεγάλη της αγάπη για το διάβασμα, το οποίο ξεκίνησε από τα δεκατέσσερα χρόνια της και την συνόδευσε σε όλη της τη ζωή. Άνθρωπος των γραμμάτων και του πολιτισμού, η Πηνελόπη Δέλτα σε όλη της τη ζωή αλληλογραφούσε με λογοτέχνες, παιδαγωγούς, διανοούμενους και συνδέθηκε με ανθρώπους με παιδαγωγικά και γλωσσικά ενδιαφέροντα και δράση. Επιπλέον, παρακολουθούσε έντυπα, περιοδικά, εφημερίδες και μελετούσε ακατάπαυστα για τη γλώσσα, την παιδεία, την ιστορία και τη φιλοσοφία.

Το 1895 παντρεύτηκε τον επιχειρηματία Στέφανο Δέλτα, πνευματικά καλλιεργημένο άνθρωπο και φιλοδημοτικιστή, με τον οποίο απέκτησε τρεις κόρες. Η γνωριμία της με τον Ίωανα Δραγούμη το 1905 την έφερε σε επαφή με το κίνημα του δημοτικισμού, αλλά και με τα γεγονότα του Μακεδονικού Αγώνα, τα οποία την συγκλόνισαν. Μεταξύ τους αναπτύχθηκε μια σχέση που την επηρέασε δραματικά ως άνθρωπο και ως συγγραφέα.

Η γενικότερη κατάσταση που επικράτησε στη χώρα μετά την εθνική ήττα του 1897, η οικονομική, πολιτική, κοινωνική κρίση και το κίνημα στο Γουδί ως προσπάθεια αναγέννησης του τόπου, ήταν αυτά που την ενέπνευσαν να γράψει το 1909 Το παραμύθι χωρίς όνομα.

Τα επόμενα χρόνια υπήρξαν πρόσφορα ως προς τη συγγραφική της δραστηριότητα, ενώ επηρεάστηκαν έντονα από το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο η Δέλτα συμμετείχε ενεργά. Το 1920 ήταν μια χρονιά που τη σημάδεψε με την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, τη δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη και την ήττα του βενιζελικού κόμματος. Στη συνέχεια η μικρασιατική καταστροφή το 1922 αποτέλεσε καίριο πλήγμα στην ευαίσθητη ψυχή της. Η προσφορά της και το ενδιαφέρον της για το καλό του τόπου της ήταν πάντα έντονη. Έτσι, όταν το 1941 μπήκαν στην Αθήνα τα γερμανικά στρατεύματα η ίδια δεν το άντεξε και επέλεξε να δώσει τέλος στη ζωή της παίρνοντας δηλητήριο.

Το παραμύθι χωρίς όνομα είναι το δεύτερο βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα και εκδόθηκε το 1910. Η πλοκή εξελίσσεται στην φανταστική «Χώρα των Μοιρολατρών» όπου Βασιλιάς είναι ο Αστόχαστος, γυναίκα του η Παλάβω και έχουν τέσσερα παιδιά: τον γιο τους Συνετό και τις κόρες τους Ζήλιω, Πικρόχολη και Ειρηνούλα. Υπό την ηγεσία του Αστόχαστου η χώρα έχει καταρρεύσει και χρεοκοπήσει, ενώ οι κάτοικοι μεταναστεύουν. Οι αξιωματούχοι και ο πρωθυπουργός φεύγουν στο εξωτερικό, κλέβοντας ό,τι απέμεινε στα ταμεία του κράτους. Η αποστολή μιας γαϊδουροκεφαλής από το γειτονικό βασίλειο σηματοδοτεί το τέλος της οικονομικής βοήθειας με

την οποία επιβίωναν οι Μοιρολάτρες. Το Βασιλόπουλο Συνετός και η Ειρηνούλα θλίβονται, αγανακτούν και αποφασίζουν να φύγουν. Τότε στον δρόμο του εμφανίζεται η κυρα-Φρόνηση και η κόρη της, Γνώση, οι οποίες τους πείθουν να μείνουν και να αγωνιστούν για το καλό της χώρας τους. Ο Συνετός, προσπαθώντας να ανασυγκροτήσει τη χώρα συγκρούεται με τα εκφυλιστικά φαινόμενα και το βόλεμα των αξιωματούχων. Ο Θεΐος Βασιλιάς εκστρατεύει ενάντια στους Μοιρολάτρες και τότε ο Συνετός εμπνέοντας τον λαό του, πετυχαίνει τη νίκη και ανακηρύσσεται ο ίδιος Βασιλιάς.

Κεντρικά θέματα του βιβλίου είναι η πατρίδα, η δικαιοσύνη, η γνώση, της οποίας πρωταρχική πηγή είναι η φύση και η ελευθερία. Σύμφωνα με την Παναγιώτα Καραμπίνη πρόκειται για ένα κείμενο πολιτικής αγωγής το οποίο αναφέρεται σε παιδιά και μέσα από το οποίο προβάλλουν αξίες οι οποίες εξασφαλίζουν την πολιτική «ευδαιμονία» της πολιτείας. Πρόκειται για αξίες όπως η τιμιότητα, η εργατικότητα, η υπευθυνότητα, η αλληλεγγύη και η υγιής συνύπαρξη, η ανδρεία, η αξιοπρέπεια και η αυτοθυσία. Οι αξίες αυτές όμως πρέπει να γίνονται πράξη στην πολιτεία και όχι να υπάρχουν μόνο ως μνήμη. Στο βιβλίο γίνεται φανερή η αντίθεση ανάμεσα σε αυτές τις αξίες και στον ηθικό ξεπεσμό που προκύπτει όταν αυτές λείπουν, όταν κυριαρχούν η αδράνεια, η τεμπελιά, η αεργία, η ανευθυνότητα, η αδιαφορία, η ψευτιά, η απάτη, η κλεψιά, ο χρηματισμός, ο εκβιασμός, η προδοσία, η δειλία, η αλαζονεία, η υπεροψία, η δουλοπρέπεια, η κολακεία, ο εγωισμός, η ματαιοδοξία κλπ. Ακόμα, έντονα σκιαγραφείται η διαφορά ανάμεσα στις συνέπειες που προκύπτουν ανάλογα με την ηθική των ανθρώπων της κοινωνίας. Ακόμα και στα ονόματα των χαρακτήρων είναι εμφανές ποια από τις δυο πλευρές υπηρετούν. Η νίκη των καλών δυνάμεων έρχεται δυναμικά στο τέλος του παραμυθιού, όπου όλοι οι απατεώνες τιμωρούνται, κάποιιοι αλλάζουν, ενώ οι καλοί κυριαρχούν επαναφέροντας την ισορροπία και την κοινωνική ευδαιμονία.

Στο βιβλίο της *Λογοκρισία και Αντιστάσεις στα κείμενα των παιδικών μας χρόνων* η Αλεξάνδρα Ζερβού γράφει για την Πηνελόπη Δέλτα και το *Παραμύθι χωρίς όνομα*, προσεγγίζοντάς το μέσα από τρεις διαστάσεις: «το *Παραμύθι χωρίς όνομα* ως μυθιστόρημα εφηβείας, ιστορική μαρτυρία, καθώς και ένα παρασχολικό βιβλίο. Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα εφηβείας, καθώς στην αρχή ο ήρωας περιγράφεται ως ένας έφηβος ως 16 χρονών, ο οποίος κοιτάζει τη φύση με έκπληξη και θαυμασμό, ενώ στο τέλος έχει μεταμορφωθεί σε έναν ώριμο και ικανό άντρα. Το Βασιλόπουλο κατά τη διάρκεια της εξέλιξης της πλοκής μαθητεύει, μαθαίνει γράμματα, μαθαίνει να κυνηγάει και να χρησιμοποιεί τη φύση για να δημιουργήσει πλούτο, βρίσκει οικονομικούς πόρους, εμπνέει

ανθρώπους να το ακολουθήσουν, πολεμάει και τελικά καταφέρνει να σώσει το βασίλειο, να γίνει ένας δίκαιος και καλός Βασιλιάς και να βοηθήσει το λαό του να γίνει και πάλι άξιος.

Πρόκειται για μια ιστορική μαρτυρία καθώς είναι ένα κείμενο γραμμένο υπό τη συναισθηματική φόρτιση των γεγονότων ανάμεσα στον πόλεμο του '97 και το Κίνημα στο Γουδί. Στο βασίλειο των “Μοιρολάτρων” μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει την Ελλάδα εκείνης της εποχής, ίσως ακόμα και της σύγχρονης εποχής: διαφθορά, αδικία, παρακμή και μετανάστευση των νέων για μια καλύτερη ζωή στο εξωτερικό. Η συγγραφέας συνενώνει στο βιβλίο αυτό την πικρή πραγματικότητα με τη φαντασία, την ελπίδα και την επιθυμία για την έλευση καλύτερων εποχών.

Ταυτόχρονα το βιβλίο αυτό πρόκειται για ένα παρα-σχολικό βιβλίο, καθώς γράφτηκε με σκοπό να συμπληρώσει τα σχολικά εγχειρίδια, αλλά και την έλλειψη εκείνης της εποχής σε ενδιαφέροντα αναγνώσματα στη δημοτική, τα οποία όμως θα παρέχουν ταυτόχρονα και μια ηθική διαμόρφωση στα παιδιά. (Ζερβού, 1992)

2.2.2. Ερμηνευτική προσέγγιση

Το παραμύθι χωρίς όνομα της Πηνελόπης Δέλτα, ένα ιδιαίτερα πλούσιο σε νοήματα, αλλά και θέματα προς εμβάθυνση κείμενο χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερη λογοτεχνικότητά του που έχει τη δύναμη να μαγέψει τον αναγνώστη και να τον παρασύρει σε ένα ταξίδι στην χώρα του φανταστικού. Η γλώσσα της Δέλτα, οι περιγραφές και η αφήγησή της μιλούν για δύσκολα θέματα, θίγουν σοβαρά κοινωνικά ζητήματα χωρίς όμως να βαραίνουν την ψυχή. Προβληματίζουν, αλλά και ψυχαγωγούν. Είναι αυτή η δύναμη της τέχνης και της λογοτεχνίας, που στο μυθιστόρημα αυτό γίνονται φανερές, αφού έντεχνα η Δέλτα καταφέρνει να ενώσει το φανταστικό με το πραγματικό, το πρόβλημα με τη λύση και το διδακτικό με το λογοτεχνικό. Όπως στα κλασσικά παραδοσιακά παραμύθια, όπου ο ήρωας αλλάζει και ωριμάζει μέσα από τις εμπειρίες που περνάει, ως ένα μυθιστόρημα μαθητείας και αυτό, τελικά μας αφήνει να δούμε τη ζωή ως μια διαδικασία συνεχόμενης μάθησης και δημιουργικότητας, όπου καθώς χτίζουμε όσα εμείς θεωρούμε άξια, ταυτόχρονα «χτιζόμαστε» εσωτερικά, όπου η μάθηση βρίσκεται παντού γύρω μας, ενώ κάθε άτομο έχει ευθύνη για το συλλογικό καλό. Σε μια προσπάθεια να αναδείξουμε τον πλούτο του μυθιστορήματος αυτού παρακάτω θα προβούμε σε μια ερμηνευτική προσέγγισή του.

Το μυθιστόρημα ξεκινάει με την απόφαση του γέρο- Βασιλιά Συνετού να αποσυρθεί από τη βασιλεία, την οποία θα δώσει στον γιο του Αστόχαστο. Ήδη από τις πρώτες γραμμές που

διαβάζουμε μας προκαλούν εντύπωση τα ονόματα των ηρώων. Είναι έτσι δοσμένα ώστε να μας δίνουν μια κλεφτή ματιά στον χαρακτήρα των προσώπων αυτών. Μπορούμε να καταλάβουμε πως ο Βασιλιάς Συνετός θα πρέπει να κυβέρνησε τον τόπο του συνετά, ενώ ο νέος Αστόχαστος ίσως να μην ανταποκριθεί εξίσου θετικά στον νέο του ρόλο. Άλλωστε ο γέρο-Βασιλιάς χρειάζεται να ζητήσει από τον γιο του να σταματήσει τα παιχνίδια και τις διασκεδάσεις, αφού ήρθε ο καιρός να σοβαρευτεί, να παντρευτεί και να αναλάβει την κυβέρνηση του κράτους. Το όνομα της νέας γυναίκας του Αστόχαστου, Παλάβω, μας προκαλεί επίσης εντύπωση. Και ενώ ήδη προοικονομείται η συνέχεια της πλοκής, μαθαίνουμε και το όνομα του λαού που θα κυβερνήσει ο Αστόχαστος: οι Μοιρολάτρες. Η βασιλεία του Αστόχαστου ξεκινάει με τις καλύτερες προϋποθέσεις: «Όλα φαίνονταν ρόδινα και ζηλευτά για το νέο ζευγάρι. Τα φλουριά ξεχειλούσαν από τα σεντούκια του γέρο-Συνετού. Κάστρα γερά και γεμάτα στρατιώτες τειχογύριζαν το βασίλειο. Το λαμπρό παλάτι, χτισμένο ψηλά σ' ένα κατάφυτο βουνό, δέσποζε τη χώρα όπου ζούσαν με άνεση οι πολίτες. Δρόμοι φαρδείς και καλοστρωμένοι ένωναν το βασίλειο των Μοιρολάτρων με όλα τα γειτονικά βασίλεια. Παντού χαρά και καλοπέραση» (Δέλτα, 2017: 11). Τι μεγάλη αντίθεση με την εικόνα που μας δίνει η συγγραφέας στην αμέσως επόμενη σελίδα! Πέρασαν χρόνια πολλά και τώρα: «Παντού ερημιά. Πεδιάδες απέραντες, γυμνές, ακαλλιέργητες, απλώνονταν ως τα σύνορα του βασιλείου, και μονάχα μερικές ερειπωμένες πέτρες μαρτυρούσαν ακόμα τα μέρη όπου άλλοτε έστεκαν, υπερήφανα και απειλητικά, τα φοβερά κάστρα του Συνετού Α'. Που και που, κανένα γκρεμισμένο παλιόσπιτο ξεχώριζε στη μονοτονία της έρημης πεδιάδας. Τ' αγριόχορτα και οι πέτρες σκέπαζαν τους λόφους, οι δρόμοι, παρατημένοι, χάνονταν κάτω από τ' αγκάθια που ελεύθερα άπλωναν τα πυκνά τους κλωνάρια» (Δέλτα, 2017: 12). Ήδη από αυτά τα σύντομα αποσπάσματα μπορούμε να διακρίνουμε τη ζωντάνια στην αφήγηση της Δέλτα, που γεμάτη εικόνες ταξιδεύει τον αναγνώστη ο οποίος νιώθει πως σχεδόν μπορεί να δει όλα αυτά τα μέρη. Το ρήμαγμα του τόπου ήταν μεγάλο, έμοιαζε σχεδόν τίποτα να μην έχει επιβιώσει της καταστροφής του ανθρώπου. Όμως η φύση βρίσκει πάντα τον τρόπο και έτσι «μόνο τα πυκνά δάση έμεναν στη θέση τους, ξεχασμένα και αδούλευτα, κρύβοντας κάτω από το φουντωμένο τους φύλλωμα ολόκληρον κόσμο πεταλούδες, μαμούνια και μέλισσες, που χαίρονταν ανενόχλητα τα μυρωδάτα αγριολούλουδα» (Δέλτα, 2017: 12-13). Η συγγραφέας συνεχίζει να παίζει το παιχνίδι των αντιθέσεων και έτσι μας εμφανίζει έναν κόσμο, ο οποίος απομονωμένος από το κακό και ανενόχλητος ευδοκιμεί.

Στη συνέχεια ξεδιπλώνεται μια αριστουργηματική λογοτεχνικά ενότητα, όπου η Δέλτα προσωποποιεί τη φύση. Τα δέντρα και τα ζώα μιλάνε, κινούνται και αποκαλύπτουν τη δική τους μικρο-κοινωνία. Μέσα σε αυτήν έχει τόσα χρόνια να πατήσει ανθρώπινο πόδι που «τα δέντρα και τα χαμόδεντρα τόσο είχαν ξεχάσει την ανθρώπινη μορφή, που όλα ταράχτηκαν, και τρόμαξαν, και ανατρίχιασαν, και σείστηκαν, και μουρμούρισαν αναμεταξύ τους φοβισμένα, όταν μια μέρα είδαν ένα νέο αγόρι με βαθιά ονειροφορτωμένα καστανά μάτια, που περπατούσε κάτω από το φύλλωμα τους σταματώντας σε κάθε βήμα, για να κοιτάξει πότε ένα λουλούδι, πότε ένα ζώο, με θαυμασμό κι έκπληξη, σα να τα έβλεπε πρώτη φορά» (Δέλτα, 2017: 13-14). Έχει ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο η συγγραφέας επιλέγει να μας συστήσει τον κεντρικό ήρωα της ιστορίας. Κάθε λέξη μοιάζει να είναι επίτηδες τοποθετημένη έτσι ώστε να δώσει στους αναγνώστες μια ξεκάθαρη εικόνα του ανθρώπου που τώρα γνωρίζουν. Τα ονειροφορτωμένα μάτια του προδίδουν την αγνή, ιδεαλιστική φύση του, ενώ ο τρόπος που φέρεται απέναντι στην φύση δείχνει μια ευαίσθητη ύπαρξη που ενδιαφέρεται να γνωρίσει τον κόσμο. Τα δέντρα και τα ζώα δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν αυτό το άγνωστο πλάσμα. «-Μα λοιπόν τι ζώο είναι; Ρώτησε ανήσυχα μια βατομουριά. Είναι άραγε κακό; Μη μου φάγει το καινούριο φόρεμά μου, και με βρει γυμνή το καλοκαίρι σαν έλθει; – Μη ζαλίζεστε, παιδιά μου, είπε ο γέρο-πλάτανος, δεν είναι ζώο αυτό και δεν τρώγει φύλλα. Είναι χρόνια πολλά που δεν πέρασε τέτοιο πράμα από εδώ. Μα θυμούμαι έναν καιρό, που το δάσος μας γέμιζε από όμοιους του. [...] – Τι; Φώναξε η αγριοφραουλιά, μαζεμένη στα πόδια του πλάτανου. Τι λες, παππού; Μην είναι άνθρωπος;» (Δέλτα, 2017: 16). Ο αναγνώστης παρακολουθεί τα δέντρα και τα ζώα να μιλάνε και να συνδιαλέγονται σαν να πρόκειται για ανθρώπινα όντα. Με αυτόν τον τρόπο η συγγραφέας καταφέρνει να προσδώσει ενδιαφέρον στη σκηνή, ενώ ταυτόχρονα φέρνει τους αναγνώστες πιο κοντά στη φύση, από την οποία οι άνθρωποι τότε και σήμερα απομακρύνονται όλο και περισσότερο.

Ποιο είναι τελικά το νεαρό αγόρι με τα «χρυσοκένθητα βελουδένια ρούχα του, λιωμένα στους αγκώνες και στα γόνατα», τα οποία έχουν «μικρέψει και σχιστεί»; «-Ο γιος του Βασιλιά! Αναφώνησε ο γέρο-πλάτανος. Πως να το πιστέψω, βλέποντας τα γυμνά του πόδια και τα λιωμένα του ρούχα;» (Δέλτα, 2017: 16). Σε αντίθεση με την ομορφιά και την ανάπτυξη που επικρατεί στο δάσος η συγγραφέας μας επαναφέρει στην κατάσταση φθοράς που επικρατεί στον υπόλοιπο τόπο. Ο γιος του βασιλιά δεν έχει ρούχα να φορέσει! Τα δέντρα και τα ζώα είναι σκανδαλισμένα με τα νέα, όπως άλλωστε είναι και ο αναγνώστης.

Περνώντας από τον κόσμο της φύσης στον κόσμο του ανθρώπου, ο αναγνώστης ακολουθεί το νεαρό Βασιλόπουλο πίσω στο παλάτι. Εκεί οι εικόνες μας μιλούν για τη φθορά και την καταστροφή που επικρατούν: «Από το μεγάλο και λαμπρό παλάτι του Συνετού Α', μόνο ο ψηλός πύργος έμενε κατοικήσιμος. Όλα τ' άλλα δωμάτια, οι μεγάλες σάλες, οι διάδρομοι, οι στρατώνες είχαν γκρεμίσει.» (Δέλτα, 2017: 19). Όμως η παρακμή δεν είναι εμφανής μονάχα στα υλικά, όσο και στις συμπεριφορές των ανθρώπων. «Καθώς πλησίαζε στο παλάτι, το Βασιλόπουλο άκουσε φωνές θυμωμένες, γυναικείες και αντρικείες» (Δέλτα, 2017: 19). Ήταν η Πικρόχολη και η Ζήλιω, οι δύο αδερφές του Βασιλόπουλου, οι οποίες ως συνήθως μαλώνουν μεταξύ τους, ενώ ο Βασιλιάς προσπαθώντας να τις χωρίσει τις αγριεύει περισσότερο. Η μητέρα τους αδιάφορη καλλωπίζεται, ενώ η μόνη που δεν αντέχει αυτή την κατάσταση και δυσανασχετεί είναι η Ειρηνούλα, η Τρίτη κόρη του Βασιλιά. Εξετάζοντας συμβολικά τη σκηνή αυτή μπορούμε να διακρίνουμε πως η παρακμή του ανθρώπου εμφανίζεται σε όλα τα επίπεδα και όχι μονάχα στα υλικά, αλλά επηρεάζει και τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του. Τα ονόματα των δύο αδερφών που μαλώνουν μας δείχνουν ξεκάθαρα αυτή τη διάσταση, ενώ αυτή που δυσανασχετεί με αυτή την κατάσταση είναι η Ειρηνούλα. Η Ειρηνούλα βρίσκει παρηγοριά στον αδερφό της, ο οποίος της αποκαλύπτει τα σχέδιά του να φύγει από το βασίλειο. «—Θα φύγω Ειρηνούλα. —Θα φύγεις; Που θα πας; — Εκεί που πάνε όσοι θέλουν να ζήσουν με αξιοπρέπεια, και αφήνουν το βασίλειο μας κι εκπατρίζονται.» (Δέλτα, 2017: 21). Σε αυτό το σημείο η σύνδεση της ιστορίας με την σύγχρονη επικαιρότητα είναι ξεκάθαρη. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στην σύγχρονη κοινωνική ζωή που παρατηρούμε να επικρατούν στοιχεία όπως αυτά που αντιπροσωπεύουν η Ζήλιω, η Πικρόχολη, ο Αστόχαστος και η Παλάβω, ενώ οι νέοι οι οποίοι επιθυμούν καλύτερες συνθήκες επιλέγουν να εκπατριστούν και να αναζητήσουν όσα λείπουν σε άλλους τόπους.

Τα προβλήματα του βασιλείου συνεχίζονται, αφού η βασιλική οικογένεια έχει φτάσει στο σημείο να μην έχει ούτε να φάει. Ο Βασιλιάς αναζητώντας μια λύση διατάζει τον γιο του να πάει στον Βασιλιά εξάδερφο και να ζητήσει από εκείνον φαγητό. «—Όχι, είπε αποφασιστικά το Βασιλόπουλο [...]. Έκανα όρκο να μη ζητιανέσω πια ποτέ.» Ο Βασιλιάς σηκώθηκε και απείλησε με τη γροθιά του τον γιο του: «—Και ποιος είσαι συ, παλιόπαιδο, που κάνεις όρκους κι έχεις και γνώμη;». «—Είμαι ο αυριανός Βασιλιάς [...] και την αξιοπρέπειά μου τη θέλω» αποκρίθηκε το Βασιλόπουλο (Δέλτα, 2017: 26). Σε αυτό το σημείο γινόμαστε μάρτυρες των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στη νοοτροπία και τη συμπεριφορά του Βασιλιά από τη μια και του Βασιλόπουλου από την άλλη. Ο Βασιλιάς φοβερίζει και διατάζει άλλους για πράξεις ανήθικες ως

λύση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει, ενώ το βασιλόπουλο μιλάει και υπερασπίζεται την ηθική και τις αξίες του.

Ένα άλλο σημείο στο οποίο βλέπουμε μια ηθική κρίση να χαρακτηρίζει κάποια πρόσωπα της ιστορίας είναι στη συμπεριφορά του Πανουργάκου, αρχικαγκελάριου του Βασιλιά, όταν ο Βασιλιάς του ζητά να βρει λύση για την έλλειψη φαγητού στο παλάτι, απειλώντας τον με απαγχονισμό. Φοβισμένος ο αρχικαγκελάριος αποφασίζει να φύγει από το βασίλειο, αφού είναι αδύνατον να βρει φαγητό για να ικανοποιήσει τον Βασιλιά. Όμως, για καλή του τύχη βρίσκεται στον δρόμο του ο Κακομοιρίδης, ο σιδεράς, ο οποίος κουβαλάει στον ώμο του ένα σακούλι με φαγητό. «—Μπρε κλέφτη! Τι έχεις μέσα στο σακούλι σου; Ρώτησε άγρια. — Εξοχότατε... κλέφτης δεν είμαι... Είναι οι κότες μου και το κρασί μου, που τ' αγόρασα και που τα πλήρωσα... -Ψέματα λες! Φώναξε πιο άγρια ο αρχικαγκελάριος. Οι κουρελιάριδες σαν και εσένα δεν τρώνε κότες ούτε πίνουν κρασί!» (Δέλτα, 2017: 29). Ο Αρχικαγκελάριος με αφορμή την δήθεν κλοπή του Κακομοιρίδη άρπαξε το σακούλι του με σκοπό να το πάει στο παλάτι, ενώ κλώτσησε τον ίδιο από το βουνό.

Σημαντικό σημείο της πλοκής είναι η επίσκεψη του Βασιλόπουλου και της Ειρηνούλας στο σπίτι της κυρα-Φρόνησης και της Γνώσης. Τα δύο αδέρφια απογοητευμένα από τα όσα συμβαίνουν στο βασίλειο αποφασίζουν να φύγουν στα ξένα. Στον δρόμο τους προς τα εκεί σταμάτησαν να ξαποστάσουν σε ένα σπιτάκι. Εκεί ζούσαν δύο γυναίκες, οι οποίες ήταν παλιές παρακόρες στο παλάτι, αλλά έφυγαν αφού ήρθαν νέες παρακόρες στη θέση τους. Η κυρά-Φρόνηση και η Γνώση φρόντισαν τα δύο παιδιά για το βράδυ που πέρασαν κοντά τους. Μια συζήτηση που έκανε το Βασιλόπουλο με τη Γνώση ήταν η αιτία που ο νέος αποφάσισε να μην φύγει από τον τόπο του, αλλά να μείνει και να πολεμήσει για την αλλαγή όσων είναι άσχημα και κακώς καμωμένα. Η σκηνή αυτή έχει ιδιαίτερη διδακτική αξία, καθώς βλέπουμε τη Γνώση, της οποίας το όνομα είναι χαρακτηριστικό, να βοηθάει τον ήρωα της ιστορίας. Δεν είναι άραγε ιδιαίτερα σημαντικό το μήνυμα για την σημασία της γνώσης στη ζωή ενός ανθρώπου και την συμβολή της στην επίλυση των προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζει; Γιατί λοιπόν να μην φύγει το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα από τον τόπο; Ο διάλογος της Γνώσης και του Βασιλόπουλου παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον: «— Γιατί πρέπει να μείνεις ανάμεσα στον λαό σου» του απάντησε η Γνώση. «—Αχ δεν μπορώ! Αναφώνησε το Βασιλόπουλο. Δεν ξέρεις τι είναι ο λαός μου, το παλάτι, όλος ο τόπος... -Διόρθωσέ τον, αποκρίθηκε η κόρη. —Εγώ; Πώς; Μα είμαι

ακόμα παιδί, δεν ξέρω τίποτα, δεν έμαθα τίποτα, δεν είμαι τίποτα. –Γιατί θέλησες να φύγεις;» ρώτησε η κόρη «–Γιατί πονούσα πολύ μέσα στην κακοήθεια και στην αταξία του παλατιού. –Λοιπόν θα πει πως έχεις μέσα σου κάτι, που αξίζει πίοτερο από κείνα που δεν έμαθες. –Τι έχω; –Έχεις φιλοτιμία και αξιοπρέπεια. –Και τι μου χρησιμεύουν αυτά; –Χρησιμεύουν να βρεις μέσα σου τη δύναμη και τη θέληση να ξαναφτιάξεις το έθνος σου.» (Δέλτα, 2017: 38-39). Η Γνώση δίνει ιδιαίτερη αξία στις αξίες που κουβαλάει το Βασιλόπουλο, στην εσωτερική του δύναμη και θεωρεί σημαντικό να προσπαθήσει ο ίδιος να αλλάξει όσα θεωρεί πως είναι λάθος. Πως όμως θα ξεκινήσει; Η Γνώση τον ενθαρρύνει να γυρίσει το βασίλειο, καθώς έτσι ίσως μπορέσει να καταλάβει την αιτία του κακού και τότε θα ξέρει τι να κάνει. Ακόμα τον ενθαρρύνει να ζήσει στη φύση και να μάθει από αυτήν. «Άκουσε τι θα σου πουν τα πουλιά και τα δέντρα και τα λουλούδια και τα έντομα. Να ήξερες εκεί πόσες αλήθειες μαθαίνει κανείς, πόσα παραδείγματα βρίσκει!». (Δέλτα, 2017: 39). Η διδακτική αξία της φύσης επανέρχεται στο προσκήνιο άλλη μια φορά. Τέλος, η Γνώση διδάσκει στο Βασιλόπουλο κάτι που ο ίδιος εκείνη τη στιγμή μοιάζει να μην καταλαβαίνει, όμως προοικονομεί τα όσα στην πορεία της αφήγησης θα κληθεί να καταλάβει. «Αν ο καθένας σκέπτονταν λιγότερο το άτομο του και δούλευε περισσότερο για το γενικό καλό, θα έβλεπε μια μέρα πως πάλι για τον εαυτό του δούλεψε, και πως αντί να κουτσοζεί, κατάφερε να καλοζεί» (Δέλτα, 2017: 42). Η Γνώση εδώ παίζει τον ρόλο του βοηθού σε αντιστοιχία με τις λειτουργίες που εντόπισε ο Προπ στα κλασσικά παραμύθια, και προσφέρει στον νέο το όπλο με το οποίο θα ξεπεράσει τη δοκιμασία του. Το όπλο εδώ δεν είναι κάτι απτό, αλλά είναι κάτι που βρίσκεται μέσα στον ήρωα και μέσω των συμβουλών της Γνώσης αναδύεται.

Τα δύο παιδιά αφότου χαιρέτησαν τις γυναίκες που τους φιλοξένησαν και τους φρόντισαν, ξεκίνησαν τον δρόμο τους για να γνωρίσουν το βασίλειο. Είχαν διάφορες συναντήσεις σε αυτή την πορεία με ανθρώπους οι οποίοι με τον έναν ή τον άλλο τρόπο επιδρούσαν αρνητικά στον τόπο. Μέσα από τις συμπεριφορές τους μπορούμε να διακρίνουμε τις αιτίες του κακού για όσα συμβαίνουν στο βασίλειο των Μοιρολατρών, αλλά και τελικά και για όσα συμβαίνουν στην δική μας σύγχρονη κοινωνία. Πρώτος στον δρόμο των δύο παιδιών ήταν ο Κατεργαρίσκος, ένας αγενής και απότομος άντρας, ο οποίος τους έδωξε από το κατώφλι του σπιτιού του στο οποίο είχαν κάτσει για να ξαποστάσουν. Γιατί όμως είχε αυτή τη συμπεριφορά; Το Βασιλόπουλο θα γινόταν λίγο αργότερα αυτόπτης μάρτυρας μιας σκηνης που ενοχοποιούσε τον Κατεργαρίσκο ως κλεφταποδόχο. Επόμενη ήταν η συνάντησή τους με τον δάσκαλο του κράτους. Το περίεργο ήταν πως δεν υπήρχαν παιδιά και όταν ο δάσκαλος ερωτήθηκε που είναι, εκείνος τους αποκάλυψε μια

αλήθεια διαφορετική από αυτήν που περίμεναν. «-Ε, ναι! Δεν τους κάνω μάθημα! Ξέσπασε και του είπε με πίκρα. Σα να είναι κι εύκολο να κάνει κανείς εκείνο που πρέπει σε τούτο τον τόπο! Μ' έβαλε το Κράτος δάσκαλο, και μου παραδίνει τα παιδιά του να τους μάθω γράμματα. Μα ξεχνά να με πληρώσει, ξεχνά πως έχω ανάγκες κι εγώ, πως πρέπει να φάγω και να ντυθώ! Έρχονται τα παιδιά μα δεν τους κάνω μάθημα. Τα βάζω στο περιβόλι να σκάβουν, για να βγάλω το ψωμί μου.[...] Είσαι παιδί! Δεν ξέρεις τι θα πει ζωή, και το νομίζεις απλό και εύκολο να κάνεις το χρέος σου, όταν είναι να δουλεύεις χωρίς απολαβή, για ξένο όφελος! Μα για να κάνεις το καθήκον σου, παιδί μου, χρειάζεται κάποτε ηρωική αυτοθυσία» (Δέλτα, 2017: 48-49). Τα λόγια του δασκαλου ακούγονταν λογικά μα δεν φαινόταν να συνεισφέρει η στάση του κάπως στο γενικό καλό. Το Βασιλόπουλο προβληματισμένο θυμήθηκε τα λόγια της Γνώσης. «Η αυτοθυσία! Μουρμούρισε. Το άκουσες, Ειρηνούλα; Χρειάζεται, λέει, ηρωική αυτοθυσία, και όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ήρωες... Θυμάσαι τα λόγια της Γνώσης, πως δουλεύοντας για το γενικό καλό ωφελούμε τον εαυτό μας στο τέλος; Φοβούμαι πως στον τόπο μας κανένας δεν το έμαθε αυτό. Ο καθένας μας γυρεύει μόνο το δικό του το συμφέρον ή τουλάχιστον τη δική του ησυχία... Γιατί και 'μεις ίδιοι είμαστε. Ούτε συ ούτε εγώ ούτε κανένας μας δεν εκάναμε ποτέ τίποτα για το γενικό καλό... Ναι, Ειρηνούλα, γι' αυτό καταστράφηκε το Κράτος..» (Δέλτα, 2017: 50). Το άλλοτε αγνό και γεμάτο όνειρα αγόρι, αφυπνίζεται σε μια σκληρή και άσχημη πραγματικότητα. Μέσα από αυτή την εμπειρία συνειδητοποιεί τι είναι αυτό που έχει φταίξει στην παρακμή του τόπου του, ένα σημαντικό βήμα στην πορεία ωρίμανσής του, αλλά και στην επίτευξη της επίλυσης του προβλήματος. Στη συνέχεια τα δύο παιδιά μαθαίνουν για τις αδικίες που γίνονται από τον δικαστή του τόπου. Ο γέρο-Φτωχούλης τους μιλάει σχετικά: «Οι δικαστές δεν είναι για μας. Είναι για τους πλούσιους που τους γεμίζουν την τσέπη. Από μας τη φτωχολογιά δε βγάζουν τίποτα. Να, αν πας στη χώρα από περιέργεια, πήγαινε στη δίκη του Κακομοιρίδη, ν' ακούσεις δικαιοσύνη» (Δέλτα, 2017: 54). Στην δίκη το Βασιλόπουλο ζήτησε να μάθει τι συμβαίνει. «-Γιατί τον πάνε φυλακή; -Ξέρω 'γω! Έκλεψε, λένε, κάτι κότες. Δεν κατάλαβα καλά, δεν είπαν και πολλά πράγματα, μα τον βάλανε δύο χρόνια φυλακή. Ήταν όμως και κουτός! Ήλθε και παραπονέθηκε πως κάποιος, λέει, παλατιανός του έκλεψε κότες, κρασί και δεν ξέρω τι άλλο, και τον γκρέμισε, λέει, στο ρίζωμα του βουνού, όπου έσπασε το κεφάλι του. [...] Καταλαβαίνεις πως τον αποπήρε η Εξοχότητά του ο κυρ-Λαγόκαρδος ο δικαστής, τον είπε ψεύτη και κλέφτη, μας είπε μας, πως όχι μόνο δεν είναι αλήθεια πως του κλέψανε τις κότες του, αλλά πως αυτός τις είχε κλέψει από δεν ξέρω που, πρόσταξε να τον δείρουν ώσπου να ομολογήσει, λέει, την αλήθεια. Τότε φοβήθηκε ο

Κακομοιρίδης και είπε να μην τον δείρουν, παρά πως παραδέχονται να πάγει φυλακή, και ας πουν πως αυτός έκλεψε τις κότες» (Δέλτα, 2017: 56). Το Βασιλόπουλο αγανακτισμένο φώναξε πως είναι αμαρτία, μα ο άλλος του αποκρίθηκε πως αυτά έχουν τα δικαστήρια! Η επίσκεψη του Βασιλόπουλου στον δικαστή αναδεικνύει ακόμα πιο έντονα το πρόβλημα. Όσο ο δικαστής δεν γνώριζε την ταυτότητα του νέου, ήταν αυστηρός και αγενής στην ομιλία του. Όταν όμως το Βασιλόπουλο αποκάλυψε την ταυτότητά του, η συμπεριφορά του δικαστή άλλαξε δείχνοντας τον φόβο του. Το Βασιλόπουλο τον διέταξε να στείλει να συλλάβουν τον αρχικαγκελάριο και να απελευθερώσει τον Κακομοιρίδη. Ο Λαγόκαρδος τρομαγμένος τον παρακάλεσε: «Αφέντη, λυπήσου με! Μη μου ζητάς τέτοια πράγματα. Ποιος σου είπε την αλήθεια δεν ξέρω, μ' αν ξέρεις αυτό, θα ξέρεις και άλλα! Ο Πανουργάκος είναι δυνατός! Πως μπορώ να τον συλλάβω;» (Δέλτα, 2017: 58). Ο δικαστής κινούνταν στις πράξεις και τα λόγια του από φόβο και συμφέρον, έτσι οι αποφάσεις του ήταν άδικες και ωφελούσαν τους δυνατούς, ενώ δεν υπερασπίζονταν το δίκαιο. Το Βασιλόπουλο θυμωμένο με τα όσα έβλεπε να συμβαίνουν μίλησε αυστηρά στον δικαστή, ενώ φρόντισε να απελευθερωθεί ο αθώος Κακομοιρίδης. Σιγά σιγά μροστά σε όλα όσα έβλεπε να συμβαίνουν το Βασιλόπουλο άρχισε να καταλαβαίνει την αιτία του κακού στο βασίλειο.

Δεν είναι άραγε και τα σημερινά παιδιά, οι σημερινοί άνθρωποι σε μια παρόμοια κατάσταση; Στο βασίλειο των «Μοιρολάτρων» συναντάμε παρόμοιες καταστάσεις με αυτές που ερχόμαστε αντιμέτωποι καθημερινά στη σύγχρονη Ελλάδα. Ποιος δεν αναγνωρίζει στα παραπάνω τη σύγχρονη πραγματικότητα; Καθημερινά η τηλεόραση και οι ειδήσεις αναφέρουν περιστατικά κατάχρησης χρημάτων, μίζες, ιατρικά φακελάκια και ληστειών. Η δικαιοσύνη πολλές φορές εξαρτάται από συμφέροντα και δεν υπηρετεί το πραγματικά δίκαιο. Η οικονομική εξαθλίωση του λαού είναι κάθε μέρα και μεγαλύτερη, η ανεργία είναι τεράστια και ο εκπατρισμός των νέων όλο και μεγαλύτερος. Ταυτόχρονα δίνεται υπερβολική σημασία σε όσα φαίνονται, στην εικόνα και όλοι θέλουν να είναι γιατροί ή δικηγόροι απαξιώνοντας μπροστά σε άλλες πολύ σημαντικές εργασίες. Η καλοπέραση και οι διασκεδάσεις αποτελούν πολλές φορές απόλυτη προτεραιότητα, ενώ μια μεγάλη επιτυχία είναι η εξασφάλιση μιας θέσης στο δημόσιο, όπου η εργασία δεν θα είναι απαραίτητη ενώ η αμοιβή εξασφαλισμένη. Ο λαός που δεν έχει πια πόρους για να δημιουργήσει δικό του πλούτο ζητιανεύει από τους γειτονικούς λαούς, ενώ εγκαταλείπει τη γη του και δεν εκμεταλλεύεται τα πλούτη που αυτή έχει.

Έχοντας αναγνωρίσει την αιτία πίσω από όσα κακά συμβαίνουν στο Βασίλειο, το βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα επιστρέφουν στο παλάτι. Εκεί η συγγραφέας δίνει στον αναγνώστη την περιγραφή μιας ιδιαίτερης σκηνής, έντονα φορτισμένης, με στοιχεία κωμικοτραγικά και έντονη θεατρικότητα. «Μέσα στην κάμαρα το θέαμα ήταν σπαραξικάρδιο. Οι δύο αδελφές, ξετραηλωμένες και αγριεμένες, βαστιούνταν από τα μαλλιά και χτυπιούνταν με λύσσα. Ο Βασιλιάς, με το κεφάλι ριχμένο πίσω, για να βλέπει από κάτω από την κορώνα του, που του είχε πέσει ως τη μύτη, γύρευε να τις ξεχωρίσει, ενώ η μια παρακόρη, ξανθή και πλαδαρή, με όλη την ταραχή, κοιμούνταν ξαπλωμένη στα λιωμένα μαξιλάρια του σοφά, και η άλλη, στεγνή και μελαχρινή, πάνω στη γενική αταξία, κατέβαζε μια μελόπιτα σερβιρισμένη για το Βασιλιά. Καθισμένη χάμω, η Βασίλισσα καταγίνονταν να στολίζει το κέντημα της φούστας της με τα γυαλάκια μια σπασμένης μποτίλιας, χωρίς να προσέχει το κακό που γίνονταν γύρω της. Και πλάγι στην πόρτα, ο αρχικαγκελάριος με δύο υπασπιστές, που βαστούσε ο καθένας από ένα σκεπασμένο πανέρι, περίμεναν υπομονετικά να τελειώσει ο καβγάς, για να μιλήσουν του Βασιλιά.» (Δέλτα, 2017: 64-65). Στη συνέχεια μαθαίνουμε για τα δώρα που έφεραν οι δύο υπασπιστές από τα γειτονικά βασίλεια. Ο ένας έφερε ένα πανέρι, το τελευταίο που ο άρχοντας εξάδελφος δεχόταν να στείλει. Ο δεύτερος όμως είχε στείλει ένα πιο ιδιαίτερο δώρο. Εξωτερικά έμοιαζε σαν κάτι πολύ ξεχωριστό και πολύτιμο, κάτι που ενθουσίασε τον Βασιλιά. Μια περγαμινή σκέπαζε το δώρο: «αν καταλάβεις τι σημαίνω, θα ωφεληθείς» έγραφε. Ανοίγοντας, όμως, το δώρο ο Βασιλιάς κοκκάλωσε καθώς αντίκρισε ένα γαϊδουρίσιο κεφάλι. Στη θέα του όλοι έβαλαν τα γέλια, όλοι εκτός από έναν. Το βασιλόπουλο έκλαιγε σε μια γωνία του παλατιού. Βλέποντας πως ο γιος του ήταν ο μόνος που κατάλαβε την προσβολή που του έγινε, ο Βασιλιάς τον αγκάλιασε και του ζήτησε να συνεργαστούν για να ξεπλύνουν τη ντροπή. Αρχικά, συμφώνησαν να κρεμάσουν το γαϊδουρίσιο κεφάλι ψηλά έτσι ώστε να φαίνεται και να τους θυμίζει τι πρέπει να κάνουν. Στη συνέχεια, το βασιλόπουλο ξεσκέπασε τα ύπουλα σχέδια του αρχικαγκελάριου που είχε μάθει από τον δικαστή Λαγόκαρδο και τον έδιωξε από το παλάτι. Έπειτα, έτρεξε με δύο υπασπιστές στο σπίτι του δικαστή όπου δεν βρήκε κανέναν παρά ένα γράμμα, το οποίο ήταν από τον δικαστή προς τον αρχικαγκελάριο. Ο δικαστής προειδοποιούσε τον συνεργό του να φύγει, αφού το Βασιλόπουλο είχε μάθει την αλήθεια. Ακόμα, τον ενημέρωνε πως ο ίδιος είχε αποφασίσει να πάει στον άρχοντα θείο και πληροφορώντας τον για την κατάντια του βασιλείου, να τον πείσει να επιτεθεί και να το κατακτήσει. Το γράμμα αυτό υπήρξε αφορμή για να συνειδητοποιήσει ο Βασιλιάς την πραγματική κατάσταση στην οποία βρισκόταν το βασίλειό του. Δεν υπήρχε στρατός, ούτε όπλα, ούτε πλοία.

Το βασιλόπουλο ξεκίνησε για να βρει λύσεις. Δυστυχώς, δεν κατάφερε να βρει τα κλεμμένα φλουριά του αρχικαγκελάριου όμως, στον δρόμο της επιστροφής συνάντησε τον Κακομοιρίδη, τον γέρο που είχε σώσει από την άδικη φυλάκιση. Με χαρά έμαθε πως ήταν αυτός που παλιά έφτιαχνε τα όπλα του βασιλείου. Έτσι, άρχισε να έχει ελπίδες, όμως τα προβλήματα ήταν ακόμα πολλά. Το βασιλόπουλο αποφάσισε να ξεκινήσει βρίσκοντας τον δάσκαλο και ζητώντας του να τον διδάξει. Σκέφτηκε πως δεν θα κατάφερνε να κάνει κάτι, αν πρώτα ο ίδιος δεν μορφωνόταν.

Η αξία της μόρφωσης προβάλλεται ιδιαίτερα στο μυθιστόρημα. Εκτός από τον καίριο ρόλο που παίζει η Γνώση στην υποστήριξη του Βασιλόπουλου, σημαντική πηγή μάθησης είναι και η φύση, η οποία μέσα από την παρατήρηση μας επιτρέπει να μάθουμε τα μυστικά της και να παραδειγματιστούμε. Ιδιαίτερη είναι η σκηνή όπου το Βασιλόπουλο πεσμένο χάμω «παρατηρούσε το πήγαινε κι έλα των μυρμηγκιών, που ακολουθούσαν όλα τον ίδιο δρόμο, είτε πήγαιναν είτε ήρχονταν, σταματώντας κάπου κάπου, σα να συνομιλούσαν, φεύγοντας πάλι βιαστικά, χωρίς να βγουν ποτέ από τη γραμμή τους. Μερικά ήταν φορτωμένα με κανένα σπόρο ή έντομο, και το Βασιλόπουλο παρατήρησε πως εκείνα πήγαιναν πάντα προς το ίδιο σημείο, ενώ όσα γύριζαν δε βαστούσαν τίποτα». Η Ειρηνούλα παραξενεύτηκε: «-Δες τι περίεργο, δεν τρώγουν το φαγί τους, μόνο το κρύβουν μέσα στην τρύπα». Και το Βασιλόπουλο συλλογισμένο συνειδητοποίησε ένα σημαντικό μάθημα: «Θυμάσαι τα λόγια της Γνώσης πως ζώντας στη φύση θα μάθουμε πολλά πράγματα; Να το πρώτο μάθημα που μας δίνει το μερμήγκι. Δεν του φθάνει να μαζεύει το φαγί της ημέρας, μόνο κάνει παρακαταθήκη στη φωλιά του για τους κακούς καιρούς» (Δέλτα, 2017: 80). Όμως εκτός από την φύση ως πηγή πολύτιμης μάθησης, αναδεικνύεται σημαντική και η μάθηση που τα παιδιά παίρνουν από τον δάσκαλο του κράτους. Μάλιστα το Βασιλόπουλο αναζητά με δική του πρωτοβουλία να μάθει από τον δάσκαλο λέγοντας πως «-Ως τώρα δεν είχα νιώσει ποτέ την ανάγκη να μάθω τίποτα. Περνούσα τις μέρες μου στο δώμα, κοιτάζοντας τον ουρανό και τον κάμπο, ή κατέβαινα και τραβούσα σημάδι με τη σφενδόνα μου, και μόνη μου συλλογή ήταν να ξεφύγω από τους αιώνιους καβγάδες και τις μικροπρέπειες του παλατιού. Μα τώρα, αφότου κατέβηκα από το βουνό μας και πήγα ανάμεσα στους ανθρώπους, βλέπω, νιώθω την ανάγκη να μάθω... Και θα μάθω, εξακολούθησε με δύναμη. Θα πάγω στον δάσκαλο, θα δουλέψω μέρα νύχτα, και θα μάθω! Αλλιώς δεν θα εκτελέσω ποτέ το σκοπό μου» (Δέλτα, 2017: 110). Στο σημείο αυτό προβάλλεται η εκπαίδευση να παίζει αποφασιστικό ρόλο στην επιτυχία ή την αποτυχία του σκοπού του Βασιλόπουλου. Έχει ιδιαίτερη σημασία η στάση αυτή του αγοριού,

αφού σε αντίθεση με ότι συμβαίνει συχνά στα σύγχρονα παιδιά όχι μόνο δεν δυσανασχετεί με τη γνώση και το σχολείο, αλλά αντιθέτως την αναζητά ως το κλειδί στην επιτυχία των στόχων του.

Τα μαθήματα με τον δάσκαλο βοήθησαν το Βασιλόπουλο με ακόμα έναν τρόπο. Ξεκινώντας τα μαθήματα έτυχε να μάθει πως ο αδερφός του δάσκαλου ήταν ο πρωτομάστορης, ο οποίος κάποτε έφτιαχνε τα καράβια του βασιλείου και ζήτησε να τον γνωρίσει. Η συζήτηση με τον πρωτομάστορη αποκάλυψε στο βασιλόπουλο πολλά από τα δυσάρεστα πράγματα τα οποία είχαν γίνει στο βασίλειο τα τελευταία χρόνια. Τα λόγια του ήταν σκληρά αλλά έκρυβαν αλήθειες: «Ο Βασιλιάς όλη του τη ζωή δε σκέφθηκε παρά την ησυχία του. Τώρα είναι αργά για να ξυπνήσει. Ούτε να φάγει πια δεν έχει, ας είναι καλά οι αρχικαγκελάριοι, αρχιστράτηγοι, στόλαρχοι και συντροφιά». Το Βασιλόπουλο βρήκε ευκαιρία να ρωτήσει και να μάθει για το τι έχει συμβεί στο βασίλειο: «–Τι έκανε ο αρχιστράτηγος, ξέρεις;». Οι πληροφορίες του πρωτομάστορη είναι ιδιαίτερα χρήσιμες: «–Για τον Μασκαρόπουλο ρωτάς; Και ποιος δεν ξέρει! Έκανε εκείνα που κάνουν όλοι στο παλάτι. Είχε στα χέρια του τις αποθήκες του στρατού και τις άδειασε όλες. Σαν πούλησε τα όπλα, τις σκηνές και τις φορεσιές, έκανε περιουσία κι έφυγε στα ξένα, χωρίς καν να το νιώσει ο Αφέντης.» (Δέλτα, 2017: 119). Σε αυτό το σημείο μπορούμε να διακρίνουμε πόσο επίκαιρο είναι ακόμα και σήμερα το μυθιστόρημα αυτό, αφού δυστυχώς στην σύγχρονη Ελλάδα δεν λείπουν οι περιπτώσεις κατάχρησης της δημόσιας περιουσίας. Αγγίζοντας το θέμα με έναν έμμεσο και συμβολικό τρόπο μέσα από αυτό το μυθιστόρημα μπορούμε να μιλήσουμε στα παιδιά για τις επιπτώσεις που έχει η προώθηση του ατομικού συμφέροντος εις βάρος του συλλογικού στην ποιότητα ζωής όλων, ενώ αντιθέτως πως όταν ο καθένας μεριμνεί για το καλό όλων, αυτό ευεργετεί το σύνολο. Ίσως τελικά η κατανόηση αυτής της ιδέας να είναι η βάση για την επίλυση πολλών εκ των συγκρούσεων που έχουν οι μαθητές μεταξύ τους και για το χτίσιμο μιας υγιούς κοινότητας ξεκινώντας από την τάξη και το σχολείο και φτάνοντας σταδιακά στην βελτίωση της κοινωνίας.

Καθώς συνομιλούσαν το Βασιλόπουλο με τον πρωτομάστορη χτύπησε η πόρτα και μπήκε μέσα ένας υπασπιστής του Βασιλιά φέρνοντας κακές ειδήσεις. Ο θείος Βασιλιάς είχε εισβάλει στο βασίλειο και ο Βασιλιάς ζητούσε απεγνωσμένος τον γιο του. Ο πρωτομάστορης και ο δάσκαλος τα έχασαν όταν κατάλαβαν ότι τόση ώρα είχαν μπροστά τους τον γιο του Βασιλιά, όμως εκείνος τους καθήσυχασε. Ζήτησε από τον πρωτομάστορη να τον βοηθήσει και να αρχίσει πάλι να φτιάχνει καράβια και ας μην είχε να τον πληρώσει τώρα, αλλά να το κάνει για το καλό του τόπου.

Το Βασιλόπουλο πρώτο θα έδινε το παράδειγμα και θα εργαζόταν αδιάκοπα για να καταφέρουν να νικήσουν τον εχθρό. Ο πρωτομάστορης δέχτηκε και το Βασιλόπουλο έφυγε για το παλάτι, όπου τον περίμενε ο πατέρας του. Η στιγμή αυτή είναι κρίσιμη για το βασίλειο. «Ήλθε η ώρα όπου όλοι μας θα κάνομε θυσίες», είπε το Βασιλόπουλο στον πατέρα του ζητώντας του να του δώσει την κορώνα του για να την πουλήσει και να πάρει τα απαραίτητα φλουριά για να μπορέσει να στηρίξει τον λαό του. Ο Βασιλιάς αρκετά στενοχωρημένος, αποφασίζει να την δώσει και το Βασιλόπουλο βρίσκει έναν γενναίο νέο, τον Πολύδωρο, ο οποίος αναλαμβάνει με κίνδυνο της ζωής του να την πάρει μαζί του στο γειτονικό βασίλειο, να την πουλήσει και να γυρίσει πίσω με τα φλουριά που θα έχει βγάλει. Επόμενο βήμα για το βασιλόπουλο είναι να ψάξει τον Κακομοιρίδη, τον παλιό σιδερά του βασιλείου, τον οποίο το βασιλόπουλο είχε πρωτίτερα σώσει από την άδικη φυλάκιση. Έχει έρθει η ώρα να του αποκαλύψει την ταυτότητά του και να του ζητήσει μια χάρη, να φτιάξει όπλα για να πολεμήσουν τον εχθρό. Σίδερο θα έβρισκαν στο παλιό μεταλλείο του κράτους, εργάτες θα δούλευαν νέοι που δεν είχαν να φάνε και να ζήσουν και ως αντάλλαγμα το βασιλόπουλο θα τους έφερνε φαγητό. Χρειάζεται όμως ακόμα να βρεθούν στρατιώτες. Το βασιλόπουλο μαθαίνει πως θα βρει τους νέους του βασιλείου να πίνουν στην ταβέρνα, αλλά και τον αδερφό του Κακομοιρίδη τον καλύτερο ξυλουργό που όμως τώρα πια είχε μείνει άνεργος. Αποφασίζει λοιπόν να πάει στην ταβέρνα όπου μιλάει στους νέους για τον εχθρό που έχει μπει στον τόπο και τους προτείνει να μαζευτούν και να πολεμήσουν. Όταν όμως τους λέει πως δεν έχει να τους δώσει φλουριά και πως τους καλεί να πολεμήσουν για έναν ανώτερο σκοπό, για το καλό της πατρίδας τους, οι νέοι τον περιγελούν. Γιατί να πολεμήσουν για το τίποτα, ενώ ο Βασιλιάς κρύβεται στο κάστρο του; Το βασιλόπουλο αποφασίζει να μην τους αποκαλύψει την ταυτότητά του, αλλά μονάχα να πει πως ο Βασιλιάς είναι γέρος και δεν μπορεί να πολεμήσει, όμως θα βγει ο γιος του να πολεμήσει. Οι νέοι και ο αδερφός του Κακομοιρίδη συμφωνούν πως αν το βασιλόπουλο βγει από το παλάτι εκείνοι θα βοηθήσουν, μη γνωρίζοντας πως το βασιλόπουλο βρίσκεται μπροστά τους. Εκείνος τους ζητάει απλά να θυμηθούν τα λόγια τους σαν έρθει η ώρα και φεύγει από την ταβέρνα. Τον ακολουθεί όμως και ο αδερφός του Κακομοιρίδη, ο οποίος μαθαίνοντας πως ο αδερφός του έχει ξεκινήσει να φτιάχνει όπλα παραξενεύεται. Το βασιλόπουλο τού αποκαλύπτεται και του ζητάει να τον βοηθήσει. Έκπληκτος ο ξυλουργός δέχεται και πιάνει δουλειά.

Κυρίαρχη καθ' όλη αυτή την προσπάθεια για την αντιμετώπιση του εχθρού είναι μια έξαψη και ένας ενθουσιασμός. Οι άνθρωποι νιώθουν πως υπάρχει επιτέλους κάτι δίκαιο και καθαρό για

να αφιερώσουν την ενέργειά τους, το οποίο δεν θα το καπηλευτεί κάποιος, αλλά μέσα από την προσπάθεια του καθενός, τελικά συλλογικά θα μπορέσουν να τα καταφέρουν. Το Βασιλόπουλο αντιπροσωπεύει για εκείνους την ελπίδα που είχαν χάσει και αυτό τους γεμίζει ενέργεια και διάθεση προσφοράς. Είναι σαν ένα ξύπνημα, μια ανατροπή της παρηκμασμένης κατάστασης που εμπνέει τους ανθρώπους και επιτρέπει στο έργο να επιτευχθεί. Το Βασιλόπουλο για να μπορέσει να εμπνεύσει όλη αυτή την προσπάθεια χρειάζεται την στήριξη της Γνώση, η οποία για άλλη μια φορά εμφανίζεται για να τον βοηθήσει. «Περιφρονείς αυτούς τους ανθρώπους που είναι λαός σου, γιατί είναι κλέφτες ή δειλοί, ή μόνο και μόνο γιατί δεν έχουν ζωή αρκετή, ώστε να παλέψουν εναντίον της δυστυχίας και της γενικής αποχαυνώσεως. Και θέλεις λοιπόν και εσύ να γίνεις ένα μαζί τους, να παρατήσεις την πάλη, από τις πρώτες δυσκολίες, ν' αφήσεις τη θέση σου, να δειλιάσεις μπρος στον κόπο και στην ευθύνη;» (Δέλτα, 2017: 140). Σε αυτό το σημείο η Γνώση μιλά στο Βασιλόπουλο για τη σημασία της ατομικής ευθύνης και για το πως είναι σημαντικό αν κάτι δεν μας αρέσει εμείς να πράττουμε διαφορετικά. Είναι και αυτό ένα χρήσιμο μάθημα για τα παιδιά, αφού θα μπορούσε να επεκταθεί στην καθημερινότητα που βιώνουν και να εμπνεύσει διαφορετικές συμπεριφορές, κάνοντας περισσότερο κατανοητό για παράδειγμα το γιατί είναι σημαντικό να μην κάνουμε στους άλλους κάτι που δεν θα μας άρεσε να μας κάνουν.

Στη συνέχεια και καθώς περνούν οι μέρες, οι ετοιμασίες προχωρούν. Φτιάχνονται καράβια και όπλα, ενώ το βασιλόπουλο συντονίζει τις προσπάθειες, κυνηγάει και μαζεύει φαγητό και ετοιμάζει όλα όσα χρειάζονται για τη μεγάλη μάχη με τον στρατό του θείου Βασιλιά. Όταν τελικά η κρίσιμη ημέρα της μάχης φτάνει, το βασιλόπουλο συγκεντρώνει τους νέους του βασιλείου εμπνέοντάς τους και προχωρά για τη μάχη. Αποφασίζει να επιτεθεί στον εχθρό απρόσμενα, καθώς ο θείος Βασιλιάς, ο οποίος δεν έχει συναντήσει ούτε ένα στρατιώτη μπαίνοντας στα σύνορα του βασιλείου και δεν ανησυχεί για κάποια επίθεση το βράδυ κοιμάται ήσυχος χωρίς να έχει βάλει φρουρούς. Το βασιλόπουλο εκμεταλλεύεται αυτή την αμέλεια και οργανώνει μια νυχτερινή επίθεση. Το αποτέλεσμα του αιφνιδιασμού ήταν θετικό για τους Μοιρολάτρες. Οι εχθροί τρόμαξαν, μπερδεύτηκαν και μέχρι να προλάβουν να οργανωθούν και να πολεμήσουν είχαν δεχτεί σοβαρά χτυπήματα. Παρόλα αυτά κάποιοι από αυτούς κατάφεραν να αντεπιτεθούν. Το βασιλόπουλο προκειμένου να τους σταματήσει πολέμουσε με ορμή και θάρρος. Τότε, ο Βασιλιάς βλέποντάς τον και καταλαβαίνοντας ποιος είναι υποσχέθηκε στους αξιωματικούς του πως όποιος κατάφερε να του τον φέρει θα έπαιρνε το άλογο, τα άρματα και την κόρη του. Μανιασμένοι επιτέθηκαν όλοι στο βασιλόπουλο και λίγο έλλειψε να χάσει τη ζωή του, αν δεν εμφανιζόταν άξαφνα ένας νέος και

μπαίνοντας μπροστά του δεν του έσωζε τη ζωή. Βλέποντας αυτό οι Μοιρολάτρες με νέα ορμή πολέμησαν τους εχθρούς και κατάφεραν να τους διώξουν. Το βασιλόπουλο ξαφνιάστηκε όταν αντίκρουσε στο πρόσωπο του νέου που τον έσωσε, τον νέο της ταβέρνας, έναν νέο που είχε κοροϊδέψει τον ίδιο και τον Βασιλιά και τώρα καταλαβαίνοντας το λάθος του είχε θυσιάσει τη δική του ζωή για τη ζωή του βασιλόπουλου και για το καλό της πατρίδας του. Η σκηνή της μάχης αποτελεί ακόμα ένα ιδιαίτερο σημείο στην αφήγηση της Δέλτα. Η παραστατικότητα και η ζωντάνια της αφήγησης είναι για άλλη μια φορά παρούσες καθηλώνοντας τον αναγνώστη. «Σιωπηλά, πνίγοντας τον κρότο των βημάτων τους, οι Μοιρολάτρες περίζωσαν το στρατόπεδο, και βαστώντας την αναπνοή τους περίμεναν το σύνθημα», ο αναγνώστης νιώθει και εκείνος την ένταση των Μοιρολατρών διαβάζοντας αυτή τη φράση. «Έξαφνα έλαμψε μια φωτιά κοντά στο ποτάμι. [...] Το Βασιλόπουλο ξεσπάθωσε και ρίχθηκε καταπάνω στους εχθρούς, και απ' όλες τις μεριές μαζί, αλαλάζοντας, τον ακολούθησαν οι στρατιώτες» (Δέλτα, 2017: 190).

Όταν πια η μάχη τελείωσε και ο εχθρός τράπηκε σε φυγή, ήταν καιρός για να ξεκινήσουν τα ειρηνικά έργα του Βασιλόπουλου. Το βασίλειο βρισκόταν σε πολύ κακή κατάσταση και χρειαζόταν η συνεργασία και η ομαδική εργασία όλων για να ξαναφτιαχτεί. Χρησιμοποιώντας σοφά τα λεφτά που είχε φέρει ο Πολύδωρος από την πώληση της κορώνας θυσιάζοντας τη ζωή του, το Βασιλόπουλο οργάνωσε τις εργασίες. Μπροστά σε αυτό το έργο το Βασιλόπουλο είχε την πολύτιμη βοήθεια της Γνώσης, η οποία ήρθε να ζήσει με τη μητέρα της στο παλάτι και έγινε γυναίκα του. Η Ειρηνούλα παντρεύτηκε τον Πολύκαρπο και βοήθησαν και εκείνοι στα ειρηνικά έργα του βασιλείου. Σε μερικά χρόνια το βασίλειο είχε φτάσει και πάλι στην ακμή του. Πλούτος και μεγαλοπρέπεια υπήρχε παντού. Στα σύνορα είχαν χτιστεί μεγάλα και δυνατά κάστρα, ενώ τα λιβάδια ήταν πράσινα και γεμάτα καλλιέργειες. Οι νέοι που είχαν φύγει στο εξωτερικό γύρισαν πίσω και οι άνθρωποι ζούσαν ευτυχισμένοι και σε αρμονία μεταξύ τους. Έτσι ολοκληρώνεται το μυθιστόρημα μέσα από μια κυκλική κίνηση, όπου στο τέλος η ακμή του βασιλείου επανέρχεται, ενώ Βασιλιάς είναι και πάλι ο Συνετός, ο εγγονός του γέρο-Συνετού, το Βασιλόπουλο της ιστορίας μας.

Σε αυτό το μυθιστόρημα με τα πολλά κοινά στοιχεία με τα παραδοσιακά μαγικά παραμύθια τα οποία αναφέραμε παραπάνω, παρακολουθούμε τον ήρωα να μαθητεύει, να αλλάζει και να ωριμάζει. Βλέπουμε πως πρόκειται για ένα μυθιστόρημα μαθητείας όπως αυτό ορίζεται από τον Μπαχτίν, όπου οι εξωτερικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο ήρωας οδηγούν σε εσωτερικές

αλλαγές μέσα του. Σαν ένας δεύτερος Ηρακλής ή Θησέας, ο ήρωας της ιστορίας καταφέρνει σημαντικούς άθλους που τον μεταμορφώνουν, τον διαμορφώνουν και τον οδηγούν στη δική του αυτοπραγμάτωση.

Αντιμέτωποι με την κρίση των σύγχρονων κοινωνιών οι άνθρωποι αναζητούν ένα δρόμο, έναν τρόπο να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Να μείνουν ή να φύγουν; Γιατί συμβαίνουν όλα αυτά; Τι μπορεί ο καθένας να κάνει; Ο δρόμος του ήρωα μπορεί να φαντάζει ξένος και μακρινός, αλλά στο επίπεδό του κάθε άνθρωπος, κάθε παιδί μπορεί να είναι ένας ήρωας, ένας άνθρωπος δηλαδή που μεταμορφώνεται μέσα από τα βιώματα της ζωής, που μαθητεύει και δοκιμάζεται και καταφέρνει επιτυχίες, ενώ δεν επιτρέπει στις αναπόφευκτες αποτυχίες να τον σταματήσουν. Ένα μυθιστόρημα μαθητείας, ένα μαγικό παραμύθι ή ένας αρχαίος ηρωικός μύθος στην ουσία τους μιλούν για το ίδιο θέμα. Πώς να ζήσει ο άνθρωπος, πώς να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής και πώς να ωριμάσει μέσα από αυτές καταφέροντας τη δική του αυτοπραγμάτωση.

Έτσι, στο *Παραμύθι χωρίς όνομα*, ο ήρωας το μικρό Βασιλόπουλο και η αδερφή του η Ειρηνούλα απελπίζονται από την κατάσταση που βλέπουν να βρίσκεται το βασίλειό τους και ο λαός. Η Γνώση όμως και η Κυρά-Φροσύνη, τούς δίνουν συμβουλές και δύναμη για να προσπαθήσουν να βρουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Συνδέοντας τη σκληρή και άσχημη πραγματικότητα με τον ευσεβή πόθο της να αλλάξει η άσχημη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα την εποχή εκείνη, η Πηνελόπη Δέλτα δίνει μερικές ιδέες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν. Η φύση είναι ένας μεγάλος δάσκαλος, η φιλοτιμία και η αξιοπρέπεια αληθινές δυνάμεις, όπως και η ανάληψη της ευθύνης και η συνεργασία για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού. Η δημιουργική εργασία γαληνεύει τον άνθρωπο και τον εξευγενίζει, ενώ βοηθάει στο να παραχθεί πλούτος και να επέλθει ευημερία. Η γνώση είναι απαραίτητη για να υπάρξει ευημερία και ευημερία δεν είναι η καλοπέραση, αλλά το να ζει ο άνθρωπος με αξιοπρέπεια και εναρμονισμένος μέσα σε ένα σύνολο, να είναι δημιουργικός και χρήσιμος. Η αξία της δικαιοσύνης είναι μεγάλη, ενώ ακόμα εξυμνείται και η ικανότητα να θυσιάζεται κάποιος για την επίτευξη ενός αγαθού σκοπού. Τέλος, ο Βασιλιάς δεν νοείται ως αυτός που ήσυχος εκμεταλλεύεται το λαό, αλλά ως ο ηγέτης που οδηγεί το λαό στην εργασία και τη μάχη, προπορευόμενος ο ίδιος σε όλα αυτά.

Ενώ, η ιδέα της πατρίδας αναδεικνύεται ως μια τόσο σημαντική έννοια που αξίζει τη θυσία των ανθρώπων, η Δέλτα δεν προωθεί σε ρατσιστικές στάσεις, γράφοντας χαρακτηριστικά στα λόγια της Γνώσης καθώς μιλά στο Βασιλόπουλο πως: «Ο λαός σου είναι σαν όλους τους λαούς,

ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος». Και συνεχίζει λέγοντας πως όπως κάθε λαός έτσι και αυτός έχει ανάγκη από διοίκηση. Αν κάποιος μπει σε ένα καράβι, επιθυμεί ο πλοίαρχος να γνωρίζει πως να οδηγήσει το πλοίο για να φτάσει με ασφάλεια στο λιμάνι. Ένας λαός έχει ανάγκη από έναν καλό καπετάνιο, που θα ενώσει τους ανθρώπους σε μια αρμονική και δίκαιη συνύπαρξη. Όμως και κάθε άνθρωπος φέρει τη δική του προσωπική ευθύνη. Η Γνώση διδάσκει στο Βασιλόπουλο πως ο καθένας φέρει ευθύνη ανάλογα με τη θέση που τον έχει βάλει η μοίρα. Μπορεί ο Κακομοιρίδης ο σιδεράς να μην μπορούσε να κάνει όσα έκανε το Βασιλόπουλο, αλλά η τέχνη του και η προσφορά του στο κοινό καλό ήταν πολύτιμη, όπως ακριβώς ήταν και η βοήθεια του κάθε παιδιού που πριν ζητιάνευε, ενώ μετά βοηθούσε στις εργασίες για το στήσιμο του κράτους. Σήμερα, όλα αυτά πιθανώς να μοιάζουν με μάταια όνειρα, όμως οι άνθρωποι και ειδικότερα η νέα γενιά έχει ανάγκη να μπορεί να πιστέψει κάπου και να κινηθεί προς κάποια κατεύθυνση. Η συνειδητοποίηση του προβλήματος και των αιτιών που το προκάλεσαν είναι το πρώτο βήμα για να υπάρξει αλλαγή. Όμως η οποιαδήποτε αλλαγή ξεκινά από τον κάθε άνθρωπο και από τη δική του βούληση και προσπάθεια να βελτιωθεί. Μπροστά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κάθε εποχή η λογοτεχνία μπορεί να φέρει τους ανθρώπους σε μια διαδικασία δημιουργικού προβληματισμού. Δεν υπάρχουν έτοιμες και εύκολες λύσεις, η εκπαίδευση όμως φέρει την ευθύνη να βοηθήσει τους ανθρώπους να προβληματιστούν και να αναζητήσουν αυτές τις λύσεις και η λογοτεχνία είναι ένα μέσο με μεγάλη δύναμη σε αυτή την προσπάθεια.

Από την παραπάνω ερμηνευτική ανάλυση του κειμένου γίνεται φανερός ο πλούτος θεμάτων που έχει να προσφέρει, καθώς και οι ποικίλες ευκαιρίες για προβληματισμό που μπορούν να προκύψουν από την ενασχόληση με αυτό. Ακόμα, είναι ένα κείμενο κλασσικό, γραμμένο στη γλώσσα των παιδιών το οποίο όμως ανταποκρίνεται και στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, καθώς θίγει θέματα τα οποία προβληματίζουν τους ανθρώπους σήμερα και χαρακτηρίζουν την εποχή μας. Ένα κείμενο με πλούσιο υλικό για εμβάθυνση, το οποίο μπορεί να εξάψει τη φαντασία των παιδιών και να προκαλέσει το ενδιαφέρον τους. Για τους παραπάνω λόγους θεωρήσαμε πως το βιβλίο αυτό προσφέρεται για τη χρήση του στα πλαίσια του πιλοτικού προγράμματος διδασκαλίας που σχεδιάσαμε.

2.3. Λογοτεχνία και πολλαπλή νοημοσύνη

2.3.1 Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης

Τι σημαίνει να είναι κάποιος έξυπνος;

Σύμφωνα με τον Howard Gardner στο βιβλίο του *Multiple Intelligences*, το 1900 στη Γαλλία πολλές οικογένειες έρχονταν να ζήσουν στην πρωτεύουσα από την επαρχία και αρκετά από τα παιδιά αυτών των οικογενειών είχαν προβλήματα στο σχολείο. Τότε, ο Γάλλος ψυχολόγος Μπινέ προσπάθησε και κατάφερε να δημιουργήσει ένα τεστ που θα επέτρεπε την πρόβλεψη των μαθητών που θα τα κατάφερναν, αλλά και αυτών που θα αποτύγχαναν στα σχολεία του Παρισιού. Το τεστ αυτό, γνωστό ως IQ (Intelligence Quotient) σήμερα, γρήγορα έγινε γνωστό και σε άλλα μέρη του κόσμου, όπως στην Αμερική. Χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις στρατιωτικές δυνάμεις της χώρας κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και λόγω της νίκης που πέτυχε ο αμερικάνικος στρατός, το τεστ αυτό άρχισε να γίνεται όλο και πιο δημοφιλές φτάνοντας να θεωρηθεί ως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της σύγχρονης ψυχολογίας. Ενώ, στο παρελθόν, ήταν δύσκολο να υπολογιστεί πόσο έξυπνος είναι ένας άνθρωπος, τώρα η νοημοσύνη ήταν μετρήσιμη και τα αποτελέσματα αξιόπιστα. Έτσι, μπορούσε να προβλεφθεί και η επιτυχία του κάθε ανθρώπου ανάλογα με τα αποτελέσματα που θα είχε σε ένα τέτοιο τεστ. Το ψυχομετρικό αυτό τεστ θεωρούσε τη νοημοσύνη ως κάτι σταθερό, γενετικά προσδιορισμένο, που αποτελούνταν από γλωσσικές και μαθηματικές ασκήσεις που εξέταζαν τις λογικές ικανότητες ενός ανθρώπου στο να υπολογίζει, να αναλύει, να συγκρίνει και να συνθέτει.

Με βάση αυτό το μονοδιάστατο μοντέλο κατανόησης της ανθρώπινης νοημοσύνης οργανώθηκε και λειτούργησε και ο θεσμός του σχολείου. Το πρόγραμμα σπουδών σχεδιάστηκε με τρόπο τέτοιο έτσι ώστε να διδάσκονται αυτές οι γνώσεις σχεδόν αποκλειστικά, και με αντίστοιχα κριτήρια και τρόπους γινόταν η αξιολόγηση. Οι μαθητές που τα πήγαιναν καλύτερα σε μαθήματα όπως η γλώσσα και τα μαθηματικά είχαν μεγάλη πρόοδο και επιτυχία συνεχίζοντας με ανώτερες σπουδές, ενώ η επιτυχία σε αυτό τον τομέα ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την επιτυχία στη ζωή. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη μεγάλη σημασία που δίνεται ακόμα και σήμερα σε αυτά τα μαθήματα στο ελληνικό σχολείο, αλλά και σε άλλες χώρες, καθώς και τις αντιλήψεις των περισσότερων ανθρώπων σχετικά με την σύνδεση της λογικής νοημοσύνης και της επιτυχίας στη ζωή. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες, τόσο από την επίσημη ηγεσία, όσο και από πολλούς εκπαιδευτικούς, να υπάρξουν αλλαγές και να εμπλουτιστεί το σχολικό πρόγραμμα και η διδασκαλία με περισσότερο καινοτόμες παιδαγωγικές αντιλήψεις, όπως για παράδειγμα η ένταξη της μεθόδου «project» στο σχολικό πρόγραμμα. Παρόλα αυτά, τόσο η εκπαιδευτική πρακτική, όσο και η νοοτροπία που έχουν οι εκπαιδευτικοί, αλλά και η κοινωνία εν

γένει, σχετικά με τα παραπάνω χρειάζεται να αλλάξουν και να προσεγγίσουν περισσότερο τη σύγχρονη επιστημονική πραγματικότητα.

Ο τρόπος που η επιστημονική κοινότητα προσεγγίζει το θέμα της ανθρώπινης νοημοσύνης έχει αλλάξει πολύ στο διάστημα που μεσολάβησε από την γέννηση των ψυχομετρικών τεστ IQ μέχρι σήμερα. Η επιστημονική σκέψη γύρω από το νου και τη νοημοσύνη στηρίζεται σήμερα σε περισσότερο πλουραλιστικές προσεγγίσεις που βασίζονται σε νέα ευρήματα της γνωστικής επιστήμης και των νευροεπιστημών για το νου και τον τρόπο λειτουργίας του. Μια από αυτές τις προσεγγίσεις ονομάζεται θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης και εισήχθη από τον Αμερικάνο ψυχολόγο Howard Gardner. Στο βιβλίο του για την πολλαπλή νοημοσύνη ο Howard Gardner καλεί τους αναγνώστες να αφήσουν για λίγο τις συνηθισμένες τους απόψεις για το τι είναι η νοημοσύνη και να σκεφτούν ελεύθερα ποιες είναι οι δυνατότητες της ανθρώπινης φύσης. Τότε θα τους έρθουν στο μυαλό παραδείγματα ανθρώπων, όπως μεγάλοι μουσικοί, παγκόσμιοι πρωταθλητές, ευφυείς παίκτες σκακιού, μαγευτικοί χορευτές, αεροπόροι κλπ. Είναι αυτοί οι άνθρωποι έξυπνοι; Και αν είναι γιατί ένα συνηθισμένο τεστ νοημοσύνης δεν τους αναγνωρίζει; Γιατί στο σχολείο πιθανώς οι βαθμοί τους να είναι κακοί και οι επιδόσεις τους χαμηλές; Αν δεν είναι έξυπνοι πώς καταφέρνουν να πετυχαίνουν τέτοια εκπληκτικά κατορθώματα;

Για τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, «η ανθρώπινη γνωστική ικανότητα περιγράφεται καλύτερα ως ένα σύνολο ικανοτήτων, ταλέντων και νοητικών δεξιοτήτων που ονομάζονται νοημοσύνες». Η νοημοσύνη ορίζεται ως μια «βιοψυχολογική δυνατότητα επεξεργασίας πληροφοριών με συγκεκριμένους τρόπους, με στόχο την επίλυση προβλημάτων ή την δημιουργία προϊόντων που έχουν αξία σε έναν πολιτισμό ή μια κοινότητα». Κάθε νοημοσύνη είναι δηλαδή ένας διαφορετικός τρόπος σκέψης που μας επιτρέπει να λύνουμε διαφορετικού τύπου προβλήματα στην καθημερινότητά μας. Πώς να μαγειρέψουμε, πώς να βρούμε το δρόμο μας, πώς να μιλήσουμε σε κάποιον που είναι θυμωμένος κλπ. Η ύπαρξη κάθε νοημοσύνης στηρίζεται από μια σειρά αποδεικτικών στοιχείων από ποικίλες πηγές, όπως πορίσματα της βιολογίας και των νευροεπιστημών, μελέτη ανθρώπων που έχουν υποστεί τραυματισμούς σε διάφορες περιοχές του εγκεφάλου και μελέτη ιδιαίτερων πληθυσμών (ιδιοφυΐες, άτομα από το φάσμα αυτισμού κλπ.). Τα στοιχεία αυτά μπορούν να βρεθούν αναλυτικά στο αρχικό βιβλίο για τις πολλαπλές νοημοσύνες του H. Gardner.

Τα είδη νοημοσύνης που έχουν αποδειχθεί μέχρι σήμερα είναι οχτώ και περιγράφονται παρακάτω επιγραμματικά, όπως αυτά αναφέρονται στα βιβλία των Howard Gardner, Bonita DeAmicis και David Lazear.

Μουσική νοημοσύνη

Άνθρωποι με δυνατή μουσική νοημοσύνη είναι ευαίσθητοι στον ήχο και το ρυθμό τόσο από το περιβάλλον, όσο και από την ανθρώπινη φωνή ή κάποιο μουσικό όργανο. Τους αρέσει η μουσική, τα μοτίβα ομιλίας, οι προφορές. Ακόμα, τους αρέσει να μαθαίνουν και να τραγουδούν τραγούδια ή να χτυπούν με τα χέρια τους διάφορους ρυθμούς. Τους αρέσει να παίζουν μουσικά όργανα, να τραγουδούν και να μιμούνται ήχους. Επαγγελματικά μπορεί να είναι μουσικοί, τραγουδιστές, χορευτές, σχεδιαστές εφέ ήχου, συνθέτες κλπ. Από όλα τα είδη νοημοσύνης, ίσως η μουσική νοημοσύνη είναι αυτή που έχει τη μεγαλύτερη δύναμη μεταμόρφωσης του εγκεφάλου. Με τη μουσική μαθαίνουμε γρήγορα και καλά, για αυτό άλλωστε και έχει χρησιμοποιηθεί τόσο από τους δασκάλους (πχ. τραγούδι για την εκμάθηση της αλφαβήτου «abc»), αλλά και από τους διαφημιστές. Αυτή η νοημοσύνη σχετίζεται με τρόπους σκέψης που σχετίζονται με τον ήχο (sound-think).

Κινησθητική νοημοσύνη

Άνθρωποι με δυνατή κινησθητική νοημοσύνη έχουν καλό συντονισμό και επίγνωση του σώματός τους. Έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν το σώμα τους για να εκφράσουν ένα συναίσθημα, να παίξουν ένα παιχνίδι ή να δημιουργήσουν ένα προϊόν. Τους αρέσει να παίζουν σπορ, να χορεύουν, να παίζουν θέατρο και να φτιάχνουν πράγματα. Μπορούν να μιμηθούν εύκολα κινήσεις ή τους αρέσει να δείχνουν πως λειτουργούν τα πράγματα. Επαγγελματικά είναι αθλητές, προπονητές, χορογράφοι, χορευτές, εφευρέτες, γλύπτες κλπ. Η βιωματική μάθηση αναγνωρίζεται από την εκπαίδευση ως ένας σημαντικός τρόπος μάθησης. Το σώμα ξέρει και θυμάται πράγματα που ο νους δεν ξέρει. Για παράδειγμα, το σώμα μας ξέρει να κάνει ποδήλατο, να δακτυλογραφεί, να οδηγεί, χωρίς απαραίτητα ο νους να ξέρει νοητικά το πως γίνεται αυτό. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με το σώμα (body-think).

Λογικομαθηματική νοημοσύνη

Άνθρωποι με δυνατή λογικομαθηματική νοημοσύνη αρέσκονται στην επεξεργασία λογικών ιδεών. Τους αρέσουν τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα, τα αφηρημένα σύμβολα, τα μαθηματικά, να λύνουν γρίφους, να κρυπτογραφούν. Τους αρέσει να λύνουν προβλήματα μεθοδικά και συστηματικά με τη χρήση της λογικής. Επαγγελματικά είναι επιστήμονες,

μαθηματικοί, στρατηγικοί σχεδιαστές, λογιστές, οικονομικοί αναλυτές κλπ. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με τους αριθμούς (number-think).

Γλωσσική νοημοσύνη

Η γλωσσική νοημοσύνη συνδέεται με τη παραγωγή της γλώσσας και όλες τις πολύπλοκες δυνατότητες που προκύπτουν από τη χρήση της, όπως η ποίηση, η αφήγηση, η γραμματική, η μεταφορά, η παρομοίωση, η αφαιρετική σκέψη, η συμβολική σκέψη κλπ. Στους ανθρώπους με δυνατή γλωσσική νοημοσύνη αρέσει να μιλούν, να διαβάζουν, να γράφουν και να σκέφτονται με λέξεις. Τους αρέσει να εκφράζονται μέσα από τον προφορικό και το γραπτό λόγο. Ακόμα, τους αρέσουν τα παιχνίδια με τη γλώσσα, όπως είναι οι γλωσσοδέτες και τα λογοπαίγνια. Είναι άνθρωποι που τα καταφέρνουν καλά στις διαπραγματεύσεις, στο να πείθουν μέσα από επιχειρήματα και να συζητούν. Επαγγελματικά μπορεί να είναι δημόσιοι ομιλητές, ποιητές, συγγραφείς, κωμικοί. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με τις λέξεις (word-think).

Η γλωσσική νοημοσύνη είναι μια νοημοσύνη που ήδη διδάσκεται τακτικά στο καθημερινό σχολικό πρόγραμμα. Μαζί με τη λογικομαθηματική νοημοσύνη αποτελούν τη βάση των σύγχρονων IQ τεστ και άλλων τρόπων αξιολόγησης, καθώς και των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων στο δυτικό κόσμο.

Χωρική νοημοσύνη

Η χωρική νοημοσύνη συνδέεται με την αίσθηση της όρασης, αλλά επίσης με την ικανότητα του εγκεφάλου να δημιουργεί νοερές εικόνες. Στους ανθρώπους με δυνατή χωρική νοημοσύνη αρέσουν οι εικόνες, τα χρώματα, τα σχέδια και ο χώρος γύρω τους. Τους αρέσει να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους, να ονειροπολούν και να οραματίζονται το μέλλον ή μια ιστορία που διαβάζουν. Είναι καλοί στο να βρίσκουν το δρόμο τους ακόμα και σε νέα μέρη, μπορούν να σχεδιάσουν το χώρο και τρόπους για να χρησιμοποιηθεί, να οραματιστούν ένα αντικείμενο από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να παίξουν καλά σκάκι. Ακόμα, μπορεί να αναγνωρίζουν εύκολα πρόσωπα ή σκηνές και να προσέχουν μικρές λεπτομέρειες. Τους αρέσει η τέχνη, η ζωγραφική, η γλυπτική, ο μοντελισμός, η εξερεύνηση σε νέα μέρη και τα παζλ. Επαγγελματικά μπορεί να είναι καλλιτέχνες, διακοσμητές, φωτογράφοι, αρχιτέκτονες, γεωγράφοι ή να ασχολούνται με το κινηματογράφο. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με εικόνες και το χώρο (picture- and space-think).

Διαπροσωπική νοημοσύνη

Άτομα με υψηλή διαπροσωπική νοημοσύνη αρέσκονται να δουλεύουν ομαδικά και να γνωρίζουν νέους ανθρώπους. Τους αρέσει να μιλούν με άλλους, να λύνουν προβλήματα συζητώντας τα, να ανταποκρίνονται στις ιδέες των άλλων και να ακούν με ευαισθησία τα συναισθήματά τους. Τους αρέσει να αλληλοεπιδρούν μαζί τους και να μαντεύουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Είναι άνθρωποι ικανοί να επικοινωνούν τόσο λεκτικά, όσο και μη λεκτικά. Μπορούν να καταλαβαίνουν τις προθέσεις και τις επιθυμίες των άλλων, ακόμα και όταν αυτές είναι κρυμμένες και να παρατηρούν τις διαφορές στη διάθεση τους.

Επαγγελματικά μπορεί να είναι μανάτζερ, ψυχολόγοι, μεσίτες, διπλωμάτες, πνευματικοί ή πολιτικοί αρχηγοί, πωλητές, δάσκαλοι, θεραπευτές κλπ. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με την έννοια της ομάδας (group-think).

Ενδοπροσωπική νοημοσύνη

Άτομα με υψηλή ενδοπροσωπική νοημοσύνη αρέσκονται να εργάζονται μόνα και να σκέφτονται σχετικά με τον τρόπο που σκέφτονται, δρουν και αισθάνονται. Είναι σε επαφή με τα συναισθήματά και τις σκέψεις τους και έχουν ισχυρές πεποιθήσεις και θέληση, ενώ έχουν αυτοπεποίθηση για τις ιδέες τους. Μπορεί να είναι διαισθητικά άτομα και μερικές φορές να εκπλήσσουν τους υπόλοιπους με τη διορατικότητα και τη σοφία τους. Η ενδοπροσωπική νοημοσύνη είναι αυτή που επιτρέπει στους ανθρώπους να κάνουν ένα βήμα πίσω από τις καταστάσεις και τον εαυτό τους και να τα παρατηρήσουν ως εξωτερικοί παρατηρητές. Είναι η ικανότητα να βιώνουμε τον κόσμο σε μια ολότητα, να διακρίνουμε μοτίβα και συνδέσεις ανάμεσα σε φαινομενικά διαφορετικά πράγματα, να βιώνουμε ανώτερες συνειδησιακές καταστάσεις και να ονειρευόμαστε και να πραγματώνουμε αυτά τα όνειρα. Επαγγελματικά άνθρωποι με ισχυρή ενδοπροσωπική νοημοσύνη μπορεί να είναι φιλόσοφοι, ψυχίατροι, πνευματικοί σύμβουλοι κλπ. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με την έννοια του εαυτού (self-think).

Περιβαλλοντική νοημοσύνη

Άτομα με υψηλή περιβαλλοντική νοημοσύνη έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν, κατηγοριοποιούν και να απομνημονεύουν τις ποικίλες μορφές ζωής. Τους αρέσει να μαθαίνουν για τα φυτά και τα ζώα, καθώς και να αλληλοεπιδρούν μαζί τους. Τέτοιοι άνθρωποι έχουν την ικανότητα καλλιεργούν φυτά, να μεγαλώνουν και να εκπαιδεύουν ζώα και να χρησιμοποιούν τη γη έτσι ώστε να επιβιώσουν. Έχουν ακόμα μεγάλη περιέργεια και θαυμασμό για το πώς λειτουργεί

ο φυσικός κόσμος και τα πλάσματά του, τις εναλλαγές του καιρού και για τη φυσική ιστορία. Επαγγελματικά άνθρωποι με ισχυρή περιβαλλοντική νοημοσύνη είναι αγρότες, κυνηγοί, κηπουροί, μάγειρες, κτηνίατροι, δασοφύλακες, βοτανολόγοι, εντομολόγοι, βιολόγοι κλπ. Αυτή η νοημοσύνη αναφέρεται σε τρόπους σκέψης που σχετίζονται με το περιβάλλον (outdoors-think).

Ακόμα, η υπαρξιακή νοημοσύνη ή αλλιώς η νοημοσύνη των μεγάλων ερωτημάτων βρίσκεται υπό διερεύνηση. Η νοημοσύνη αυτή περιλαμβάνει ερωτήματα όπως «Γιατί ζούμε; Γιατί πεθαίνουμε; Από που ερχόμαστε; Τι είναι αγάπη; Γιατί υπάρχει πόλεμος;» και άλλα παρόμοια ερωτήματα που για να δοθεί απάντηση δεν αρκούν οι πέντε αισθήσεις μας.

Σύμφωνα με τη θεωρία, όλοι οι άνθρωποι έχουν όλους τους τύπους νοημοσύνης με περισσότερο ή λιγότερο ανεπτυγμένους κάποιους. Ακόμα, υπάρχει μια μορφή ανεξαρτησίας ανάμεσα στους διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης, κάτι που σημαίνει πως κάποιος μπορεί να έχει πολύ υψηλό κάποιο τύπο νοημοσύνης χωρίς να απαιτείται να είναι εξίσου υψηλοί και οι άλλοι. Η μοναδικότητα στον τρόπο που σκέφτονται οι άνθρωποι διαμορφώνεται μέσα από τους ποικίλους συνδυασμούς που μπορούν να υπάρξουν ανάμεσα στους τύπους νοημοσύνης. Κανένας άνθρωπος δεν έχει ακριβώς τον ίδιο τρόπο σκέψης με κάποιον άλλο καθώς αυτός επηρεάζεται τόσο από γενετικούς παράγοντες αλλά και από περιβαλλοντικούς.

2.3.2. Πολλαπλή νοημοσύνη και εκπαιδευτική διαδικασία

Ο παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας δίνει έμφαση σε δύο τύπους νοημοσύνης, τη λογικομαθηματική και τη γλωσσική, αναφέρει η Bonita DeAmicis στο βιβλίο της *Multiple Intelligences made easy*. Όμως η ενσωμάτωση περισσότερων τρόπων σκέψης μπορεί να ενισχύσει τη μάθηση και την κατανόηση των μαθητών. Από τη μια οι μαθητές που δεν έχουν σαν κυρίαρχο τρόπο σκέψης τη λογικομαθηματική και γλωσσική νοημοσύνη επωφελούνται από μια διδασκαλία βασισμένη και στους άλλους τύπους νοημοσύνης, αλλά και τα παιδιά που έχουν κυρίαρχους αυτούς τους δύο τύπους νοημοσύνης, ωφελούνται από περισσότερο πλουραλιστικές διδασκαλίες γιατί ο εγκέφαλός τους δεν περιορίζεται στη χρήση μόνο δύο τρόπων σκέψης. Έτσι μπορεί να επιτευχθεί μια περισσότερο ισορροπημένη ανάπτυξη.

Έχει σημασία το ότι βλέποντας την ανθρώπινη νοημοσύνη με αυτό το διαφορετικό πλουραλιστικό μοντέλο και επιδιώκοντας μια πολύπλευρη καλλιέργεια των ανθρώπων μπορούμε να ανταποκριθούμε στις προβληματικές καταστάσεις που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση σήμερα και αναδείξαμε παραπάνω. Για τον H. Gardner είναι πολύ σημαντικό να αρχίσουμε να αναγνωρίζουμε

την ποικιλία στον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται και να καλλιεργήσουμε όλους τους διαφορετικούς τρόπους σκέψης. Η διαφορετικότητά των ανθρώπων έγκειται εν μέρη στους τόσους πολλούς διαφορετικούς συνδυασμούς τρόπων σκέψεως που έχει ο καθένας και αναγνωρίζοντας το αυτό θα μπορέσουμε να βρούμε πιο αποτελεσματικές λύσεις για τα ποικίλα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος, αντί να τα προσεγγίζουμε πάντα από την ίδια οπτική γωνία. «Αν ενεργοποιήσουμε το φάσμα των ανθρώπινων ικανοτήτων, όχι μόνο θα νιώσουν οι άνθρωποι καλύτερα με τον εαυτό τους, αλλά και θα εμπλακούν περισσότερο ενεργά, μαζί με την υπόλοιπη κοινότητα, στην εργασία για το ευρύτερο καλό» (Gardner, 2006: 24).

Ακόμα, σύμφωνα με τον H. Gardner στο βιβλίο του *Πώς το παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο*, υπάρχει «ένα μέχρι στιγμής σαρωτικό κύμα ερευνών για την εκπαίδευση οι οποίες υλοποιούνται τις τελευταίες δεκαετίες», στις οποίες «καταγράφεται χαρακτηριστικά η άποψη πως ακόμα και οι μαθητές οι οποίοι έχουν καταρτιστεί καλά και παρουσιάζουν όλα τα εμφανή σημάδια επιτυχίας – πιστή παρακολούθηση προγραμμάτων καλών σχολείων, υψηλές βαθμολογίες και υψηλές επιδόσεις σε διαγωνισμούς, επιβραβεύσεις από τους δασκάλους τους – , δεν δείχνουν να έχουν κατανοήσει επαρκώς τις πληροφορίες και τις έννοιες που επεξεργάζονται». Οι δάσκαλοι προσπαθούν να καλύψουν μεγάλη ποσότητα ύλης με στόχο τη γνώση επιτυγχάνοντας μονάχα μια επιφανειακή κατανόηση. Όμως η γνώση διαχωρίζεται από την κατανόηση. Όταν ένα άτομο «γνωρίζει κάτι, αυτό σημαίνει πως έχει αποθηκεύσει αυτή την πληροφορία στη μνήμη του και μπορεί να την ανακαλέσει όταν το θελήσει. Αντιθέτως, όταν ένα άτομο έχει κατανοήσει κάτι, η ικανότητα που έχει κατακτήσει ξεπερνά τη γνώση που έχει αποθηκεύσει. Η κατανόηση αναφέρεται στο τι μπορεί να κάνει κάποιος με τις γνώσεις που έχει, σε αντίθεση με το τι έχει απομνημονεύσει» (Glasgow, 2002:12). Για να επιτευχθεί πραγματική κατανόηση οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να λάβουν υπόψη τους τις διαφορές στον τρόπο σκέψης των μαθητών τους και να δημιουργήσουν έναν τρόπο διδασκαλίας που να μπορεί να προσεγγίσει όσο δυνατόν περισσότερους από αυτούς. Σύμφωνα με τον Gardner η πολλαπλή νοημοσύνη μπορεί να βοηθήσει στο να επιτευχθεί αυτός ο στόχος.

Συνεπώς, μαθαίνοντας να καλλιεργούμε μεγαλύτερο μέρος από το φάσμα των ανθρώπινων ικανοτήτων μπορούμε να ανταποκριθούμε καλύτερα στις προκλήσεις και τις ανάγκες της εκπαίδευσης. Μπορούμε να στοχεύσουμε και να πετύχουμε πραγματική κατανόηση, ανάπτυξη των προσωπικών ικανοτήτων και ταλέντων των ανθρώπων και συνεπώς της φαντασία και της

δημιουργικότητά τους. Επίσης, μέσα από τη συνεργασία, την επαφή με τη φύση, την ενδοσκόπηση, τη μουσική, την καλλιτεχνική και δημιουργική ενασχόληση πέρα των ήδη παραδοσιακών ενασχολήσεων με τα μαθηματικά και τη γλώσσα, μπορεί να δοθεί η ευκαιρία καλλιέργειας διαφορετικών αξιών, όπως ο σεβασμός, η συμπόνια, αξιοπρέπεια, υπευθυνότητα, ευγένεια, αυτοπεποίθηση, ευγνωμοσύνη και πολλών άλλων. Επιπλέον, μέσα από την ανάδειξη της εξίσου μεγάλης σημασίας της ενδοπροσωπικής και της διαπροσωπικής νοημοσύνης σε σχέση με τις υπόλοιπες νοημοσύνες, αναδεικνύεται και η σημαντική συνεισφορά που μπορεί να έχει η εκπαίδευση για την προσωπική ανάπτυξη των ανθρώπων. Δηλαδή, στην ανάπτυξη της ικανότητας να δημιουργούν θετικές σχέσεις, να επικοινωνούν και να συνεργάζονται, να γνωρίζουν και να διαχειρίζονται τον εαυτό τους και να μπορούν να ζουν μια ζωή με νόημα, όπου με γνώμονα τα δικά τους ταλέντα και ικανότητες θα μπορούν να αυτοπραγματώνονται, μια έννοια που εισήχθει από τον Αμερικανό ψυχολόγο A. Maslow και αναλύεται στο βιβλίο του *Κίνητρα και Προσωπικότητα*.

2.3.3. Πολλαπλή νοημοσύνη και λογοτεχνία στην εκπαίδευση

Ένας πολύ χρήσιμος τρόπος για να επιτευχθούν τα παραπάνω είναι η λογοτεχνία. Αφού οι περισσότεροι άνθρωποι «βρίσκουν τις ιστορίες ελκυστικές», ο Howard Gardner προτείνει πως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να εισαγάγουμε ένα μεγάλο αριθμό μαθητών στη διαδικασία της μάθησης είναι μέσα από τις αφηγήσεις» (Glasgow, 2002: 15). Η Jacqueline Glasgow περιγράφει μια διαφορετική προσέγγιση στη διδασκαλία της λογοτεχνίας που βασίζεται στις λογοτεχνικές θεωρίες πρόσληψης και τη θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης. Οι μαθητές καλούνται αρχικά να έχουν τη δική τους προσωπική ανταπόκριση στο κείμενο, να κάνουν το δικό τους ταξίδι σε αυτό και να εμπνευστούν. Στη συνέχεια καλούνται να μοιραστούν με την ομάδα τις προσωπικές εμπειρίες, συναισθήματα και σκέψεις τους σε σχέση με το κείμενο, μαθαίνοντας με αυτό τον τρόπο να ακούν και να κατανοούν τους άλλους καλύτερα, αλλά και να είναι ανοιχτοί σε διαφορετικές ερμηνείες και προσεγγίσεις. Έπειτα, οι μαθητές είναι έτοιμοι να περάσουν σε μια αφηγηματολογική ανάλυση του κειμένου με στόχο να μπορούν να κατανοήσουν τη λογοτεχνία ως μια μορφή τέχνης. Έτσι, εξετάζουν στοιχεία όπως η πλοκή, οι χαρακτήρες, η οπτική γωνία, το ύφος κλπ. Τέλος, πραγματοποιείται μια κριτική σύνθεση, όπου οι μαθητές καλούνται να έρθουν αντιμέτωποι με διαφορετικές οπτικές γωνίες από αυτές που οι ίδιοι βλέπουν, όπως για παράδειγμα τις ιστορικές, βιογραφικές, φεμινιστικές, ψυχαναλυτικές ερμηνείες του υπό εξέταση έργου. Σε όλα αυτά τα στάδια προσέγγισης ενός λογοτεχνικού κειμένου μπορεί να ενσωματωθεί η θεωρία της

πολλαπλής νοημοσύνης. Για παράδειγμα, στην προσέγγιση ενός κειμένου και τη δημιουργία νοήματος σε σχέση με αυτό εκ μέρους ενός μαθητή, χρησιμοποιείται πολύ συχνά η συγγραφή κειμένου. Σε μια προσπάθεια διεύρυνσης του πεδίου έκφρασης των μαθητών μπορούμε να διακρίνουμε στη συγγραφή ποικίλα ήδη κειμένων, όπως το ημερολόγιο, η περίληψη, η επαναδιήγηση από διαφορετική οπτική γωνία, το γράμμα ή ένα ποίημα. Ο μαθητής μπορεί να επιλέξει ποιο από αυτά θα αποτελούσε ένα κατάλληλο μέσο για την έκφρασή του. Θα μπορούσε όμως ακόμα να επιλέξει και άλλα μέσα, όπως μια ζωγραφική, μουσική, χορευτική ή θεατρική σύνθεση. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια περισσότερο πλουραλιστική προσέγγιση μέσα στην τάξη, ενώ οι μαθητές βρίσκουν τρόπους εμπλοκής που τους εκφράζουν με αποτέλεσμα να συμμετέχουν πιο ενεργά.

Σε άλλα βιβλία προτείνονται δραστηριότητες πολλαπλής νοημοσύνης που μπορούν να πραγματοποιηθούν στην τάξη με στόχο την εφαρμογή της θεωρίας.

Ο David Lazear στο βιβλίο του *Eight Ways of Teaching: The Artistry of Teaching with multiple Intelligences*, αναφέρει πως υπάρχουν τρεις τρόποι για να διδάξει κάποιος σχετικά με τις πολλαπλές νοημοσύνες.

- Διδασκαλία για την πολλαπλή νοημοσύνη. Οι μαθητές διδάσκονται τους διάφορους τύπους νοημοσύνης: ποιοι είναι, πώς να τους χρησιμοποιούν, πώς να τους ενδυναμώνουν κλπ.
- Διδασκαλία μέσω της πολλαπλής νοημοσύνης. Οι μαθητές διδάσκονται την ύλη των σχολικών μαθημάτων τους με τη χρήση των διάφορων τύπων νοημοσύνης: εκμάθηση λεξιλογίου, ιστορίας ή μαθηματικών μέσα από την κίνηση του σώματος.
- Διδασκαλία της πολλαπλής νοημοσύνης. Οι μαθητές διδάσκονται κάθε τύπο νοημοσύνης ως αντικείμενο μάθησης: μουσικές δεξιότητες, χορό, θέατρο, γυμναστική, φιλοσοφία κλπ.

Επίσης, αναφέρει ότι οι δραστηριότητες για την πολλαπλή νοημοσύνη μπορούν είτε να πραγματοποιηθούν σε μαθήματα οχτώ σε ένα, δηλαδή σε ένα μάθημα διδάσκονται και οι οχτώ νοημοσύνες, είτε σε περισσότερα μαθήματα στο κάθε ένα από τα οποία είναι αντικείμενο κάποιος συγκεκριμένος τύπος νοημοσύνης. Στο βιβλίο του προσφέρει ένα σύνολο από πρακτικές εφαρμογές των παραπάνω. Παρόμοιο υλικό προσφέρει και η Bonita DeAmicis στο βιβλίο της

Multiple Intelligences Made Easy, καθώς και ο Thomas Armstrong στο βιβλίο του *Multiple Intelligences in the Classroom*.

2.3.4. Η Πολλαπλή νοημοσύνη και το Παραμύθι χωρίς όνομα

Από τα παραπάνω πιστεύουμε ότι έχει ήδη καταστεί φανερό γιατί έχουμε επιλέξει τη λογοτεχνία ως έναν τρόπο για να απαντήσουμε στα προβλήματα της εκπαίδευσης που αναδείξαμε στην αρχή, αλλά και τη θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης, καθώς και πως αυτά συνδέονται μεταξύ τους.

Το *Παραμύθι χωρίς όνομα* προσφέρεται ως παράδειγμα αφηγήματος για μια τέτοια εφαρμογή καθώς εκτός από όσα ήδη αναφέραμε παραπάνω σχετικά με τη λογοτεχνική του αξία, μπορεί να συνδεθεί με ποικίλους τρόπους με την πολλαπλή νοημοσύνη. Στο μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα βλέπουμε δύο παιδιά τα όποια επιλέγουν μόνα τους να πάνε στο δάσκαλο και να μάθουν αυτές τις πολύτιμες γνώσεις για αυτά, χωρίς τις οποίες το Βασιλόπουλο λέει πως δεν θα μπορούσε να εκπληρώσει το σκοπό του. Ακόμα, δείχνουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και μαθαίνουν γρήγορα λόγω της θέλησης τους για μάθηση. Τα παιδιά μαθαίνουν βεβαίως γράμματα και αριθμητική στο σχολείο του κράτους, κάτι στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη σημασία. Έτσι, δίνεται σημασία στη γλωσσική και λογικομαθηματική νοημοσύνη.

Πηγή μάθησης όμως δεν είναι μονάχα το σχολείο, αλλά και η φύση. Η Γνώση ενθαρρύνει τα παιδιά να κοιτάζουν τη φύση που εκτός από τη δυνατότητα να τους προσφέρει τα μέσα για να ζήσουν, μπορεί να τους προσφέρει πολύτιμα μαθήματα για να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Από εκεί που οι άνθρωποι ήταν εντελώς αποξενωμένοι με τη φύση, τα δύο παιδιά βρίσκουν σε αυτή τη Γνώση και τις συμβουλές της, το φαγητό τους, το καταφύγιό τους και το δάσκαλό τους. Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύεται η περιβαλλοντική νοημοσύνη.

Τα δύο παιδιά μαθητεύουν, όχι μόνο με την παραδοσιακή μορφή μαθητείας σε ένα σχολείο, αλλά και μέσα από τις διαφορετικές όψεις της ζωής και τις περιπέτειες που αντιμετωπίζουν. Σε όλη την έκταση του μυθιστορήματος παρακολουθούμε τις ποικίλες σχέσεις που έχουν και δημιουργούν τα πρόσωπα του έργου. Πώς η Ζήλιω και η Πικρόχολη μαλώνουν συνέχεια, ενώ η Ειρηνούλα και το Βασιλόπουλο συνεργάζονται μεταξύ τους. Οι σχέσεις των κλεφτών μεταξύ τους διαφέρουν από τις σχέσεις του Βασιλόπουλου με τον Πολύδωρο ή τον νέο της ταβέρνας που θυσιάζεται για χάρη του. Ακόμα, αναδεικνύεται η σημασία της συνεργασίας και της ομαδικότητας, ενώ καταδικάζεται η τάση να κοιτάζει ο καθένας τον εαυτό του. Αντίστοιχα,

παρακολουθούμε και τον εσωτερικό ψυχικό και ηθικό κόσμο των προσώπων. Πως η αξιοπρέπεια και η φιλοτιμία του Βασιλόπουλου είναι μεγάλες αρετές, η αδικία καταδικάζεται, ενώ εξυψώνονται αρετές όπως το θάρρος, η γενναιοδωρία, η δικαιοσύνη. Επίσης, παρακολουθούμε τα συναισθήματα των ηρώων. Η αγάπη της Ειρηνούλας για τον αδερφό της, η αφοσίωση του Βασιλόπουλου για το έργο του, τόσο που ξεχνούσε να κοιμηθεί και να φάει. Ο θαυμασμός του Πολύδωρου και του Πολύκαρπου για τα δύο αδέρφια, η αγένεια σε αντίθεση με την ευγένεια. Τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με όλες αυτές τις όψεις του κόσμου και τελικά επιλέγουν με ποιες θέλουν να είναι, ενώ καταφέρνουν με το παράδειγμά τους να αλλάξουν και το περιβάλλον τους. Από τα παραπάνω αναδεικνύεται και η διαπροσωπική και η ενδοπροσωπική νοημοσύνη.

Τα παιδιά μαθαίνουν ακόμα μέσα από την ενασχόλησή τους με την εργασία. Το Βασιλόπουλο κυνηγάει, κόβει κορμούς ξύλων, σκάβει το χώμα, ξέρει να παίρνει το μέλι από τις μέλισσες, αλλά και να πραγματοποιεί πολλές άλλες χειρωνακτικές εργασίες που απαιτούν τόσο χωρική, όσο και κιναισθητική νοημοσύνη. Η Ειρηνούλα ταυτόχρονα ξέρει να μαγειρεύει, να μαζεύει χόρτα και αυγά και να ράβει, καθώς και άλλες δραστηριότητες που απαιτούν εξίσου χωρικές και κιναισθητικές δραστηριότητες.

Ακόμα, η δημιουργικότητα φαίνεται να είναι μια από τις λύσεις για να βγει το κράτος από τη δύσκολη θέση του, αλλά και η λύση για να σταματήσουν τους καυγάδες η Ζήλεια με την Πικρόχολη. Ικανότητες λογικομαθηματικής νοημοσύνης απαιτούνται ακόμα από το Βασιλόπουλο για να μπορέσει να διαχειριστεί τις καταστάσεις και να βρει τρόπους να δημιουργήσει πλούτο και να βελτιώσει την οικονομία του βασιλείου. Ακόμα, η λογικομαθηματική νοημοσύνη είναι απαραίτητη ικανότητα για να μπορέσει να καταστρώσει το σχέδιο μάχης που φέρνει τη νίκη στους «Μοιρολάτρες».

Το μυθιστόρημα αυτό έχει διασκευαστεί σε θεατρικό έργο από τον Ιάκωβο Καμπανέλλη με ιδιαίτερη επιτυχία και για το οποίο έχει γράψει μουσική ο Χατζηδάκης, εντάσσοντας με αυτό τον τρόπο και τη μουσική νοημοσύνη.

Εκτός, όμως από τον εντοπισμό των διάφορων τύπων νοημοσύνης μέσα στο μυθιστόρημα, αυτό προσφέρεται και για την πραγματοποίηση ποικίλων δραστηριοτήτων σε σχέση με τις διάφορες νοημοσύνες, όπως είναι για παράδειγμα η δραματοποίηση του έργου, η δημιουργία κατασκευών, η αναζήτηση μουσικής που να εκφράζει τα διάφορα συναισθήματα που βιώνουν οι ήρωες, η δημιουργία ποιημάτων με ομοιοκαταληξία που μπορούν να γίνουν και τραγούδια, η

κατάστρωση στρατηγικών σχεδίων για μια μάχη, η επίλυση γρίφων, η συγγραφή κόμικς ή η διασκευή της ιστορίας κλπ.

Β' ΜΕΡΟΣ: μεθοδολογικοί στόχοι, θεωρητικό πλαίσιο, έρευνα

1. Σκοποί και Στόχοι Ερευνητικού Σχεδίου

Σκοπός της εργασίας μας είναι να αναδείξει στο θεωρητικό μέρος τη σημασία της λογοτεχνίας και της πολλαπλής νοημοσύνης στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και στην αντιμετώπιση ορισμένων εκ των προκλήσεων της σύγχρονης εκπαίδευσης και στο πρακτικό μέρος μέσα από την εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος διδασκαλίας να θέσει τα παραπάνω σε εφαρμογή με σκοπό την ανάπτυξη ενός μοντέλου διδασκαλίας της λογοτεχνίας και της πολλαπλής νοημοσύνης και την αξιολόγησή της αποτελεσματικότητάς του στην κάλυψη των αναγκών της σύγχρονης εκπαίδευσης.

Οι προκλήσεις στην εκπαίδευση που θα επιχειρήσουμε να αντιμετωπίσουμε έχουν οριστεί στο πρώτο μέρος της εργασίας μας ως εξής:

- Οικονομικός ρόλος της εκπαίδευσης: ανάγκη για ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της βαθύτερης κατανόησης, της κριτικής σκέψης και της συνεργασίας.
- Πολιτισμικός ρόλος της εκπαίδευσης: ανάγκη για καλλιέργεια της ικανότητας κριτικού στοχασμού σχετικά με σημαντικά πολιτισμικά θέματα όπως η νοοτροπία, οι αντιλήψεις για τις διάφορες εκφάνσεις της ζωής (σχέσεις, τεχνολογίες, αντιμετώπιση του περιβάλλοντος), ο τρόπος ζωής και οι αξίες που ακολουθούμε.
- Προσωπικός ρόλος της εκπαίδευσης: ανάγκη για ευκαιρίες καλλιέργειας των διαφορετικών ικανοτήτων των παιδιών, για προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, για ανάπτυξη της αυτογνωσίας και βελτίωση των σχέσεων των μαθητών.

Συνεπώς, η συνεισφορά στην επίλυση κάθε ενός από τα παραπάνω διαμορφώνει τους επιμέρους στόχους της διδακτικής μας:

- (α) Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας.
- (β) Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης.
- (γ) Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας.
- (δ) Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις).
- (ε) Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών.
- (στ) Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας.

Ακόμα, έχοντας αναφέρει στο πρώτο μέρος της εργασίας μας τα πολλαπλά οφέλη της λογοτεχνίας για τους νέους, θεωρούμε ως έναν ακόμα σημαντικό στόχο της έρευνάς μας την καλλιέργεια της αγάπης των μαθητών για τη λογοτεχνία.

(ζ) Αγάπη για τη λογοτεχνία.

2. Σημασία της Έρευνας

Ως εκπαιδευτικοί καλούμαστε να προβληματιζόμαστε συνεχώς σχετικά με τα ενδεχόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση και η κοινωνία και τον τρόπο με τον οποίο αυτά θα μπορούσαν να βελτιωθούν. Σήμερα, οι κοινωνίες μας βιώνουν κρίσιμες καταστάσεις. Ερχόμαστε αντιμέτωποι καθημερινά με τα προβλήματα που δημιουργεί η οικονομική κρίση, αλλά και η κρίση αξιών: η αύξηση των αυτοκτονιών, η ανεργία, η βία, η διαφθορά, η αδικία, η απογοήτευση. Η εκπαίδευση και οι δάσκαλοι έχουν ευθύνη απέναντι στις ανάγκες της κοινωνίας, αφού είναι αυτοί που καθημερινά καλούνται να παίξουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και τη μόρφωση των παιδιών και των νέων. Η παρούσα εργασία επιδιώκει να συνεισφέρει στην προσπάθεια βελτίωσης της εκπαίδευσης έτσι ώστε να φανεί χρήσιμη στις ανάγκες της κοινωνίας και των ανθρώπων. Μπροστά σε τόσο μεγάλα και παγκόσμια προβλήματα είναι δύσκολο να δοθούν επαρκείς και άμεσες απαντήσεις. Σκοπός της παρούσας εργασίας δεν είναι μια εξαντλητική μελέτη αυτών των προβλημάτων ή των λύσεων που θα μπορούσαν να δοθούν, καθώς αυτό δεν είναι στα πλαίσια των δυνατοτήτων μας. Σκοπός μας είναι να συνεισφέρουμε σε αυτή την προσπάθεια μέσα από τη λογοτεχνία, μια μορφής τέχνης που έχει την ικανότητα να αγγίζει βαθιά τον άνθρωπο και τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, που μπορεί να μας εισάγει σε μια περισσότερο πλουραλιστική αντίληψη για τον άνθρωπο και τις ικανότητές του. Θεωρούμε πως κάθε προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση είναι ιδιαίτερα σημαντική.

3. Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Το δεύτερο μέρος της εργασίας μας αφορά στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε στην εκπαιδευτική πράξη, σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας ένα πιλοτικό πρόγραμμα διδασκαλίας σε μια τάξη του δημοτικού. Στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε επιδιώξαμε να εφαρμόσουμε τις γνώσεις που έχουμε συλλέξει από τη βιβλιογραφική έρευνα του πρώτου μέρους. Για τους σκοπούς αυτής της εκπαιδευτικής εφαρμογής επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε ορισμένες διδασκαλίες σε ένα τμήμα της πέμπτης τάξης του δημοτικού, βασισμένες στο βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα *Παραμύθι χωρίς Όνομα*, με τρόπο τέτοιο ούτως ώστε να συνδυάζονται οι λογοτεχνικές θεωρίες που μελετήσαμε, καθώς και η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης.

Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε πρόκειται για μια Έρευνα Δράσης βασισμένη στο επιστημολογικό παράδειγμα της κριτικής θεωρίας. Μέσα από αυτό το επιστημολογικό παράδειγμα, αναδεικνύεται η σημασία της επιστήμης ως μέσο για να υπάρξει αλλαγή στην εκπαιδευτική πρακτική. Η έρευνα δράσης είναι μια μέθοδος έρευνας που στοχεύει «στη διεύρυνση της προσωπικής ερμηνείας της εμπειρίας μέσα από τον αναστοχαστικό διάλογο με τον εαυτό και τους άλλους» (Πολύζου, 2009: 573) και στη συνέχεια τη διερεύνηση της μεταβολής, της βελτίωσης, της ανάπτυξης που θα μπορούσε να επιτευχθεί στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Πρόκειται για μια μέθοδο έρευνας που επιτρέπει στον ερευνητή να «μαθαίνει μέσα από την πράξη» και έχει σαν στόχο την παιδαγωγική μεταβολή. Είναι μια δυναμική διαδικασία δράσης, αναστοχασμού και στη συνέχεια νέας δράσης με στόχο τη συνεχή βελτίωση. Για την παιδαγωγική πραγματικότητα αυτό είναι ένα ιδιαίτερα χρήσιμο μοντέλο, καθώς επιτρέπει στον ερευνητή να μπορεί να δοκιμάσει τις ιδέες του στην πράξη και σιγά σιγά μαθαίνοντας μέσα από την εφαρμογή να φέρει την πραγματικότητα πιο κοντά σε όσα αντιλαμβάνεται ως μια θετική μεταβολή αυτής. Η πραγματικότητα αλλάζει τον ερευνητή και ο ερευνητής αλλάζει την πραγματικότητα. Κάθε νέα δράση τον γεμίζει εμπειρία και σε κάθε νέα δράση εκείνος καταφέρνει περισσότερες αλλαγές.

Σκοπός της έρευνάς μας είναι η προσπάθεια εξεύρεσης πρακτικών λύσεων σε ορισμένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη εκπαίδευση. Συνεπώς, στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε επιχειρήσαμε να δοκιμάσουμε τις λύσεις που έχουμε προτείνει, στη διδακτική πράξη, η οποία θα μας δείξει ποιες από αυτές λειτουργούν και ποιες όχι. Ποιες χρειάζεται να τροποποιηθούν και με ποιόν τρόπο. Η ίδια η διδακτική πράξη μας καθοδηγεί και μας διδάσκει μερικές φορές δείχνοντάς μας πως χρειάζεται να τροποποιήσουμε τον αρχικό μας σχεδιασμό, ενώ

άλλες φορές επιβεβαιώνοντάς τον. Επιλέξαμε για την πραγματοποίηση της έρευνάς μας αυτή τη μέθοδο γιατί θεωρούμε πως ανταποκρίνεται καλύτερα στους στόχους που έχουμε θέσει, καθώς μέσα από την έρευνα δράσης σκοπός είναι η ενίσχυση των προβληματικών καταστάσεων μέσα στο πλαίσιο της καθημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Ακόμα, επιλέξαμε την έρευνα δράσης διότι μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε το πρόβλημα μέσα από μια συνεχόμενη επανεξέταση και πρακτική εφαρμογή ποικίλων δραστηριοτήτων, ώσπου τελικά να κατανοήσουμε ποιοι είναι οι τρόποι που μας επιτρέπουν να μετασχηματίσουμε την προβληματική κατάσταση.

Στο πλαίσιο της έρευνας θεωρήσαμε επωφελές να στραφούμε στο μεθοδολογικό πλουραλισμό που μας επιτρέπει να επιλέξουμε τα κατάλληλα εργαλεία για κάθε στάδιο της έρευνας και μέσα από τη σύνθεσή τους να παράγουμε ένα πιο πλούσιο ερευνητικό αποτέλεσμα. Η πολυπλοκότητα της κοινωνικής πραγματικότητας είναι τέτοια που καμία ερευνητική προσέγγιση δεν μπορεί εξ ορισμού να προσφέρει πλήρη και ακριβή περιγραφή, πρόβλεψη και εξήγησή της. Ακόμα, είναι κατανοητό πως κάθε είδος μεθοδολογίας έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και παρουσιάζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, συνεπώς ένας μεθοδολογικός μονισμός θα μπορούσε να είναι περιοριστικός. Αντιθέτως ο μεθοδολογικός πλουραλισμός μπορεί να προσφέρει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα (Μακράκης, 1998). Έτσι, για την καταγραφή των δεδομένων της έρευνας έχουμε επιλέξει τον συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων έρευνας.

Αρχικά, μια επιμέρους τεχνική ποιοτικής φύσης που χρησιμοποιήσαμε στην έρευνά μας είναι η τήρηση «ημερολόγιου ερευνητή». Σκοπός ήταν μέσα από την επαφή του ερευνητή με την εκπαιδευτική πράξη να γίνει πιο ξεκάθαρο το πρόβλημα που αντιμετωπίζεται και να δοκιμαστούν οι προτεινόμενες λύσεις στην πράξη. Σε αυτή την προσπάθεια ο κριτικός αναστοχασμός του ερευνητή στο τέλος κάθε διδασκαλίας αποτελούσε απαραίτητο στοιχείο, ούτως ώστε να είναι σε θέση να εξάγει τα συμπεράσματα που θα τον οδηγήσουν στη συνέχεια της έρευνας και στην επίλυση της προβληματικής κατάστασης. Ερωτήματα όπως: Τι έγινε; Τι πήγε καλά; Τι δεν πήγε καλά; Γιατί παρουσιάστηκε πρόβλημα ή δυσκολία; Με ποιόν τρόπο θα μπορούσε να αποφευχθεί; Υπήρξαν θετικά αποτελέσματα; Πώς φαίνονται; Τι ήταν αυτό που έφερε τα θετικά αποτελέσματα κλπ, προβλημάτιζαν τον ερευνητή στο τέλος κάθε συνάντησης.

Ακόμα, χρησιμοποιήθηκε η ηχογράφηση των διδασκαλιών. Ήταν χρήσιμο να συγκριθούν τα όσα αποκόμισε ο ερευνητής από την προσωπική του εμπειρία και κατέγραψε στο ερευνητικό ημερολόγιο, σε σχέση με όσα είχαν ηχογραφηθεί και αποτελούν ένα περισσότερο αντικειμενικό

στοιχείο. Έτσι, ακολουθήθηκε μια διαδικασία αναστοχασμού στο τέλος κάθε διδασκαλίας, όπου ο ερευνητής αφότου κατέγραφε το προσωπικό του ημερολόγιο, άκουγε ξανά την ηχογραφημένη διδασκαλία με στόχο να διευρύνει την αντίληψή του για όσα έγιναν και στη συνέχεια με βάση τα συμπεράσματα που προκύπτουν να σχεδιάσει την επόμενη διδασκαλία. Με αυτό τον τρόπο πραγματοποιήθηκε ο συνεχής κύκλος της έρευνας δράσης, ο κύκλος της δράσης και του αναστοχασμού που οδηγεί σε νέα δράση και στη συνέχεια σε νέο αναστοχασμό μέχρι την τελική νέα ερμηνεία.

Τέλος, η ποσοτική μέθοδος έρευνας που χρησιμοποιήσαμε βασίστηκε στη δημιουργία ερωτηματολογίων που δόθηκαν στους μαθητές της τάξης στο τέλος της έρευνας με σκοπό την καταγραφή των εμπειριών και των απόψεων τους σχετικά με τα όσα βίωσαν κατά τη διάρκεια της. Πιστεύουμε ότι η χρήση μιας ποσοτικής μεθόδου έρευνας, όπως το ερωτηματολόγιο, συμπληρώνει τις ποιοτικές μεθόδους που περιγράψαμε παραπάνω, προσφέροντας πληροφορίες και από το μέρος των μαθητών. Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και είχαν σαν σκοπό να καταγράψουν τα βιώματα των μαθητών, όσα τους άρεσαν ή τους προβλημάτισαν και όσα τους φάνηκαν αρνητικά από τις συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν. Πιστεύουμε πως οι πληροφορίες αυτές είναι ιδιαίτερα χρήσιμες, καθώς απευθύνονται άμεσα στους μαθητές τους οποίους αφορά και η προσπάθεια βελτίωσης της διδασκαλίας που κάναμε.

Θεωρούμε ακόμα σημαντικό να αναφέρουμε πως καθώς η κοινωνική πραγματικότητα είναι ένα περίπλοκο πεδίο, όπου η ίδια η πολύπλευρη φύση του ανθρώπου καθιστά δύσκολο να βρεθούν κανόνες που να έχουν συλλογική εφαρμογή, στόχος της έρευνας μας δεν είναι να εξάγει καθολικά συμπεράσματα. Στόχος μας είναι, μέσα από μια εφαρμογή στο συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο, να εξετάσουμε και να προτείνουμε λύσεις, που στη συνέχεια θα μπορούν να εφαρμοστούν σε άλλα περιβάλλοντα, σε μια όλο και περισσότερο διευρυμένη γνώση για τον τρόπο με τον οποίο η ίδια η καθημερινή διδακτική πρακτική θα μπορούσε να μεταμορφωθεί και να βελτιστοποιηθεί.

4. Περιγραφή Εφαρμογής Διδακτικού Προγράμματος: διαδικασία και αποτελέσματα

4.1. Περιεχόμενο

Το περιεχόμενο της κάθε διδασκαλίας που πραγματοποιήσαμε ήταν ποικίλο και στόχευε στην καλλιέργεια των ικανοτήτων και των χαρακτηριστικών που έχουν αναφερθεί ως στόχοι της έρευνας. Υπήρξαν οχτώ συναντήσεις, διάρκειας δύο διδακτικών ωρών η κάθε μία.

Αρχικά, σε κάθε διδασκαλία χρησιμοποιήθηκαν κάποιες μέθοδοι με σκοπό να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με το λογοτεχνικό κείμενο, το οποίο διδάχτηκε μέσα από επιμέρους αποσπάσματα. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν αυτές της συνανάγνωσης, της ζωντανής αφήγησης ή της αφήγησης με οπτικοακουστικά μέσα. Σε κάθε μια από τις συναντήσεις μας χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές μέθοδοι με σκοπό να διαπιστωθεί η αποδοτικότητα της κάθε μιας.

Στη συνέχεια ακολουθούσε μια δραστηριότητα κατανόησης και εμπέδωσης της ιστορίας, μέσα από τη χρήση γραφικών οργανωτών (σχεδιαγραμμάτων) και ομαδικού διαλόγου μέσα στην τάξη. Στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας ήταν η ενδυνάμωση της κατανόησης των μαθητών, οι οποίοι οργανώνοντας σε σχεδιάγραμμα όσα είχαν συμβεί στην ιστορία εμβάθυναν σε αυτήν. Με αυτό τον τρόπο προωθήσαμε την αισθητική ανάγνωση του κειμένου, όπου «ο μαθητής καλείται να ανοίξει κουβέντα με όσα συμβαίνουν στο κείμενο, να το προσεγγίσει προσωπικά, να αντιδράσει με τους δικούς του όρους και να βιώσει συνθετότερες απολαύσεις» (Πάτσιου, Καλογήρου, 2013: 33). Σε αυτό το σημείο αναδύθηκαν οι πρώτες ανταποκρίσεις των μαθητών, οι οποίες κατά τη διάρκεια του διαλόγου και τη συνεχή επιστροφή στο κείμενο επεκτάθηκαν όλο και περισσότερο. Κατά τη διαδικασία αυτή συζητήθηκαν προβληματισμοί που σχετίζονταν με θέματα προσωπικής ανάπτυξης, θέματα σχέσεων και πολιτισμικά θέματα.

Κάθε συνάντηση ήταν αφιερωμένη σε ένα συγκεκριμένο τύπο νοημοσύνης για τον οποίο είχε σχεδιαστεί μια δραστηριότητα με πολλαπλό στόχο: την καλλιέργεια του συγκεκριμένου τύπου νοημοσύνης, τη βιωματική εμπλοκή των μαθητών με τη λογοτεχνία, την καλλιέργεια της φαντασίας, των δημιουργικών ικανοτήτων και της συνεργασίας. Αξίζει να σημειωθεί πως εκτός από τον κυρίαρχο τύπο νοημοσύνης στον οποίο ήταν αφιερωμένη η κεντρική δραστηριότητα κάθε συνάντησης, καλλιεργούνταν μέσα από το σύνολο των δραστηριοτήτων της συνάντησης και κάποιοι από τους υπόλοιπους.

Τέλος, υπήρξε μια τελευταία συνάντηση που διήρκεσε μία διδακτική ώρα. Σε αυτήν, ζητήθηκε από τα παιδιά να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια και στη συνέχεια έγινε αναφορά στη θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης. Με αυτό τον τρόπο έγινε το κλείσιμο των δράσεων που πραγματοποιήθηκαν, οδήγησε προς έναν τελικό αναστοχασμό για όσα έγιναν, και βοήθησε τους μαθητές να κατασταλάξουν μέσα τους κάποια τελικά συμπεράσματα που θα κρατήσουν από την εμπειρία τους.

4.2. Διδακτική Πράξη

Πριν την έναρξη της έρευνας-δράσης πραγματοποιήσαμε έναν αρχικό σχεδιασμό των συναντήσεων και των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιούσαμε. Πάνω σε αυτόν τον σχεδιασμό βασίστηκε η διδακτική πράξη στην οποία προβήκαμε. Καθώς όμως η διδακτική πράξη άλλοτε επιβεβαιώνει και άλλοτε αναιρεί τον πρώτο θεωρητικό σχεδιασμό που έχει γίνει, υπήρξαν αλλαγές.

Στη συνέχεια ακολουθεί η παρουσίαση των οχτώ συναντήσεων που πραγματοποιήσαμε. Για κάθε συνάντηση θα παρουσιάσουμε περιληπτικά το απόσπασμα του κειμένου που χρησιμοποιήθηκε, τον αρχικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων που κάναμε και το διδακτικό υλικό που είχαμε προετοιμάσει για τη συνάντηση. Ακόμα, θα παρουσιάσουμε τις παρατηρήσεις μας μετά τη δράση, όπως αυτές καταγράφηκαν στο ημερολόγιο ερευνητή που διατηρήσαμε κατά την διεξαγωγή της έρευνας. Τέλος, θα προβούμε σε ορισμένες τελικές παρατηρήσεις σχετικά με τη συγκεκριμένη συνάντηση και θα συμπεριλάβουμε ένα δείγμα από το υλικό που παρήχθη κατά την πραγματοποίησή της.

4.2.1. Πρώτη συνάντηση

4.2.1.1. *Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου.*

Στην αρχή του βιβλίου συναντάμε τον Βασιλιά Συνετό, ο οποίος έχει πια γεράσει και έχει έρθει ο καιρός να δώσει το βασίλειό του στον γιο του, τον Αστόχαστο. Σε αντίθεση με τον πατέρα του, ο Αστόχαστος, δεν είναι τόσο ικανός Βασιλιάς. Το μόνο που τον νοιάζει είναι τα γλέντια και οι διασκεδάσεις. Έτσι, ενώ στην αρχή το βασίλειο είναι πλούσιο και δυνατό, με το πέρασμα του χρόνου μαραζώνει και φτωχαίνει. Τόσο πολύ έχει φτωχύνει το βασίλειο που ακόμα και ο Βασιλιάς δεν έχει ρούχα να φορέσει και κατοικεί σε έναν μισογκρεμισμένο πύργο, το τελευταίο απομεινάρι από το παλιό τρανό κάστρο. Ακόμα, έντονα περιγράφεται η απομάκρυνση των ανθρώπων από τη φύση, τόσο πολύ που τα ζώα και τα φυτά βλέποντας τον γιο του Βασιλιά να περπατά στο δάσος κάποια μέρα δεν καταφέρνουν να αναγνωρίσουν ότι είναι ένας άνθρωπος, αλλά αναρωτιούνται τι πλάσμα είναι. Στο παλάτι επικρατεί εκτός από φτώχεια και πολλή ένταση. Οι δύο βασιλοπούλες, η Πικρόχολη και η Ζήλιω, κόρες του Βασιλιά Αστόχαστου και της βασίλισσας Παλάβω, μαλώνουν όλη μέρα, ενώ ο Βασιλιάς και η βασίλισσα ασχολούνται μονάχα με την καλοπέρασή τους. Εκτός από το Βασιλόπουλο η μόνη που δυσφορεί με αυτή την κατάσταση είναι η Ειρηνούλα, η τρίτη κόρη του Βασιλιά. Τα δύο παιδιά και βασικοί ήρωες του βιβλίου, το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα αναζητούν μια λύση. Το Βασιλόπουλο έχει αποφασίσει να φύγει, να πάει στα ξένα, εκεί όπου πάνε όσοι θέλουν να ζήσουν με αξιοπρέπεια και μαζί του θα πάρει και την Ειρηνούλα.

4.2.1.2. *Αρχικός Σχεδιασμός*

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της πρώτης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. **Γνωριμία – Πληροφορίες για τις δράσεις που θα πραγματοποιηθούν.**

Με σκοπό «να σπάσει ο πάγος» θα ξεκινήσουμε με έναν πρώτο κύκλο γνωριμίας όπου οι μαθητές θα λένε το όνομά τους, κάτι που τους αρέσει να κάνουν, και ένα όνειρό τους. Στη συνέχεια, θα δοθούν ορισμένες βασικές οδηγίες και εξηγήσεις στους μαθητές σχετικά με τα όσα θα πραγματοποιηθούν στις συναντήσεις μας, για πρακτικά θέματα, αλλά και θέματα συμμετοχής και στάσης, όπως για παράδειγμα πως δεν υπάρχει σωστό και λάθος, αλλά όλοι καλούνται να εκφραστούν ελεύθερα, πως είναι πολύ σημαντική η συνεργασία όλων και ο σεβασμός σε όσα θα πούμε ή θα κάνουμε.

2. Εισαγωγή στο βιβλίο και τη συγγραφέα - Γνωριμία με τους χαρακτήρες του βιβλίου.

Θα δείξουμε στους μαθητές το εξώφυλλο του βιβλίου ως μια πρώτη επαφή μαζί του και θα τους καλέσουμε να κάνουν υποθέσεις για το θέμα του. Στη συνέχεια, θα τους αναφέρουμε τα ονόματα των βασικών χαρακτήρων της ιστορίας και θα τους ζητήσουμε να αναρωτηθούν και να κάνουν υποθέσεις για το γιατί έχουν αυτά τα ονόματα και ποιο θα είναι το θέμα της ιστορίας. Με αυτό τον τρόπο στοχεύουμε να διεγείρουμε το ενδιαφέρον τους.

3. Χωρισμός σε ομάδες

Ο χωρισμός των μαθητών σε 6 ομάδες των 3 ατόμων, είναι το επόμενο βήμα στο σχέδιο διδασκαλίας, με σκοπό οι μαθητές να κάνουν ομαδικές συζητήσεις σχετικά με όσα θα δουν στο βίντεο της ιστορίας και στη συνέχεια να φτιάξουν τις κούκλες.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη διαπροσωπική νοημοσύνη.

4. Φύλλο εργασίας

Ξεκινώντας την πρώτη δραστηριότητα της συνάντησης κανονίσαμε να μοιράσουμε στους μαθητές φύλλα εργασίας στα οποία θα καλούνται να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους καθώς θα παρακολουθούν το βίντεο της ιστορίας. Σκοπός είναι να καταγράψουν τις άμεσες ανταποκρίσεις τους, όπως αυτές διαμορφώνονται την ώρα που έρχονται σε επαφή με το κείμενο και όχι αργότερα όταν η εκ των υστέρων σκέψη μπορεί να αλλάξει την αρχική αυθεντική αντίδραση. Όσα καταγράψουν οι μαθητές εκεί θα κληθούν να τα συζητήσουν στην ομάδα τους αρχικά και έπειτα μέσα στην τάξη. Ακόμα, στο φύλλο εργασίας θα ζητείται να καταγράψουν κάποια εξωτερικά χαρακτηριστικά που αναφέρει το κείμενο ότι έχουν οι ήρωες, έτσι ώστε όταν αργότερα θα κληθούν να τους κατασκευάσουν σε κούκλες (επόμενη δραστηριότητα), θα ξέρουν τα χαρακτηριστικά τους.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την ενδοπροσωπική και γλωσσική νοημοσύνη.

5. Παρακολούθηση βίντεο ιστορίας

Για την πρώτη επαφή των μαθητών με την ιστορία θα χρησιμοποιηθεί ένα βίντεο φτιαγμένο από την ερευνήτρια, στο οποίο θα ακούγεται ηχογραφημένη η αφήγηση του βιβλίου και θα φαίνονται σχετικές εικόνες. Σε προηγούμενη έρευνά μας είχαμε

διαπιστώσει πως αυτή η μέθοδος είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών και την κατανόηση της ιστορίας. Για αυτό το λόγο επιλέξαμε η πρώτη τους επαφή με το βιβλίο να είναι αυτή, καθώς γνωρίζουμε πόσο σημαντική είναι αυτή για τη μετέπειτα σχέση μαζί του.

6. Συζήτηση

Οι μαθητές θα κληθούν να συζητήσουν τα όσα σκέφτηκαν και ένωσαν κατά τη διάρκεια του βίντεο στην ομάδα τους και στη συνέχεια με την τάξη. Έχουμε επιλέξει αυτόν τον τρόπο συζήτησης καθώς η συζήτηση στις ομάδες των τριών επιτρέπει να εκφραστούν όλα τα παιδιά χωρίς να χαθεί πολύς χρόνος, ενώ ταυτόχρονα θα είναι πιο εύκολο για τα περισσότερα ντροπαλά παιδιά. Στη συνέχεια και αφότου έχουν βγάλει κάποια βασικά συμπεράσματα στις ομάδες, αυτά θα μπορούν να ανακοινωθούν στην τάξη και να γίνουν αντικείμενο συζήτησης της ευρύτερης ομάδας.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την διαπροσωπική και γλωσσική νοημοσύνη.

7. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Χωρική νοημοσύνη:

Δημιουργία: κούκλες από κουτάλες.

Αφότου οι μαθητές έχουν κάνει μια πρώτη γνωριμία με την ιστορία και τους βασικούς της ήρωες θα κληθούν να κατασκευάσουν αυτούς τους ήρωες σε κούκλες. Σε κάθε ομάδα θα δοθεί ένα κουτί με τα υλικά για το φτιάξιμο ενός ήρωα και τα παιδιά θα πρέπει να συνεργαστούν και να φτιάξουν την κούκλα τους. Είναι σημαντικός ο τρόπος που επιλέξαμε να οργανώσουμε τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Τα κουτιά έχουν σαν στόχο να προκαλέσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των μαθητών. Μέσα στα κουτιά θα υπάρχουν έτοιμα όσα υλικά χρειάζονται, αλλά και μεγάλη ποικιλία επιλογών από αυτά. Έτσι, τα παιδιά θα έχουν μια έτοιμη δομή μπροστά τους για να μην χαθούν μπροστά σε κάτι που δεν ξέρουν πως να κάνουν, αλλά θα έχουν και τη δυνατότητα επιλογής και εφευρετικότητας. Οι μαθητές θα κληθούν να καταλάβουν πώς να ενώσουν τα υλικά που τους έχουν δοθεί και από πολλά και διαφορετικά μέρη να κατασκευάσουν με τα χέρια τους ένα ολοκληρωμένο αντικείμενο. Πρόκειται για μια δραστηριότητα που έχει ως στόχο να καλλιεργήσει αρκετούς από τους στόχους της έρευνάς μας όπως τη φαντασία και τη

δημιουργική ικανότητα των μαθητών, τη συνεργασία καθώς και τη χωρική τους νοημοσύνη.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη χωρική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

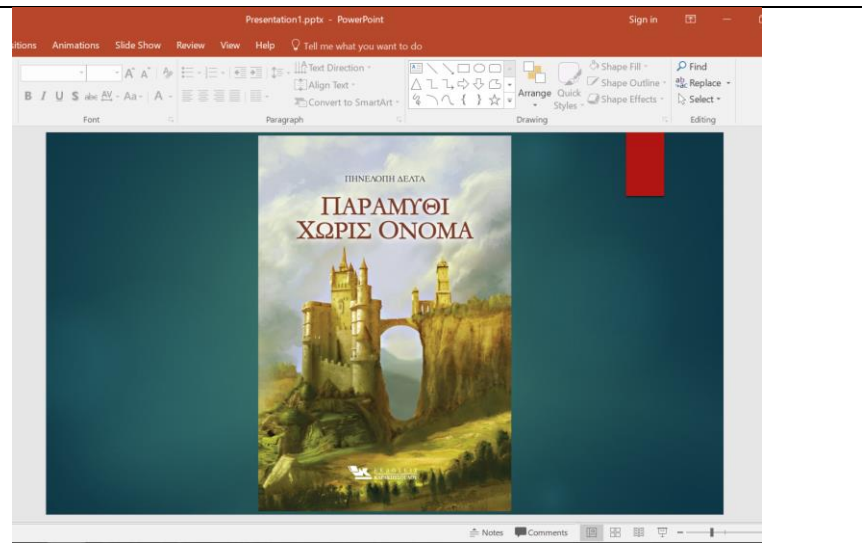
8. Θέατρο με τις κούκλες

Σε περίπτωση που μείνει χρόνος θα δοθεί η ευκαιρία στους μαθητές να παίξουν κουκλοθέατρο με τις κούκλες που έφτιαξαν.

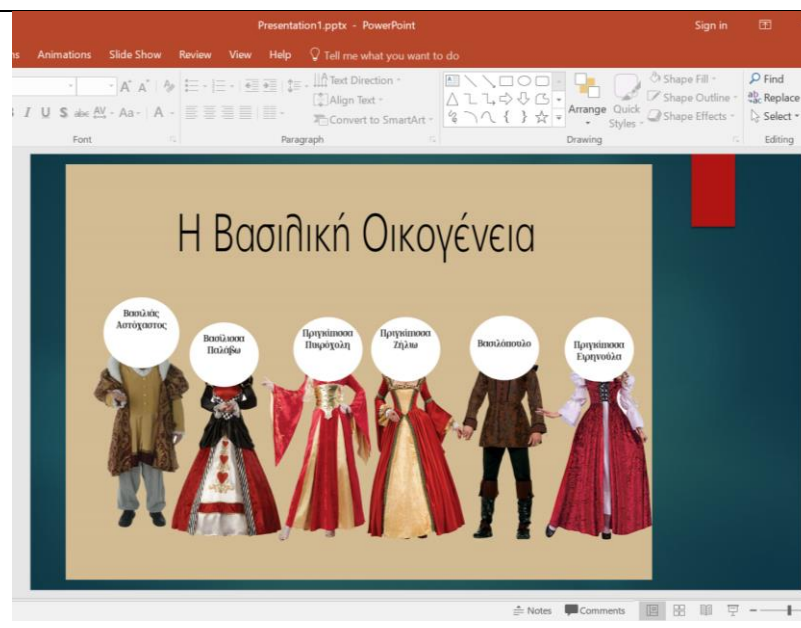
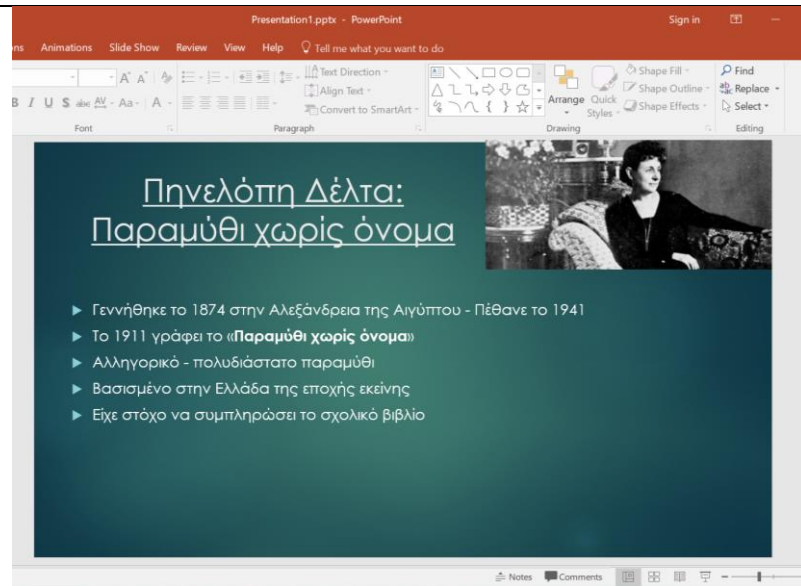
Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την κιναισθητική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

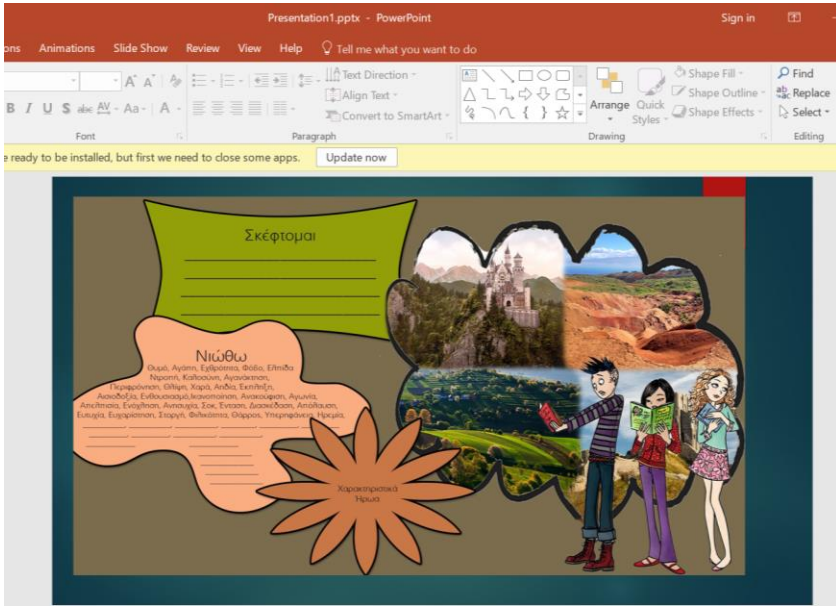

4.2.1.3. Διδακτικό Υλικό

Ηλεκτρονική παρουσίαση με σκοπό τη γνωριμία των μαθητών με το βιβλίο με το οποίο θα ασχοληθούμε, τη γνωριμία με τους ήρωες της ιστορίας και την εξήγηση του φύλλου εργασίας που θα συμπληρώσουν καθώς

παρακολουθούν το βίντεο της ιστορίας.

Βίντεο Ιστορίας	περιέχεται στο συνοδευτικό CD
Κουτιά με τα υλικά για την κατασκευή της κάθε κούκλας (1 για κάθε ομάδα). Κάθε κουτί περιέχει: μία ξύλινη κουτάλα, ένα γλωσσοπίεστρο για χέρια, ψαλίδι, συρραπτικό, κόλλα, υφάσματα κομμένα για μπλούζα και φούστα/παντελόνι, μάτια, μαρκαδόρος, αυτοκόλλητη ταινία Velcro, κουμπιά, μαλλί πλεξίματος για μαλλιά, κορδέλες και λοιπά υλικά για στολισμό.	

4.2.1.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Η πρώτη μας συνάντηση με τους μαθητές της Ε' τάξης (19 μαθητές) πήγε καλά, όπως αναφέρεται παρακάτω. Υπήρξαν κάποια τεχνικά θέματα τα οποία μας ανάγκασαν να αλλάξουμε τον αρχικό μας σχεδιασμό, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια σχετική αναταραχή. Όμως, παρόλα αυτά οι δραστηριότητες είχαν επιτυχία ως προς την εκπλήρωση των στόχων για τους οποίους είχαν επιλεγεί.

Αναλυτικά:

- Η πρώτη γνωριμία ήταν μια επιτυχημένη εναρκτήρια δράση. Επειδή ζητήθηκε από τους μαθητές να μοιραστούν με την τάξη και την ερευνήτρια εκτός από το όνομά τους, κάτι που τους αρέσει και ένα όνειρό τους υπήρξε γρήγορα ένα θετικό κλίμα. Ακόμα, οι μαθητές εκφράστηκαν και ανοίχτηκαν. Ένα αρνητικό χαρακτηριστικό αυτής της δράσης ήταν ότι απαιτούσε αρκετό χρόνο.
- Όταν τους παρουσιάστηκε το αντικείμενο των συναντήσεων και οι βασικές οδηγίες φάνηκε να καταλαβαίνουν και να παραμένουν ήσυχοι. Θεωρούμε πως ήταν σημαντικό να τους γίνει αυτή η πρώτη παρουσίαση και εξήγηση καθώς βοήθησε στην πειθαρχία και τη συμμετοχή τους.
- Όταν είδαν το εξώφυλλο του βιβλίου και τους ζητήθηκε να σκεφτούν ποιο θα μπορούσε να είναι το θέμα του μίλησαν για πρίγκιπες και πριγκίπισσες, κάστρα, δράκους, ιππότες και πλούτο. Τους επιτρέψαμε να πουν ελεύθερα τις σκέψεις τους, χωρίς να δοθεί απάντηση για το ποιες από αυτές ήταν σωστές και ποιες όχι. Με αυτό τον τρόπο πιστεύουμε πως το ενδιαφέρον τους αυξήθηκε, καθώς περίμεναν να ακούσουν στη συνέχεια αν είχαν μαντέψει σωστά ή όχι.
- Όταν τους δείξαμε την ηλεκτρονική παρουσίαση με πληροφορίες για τη συγγραφέα του βιβλίου (βλέπε διδακτικό υλικό συνάντησης) διαπιστώσαμε ένα δικό μας λάθος. Είχαμε βάλει όρους, όπως «αλληγορικός» και «πολυεπίπεδος», που ήταν άγνωστοι για τα παιδιά αυτής της ηλικίας, με αποτέλεσμα να τα μπερδέψουμε και να τα αποπροσανατολίσουμε. Παρόλα αυτά, οι μαθητές έκαναν πολύ ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις και εμβάθυναν στις πληροφορίες που τους δόθηκαν, όπως για παράδειγμα, ότι η συγγραφέας γεννήθηκε στην

Αλεξάνδρεια και ότι πέθανε νέα, παρατηρήσεις που έδειξαν ότι έχουν λάβει προηγούμενη κατάλληλη παιδεία σε τέτοιου είδους γνώσεις.

- Όταν γνώρισαν τα ονόματα των ηρώων της ιστορίας τούς έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση. «Τι σημαίνει Αστόχαστος;» ρώτησε ένας μαθητής. «Αυτός που δεν έχει στόχους» απάντησε ένας άλλος. Υπήρξε μια θετική αναστάτωση μέσα στην τάξη η οποία έδειχνε ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον. Μερικά γέλια, κάποιες απορίες και αρκετές προσπάθειες να δοθούν απαντήσεις. Η ερευνήτρια έπαιξε κυρίως το ρόλο του διευκολυντή, κάνοντας ερωτήσεις και δίνοντας το λόγο στους μαθητές. Όταν κρινόταν αναγκαίο έδινε ορισμένες επιπλέον πληροφορίες ή επιβεβαίωνε κάποιες απαντήσεις. Οι μαθητές αναρωτήθηκαν ακόμα για τον λόγο για τον οποίο τα πρόσωπα των ηρώων ήταν καλυμμένα. Με αφορμή αυτή την ερώτηση η ερευνήτρια ανακοίνωσε στους μαθητές πως τα πρόσωπα είναι καλυμμένα διότι αργότερα θα κληθούν να φτιάξουν οι ίδιοι τους ήρωες και τα πρόσωπά τους. Αυτή η προοπτική τούς ενθουσίασε.
- Ο χωρισμός σε ομάδες παρουσίασε ορισμένα προβλήματα, καθώς οι μαθητές ήθελαν να κάνουν ομάδες με τους φίλους τους, ενώ η ερευνήτρια τούς ζήτησε να παραμείνουν στις θέσεις τους και να φτιάξουν ομάδες με τα παιδιά που κάθονταν κοντά τους. Ένα σημαντικό ερώτημα στη διαμόρφωση ομάδων μέσα στην τάξη είναι με ποιον τρόπο θα διαμορφωθούν αυτές. Οι μαθητές συνήθως θέλουν να κάνουν ομάδα με τους φίλους τους, όμως υπάρχει ο φόβος ότι δεν θα παρακολουθούν, ενώ θα παίζουν μεταξύ τους προκαλώντας φασαρία. Επίσης, οι ομάδες που δεν είναι δική τους επιλογή προσφέρουν ορισμένα θετικά χαρακτηριστικά, όπως το ότι δεν δημιουργούνται «κλίκες» μέσα στην τάξη ή ότι οι μαθητές μαθαίνουν να συνεργάζονται και με ανθρώπους που μπορεί να μην αισθάνονται οικεία ή να μην συμπαθούν. Αυτό το σημείο έχει ιδιαίτερη σημασία για την έρευνά μας, καθώς ένας από τους στόχους μας είναι η καλλιέργεια της συνεργασίας ως μια σημαντική δεξιότητα προς κατάκτηση. Για αυτό το λόγο σε κάποιες συναντήσεις μας επιλέξαμε τυχαίες ομάδες, ενώ σε άλλες επιτρέψαμε στους μαθητές να διαμορφώσουν τις ομάδες που ήθελαν και παρατηρήσαμε τα αποτελέσματα. Ο συγκεκριμένος τρόπος προκάλεσε δυσαρέσκεια στους μαθητές. Κάποιοι αντέδρασαν πιο έντονα, ενώ άλλοι δεν έδειξαν να έχουν πρόβλημα. Το μεγαλύτερο πρόβλημα είχε ένα αγόρι που του έτυχε να είναι σε ομάδα μόνο με κορίτσια και ένα κορίτσι που ήταν σε μια ομάδα αγοριών. Φάνηκε αυτό να έπαιξε σημαντικό ρόλο στη στάση τους απέναντι στη δραστηριότητα, καθώς στο ερωτηματολόγιο

που συμπλήρωσαν στο τέλος των συναντήσεων ανέφεραν πως δεν τους άρεσε αυτή η δραστηριότητα για αυτό το λόγο. Ακόμα, υπήρξαν οι μαθητές που είπαν πως επειδή δεν ταίριαζαν στην ομάδα που ήταν δεν μπόρεσαν να συμμετέχουν στη δραστηριότητα και απλά κοιτούσαν.

- Στη συνέχεια, μοιράστηκαν τα κουτιά με τα υλικά για τις κούκλες στις ομάδες. Ήταν μια δραστηριότητα που ενθουσίασε τους μαθητές, καθώς τα κουτιά ήταν κλειστά και ο χαρακτήρας που περιείχαν κρυφός και έτσι επιλέγοντας κουτί θα έβλεπαν ποιος ήρωας τους έτυχε.
- Προβάλλοντας την τελευταία διαφάνεια της παρουσίασης μας με το ατομικό φύλλο εργασίας και μοιράζοντας το στα παιδιά δόθηκαν οι σχετικές εξηγήσεις. Η ερευνήτρια ξεκίνησε κάνοντας ερωτήσεις στους μαθητές για το τι είναι αυτό που τους δόθηκε και τι καταλαβαίνουν ότι τους ζητείται να κάνουν. Αυτό βοήθησε πάρα πολύ στην πρόκληση τους ενδιαφέροντος των μαθητών για το φύλλο που είχαν μπροστά τους. Η προσοχή τους εστιάστηκε στη διαφορά μεταξύ των εικόνων, όπου η μια έδειχνε ένα όμορφο κατάφυτο μέρος, ενώ η δεύτερη έναν ερημωμένο τόπο. Διάβασαν τα συναισθήματα που είχαν διαθέσιμα για κύκλωμα και τους δόθηκαν οι τελικές οδηγίες για τη συμπλήρωση του φύλλου.
- Ξεκίνησε η προβολή του βίντεο και οι μαθητές το παρακολουθούσαν συμπληρώνοντας τα φύλλα εργασίας τους. Αυτό που μας προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν πως μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα οι μαθητές είχαν ασχοληθεί έντονα με το κομμάτι όπου τους ζητούνταν να συμπληρώσουν τα συναισθήματα τους, κυκλώνοντας πολλά από αυτά και συμπληρώνοντας και άλλα. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς σπανίως ζητείται από τα παιδιά να εκφραστούν συναισθηματικά μέσα σε σχολικές δραστηριότητες και η θετική τους ανταπόκριση είναι κάτι που μας δείχνει πως είναι κάτι που τα ενδιαφέρει. Σύντομα χτύπησε το κουδούνι οπότε χρειάστηκε να διακόψουμε την προβολή του βίντεο.
- Όταν οι μαθητές επέστρεψαν από το διάλειμμα παρουσιάστηκε ένα τεχνικό πρόβλημα με τον ήχο του βίντεο και έτσι δεν μπορέσαμε να συνεχίσουμε την προβολή. Για να μην δημιουργηθεί κενό στον χρόνο περάσαμε στην επόμενη δραστηριότητα, δηλαδή τη σύντομη συζήτηση όσων είχαν δει. Δυστυχώς, είχαν δει ένα αρκετά μικρό κομμάτι του βίντεο, οπότε η συζήτηση δεν μπορούσε να επεκταθεί ιδιαίτερα.

- Οι μαθητές ήταν γενικά ήσυχοι και υπάκουοι. Υπήρχαν στιγμές που μιλούσαν μεταξύ τους και δημιουργούνταν φασαρία, αλλά αυτές ήταν λίγες και δεν διαρκούσαν πολλή ώρα. Όταν ενθουσιάζονταν με κάτι ή συνέβαινε κάτι που τους προξενούσε ενδιαφέρον και περιέργεια αυξάνονταν η φασαρία, όμως γρήγορα επανέρχονταν σε τάξη και επικρατούσε ησυχία. Όταν όμως ξεκίνησε η δραστηριότητα κατασκευής κουκλών, αμέσως μετά τη συζήτηση, η φασαρία έγινε πολύ έντονη. Οι μαθητές στις ομάδες τους μιλούσαν δυνατά, σηκώνονταν από τις θέσεις τους και δεν άκουγαν ούτε τη δασκάλα, ούτε την ερευνήτρια όταν ήθελαν να πουν κάτι. Όμως, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η αιτία της φασαρίας δεν ήταν η απαξίωση για τη δραστηριότητα, αλλά αντιθέτως η πολύ έντονη εμπλοκή τους με αυτή. Ρωτούσαν συνέχεια για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να κάνουν όσα είχαν σκεφτεί στην κούκλα, συζητούσαν μεταξύ τους για το πως θα την φτιάξουν βοηθώντας ο ένας τον άλλο, επιλέγοντας και ψάχνοντας τρόπους κατασκευής.

Θεωρούμε πως η δραστηριότητα είχε επιτυχία σε σχέση με τη στοχοθεσία της γιατί:

- Όλα τα παιδιά έκαναν κάτι στις ομάδες τους (με εξαίρεση τα δύο παιδιά που είχαν δυσαρεστηθεί με την ομάδα τους και αναφέρθηκαν παραπάνω).
- Οι μαθητές έκαναν την περισσότερη δουλειά μόνοι τους και το αποτέλεσμα ήταν πολύ δημιουργικό.
- Η δραστηριότητα διατήρησε το ενδιαφέρον τους αμέριστο για τουλάχιστον τριάντα λεπτά. Κατά τη διάρκεια αυτής της ώρας δεν παρατηρήθηκαν περιπτώσεις παιδιών που να βαριούνται και να στρέφονται σε κάποια άλλη δραστηριότητα ή να προκαλούν φασαρία για αυτό το λόγο. Ήταν όλοι συγκεντρωμένοι στη χειροτεχνία της ομάδας τους.
- Σε γενικές γραμμές οι μαθητές συνεργάστηκαν καλά μεταξύ τους. Παρατηρήσαμε πολλές περιπτώσεις ομαδικής δουλειάς. Κάποιος έδινε την ιδέα, κάποιος άλλος την υλοποιούσε. Ο ένας κρατούσε την κούκλα και ο άλλος έβαζε την κόλλα. Επέλεξαν ποια υφάσματα τους άρεσαν μαζί. Κάποιος σχεδίαζε το στόμα, άλλος τις βλεφαρίδες και κάποιος άλλος έβαζε τα μαλλιά.
- Υπήρχε ένας διάχυτος ενθουσιασμός και χαρά.
- Έχει ιδιαίτερη σημασία το ότι τα παιδιά ασχολήθηκαν με τα υλικά. Αναρωτιόντουσαν για το πως θα τα ενώσουν, πως θα τα βάλουν, κόψουν,

σχεδιάσουν και συνδυάσουν. Ο προβληματισμός αυτός είναι σημαντικός γιατί μέσα από αυτόν καλλιεργείται η χωρική νοημοσύνη. Τις περισσότερες φορές χρειάστηκε να βρεθεί η απάντηση μέσα στην ομάδα, καθώς η ερευνήτρια δεν προλάβαινε να απαντήσει σε όλες τις απορίες τους. Συγκεκριμένα μια ομάδα αγοριών δεν ζήτησε καθόλου βοήθεια και έδειξε ιδιαίτερη εφευρετικότητα, καθώς δεν ακολούθησαν τις έτοιμες οδηγίες και λύσεις, αλλά σκέφτηκαν τις δικές τους με βάση τα υλικά που είχαν. Στο βιβλίο του ο Howard Gardner ορίζει τη νοημοσύνη ως μια «βιοψυχολογική δυνατότητα επεξεργασίας πληροφοριών με συγκεκριμένους τρόπους, με στόχο την επίλυση προβλημάτων ή την δημιουργία προϊόντων που έχουν αξία σε έναν πολιτισμό ή μια κοινότητα». (Garner, 2006: 20). Οι μαθητές κλήθηκαν να λύσουν προβλήματα που σχετίζονται με τη χωρική νοημοσύνη με σκοπό να δημιουργήσουν ένα τελικό προϊόν και για αυτό το λόγο η συγκεκριμένη δραστηριότητα είχε επιτυχία ως προς τους στόχους της.

- Δυστυχώς η τελευταία δραστηριότητα χρειάστηκε πολύ περισσότερο χρόνο από αυτόν που αρχικά είχαμε υπολογιστεί πως θα χρειαζόταν με αποτέλεσμα να τελειώσει η διδακτική ώρα χωρίς να προλάβει να προβληθεί το υπόλοιπο βίντεο ή να γίνει κάποιο θεατρικό με τις κούκλες. Είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε πως στον αρχικό σχεδιασμό φανταστήκαμε πως οι δραστηριότητες θα διαρκούσαν λιγότερο χρόνο από αυτόν που φάνηκε ότι απαιτούν στη διδακτική πράξη.

4.2.1.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στην πρώτη μας συνάντηση ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας (στόχος α)

Παρατηρήσαμε πως οι μαθητές έχουν εκπαιδευτεί στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να συμπεριφέρονται μέσα στην τάξη όταν οι δραστηριότητες που γίνονται ακολουθούν έναν συγκεκριμένο τύπο μαθήματος. Όση ώρα ζητούνταν από τους μαθητές να είναι καθισμένοι στα θρανία τους και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες οι οποίες είχαν σαν κέντρο τον πίνακα της τάξης, να κάνουν ερωτήσεις και να δίνουν απαντήσεις υπήρχε μια αυθόρμητη πειθαρχία και τάξη στον τρόπο συμπεριφοράς τους η οποία επέτρεπε την καλή ροή των δραστηριοτήτων. Όμως, όταν η δραστηριότητα άλλαξε δομή υπήρξε μια αίσθηση χάους. Συχνά θεωρείται πως η δημιουργικότητα και η καλλιέργεια της φαντασίας είναι συνυφασμένες με αυτή την κατάσταση

χάους μέσα στην οποία γεννιούνται. Όταν τα παιδιά απελευθερώνονται από τις στατικές δομές ενεργοποιείται ο δημιουργικός τους σπινθήρας. Μπαίνουν σε αυτό που κάνουν, αφοσιώνονται και το ζουν. Ενεργοποιείται η βιωματική μάθηση, η τριβή με τα υλικά, η όρεξη, η προσπάθεια να βάλουν το μυαλό τους να δουλέψει. Υπάρχει χαρά, τα παιδιά είναι ξύπνια και βρίσκονται ολόκληρα σε αυτό που κάνουν. Σύμφωνα με τον Robinson όμως και αυτό το είδος εργασίας επιδέχεται εκπαίδευση. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν να αλλάζουν καταστάσεις με μεγαλύτερη ευκολία και ταχύτητα. Να αφήνονται όταν πρέπει και να πειθαρχούν ξανά όταν είναι πάλι η ώρα. Αυτή ήταν μια παρατήρηση που κάναμε στη δραστηριότητα που διεξήγαμε. Ήταν απαραίτητο το σπάσιμο των στατικών δομών στις οποίες έχουν συνηθίσει οι μαθητές για την ενεργοποίηση της δημιουργικής τους ικανότητας, όμως επειδή οι μαθητές δεν έχουν μάθει να αντιλαμβάνονται αυτού του είδους τις δραστηριότητες ως ένα είδος εργασίας, τις βλέπουν ως μια ευκαιρία για παιχνίδι, ένα είδος διαλείμματος χωρίς κανόνες. Διασπώνται και στη συνέχεια είναι εξαιρετικά δύσκολο να επανέλθουν στην πρωτότερη τάξη. Με τον ίδιο τρόπο που οι μαθητές καλούνται να μάθουν να λειτουργούν σε ομάδες παράγοντας ένα ομαδικό έργο, χρειάζεται να μάθουν να λειτουργούν σε ένα πλαίσιο μεγαλύτερης ελευθερίας παράγοντας ένα πρωτότυπο δημιουργικό έργο.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας (στόχος γ)

Είναι μια δεξιότητα η οποία φαίνεται να έχει καλλιεργηθεί σε ένα βασικό βαθμό. Η έννοια της συνεργασίας σε ομάδες δεν είναι καθόλου άγνωστη στους μαθητές, οι οποίοι αντιθέτως χαίρονται ιδιαίτερα όταν καλούνται να δουλέψουν με αυτόν τον τρόπο. Παρόλα αυτά πρόκειται για μια δεξιότητα η οποία επιδέχεται περαιτέρω ανάπτυξη και θεωρούμε πως είναι ιδιαίτερα σημαντική για όλες της πτυχές της ζωής ενός ανθρώπου.

Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (χωρική νοημοσύνη) (στόχος ε)

Η δραστηριότητα χωρικής νοημοσύνης ήταν επιτυχημένη σύμφωνα με τα όσα έχουμε αναφέρει παραπάνω. Η χωρική νοημοσύνη καλλιεργείται σε ένα βασικό βαθμό στα σύγχρονα σχολεία μέσα από δραστηριότητες χειροτεχνίας και κατασκευών. Πρόκειται όμως για μία πολύ σημαντική δεξιότητα η οποία θα μπορούσε να καλλιεργηθεί με ποικίλες δραστηριότητες

(δημιουργία χαρτών, τεχνικές κατασκευές κλπ) και να έχει πολλές θετικές συνέπειες στην ανάπτυξη των παιδιών.

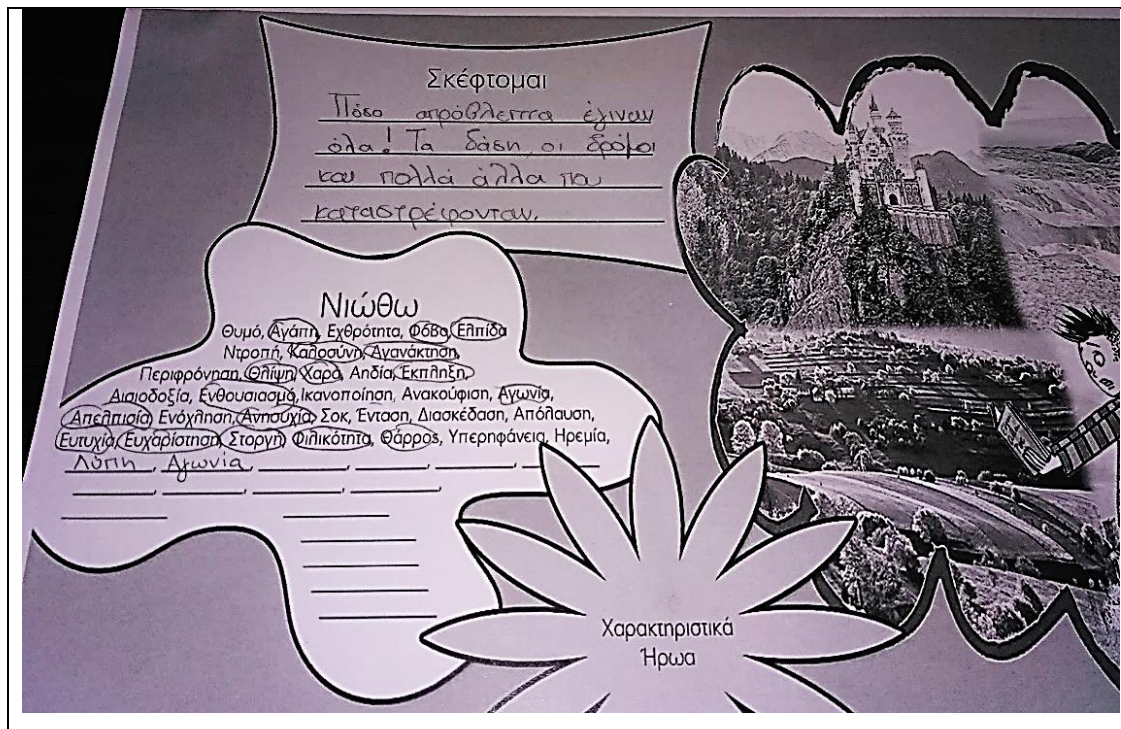
Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας (στόχος στ)

Στη δραστηριότητα στην οποία ζητήθηκε από τους μαθητές να μιλήσουν για τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους παρατηρήσαμε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον εκ μέρους τους για την έκφραση των συναισθημάτων τους. Δυστυχώς δεν υπήρξε αρκετός χρόνος για να γίνει η δραστηριότητα όπως την είχαμε σχεδιάσει και συνεπώς να μπορούμε να βγάλουμε περισσότερα σχετικά συμπεράσματα.

Αγάπη για τη λογοτεχνία (στόχος ζ)

Πιστεύουμε πως ο συνδυασμός όλων των παραπάνω δραστηριοτήτων και μεθόδων συντέλεσε στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών σε σχέση με τη λογοτεχνία και συνεπώς στη σταδιακή καλλιέργεια της αγάπης για τη λογοτεχνία. Τα παιδιά μέσα από τις δραστηριότητες αναρωτήθηκαν, εκφράστηκαν, έπαιξαν, δημιούργησαν, βίωσαν και έτσι ένα τυπικό βιβλίο πήρε νέες διαστάσεις στα μάτια και στην καρδιά τους.

4.2.1.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

4.2.2. Δεύτερη συνάντηση

4.2.2.1. Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου

Συνεχίζοντας από το σημείο της ιστορίας στο οποίο σταματήσαμε στην προηγούμενη συνάντηση βρίσκουμε το Βασιλόπουλο με την Ειρηνούλα έξω από το παλάτι να συζητάνε για την ιδέα του Βασιλόπουλου να φύγουν στα ξένα. Εκείνη την ώρα τους βρίσκει ο Βασιλιάς, ο οποίος τους καλεί να μπουν στο παλάτι. Εκεί εκτός από τους κανγαδες συναντούν και άλλα προβλήματα. Δεν υπάρχει πια άλλο φαγητό για τη βασιλική οικογένεια. Δεν υπάρχουν ούτε λεφτά, ούτε πλούτη για να πληρώσει ο Βασιλιάς. Μονάχα η κορώνα του Βασιλιά είχε μείνει με κάποια αξία, αλλά αυτή δεν δέχεται να την θυσιάσει. Ποια είναι η λύση; Να πάει το Βασιλόπουλο στον θείο-Βασιλιά να ζητήσει φαγητό; Όχι αυτό δεν το δέχεται, το θεωρεί ζητιανιά. Έτσι, ο Αστόχαστος στρέφεται στον Αρχικαγκελάριό του. Με τη φοβέρα ότι αν δεν βρει φαγητό θα του πάρει το κεφάλι τον στέλνει στην αναζήτηση φαγητού για τη βασιλική οικογένεια. Ο αρχικαγκελάριος Κακομοιρίδης κατατρομαγμένος φεύγει από το παλάτι και κατεβαίνοντας το βουνό συναντάει τον ταπεινό Κακομοιρίδη, ο οποίος κρατάει ένα σάκο με φαγητό. Μεγάλη τύχη

για τον Αρχικαγκελάριο. Κατηγορώντας τον Κακομοιρίδη για κλέφτη, αφού είναι φτωχός και δεν γίνεται να είναι δικά του, καταφέρνει να του τα αρπάξει βίαια και να φύγει για το παλάτι. Με το φαγητό έτοιμο γυρίζει γρήγορα στο κάστρο, όπου ο Βασιλιάς και η οικογένεια του τον δέχονται με πανηγυρισμούς. Μόνο το Βασιλόπουλο υποπτεύεται πως κάτι δεν πάει καλά. Έχει γυρίσει πολύ γρήγορα για να έχει προλάβει να πάει στον θείο Βασιλιά όπως ισχυρίζεται. Είναι φανερό πως όλα αυτά τα φαγητά από κάπου τα έκλεψε. Ο Βασιλιάς δεν δέχεται να ακούσει τίποτα, είναι απλά ευχαριστημένος που για άλλη μια μέρα έχει φαγητό. Το Βασιλόπουλο όμως είναι απογοητευμένο, τέτοια ντροπή δεν την αντέχει και έτσι αποφασίζει μια και καλή να φύγει, παίρνοντας μαζί του την αδερφή του.

4.2.2.2. Αρχικός Σχεδιασμός

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της δεύτερης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή (προηγούμενη συνάντηση – νέα συνάντηση)

Θεωρούμε σημαντικό να γίνει μια σύνδεση της προηγούμενης συνάντησης με τη νέα συνάντηση έτσι ώστε να τοποθετηθούν οι μαθητές σχετικά με όσα έγιναν και να προετοιμαστούν για όσα θα γίνουν.

2. Φύλλο εργασίας: το τραίνο της ιστορίας μας

Έχουμε προετοιμάσει έναν φύλλο εργασίας όπου οι μαθητές θα κληθούν να καταγράψουν την πορεία της ιστορίας καθώς την παρακολουθούν. Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι η βαθύτερη κατανόηση των μαθητών. Η γραπτή καταγραφή και η γραφική απεικόνιση των όσων συμβαίνουν στο βίντεο βοηθά στο να γίνουν περισσότερο ρητά και κατανοητά τα επεισόδια που διαδραματίζονται, αλλά και να δοθεί η ευκαιρία για συζήτηση και βαθύτερη ανάλυση αυτών.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική και λογικομαθηματική νοημοσύνη.

3. Παρακολούθηση βίντεο και συμπλήρωση φύλλου εργασίας

Η ταυτόχρονη παρακολούθηση της ιστορίας και της καταγραφής της, θεωρούμε ότι είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εξέλιξη της διδασκαλίας. Αν υπήρχε μόνο παρακολούθηση τα παιδιά θα ενδιαφέρονταν και θα ψυχαγωγούνταν, αλλά στο τέλος θα

είχαν συγκρατήσει λίγα πράγματα από όσα συνέβησαν στην ιστορία και σκέφτηκαν ή αισθάνθηκαν εκείνα. Το φύλλο εργασίας μάς επιτρέπει να σταματάμε σε κάθε σημαντικό κομμάτι της πλοκής, να ρωτάμε τους μαθητές «τι έγινε», να καταγράφουμε έναν τίτλο και στη συνέχεια να συζητάμε το συγκεκριμένο σημείο διεξοδικότερα έχοντας την προσοχή των μαθητών οι οποίοι θα έχουν κατανοήσει την ιστορία και συνεπώς θα συμμετέχουν πιο ενεργά στο μάθημα.

4. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Διαπροσωπική νοημοσύνη:

Το ημερολόγιο του ήρωα

Σε αυτή τη δραστηριότητα οι μαθητές θα κληθούν να σκεφτούν τα συναισθήματα και τις σκέψεις που θα είχε ένας από τους ήρωες της ιστορίας και στη συνέχεια να γράψει όσα αυτός ο ήρωας θα έγραφε στο ημερολόγιό του στο τέλος της ημέρας που παρακολουθήσαμε. Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να μπου οι μαθητές στη διαδικασία να αναλογιστούν τα συναισθήματα και τις σκέψεις ενός άλλου ανθρώπου. Να σκεφτούν πώς τα βιώματα ενός άλλου ανθρώπου επηρεάζουν όσα συμβαίνουν μέσα του και πώς πίσω από τη συμπεριφορά του μπορεί να κρύβονται διαφορετικά συναισθήματα και σκέψεις από αυτά που φαίνονται. Να σκεφτούν και να συνειδητοποιήσουν πως όπως οι ίδιοι νιώθουν και βιώνουν κάποιες καταστάσεις με έναν τρόπο έτσι συμβαίνει και στους άλλους. Θεωρούμε ότι η διαπροσωπική νοημοσύνη είναι μια σημαντική ικανότητα, καθώς επιτρέπει στους ανθρώπους να κατανοούν τους άλλους καλύτερα, να τους σέβονται περισσότερο, να συνεργάζονται αποτελεσματικά και τελικά να δημιουργούν ουσιαστικές και υγιείς σχέσεις.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

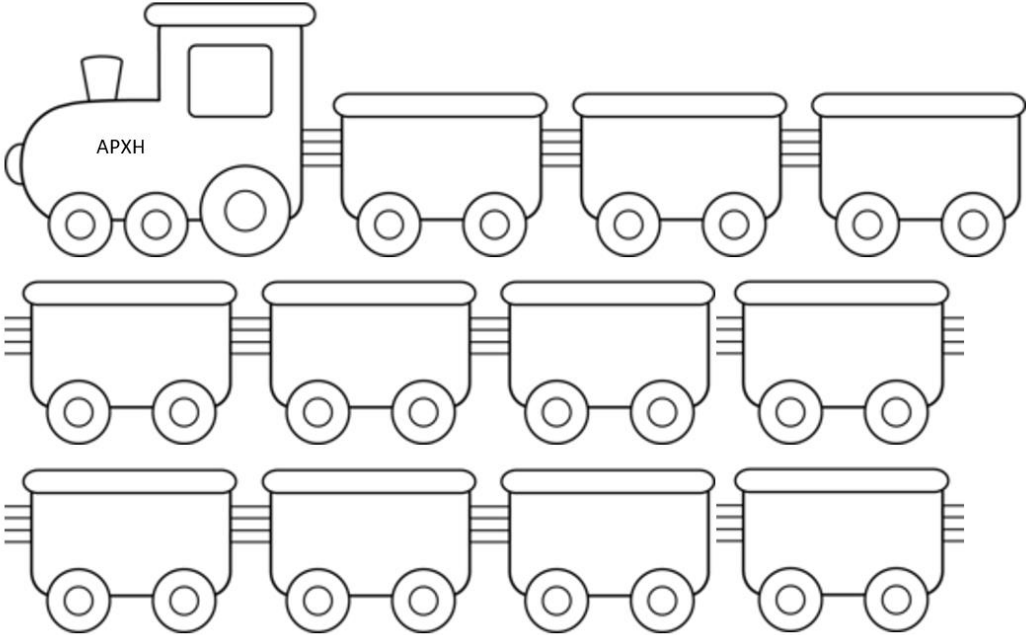
5. Η συνέντευξη του ήρωα – προετοιμασία και παρουσίαση (σε ομάδες)

Σε αυτή τη δραστηριότητα οι μαθητές θα δημιουργήσουν ομάδες, τις ίδιες που είχαν και στην πρώτη συνάντηση, με σκοπό να συνθέσουν μια συνέντευξη που θα δώσει ο ήρωάς τους. Χρησιμοποιώντας το φύλλο εργασίας από το οποίο μπορούν να θυμηθούν τα γεγονότα που έχουν συμβεί και το ημερολόγιο του ήρωα που έχουν γράψει θα πρέπει να σκεφτούν τις ερωτήσεις που θα κάνει ο δημοσιογράφος στον ήρωα και τις απαντήσεις που αυτός θα δώσει. Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να παρουσιάσουν στην

τάξη την προσωπική δουλειά που έχουν κάνει προηγουμένως, γράφοντας το ημερολόγιο του ήρωα, με έναν τρόπο που δεν θα τους κάνει να αισθάνονται ότι εκτίθενται. Ακόμα, να έχουν την ευκαιρία να παράγουν μια δημιουργική και πρωτότυπη εργασία συνεργατικά. Τέλος, αυτή η δραστηριότητα αποτελεί έναν ακόμα τρόπο καλλιέργειας της διαπροσωπικής νοημοσύνης, καθώς οι μαθητές θα κληθούν να μπουν στη θέση κάποιου άλλου και να τον αναπαραστήσουν θεατρικά. Με βιωματικό λοιπόν τρόπο θα κατανοήσουν τι σημαίνει να μπαίνω στη θέση κάποιου άλλου.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική, διαπροσωπική και κιναισθητική νοημοσύνη.

4.2.2.3. Διδακτικό Υλικό

Βίντεο ιστορίας	περιέχεται στο συνοδευτικό CD
Φύλλα εργασίας	<u>Το τρένο της ιστορίας μας</u>

	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
	1) ΕΡΩΤΗΣΗ: _____ _____
	ΑΠΑΝΤΗΣΗ: _____ _____
	2) ΕΡΩΤΗΣΗ: _____ _____
	ΑΠΑΝΤΗΣΗ: _____ _____
	3) ΕΡΩΤΗΣΗ: _____ _____
	ΑΠΑΝΤΗΣΗ: _____ _____

4.2.2.4. Ημερολόγιο Ερευνητή

Η δεύτερη συνάντηση της έρευνάς μας είχε ιδιαίτερη επιτυχία. Δεν παρουσιάστηκε το ίδιο πρόβλημα φασαρίας που παρουσιάστηκε στην πρώτη συνάντηση, ενώ θεωρούμε πως υπήρξε αποτελεσματική σε σχέση με τη στοχοθεσία της. Πολύ καλά πήγε η δραστηριότητα «το τραίνο της ιστορίας μας», η οποία προκάλεσε έναν ιδιαίτερα γόνιμο διάλογο σε θέματα διαπροσωπικής νοημοσύνης. Ένα σημαντικό μειονέκτημα ήταν πως ο χρόνος δεν ήταν αρκετός για άλλη μια φορά, με αποτέλεσμα να μην γίνει η τελευταία δραστηριότητα που είχαμε προετοιμάσει.

Αναλυτικά:

- Αρχικά ρωτήσαμε τους μαθητές την άποψή τους σχετικά με την πρώτη συνάντηση. Είπαν θετικά σχόλια. Ρωτήθηκαν αν αισθάνθηκαν όλοι πως συμμετείχαν και απάντησαν θετικά.

Υπήρχε αρκετός ενθουσιασμός σχετικά με τις κούκλες που έφτιαξαν και ζήτησαν αν γίνεται να τις πάρουν στο σπίτι τους για να τις δείξουν στους γονείς τους. Στη συνέχεια μοιραστήκαμε τη δική μας εμπειρία από την πρώτη συνάντηση με σκοπό να τονίσουμε τις θετικές συμπεριφορές που επιθυμούμε να επαναληφθούν (συνεργασία και δημιουργικότητα) και να θίξουμε τα σημεία που θεωρούμε αρνητικά έτσι ώστε να προσπαθήσουμε να μην επαναληφθούν (φασαρία). Τέλος, μοιραστήκαμε σε ομάδες. Τους επιτρέψαμε να χωριστούν με όποιον τρόπο θέλουν, αλλά να ξέρουν πως είναι δοκιμαστικά και σε περίπτωση που υπάρχει φασαρία δεν θα επιτρέψουμε τέτοιες ομάδες ξανά.

- Στη συνέχεια μοιράσαμε το φύλλο εργασίας και ρωτήσαμε τους μαθητές να μας πουν αν καταλαβαίνουν τι είναι και τι πρέπει να κάνουν. Προτιμάμε να εξηγούμε τις δραστηριότητες μέσα από ερωτήσεις και τη σταδιακή απάντησή τους καθώς έχουμε δει πως με αυτόν τον τρόπο κατανοούν καλύτερα τη δραστηριότητα. Όταν εξηγήθηκε η δραστηριότητα ξεκίνησε η προβολή του βίντεο. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα και όταν κάποια νοηματική ενότητα της ιστορίας τελείωνε, σταματούσαμε το βίντεο και συμπληρώναμε το τραίνο. Ταυτόχρονα συζητούσαμε τα όσα είχαν γίνει στην ιστορία. Απαντούσαμε σε ερωτήσεις εμβάθυνσης όπως: «Τι έγινε;», «Γιατί;», «Ποιος το προκάλεσε;» «Πώς;» κλπ. Η διαδικασία αυτή οδηγούσε σε πολύ ιδιαίτερες συζητήσεις. Οι μαθητές είχαν προβληματιστεί έντονα και εξέφραζαν την άποψή τους και τις σκέψεις τους πάνω σε όσα συνέβησαν στην ιστορία με αυθεντικό ενδιαφέρον. Εμβαθύνουμε στα συναισθήματα, τις αιτίες, και τα κίνητρα των ηρώων. Για αυτό το λόγο επιτρέψαμε σε αυτή τη δραστηριότητα να διαρκέσει παραπάνω από όσο είχαμε υπολογίσει αρχικά. Η συζήτηση αυτή εξυπηρετούσε πολύ καλά έναν από τους στόχους της συνάντησής μας: την καλλιέργεια της διαπροσωπικής νοημοσύνης. Ορισμένα από τα ζητήματα που θίχτηκαν ήταν:

- Η βίαιη συμπεριφορά του Βασιλιά προς τον γιο του. Ορισμένοι μαθητές είπαν πως δεν επιτρέπεται να χτυπάς και ειδικά ένας γονιός. Είπαν πως ανήκουμε στον εαυτό μας και οι άλλοι δεν επιτρέπεται να μας κάνουν ό,τι θέλουν. Ακόμα, είπαν πως φέρεται άσχημα στους άλλους, ενώ στην ουσία φταίει ο ίδιος. Ένα παιδί είπε πως ο Βασιλιάς νιώθει ντροπή και για αυτό φέρεται έτσι. Το σχόλιο αυτό θεωρήσαμε πως είναι σημαντικό να προεκτείνουμε σχολιάζοντας πως μπορεί να νιώθει ντροπή

αλλά δεν δείχνει αυτό. Με αφορμή αυτό συζητήσαμε πως μπορεί κάποιος να νιώθει κάτι, αλλά να δείχνει κάτι άλλο.

- Η υπεράσπιση της αξιοπρέπειας του Βασιλόπουλου. Ρωτήσαμε τους μαθητές «Τι είναι η αξιοπρέπεια;». Πήραμε ποικίλες απαντήσεις. Κάποιοι είπαν ότι δεν θέλει να ζητιανεύει επειδή είναι Βασιλιάς και ντρέπεται. Δεν το θεωρεί σωστό γιατί δεν το αξίζει κλπ.
 - Σύγκριση της συμπεριφοράς του θυμωμένου βασιλιά και του θυμωμένου Βασιλόπουλου. Ενώ ο Βασιλιάς όταν θύμωσε φέρθηκε βίαια, το Βασιλόπουλο όταν θύμωσε φέρθηκε δίκαια και αφού δεν βρήκε το δίκιο του αποφάσισε να φύγει. Ένα παιδί μίλησε σιγά και συνεσταλμένα σαν να φοβόταν πως θα πει λάθος. «Ναι, αλλά μερικές φορές πρέπει να μιλάς. Όχι να μένεις ευγενικός και σιωπηλός». Αυτή ήταν άλλη μια σημαντική ευκαιρία να δείξουμε σε αυτό το παιδί πως είναι σημαντικό να λέει τη γνώμη του και ας φαίνεται πως οι άλλοι δεν θα συμφωνήσουν. Με αφορμή το σχόλιό του συζητήσαμε πως το Βασιλόπουλο δεν παρέμεινε σιωπηλό στην αδικία αλλά υπερασπίστηκε την αλήθεια και το σωστό με άλλον τρόπο και όχι με την ίδια βίαιη συμπεριφορά που είχαν οι άλλοι και θεωρούσε λάθος.
 - Η συμπεριφορά του αρχικαγκελάριου που έκλεψε τον Κακομοιρίδη και έπειτα τον έσπρωξε από το βουνό. Ήταν πολύ λάθος αυτό που έκανε είπαν τα παιδιά. Ένα παιδί παρατήρησε πως μπορεί αυτό να το έκανε επειδή είχε φοβηθεί για τη ζωή του. Με αφορμή αυτό το σχόλιο είπαμε πως είναι σημαντικό να καταλαβαίνουμε γιατί κάποιος κάνει κάτι. Το ότι καταλαβαίνουμε γιατί φέρθηκε έτσι ο αρχικαγκελάριος δεν σημαίνει πως δικαιολογούμε τη συμπεριφορά του. Άλλα παιδιά είπαν πως ό,τι έκανε ο Βασιλιάς στον ίδιο το έκανε μετά εκείνος στον Κακομοιρίδη και συνεπώς δεν δικαιούται να δυσαρεστηθεί. Είπαν φράσεις όπως: «Αυτό που δεν θες να σου κάνουν να μην το κάνεις», «όλα γυρνάνε πίσω» και «το πάθημα γίνεται μάθημα».
- Τέλος, οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες και τους δόθηκε το φύλλο «Το ημερολόγιο του ήρωα». Δεν έδειξαν να τους δυσκολεύει η δραστηριότητα, καθώς όλοι έγραψαν κάτι, κάποιιο λιγότερο και άλλοι περισσότερο. Παρόλα αυτά, διαβάζοντας όσα έγραψαν μετά τη συνάντηση, διαπιστώσαμε πως αρκετά παιδιά είχαν κάνει μια απλή περιγραφή των

γεγονότων και όχι μια προσέγγιση για τα συναισθήματα και τις σκέψεις των ηρώων. Θεωρούμε ότι για να αποφευχθεί το συγκεκριμένο πρόβλημα θα ήταν επωφελές να είχαμε κάνει μια περισσότερο αναλυτική επεξήγηση της δραστηριότητας και να είχαμε προετοιμάσει ένα παράδειγμα ημερολογίου το οποίο θα διαβάζαμε στους μαθητές. Ίσως το ότι δεν κατανόησαν καλά τη δραστηριότητα να ήταν και ο λόγος που κάποιοι μαθητές έγραψαν στο ερωτηματολόγιο που κάναμε στο τέλος των συναντήσεων ότι η δραστηριότητα «το ημερολόγιο του ήρωα» τους φάνηκε βαρετή και δεν τους άρεσε. Δυστυχώς ο χρόνος ήταν περιορισμένος και δεν προλάβαμε να κάνουμε κάποια άλλη δραστηριότητα από αυτές που είχαμε σχεδιάσει.

4.2.2.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στη δεύτερη συνάντησή μας ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας (στόχος α)

Στη δεύτερη συνάντηση ζητήθηκε από τους μαθητές να φανταστούν τις καταστάσεις στις οποίες βρέθηκαν οι ήρωες της ιστορίας, να μουν στη θέση τους και να παράγουν δικό τους πρωτότυπο λόγο. Πιστεύουμε πως μέσα από αυτή τη διαδικασία οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν τη φαντασία τους και να καλλιεργήσουν τις δημιουργικές τους δεξιότητες.

Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (στόχος β)

Θεωρούμε πως η συγκεκριμένη συνάντηση υπήρξε ιδιαίτερα επιτυχημένη ως προς αυτόν τον στόχο. Το φύλλο εργασίας το οποίο χρησιμοποιήσαμε βοήθησε σε αυτό ιδιαίτερα. Οι μαθητές κλήθηκαν να καταγράψουν τα σημαντικά σημεία της ιστορίας οργανώνοντας στο μυαλό τους και συνεπώς κατανοώντας το κάθε της σημείο. Επίσης, ο τρόπος με τον οποίο το συμπληρώσαμε βοήθησε πολύ. Δεν ζητήσαμε από τους μαθητές να παρακολουθήσουν όλο το βίντεο και έπειτα να συμπληρώσουν το φύλλο, αλλά σταματούσαμε συχνά και κάναμε διευκρινιστικές ερωτήσεις, με αποτέλεσμα όσα παιδιά δεν είχαν καταλάβει κάτι να έχουν την ευκαιρία να το καταλάβουν, είτε ακούγοντάς το από τους συμμαθητές τους, είτε βλέποντάς το γραμμένο και συμπληρώνοντάς το στο φύλλο τους. Σε προηγούμενη έρευνα που πραγματοποιήσαμε είχαμε παρατηρήσει ότι η έλλειψη κατανόησης ήταν ένα σημαντικό πρόβλημα. Η προσοχή των μαθητών διασπώνταν εύκολα με αποτέλεσμα στη συνέχεια να μην μπορούν να συμμετέχουν ούτε στη συζήτηση, ούτε στις δραστηριότητες. Επιπλέον, είναι γνωστό από τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης ότι δεν

καταλαβαίνουν όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο. Κάποιοι καταλαβαίνουν ακούγοντας, συνεπώς το βίντεο θα ήταν αρκετό. Άλλοι όμως έχουν την ανάγκη να βλέπουν ή να γράψουν κάτι για να το καταλάβουν. Ακόμα, βοηθάει πολύ τους ανθρώπους να οργανώσουν λογικά τις έννοιες στον νου τους για να τις κατανοήσουν. Πιστεύουμε πως το φύλλο εργασίας σε συνδυασμό με το βίντεο έδωσε την ευκαιρία σε περισσότερα παιδιά να κατανοήσουν την ιστορία διότι συμπεριλάμβανε περισσότερους τύπους νοημοσύνης. Θεωρούμε πως η ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη συζήτηση και οι ουσιαστικές τους παρατηρήσεις επιβεβαίωσαν την καλή κατανόηση της ιστορίας.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας (στόχος γ)

Σε αυτή τη συνάντηση οι συγκεκριμένες δεξιότητες υπήρξαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος μας, καθώς ασχοληθήκαμε με τον συγκεκριμένο τύπο νοημοσύνης. Αυτή τη φορά όμως τον προσεγγίσαμε διαφορετικά. Δεν τον καλλιεργήσαμε μέσα από την εργασία σε ομάδες, αλλά με ομαδική συζήτηση και δραστηριότητα διαπροσωπικής νοημοσύνης, μέσω των οποίων κληθήκαμε να προβληματιστούμε για τα συναισθήματα και τις σκέψεις κάποιου άλλου. Πιστεύουμε ότι οι μέσα από τις δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε μαθητές πήραν πολύτιμα μαθήματα για τις σχέσεις τους και την καλύτερη κατανόηση των άλλων ανθρώπων.

Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις) (στόχος δ)

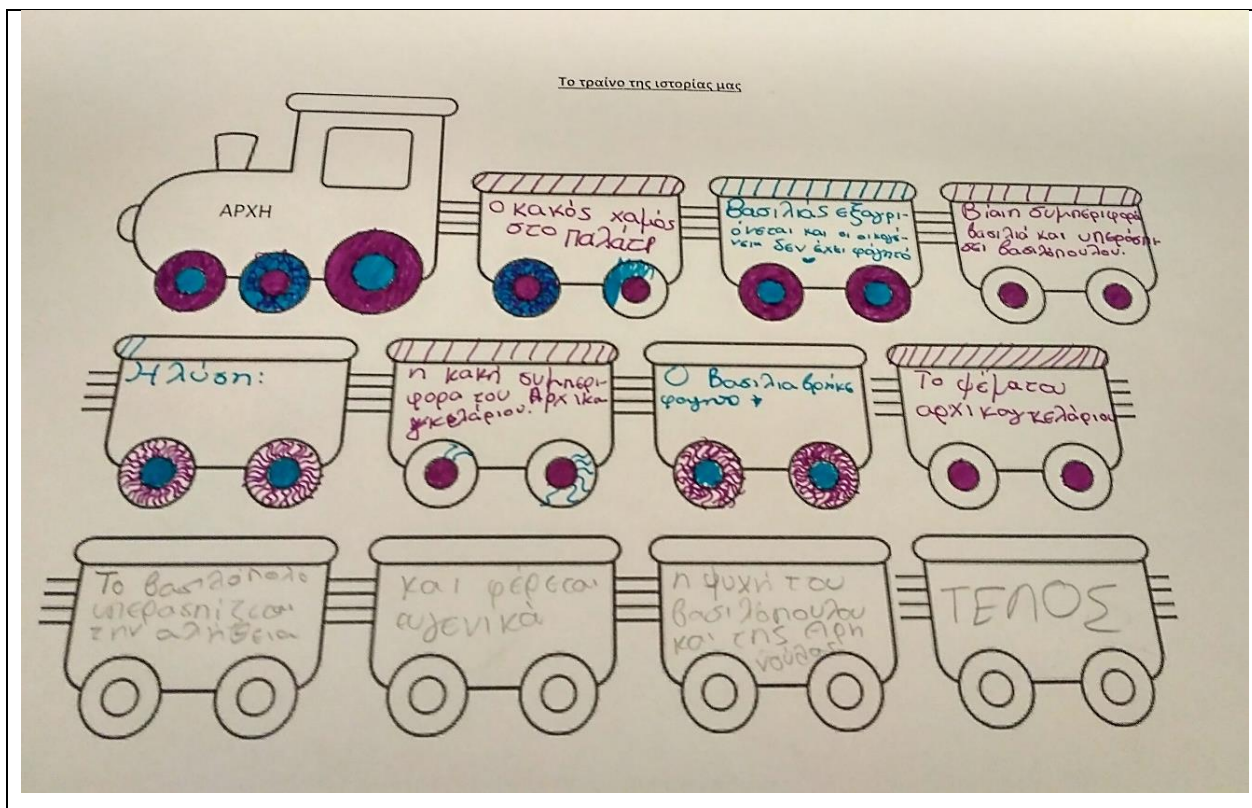
Στη συγκεκριμένη συνάντηση το κείμενο προσέφερε αρκετές ευκαιρίες για να συζητηθούν πολιτισμικά θέματα, και ο τρόπος με τον οποίο το προσεγγίσαμε μας βοήθησε να τα αναδείξουμε. Παραπάνω αναφέρουμε κάποια κεντρικά σημεία της συζήτησης που κάναμε και των θεμάτων που θίξαμε. Τα παιδιά έδειξαν να έχουν απόψεις πάνω στα θέματα αυτά, αλλά και να προβληματίζονται αρκετά. Θεωρούμε πως ο διάλογος υπήρξε ιδιαίτερα γόνιμος.

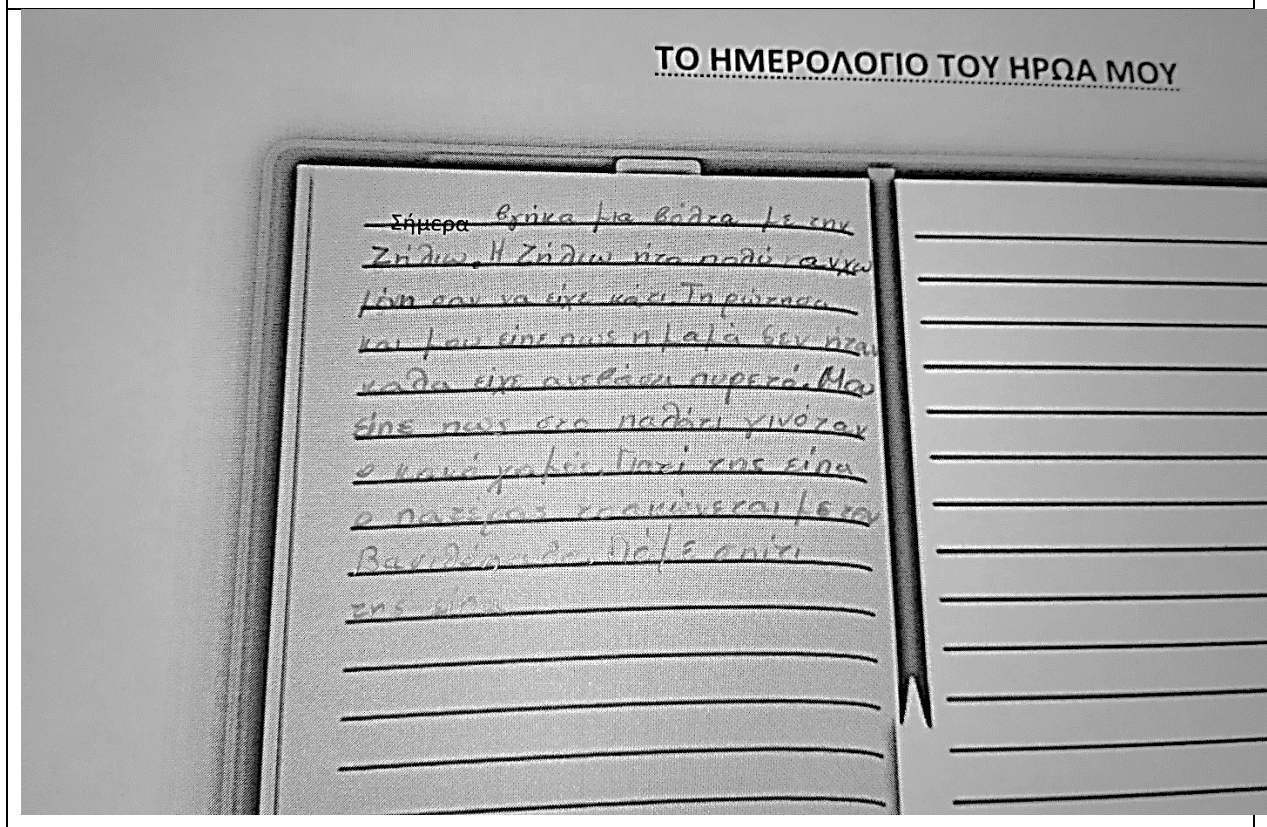
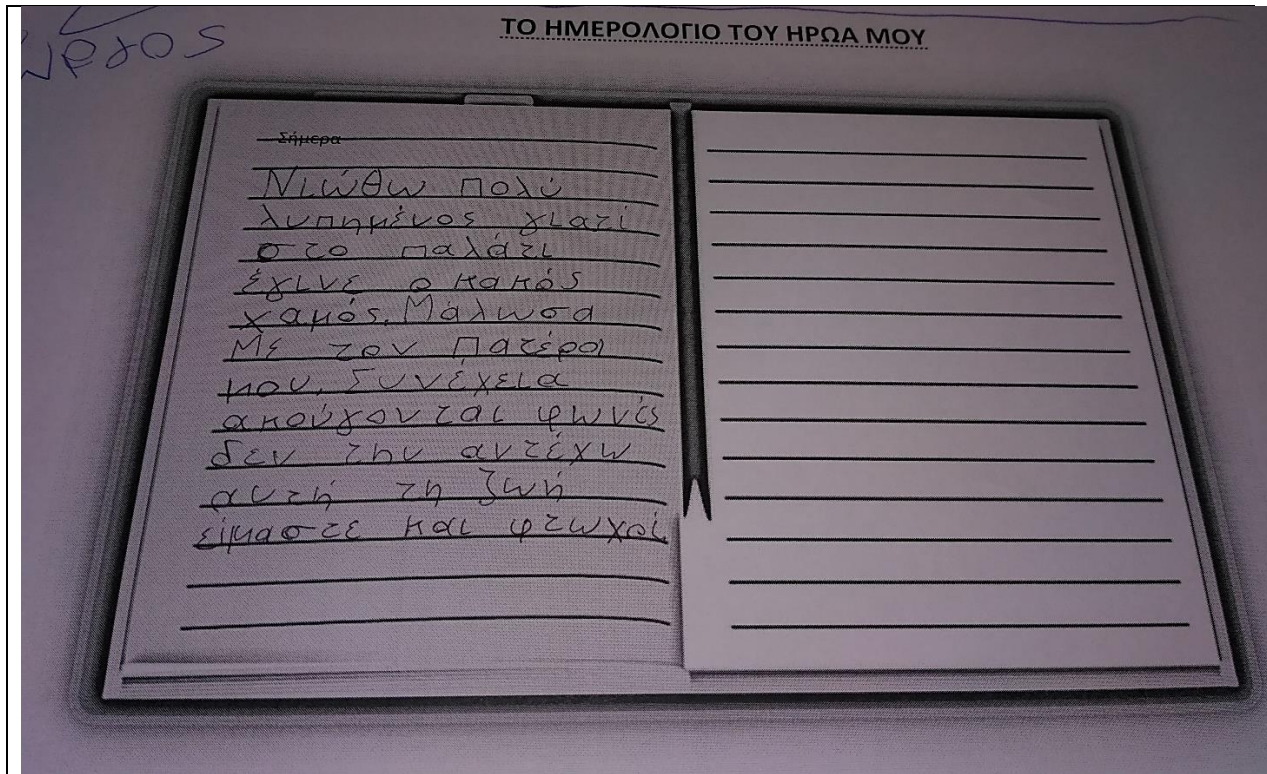
Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (διαπροσωπική νοημοσύνη) (στόχος ε)

Ενώ άλλοι τύποι νοημοσύνης όπως η γλωσσική, η λογικομαθηματική, ακόμα και η κιναισθητική αναπτύσσονται οργανωμένα και συστηματικά στα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα, άλλοι τύποι νοημοσύνης είναι περισσότερο παραμελημένοι και επαφίεται στην προσωπική ευχέρεια του εκάστοτε εκπαιδευτικού για το εάν θα ασχοληθεί μαζί τους. Η διαπροσωπική νοημοσύνη είναι μια τέτοια περίπτωση. Όπως αναφέραμε στο πρώτο μέρος της

εργασίας μας, ένας βασικός ρόλος της εκπαίδευσης είναι και η προσωπική ανάπτυξη των μαθητών. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να ασχοληθεί η εκπαίδευση με αυτήν, καθώς τα παιδιά βρίσκονται σε μια από τις πιο ευαίσθητες ηλικίες της ζωής τους, και καλούνται να κοινωνικοποιηθούν, καθώς και να διαμορφώσουν τον χαρακτήρα τους. Στη συνάντησή αυτή ασχοληθήκαμε ιδιαίτερα με το συγκεκριμένο τύπο νοημοσύνης και με την καλλιέργεια των σχετικών δεξιοτήτων. Θεωρούμε πως υπήρξαμε επιτυχείς σε σχέση με τον στόχο μας, καθώς οι δραστηριότητες που οργανώσαμε όντως καλλιέργησαν τις δεξιότητες που επιθυμούσαμε να αναπτύξουμε. Πιστεύουμε ότι θα έπρεπε να υπάρξει ένας περισσότερο συστηματικός τρόπος ανάπτυξής τους μέσα στα σύγχρονα σχολεία.

4.2.2.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

4.2.3. Τρίτη συνάντηση

4.2.3.1. *Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου*

Στο κομμάτι της ιστορίας που θα παρακολουθήσουμε σε αυτή τη συνάντηση, το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα αποφασισμένοι να φύγουν από το βασίλειο βρίσκουν καταφύγιο για ένα βράδυ στο σπίτι της Φρόνησης και της Γνώσης. Εκεί δέχονται μια γενναιόδωρη φροντίδα, αλλά και κάποιες συμβουλές από τη Γνώση, η οποία πείθει το Βασιλόπουλο πως θα ήταν καλύτερα να μην φύγει και τον συμβουλεύει για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να δράσει. Του εξηγεί πως είναι σημαντικό αν κάτι δεν του αρέσει στο βασίλειό του να προσπαθήσει να το αλλάξει και όχι να φύγει. Τον παροτρύνει να ταξιδέψει στο βασίλειό του και να το γνωρίσει, έτσι θα καταλάβει τι μπορεί να κάνει. Ακόμα, τον συμβουλεύει να ζήσει στη φύση και να μάθει από αυτήν. Του λέει πως δεν πειράζει που είναι νέος και άπειρος γιατί έχει κάτι που αξίζει περισσότερο και αυτό είναι φιλαλήθεια και αξιοπρέπεια. Τέλος, διδάσκει στο Βασιλόπουλο και στην Ειρηνούλα πως ο χρόνος είναι σημαντικός και αξίζει να τον χρησιμοποιούν και όχι να τον σπαταλάνε.

4.2.3.2. *Αρχικός Σχεδιασμός*

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της τρίτης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Όπως κάθε φορά θεωρούμε σκόπιμο να υπάρξει μια εισαγωγή που θα θυμίσει στους μαθητές όσα έχουν προηγηθεί και θα τους προετοιμάσει για όσα έπονται.

2. Παρακολούθηση βίντεο – συζήτηση

Όπως και στις προηγούμενες συναντήσεις έτσι και σε αυτή η επαφή των μαθητών με την ιστορία θα γίνει μέσα από την προβολή ενός βίντεο. Σε αυτή τη συνάντηση όμως δεν θα υπάρξει ταυτόχρονη συμπλήρωση κάποιου φύλλου εργασίας. Σκοπός είναι να παρατηρήσουμε αν υπάρχει κάποια επίδραση από την ταυτόχρονη συμπλήρωση ή όχι του φύλλου εργασίας και ποια είναι αυτή.

3. Φύλλο εργασίας: οι συμβουλές της Γνώσης

Το φύλλο εργασίας το οποίο σχεδιάσαμε για αυτή τη συνάντηση διαφέρει λίγο από αυτό της προηγούμενης. Σε αυτή τη συνάντηση δεν θα ζητηθεί από τους μαθητές να παρακολουθήσουν και να καταγράψουν με τη σειρά τα επεισόδια της ιστορίας, αλλά να καταγράψουν ένα μικρό κομμάτι αυτής και τις λεπτομέρειες που αναφέρονται σε αυτό. Θα

καταγράφουμε τις συμβουλές που δίνει η Γνώση στο Βασιλόπουλο. Θεωρούμε πως είναι σημαντικό να εστιαστούμε εκεί, καθώς οι συμβουλές αυτές επηρεάζουν πολύ έντονα την πλοκή της ιστορίας δίνοντας της μια νέα κατεύθυνση. Ακόμα, μια από τις συμβουλές της Γνώσης είναι να ζήσουν στη φύση και να μάθουν από αυτή, γιατί έχει να τους διδάξει πολλά. Θέλουμε να αναπτύξουμε συζήτηση με αφορμή αυτή τη συμβουλή, η οποία θα μας συνδέσει με την επόμενη δραστηριότητα και θα μας εισάγει στην ενασχόλησή μας με την περιβαλλοντική νοημοσύνη.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική και λογικομαθηματική νοημοσύνη.

4. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Περιβαλλοντική νοημοσύνη:

Δημιουργία: επιτραπέζιο παιχνίδι

Για την καλλιέργεια της περιβαλλοντική νοημοσύνης σχεδιάσαμε μια δραστηριότητα μέσα από την οποία οι μαθητές με παιγνιώδη τρόπο θα μπορούν να αντιληφθούν τη σημασία της φύσης για τον άνθρωπο. Αρχικά, για να τους εξηγήσουμε τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να εργαστούν έχουμε φτιάξει μια ηλεκτρονική παρουσίαση, όπου θα τους δοθούν ορισμένα παραδείγματα των όσων αργότερα θα κληθούν να κάνουν οι ίδιοι. Οι μαθητές θα χωριστούν σε ομάδες και θα τους δοθούν ορισμένες πληροφορίες σχετικά με τα όσα προσφέρουν στον άνθρωπο κάποια δέντρα, ζώα και δημητριακά. Στη συνέχεια καλούνται να φτιάξουν ερωτήσεις γνώσεων πολλαπλής απάντησης (μια ερώτηση κάθε δύο μαθητές) τις οποίες θα συμπληρώσουν σε ειδικά χαρτάκια που θα τοποθετηθούν τελικά όλα μαζί πάνω σε ένα χαρτί όπου θα είναι σχεδιασμένο το ταμπλό του παιχνιδιού. Μόλις όλα είναι έτοιμα θα μπορούν να παίξουν το παιχνίδι σε ομάδες και με αυτόν τον τρόπο να μάθουν περισσότερες πληροφορίες για τα οφέλη της φύσης για τον άνθρωπο παίζοντας.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη χωρική, περιβαλλοντική και γλωσσική νοημοσύνη.

4.2.3.3. Διδακτικό Υλικό

Βίντεο ιστορίας	περιέχεται στο συνοδευτικό CD

Φύλλο εργασίας	
Ηλεκτρονική παρουσίαση επεξήγησης δραστηριότητας	

The image displays two screenshots of a PowerPoint presentation, likely from a software training manual. Both screenshots show the Microsoft PowerPoint interface with the title bar 'ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ.pptx - PowerPoint' and the 'Sign in' button. The ribbon includes 'Animations', 'Slide Show', 'Review', 'View', and 'Help'. The main content area of the slides is light gray with a wooden floor texture at the bottom.

Top Screenshot: ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: ΔΑΦΝΗ

Είναι αρωματικό φυτό της οικογένειας των δαφνοειδών. Είναι θάμνος ή μικρό δέντρο. Τα φύλλα του είναι βαθυπράσινα με μικρό μίσχο και με ελαφρά κυματοειδή μορφή. Η οσμή τους είναι αρωματική και η γεύση τους είναι λίγο πικρή. Τα άνθη βγαίνουν τον Μάρτιο με Απρίλιο. Από τους καρπούς παράγεται το δαφνέλαιο, που έχει μορφή αλοιφής και στη συνηθισμένη θερμοκρασία είναι πράσινο. Τα φύλλα του φυτού χρησιμοποιούνται ως άρτυμα στη μαγειρική (νοστιμίζει φαγητά όπως τα όσπρια) και στη συσκευασία ξηρών καρπών, όπως σύκα ή σταφίδες. Το αιθέριο έλαιο που έχουν τα φύλλα και οι καρποί (δαφνέλαιο) χρησιμοποιείται για την παρασκευή εντομοκτόνων και παρασιτοκτόνων. Ένα αραιό αφέψημα από αυτά χρησιμοποιείται ως παρασιτοκτόνο οργανισμών που παρασιτούν σε άλογα. Ο συτμημένος χυμός τους βοηθά τους πόνους των αυτιών, τους ήχους και τη βαρηκοΐα

Bottom Screenshot: ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1) Η δάφνη είναι

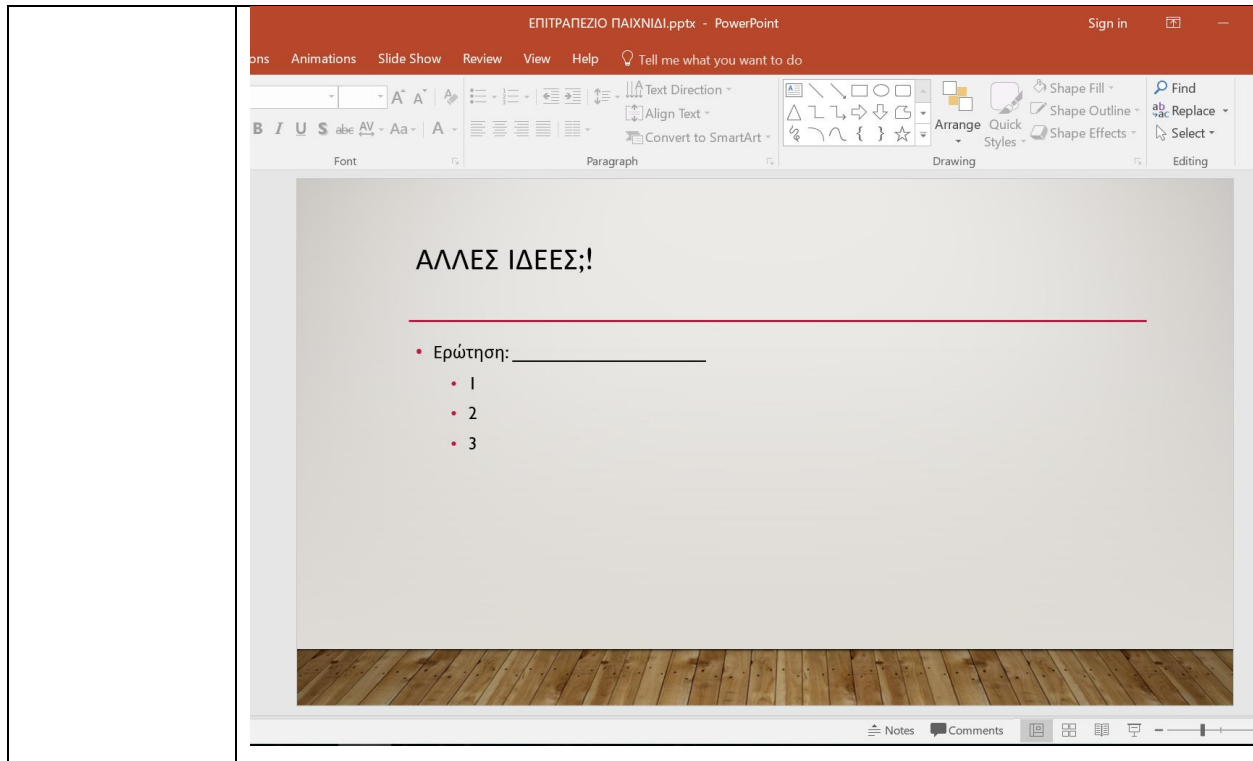
- Δέντρο
- Πόα
- Θάμνος

2) Το δαφνέλαιο μοιάζει με

- Αλοιφή
- Χυμό
- Σαπούνι

3) Χρησιμοποιείται στη μαγειρική για να νοστιμίσει τα φαγητά:

- Δαφνέλαιο
- Φύλλα δάφνης
- Χυμός δάφνης

Πληροφορίες που δόθηκαν στους μαθητές για τη δημιουργία του επιτραπέζιου παιχνιδιού	<u>ΔΕΝΤΡΑ</u> 1) <u>Ο σχίνος της Χίου</u> Ο σχίνος ή αλλιώς μαστιχνόδενδρο είναι θάμνος αειθαλής ύψους 2-3 μέτρων που αναπτύσσεται αργά. Ζει πάνω από 100 χρόνια. Από το δέντρο αυτό παράγεται η Μαστίχα. Η παραγωγή της μαστίχας δεν είναι δυνατή παρά μόνο μετά τον πέμπτο ή έκτο χρόνο φύτευσης του. Ο σχίνος είναι φυτό ανθεκτικό και έχει ελάχιστες απαιτήσεις, γι' αυτό ευδοκιμεί σε άγονα, πετρώδη και φτωχά εδάφη. Το μαστιχόδενδρο δεν αναπτύσσεται επιτυχώς πουθενά αλλού στην ηπειρωτική ή νησιωτική Ελλάδα, ακόμη και στις γειτονικές ακτές της Ανατολής. Το παράδοξο είναι ότι ενώ σχίνοι υπάρχουν σε όλη τη Μεσόγειο, μόνο στη νότια Χίο καλλιεργούνται συστηματικά και παράγουν μαστίχα. Η ρητίνη του (και κυρίως της ποικιλίας από την οποία παράγεται η μαστίχα της Χίου) θεωρήθηκε από τον Διοσκουρίδη ως φάρμακο για το στομάχι. Στη λαϊκή ιατρική ο φλοιός του σχίνου επουλώνει τις πληγές. 2) <u>Πεύκο</u> Συναντάται κυρίως στη βόρεια εύκρατη ζώνη της Ευρώπης και της Αμερικής. Αναπτύσσεται ακόμη και σε φτωχά εδάφη, σε ηλιόλουστες θέσεις. Το ύψος του κυμαίνεται από 20 έως 40 μέτρα. Είναι αειθαλές δένδρο. Από το θηλυκό παράγονται οι καρποί, τα κουκουνάρια. Τα κουκουνάρια είναι οι βρώσιμοι καρποί του πεύκου. Ο κουκουναρόσπορος είναι πλούσιος σε πρωτεΐνες και ω – 3 λιπαρά οξέα, που είναι ευεργετικά για το καρδιαγγειακό σύστημα. Ακόμα, είναι πλούσια πηγή βιταμινών, φυτικών ινών, φολικού οξέως, ασβεστίου, φωσφόρου και σιδήρου και μπορεί να λειτουργήσει και ως συμπλήρωμα διατροφής, χάρη στην υψηλή ενεργειακή του αξία. Τα φρέσκα φύλλα του πεύκου μαζί με τα αρσενικά άνθη (τις μικρές κίτρινες κουκουνάρες) σε βραστό νερό είναι ωφέλιμα για εισπνοές για το βήχα, τη βρογχίτιδα, την ιγμορίτιδα και το συνάχι. Αν ρίξουμε το αφέψημα τους στο νερό του μπάνιου, μας ξεκουράζουν, ηρεμούν τα νεύρα, ανακουφίζουν τους καταθλιπτικούς και ταυτόχρονα ωφελούν σε δερματικά προβλήματα, εξανθήματα και ακμή. Είναι επίσης χρήσιμο για ρευματισμούς και αρθρίτιδα.

1) Πλάτανος

Είναι γένος αιωνόβιων φυλλοβόλων δέντρων. Πρόκειται για ένα δέντρο που αγαπά ιδιαίτερα το υγρό στοιχείο, γι' αυτό και απαντάται συνήθως στις όχθες των ποταμών και λιμνών και όπου υπάρχουν υγρά χώματα. Η ονομασία πλάτανος προέρχεται από τη λέξη «πλάτος», πιθανότατα λόγω των ογκωδών διαστάσεων του δέντρου. Τα τρυφερά φύλλα του πλάτανου όταν βραστούν μαζί με κρασί και ως κατάπλασμα, συστέλλουν τις καταρροές των οφθαλμών ανακουφίζουν και τα πρηξίματα και τις φλεγμονές. Ο φλοιός του αν βραστεί με ξίδι, είναι κατάλληλος για πλύσεις του στόματος κατά τους πονόδοντους. Οι μπάλες του χλωρές, όταν πίνονται μαζί με κρασί, βοηθούν αυτούς που έχουν δαγκωθεί από ερπετά, ενώ αν επαλειφτούν μαζί με λίπος, βοηθούν τα εγκαύματα.

ΖΩΑ

1) Μέλισσα

Η μέλισσα και τα προϊόντα της χρησιμοποιούνται εδώ και αιώνες για τη θεραπεία διάφορων ασθενιών του ανθρώπου και για τη φροντίδα του.

A) Το μέλι κάνει καλό στην καρδιά, το συκώτι και το πεπτικό μας σύστημα. Ηρεμεί τον πονεμένο λαιμό και εφαρμόζεται ως θεραπεία για την τερηδόνα, τη δυσκοιλιότητα και την αϋπνία.

B) Ο βασιλικός πολτός. Είναι η ουσία που εκκρίνεται από τους σιελογόνους αδένες των εργατριών μελισσών και αποτελεί την τροφή όλων των μελισσών για τις πρώτες μέρες της ζωής τους. Στη συνέχεια, τρέφονται με τον πολτό μόνο όσες προορίζονται για βασίλισσες. Είναι πλούσια πηγή πρωτεϊνών, αμινοξέων, λιπιδίων, βιταμινών και ανόργανων στοιχείων. Ανάμεσα στα προβλήματα για τα οποία ενδείκνυται είναι η κόπωση, το άσθμα, η έλλειψη όρεξης και η υψηλή πίεση.

Γ) Το κερί παράγεται από τους κηρογόνους αδένες των μελισσών, που το χρησιμοποιούν για να καλύψουν το ώριμο μέλι. Χρησιμοποιείται μέσα σε κρέμες προσώπου, αλοιφές και κραγιόν, καθώς βοηθάει στη φροντίδα του ταλαιπωρημένου από τον ήλιο, τη σκόνη και τη ρύπανση δέρματος, προστατεύοντάς το από την πρόωρη γήρανση.

2) Μυρμήγκι

Με τα μυρμήγκια μοιραζόμαστε συχνά το φαΐ μας και κάποιες φορές ακόμα και το σπίτι μας, έστω κι αν έρχονται μονίμως απρόσκλητα. Και μάλιστα όσο μακριά κι αν ταξιδέψεις, όπου κι αν βρεθείς, από την παρουσία τους δεν μπορείς να ξεφύγεις! Τι μπορούν όμως να προσφέρουν τα μυρμήγκια στον άνθρωπο; Τα μυρμήγκια μπορούν να ράψουν τραύματα. Αν ζούσαμε στην καρδιά της αφρικανικής σαβάνας και δεν είχαμε εύκαιρο κουτί πρώτων

βοηθειών, ο κοντινότερος σύμμαχός μας θα ήταν το μυρμήγκι. Αυτό κάνει η φυλή των Μασάι της Ανατολικής Αφρικής. Αν το τραύμα του Μασάι χρειάζεται ράμματα, το μόνο που έχει να κάνει είναι να ψάξει στην κοντινότερη μυρμηγκοφωλιά: τα μυρμήγκια θα δαγκώσουν τη σάρκα στις δύο πλευρές του τραύματος και θα το κλείσουν! Το χειρουργικό αυτό ράμμα παραμένει στη θέση του για μέρες και μπορεί να αντικατασταθεί εύκολα, αν υπάρξει ανάγκη.

3) Πρόβατο

Από το πρόβατο (άλλα και από άλλα ζώα) φτιάχνεται το μαλλί. Το πρώτο στάδιο της κατεργασίας είναι το κούρεμα του ζώου, το οποίο αναλαμβάνουν επαγγελματίες με ειδικά εργαλεία, τόσο μηχανικά (ψαλίδι) όσο και ηλεκτρικά. Το κούρεμα γίνεται συνήθως μία φορά το χρόνο, την άνοιξη, ώστε το ζώο να έχει επαρκή χρόνο να ανανεώσει το τρίχωμά του και συνεπώς να διαθέτει θερμομόνωση κατά τους κρύους μήνες. Επόμενο στάδιο της κατεργασίας είναι το καθάρισμα ή πλύσιμο του μαλλιού. Καθώς η προβιά πλένεται με ζεστό νερό και σαπούνι απομακρύνονται οι λεγόμενες κολλιτσιίδες, που περιέχουν διάφορα σωματίδια, όπως ιδρώτα, νεκρά κύτταρα, ακαθαρσίες, εντομοκτόνα, χόματα κλπ. Στη συνέχεια το καθαρό μαλλί συλλέγεται και ακολουθεί η διαδικασία του ξεσίματος ή λανάρισμα, κατά την οποία το μαλλί χτενίζεται και οι ίνες του τακτοποιούνται, παράγοντας ένα ομοιογενές υλικό. Επόμενο στάδιο της κατεργασίας είναι το γνέσιμο, κατά το οποίο το λαναρισμένο μαλλί περνά από την αφρώδη μορφή σε νήμα. Στη συνέχεια το πρώτο αυτό νήμα τοποθετείται στο αδράχτι, με τη χρήση του οποίου το νήμα στρίβεται και επιμηκώνεται περαιτέρω. Στη σύγχρονη βιομηχανία η διαδικασία αυτή γίνεται από αυτοματοποιημένες μηχανές. Το τελικό στάδιο της κατεργασίας είναι το βάνιμο του μαλλιού, το οποίο αφορά κυρίως το λευκό μαλλί· τα σκουρόχρωμα μαλλιά (λάϊα ή σίβα) είτε αφήνονται στο φυσικό τους χρώμα, ή βάζονται μόνο μαύρα.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ

1) Σιτάρι

Το σιτάρι είναι ένα φυτό που καλλιεργείται σε όλο τον κόσμο. Είναι το δεύτερο παγκοσμίως σε συγκομιδή δημητριακό. Είναι το φυτό με τη μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα. Χρησιμοποιείται στην παρασκευή αλευριού, ζωοτροφών και ως πρώτη ύλη στην παρασκευή αλκοολούχων ποτών και καυσίμων. Τα σιτηρά είναι από τα πρώτα φυτά τα οποία καλλιεργήσε ο άνθρωπος και τα ίχνη των περισσότερων απ'αυτά χάνονται στο βάθος της ιστορίας. Σήμερα Η παραγωγή σιτηρών (πλην ρυζιού) στην Ευρωπαϊκή Ένωση κυμαίνεται κάθε χρόνο μεταξύ 265 και 270 εκατομμυρίων τόνων. Ίσως το πιο σημαντικό προϊόν που παράεται απο το σιτάρι είναι το ψωμί. Ποιά είναι όμως η διαδικασία που μετατρέπει το σιτάρι σε ψωμί; Το σιτάρι είναι ένα φυτό που δίνει στάχυα. Τα στάχυα περιέχουν σπυριά σιταριού. Το σπυρί σιταριού έχει σχήμα σκισμένου αμύγδαλου. Εσωτερικά περιέχει το φύτρο που προστατεύεται από ένα περιτύλιγμα: τη φλούδα. Ο θερισμός είναι το κόψιμο των σταχυών και γίνεται από τον Ιούνιο μέχρι το αργότερο τον Αύγουστο. Ακόμα και σήμερα στις χώρες που δεν υπάρχουν μηχανές, θερίζουν το σιτάρι με το δρεπάνι. Στη συνέχεια γίνεται το αλώνισμα, το οποίο είναι η διαδικασία χωρίσμου των σπυριών των σταχυών από το άχυρο- κοτσάνι. Έπειτα γίνεται το άλεσμα που είναι η διαδικασία μετατροπής του σπυριού του σιταριού σε σκόνη, δηλαδή αλεύρι. Οι κόκκοι του σιταριού αλέθονται ανάμεσα σε δύο τροχούς: μυλόπετρες. Στη διάρκεια του αλέσματος τα τρία μέρη του κόκκου χωρίζονται και χρησιμοποιούνται για να φτιαχτούν διαφορετικά είδη αλευριού. Το αλεύρι στέλνεται κατόπιν στο εργοστάσιο αρτοποιίας. Με τα διαφορετικά είδη αλευριού φτιάχνουμε διαφορετικά είδη ψωμιών. Προστίθενται στο αλεύρι , νερό, μαγιά, αλάτι, γίνεται ζυμάρι. Το ζυμάρι κόβεται και αποκτά κατάλληλο σχήμα. Τώρα είναι έτοιμο να πέσει σε ειδικές φόρμες όπου το ψωμί θα φουσκώσει και θα γίνει αφράτο. Κατόπιν ψήνεται και παίρνει ένα ροδοκόκκινο χρώμα. Το ψωμί είναι έτοιμο!

2) Κριθάρι

Αν ήμασταν στην αρχαία Αθήνα το πρωινό μας θα περιείχε ψωμί κριθάρινο το λεγόμενο «άλφιτο» βουτηγμένο σε κρασί. Αν ζούσαμε στην αρχαία Σπάρτη το κριθάρι θα αποτελούσε την βάση της διατροφής μας, ενώ αν ήμασταν Ρωμαίοι μονομάχοι θα τρώγαμε κριθάρι για να πάρουμε δύναμη. Είναι σιτηρό που καλλιεργείται σε όλο τον κόσμο κυρίως για την παραγωγή μύρας, για κτηνοτροφή και λιγότερο για την παρασκευή κριθίνου άρτου. Από την αρχαιότητα το θεωρούσαν θεραπευτικό φυτό. Με αυτό έφτιαχναν πτισάνη (το καθάριζαν από τη φλούδα, το έτριβαν και το έβραζαν). Αυτό το κριθαρόνερο το έδιναν για θεραπευτικούς σκοπούς (κύρια σε εντερικά νοσήματα). Από το κριθάρι ακόμη παρασκεύαζαν καφέ που τον έδιναν κατά της δυσκοιλιότητας και των εμετών που έκαναν άνθρωποι που υπέφεραν από ψυχασθένεια. Με το καβούρδισμα των καρπών παρήγαγαν μία ουσία γλυκίζουσα, ελαφρά αρωματική και αλευρώδη, τη βύνη, την οποία θεωρούσαν αποτελεσματική για ατονίες των πεπτικών οργάνων, διάρροιες και εξασθένιση του οργανισμού. Το κριθάρι είναι μια τροφή με θεραπευτικές ιδιότητες. Σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες εκτιμούν ότι το κριθάρι μειώνει τη χοληστερίνη, δρα προληπτικά εναντίον του καρκίνου, βελτιώνει την λειτουργία του εντέρου και ανακουφίζει από την δυσκοιλιότητα. Στη Κρήτη το κριθάρι το καλλιεργούσαν για το αλεύρι που έκαναν ψωμί στα ορεινά, όπου το κριθίνο ψωμί, τα κριθαρένια παξιμάδια και οι χοχλιοί ήταν οι κυριότερες τροφές τους. Το κριθάρι σπέρνεται φθινόπωρο και άνοιξη και θερίζεται πριν την ωρίμανση του καρπού, αμέσως μετά τη γονιμοποίηση.

3) Ρύζι

Πολύ λίγα δημητριακά έχουν τη σημασία του ρυζιού στη διατροφή των ανθρώπων παγκοσμίως. Το ρύζι δίνει στο σύνολο των ανθρώπων το 20% ενέργειας και το 13% των πρωτεϊνών που χρειάζεται ο οργανισμός τους. Για το 50% έως το 66% του πληθυσμού της γης, το ρύζι αποτελεί μια πολύ σημαντική πηγή πρόσληψης διατροφικής ενέργειας. Το ρύζι είναι εύπεπτο και

	δεν προκαλεί αλλεργία. Σε αντίθεση με το σιτάρι, δεν περιέχει γλουτένιο που είναι αιτία της ασθένειας κοιλιοκάκης. Ακόμα, δεν περιέχει χοληστερόλη και άλλα λίπη ούτε και νάτριο. Επίσης, είναι πλούσιο σε σύνθετους υδατάνθρακες, πρωτεΐνες και βιταμίνες. Είναι πλούσιο σε φυτικές ίνες, κάλιο, μαγνήσιο, φωσφόρο, σίδηρο, βιταμίνες Β και βιταμίνη Ε.

4.2.3.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Στην τρίτη συνάντηση της έρευνάς οι μαθητές παρουσίασαν μια πιο έντονη παθητικότητα, σε σχέση με τις προηγούμενες συναντήσεις, ειδικά κατά τα πρώτα στάδια διδασκαλίας. Προς το τέλος του μαθήματος αυτό άλλαξε και η δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία.

Αναλυτικά:

- Αρχικά, ξεκινήσαμε με την προβολή του βίντεο, το οποίο σταματούσαμε σε σημεία κλειδιά και στη συνέχεια ρωτούσαμε τους μαθητές να μας πουν τι είχε συμβεί. Αυτός ο τρόπος μάς είχε βοηθήσει να έχουμε ιδιαίτερη επιτυχία στις προηγούμενες συναντήσεις, όμως σε αυτήν τη συνάντηση τα παιδιά δεν θυμούνταν καλά τι είχαν ακούσει και συνεπώς απαντούσαν λίγο και δειλά. Για να βοηθήσουμε να προχωρήσει το μάθημα σε κάποιες ερωτήσεις απαντούσαμε εμείς και στη συνέχεια καλούσαμε τους μαθητές σε περαιτέρω συζήτηση ζητώντας τους να σχολιάσουν τα γεγονότα. Οι μαθητές που έκαναν σχόλια ήταν συγκεκριμένοι, ενώ οι υπόλοιποι άκουγαν ήσυχοι. Μας προβληματίσε η αιτία αυτής της περισσότερο παθητικής συμπεριφοράς των μαθητών σε σχέση με άλλες συναντήσεις. Θεωρούμε πως σημαντικό ρόλο θα πρέπει να έπαιξε η ημέρα και ώρα του μαθήματος (πρώτη ώρα μιας βροχερής Δευτέρας). Σίγουρα όμως υπήρξαν και άλλοι παράγοντες που επέδρασαν. Μπορεί το συγκεκριμένο κομμάτι του κειμένου να μην τους φάνηκε αρκετά ενδιαφέρον ή να μην προκάλεσε αρκετά το ενδιαφέρον τους το βίντεο το οποίο δεν ήταν πια κάτι νέο. Θεωρούμε πως μια εισαγωγή στις δραστηριότητες της ημέρας που με κάποιο τρόπο θα ξυπνούσε εκ νέου το ενδιαφέρον των μαθητών θα μπορούσε να έχει υπάρξει βοηθητική. Βλέποντας την παθητικότητα των μαθητών και με σκοπό να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον ρωτήσαμε τους μαθητές σχετικά με κάτι που είπε η Φρόνηση στο Βασιλόπουλο και το οποίο αποτελούσε σημείο κλειδί στην πορεία της πλοκής. Η Φρόνηση

είπε «κρίμα» για την απόφαση του Βασιλόπουλου να εγκαταλείψει το βασίλειο και να πάει στα ξένα. Ζητήσαμε από τους μαθητές να σκεφτούν γιατί μπορεί να το είπε αυτό και να μοιραστούν τις ιδέες τους. Δεν δώσαμε τη σωστή απάντηση, ενώ δεχτήκαμε με ενδιαφέρον όλες τις υποθέσεις. Εντύπωση έκαναν στους μαθητές τα ονόματα των ηρώων και ο συμβολισμός που κρύβουν. Ρωτούσαν μόνα τους να μάθουν περισσότερα για το τι σημαίνουν.

- Φτάνοντας στο σημείο του βίντεο όπου η Γνώση έδωσε συμβουλές στο Βασιλόπουλο συμπληρώσαμε το φύλλο εργασίας. Ενώ νωρίτερα οι μαθητές φαίνονταν λίγο μπερδεμένοι σχετικά με την πλοκή που είχαν παρακολουθήσει και χρειάστηκε να τους εξηγήσουμε κάποια κεντρικά σημεία, σε αυτό το σημείο όπου έβλεπαν το βίντεο και ταυτόχρονα συμπλήρωναν το φύλλο εργασίας θυμόντουσαν καλά την πλοκή, η συμμετοχή τους αυξήθηκε, απαντούσαν εύκολα στις ερωτήσεις σχετικά με την συμπλήρωση του φύλλου εργασίας, ενώ έκαναν και δικές τους ερωτήσεις επέκτασης. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι η ταυτόχρονη παρακολούθηση και συμπλήρωση του φύλλου εργασίας βοηθάει περισσότερο τους μαθητές να παρακολουθήσουν και να καταλάβουν την πλοκή, ενώ χωρίς αυτό αφαιρείται πιο εύκολα η προσοχή τους σχετικά με τις λεπτομέρειες της ιστορίας που ακούν.
- Στο επιτραπέζιο παιχνίδι υπήρξε μεγάλη αλλαγή στη στάση των μαθητών. Κατάλαβαν γρήγορα τι πρέπει να κάνουν και το έκαναν με πολλή διάθεση. Θεωρούμε ότι σημαντικό ρόλο σε αυτή την επιτυχία έπαιξε ο τρόπος που παρουσιάστηκε η δραστηριότητας στους μαθητές, οι οποίοι ενθουσιάστηκαν και αφοσιώθηκαν στην εύρεση της ερώτησης που θα έφτιαχναν. Οι περισσότεροι το έφτιαξαν γρήγορα και σωστά. Στη συνέχεια μαζεύτηκε όλη η τάξη για να παίξει το παιχνίδι. Ο ενθουσιασμός ήταν πολύ μεγάλος καθώς όλα τα παιδιά ήθελαν να έρθει η σειρά να διαβαστεί η δική τους ερώτηση και να την απαντήσουν οι συμμαθητές τους. Ο χρόνος ήταν λίγος και όταν χτύπησε το κουδούνι τα περισσότερα παιδιά έμειναν μέσα στο διάλειμμα για να τελειώσουν το παιχνίδι, γεγονός που δείχνει ότι η δραστηριότητα τους άρεσε ιδιαίτερα.

4.2.3.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στην τρίτη συνάντησή μας ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

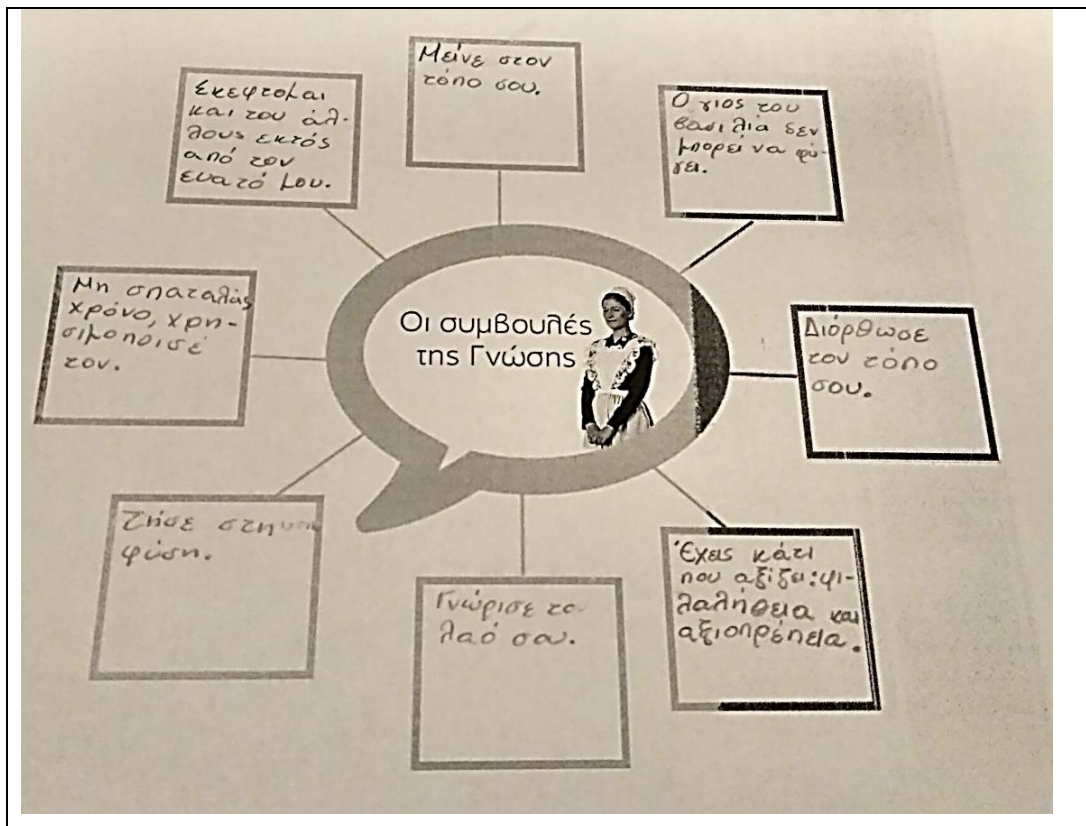
Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (στόχος β)

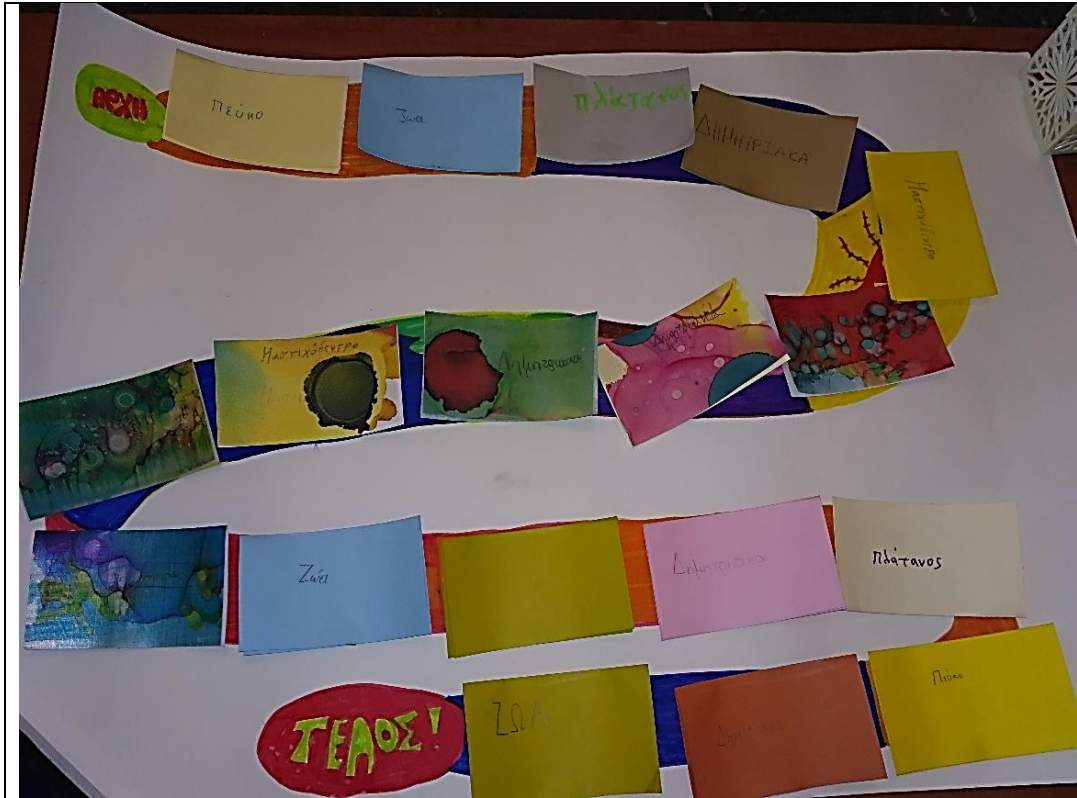
Σχετικά με την ανάπτυξη της κατανόησης των μαθητών σε αυτή τη συνάντηση κάναμε μια πολύ σημαντική διαπίστωση. Φαίνεται πως η παράλληλη ακρόαση της ιστορίας και η καταγραφή των κύριων σημείων είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική για την επίτευξη της καλύτερης κατανόησης των μαθητών.

Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (περιβαλλοντική νοημοσύνη) (στόχος ε)

Σε αυτή τη συνάντηση επικεντρωθήκαμε στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής νοημοσύνης των μαθητών. Μέσω της δημιουργίας τους επιτραπέζιου παιχνιδιού καταφέραμε να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον τους για την φύση και τα όσα αυτή προσφέρει στους ανθρώπους. Οι μαθητές κατάλαβαν με βιωματικό τρόπο πόσα οφέλη μπορεί να βρει ο άνθρωπος στη φύση και πόσο σημαντική είναι αυτή για τη ζωή του.

4.2.3.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

4.2.4. Τέταρτη συνάντηση

4.2.4.1. Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου

Σε αυτή τη συνάντηση θα παρακολουθήσουμε σε βίντεο τη συνέχεια της ιστορίας, όπου το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα ακολουθώντας τις συμβουλές της Γνώσης ξεκινούν για να ταξιδέψουν στη χώρα τους και να τη γνωρίσουν. Στο δρόμο τους συναντούν ορισμένους πολίτες των οποίων η συμπεριφορά είναι άδικη και καταδεικνύει κάποιες από τις αιτίες που προκαλούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο λαός των Μοιρολατρών. Ο Κατεργαρίσκος είναι κλεφταποδόχος. Ο δάσκαλος δεν κάνει μάθημα στα παιδιά, αλλά τους ζητά να σκάβουν το περιβόλι και να του μαζεύουν φρούτα από το δάσος, αφού το κράτος δεν τον πληρώνει και έτσι δεν καταφέρνει να ζήσει. Όμως, ενώ διατηρεί τον τίτλο του δασκάλου και το σπίτι που του παραχώρησε το κράτος δεν διδάσκει κάτι στα παιδιά. Ο Λαγόκαρδος είναι ο δικαστής που αντί να υπερασπίζεται το δίκαιο, καταδικάζει τον φτωχό Κακομοιρίδη γιατί φοβάται τον ισχυρό αρχικαγκελάριο, που όμως έκλεψε και χτύπησε τον Κακομοιρίδη. Τα δύο παιδιά βλέποντας όλα αυτά αποφασίζουν να γυρίσουν στο παλάτι και να αναλάβουν δράση.

4.2.4.2. Αρχικός Σχεδιασμός

5. Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της τέταρτης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Όπως κάθε φορά, θα υπάρξει στην αρχή της συνάντησης μια σύντομη εισαγωγή που θα επιτρέπει την ομαλή έναρξη της συνάντησης και την εστίαση του ενδιαφέροντος των μαθητών.

2. Παρακολούθηση βίντεο – Φύλλο εργασίας - Συζήτηση

Θα δοκιμάσουμε έναν ακόμα τρόπο επαφής των μαθητών με την ιστορία, με σκοπό τελικά να διαπιστώσουμε ποιος έχει τα καλύτερα αποτελέσματα. Για την επαφή των μαθητών με την ιστορία σε αυτή τη συνάντηση εκτός από το βίντεο θα τους δώσουμε και φωτοτυπίες με το κείμενο της ιστορίας, έτσι ώστε να μπορούν αν το επιθυμούν να διαβάσουν αυτά που ακούν από το βίντεο.

Από τις προηγούμενες συναντήσεις έχουμε διαπιστώσει επανειλημμένως ότι η ταυτόχρονη παρακολούθηση του βίντεο με τη συμπλήρωση φύλλου εργασίας βοηθά στην κατανόηση και συνεπώς τη συμμετοχή των μαθητών. Για αυτό το λόγο ετοιμάσαμε και για αυτή τη συνάντηση ένα φύλλο εργασίας. Σε αυτό το φυλλάδιο οι μαθητές θα κληθούν να συμπληρώσουν τα βασικά στοιχεία για κάθε χαρακτήρα που γνωρίζουν. Σκοπός είναι να εμβαθύνουν στην δράση αυτών των ηρώων και να κατανοήσουν τις συνέπειες που αυτή έχει για τη χώρα των Μοιρολατρών. Να αναρωτηθούν για το δίκαιο και το άδικο, καθώς και για τις αιτίες πίσω από αυτές τις δράσεις. Με αυτό τον τρόπο θα μπορέσουν να συνδέσουν το προηγούμενο μέρος της ιστορίας με το νέο κομμάτι της και να κατανοήσουν καλύτερα την πλοκή. Ακόμα, θα έχουν την ευκαιρία να αναρωτηθούν για θέματα που τα απασχολούν όπως είναι το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο και με αυτόν τον τρόπο να σκεφτούν την άποψή τους, να την εκφράσουν και να την εμπλουτίσουν.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική, ενδοπροσωπική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

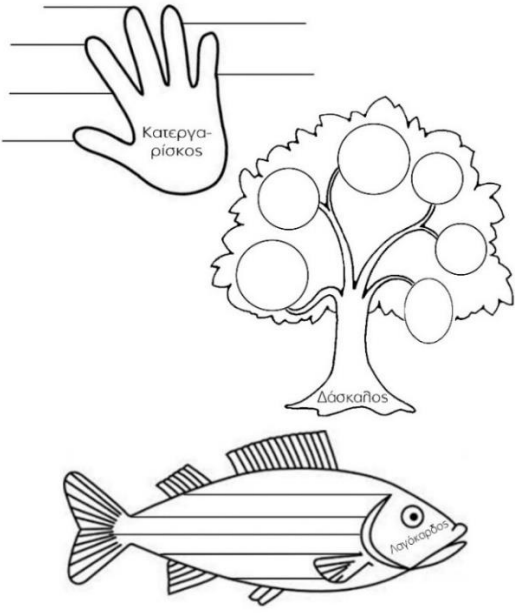
3. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Γλωσσική νοημοσύνη:

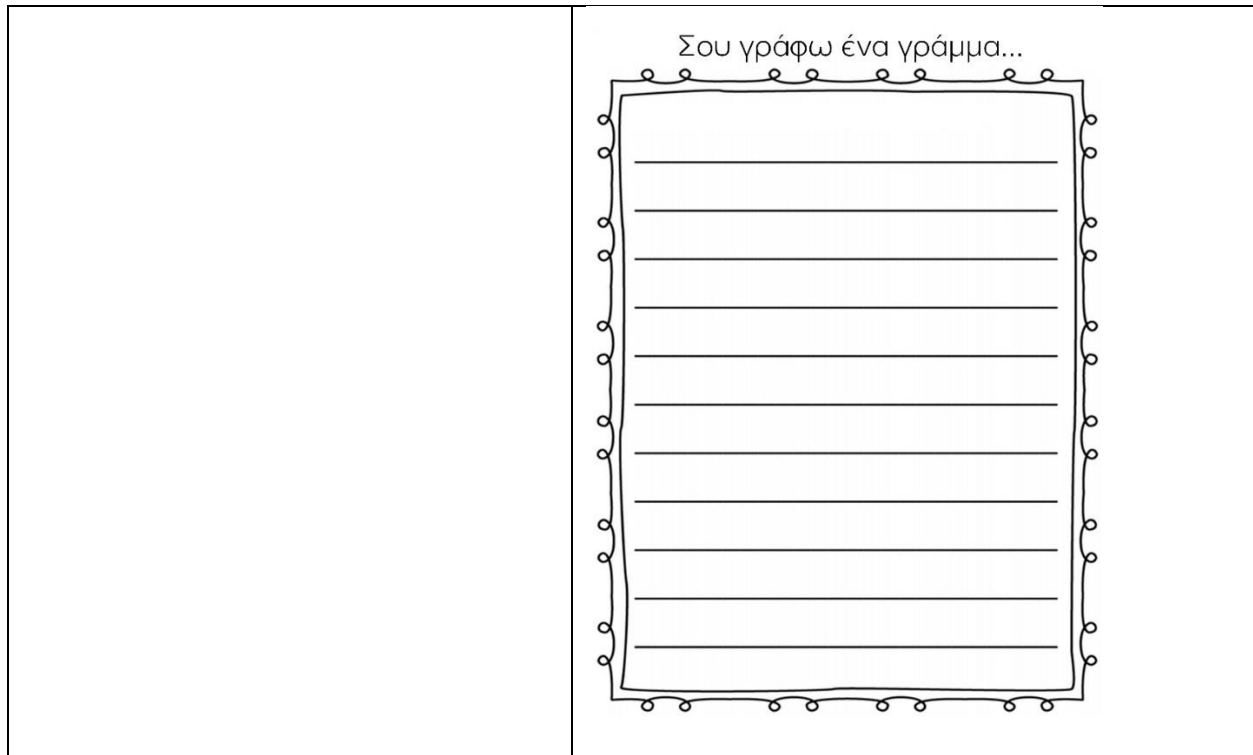
Στέλνοντας γράμματα στους τρεις ήρωες

Όταν οι μαθητές θα έχουν γνωρίσει τους χαρακτήρες μέσα από το βίντεο και θα έχουν προβεί σε μια συζήτηση σχετικά με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, θα τους ζητήσουμε να διαλέξουν κάποιον από τους τρεις, όποιον θέλουν και να του γράψουν ένα γράμμα. Σε αυτό το γράμμα μπορούν να του πουν ό,τι θέλουν. Στο τέλος θα ανοίξουμε τα γράμματα και τρία παιδιά θα τα διαβάσουν στην τάξη. Σκοπός αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές να εκφραστούν λεκτικά, γράφοντας τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους σχετικά με όσα έχουν παρακολουθήσει στην ιστορία. Ακόμα, η παρουσίαση των γραμμάτων μέσα στην τάξη πιστεύουμε πως θα συντελέσει στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών και συνεπώς σε μια μεγαλύτερη προσπάθεια και φροντίδα στη συγγραφή των γραμμάτων.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη γλωσσική και ενδοπροσωπική νοημοσύνη.

5.1.1.1. Διδακτικό Υλικό

Βίντεο ιστορίας	περιέχεται στο συνοδευτικό CD
Φύλλα εργασίας	The image shows three line drawings arranged vertically. The top drawing is a hand with fingers spread, labeled 'Κατεργαρισκος'. The middle drawing is a tree with a trunk and several round fruits, labeled 'Δάσκαλος'. The bottom drawing is a fish with stripes, labeled 'Λαγιάσκαλος'.

5.1.1.2. Ημερολόγιο ερευνητή

Σε αυτή τη συνάντηση, υπήρξαν κάποιες συνθήκες που προκάλεσαν αναταραχή και δυσκολία (απουσία της δασκάλας της τάξης).

Αναλυτικά:

- Αρχικά, σε μια σύντομη εισαγωγή θυμίσαμε στους μαθητές σε πιο στάδιο της ιστορίας βρισκόμαστε και πως στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε το ταξίδι του Βασιλόπουλου με την Ειρηνούλα στο βασίλειο.
- Στη συνέχεια, ξεκινήσαμε με την προβολή του βίντεο. Μοιράσαμε στους μαθητές τις φωτοτυπίες με το κείμενο της ιστορίας που θα παρακολουθούσαν, καθώς και το φύλλο εργασίας. Αφού εξηγήσαμε τον τρόπο που θα συμπληρωθεί το φύλλο εργασίας ξεκινήσαμε την προβολή. Παρατηρήσαμε ότι οι φωτοτυπίες χρησιμοποιήθηκαν από λίγους μαθητές, οι οποίοι με αυτόν τον τρόπο έδειξαν ότι τους βοηθούν. Στην πρώτη διακοπή του βίντεο παρατηρήσαμε μια έλλειψη όσον αφορά την κατανόηση των μαθητών. Έχοντας παρακολουθήσει το κομμάτι της ιστορίας όπου περιγράφεται η συνάντηση του Βασιλόπουλου, της Ειρηνούλας και του Κατεργαρίσκου ζητήσαμε από

τους μαθητές να μας περιγράψουν όσα μόλις είχαν γίνει στην ιστορία. Λίγοι μαθητές θυμόντουσαν λεπτομέρειες και οι περισσότεροι δεν συμμετείχαν στις ερωτήσεις. Χρειάστηκε να θυμίσουμε στους μαθητές τα όσα έγιναν για να περάσουμε στο επόμενο στάδιο που ήταν η καταγραφή των βασικών στοιχείων που μάθαμε για τον Κατεργαρίσκο στον πίνακα και στο φύλλο εργασίας. Λόγω αυτής της παρατήρησης επιλέξαμε να διαφοροποιήσουμε λίγο τον τρόπο διδασκαλίας. Καθώς παρακολουθούσαμε τη συνάντηση των δύο παιδιών με τον δάσκαλο, κάναμε συχνές διακοπές σε όλα τα σημαντικά σημεία της πλοκής και ρωτούσαμε τους μαθητές τι είχαν μόλις παρακολουθήσει. Αυτή η επανάληψη των όσων είχαν δει επέτρεψε στους μαθητές να κατανοήσουν την πλοκή, ακόμα και αν κατά τη διάρκεια του βίντεο η προσοχή τους είχε διασπαστεί. Επιπλέον τους ενεργοποίησε, γιατί απαιτούσε συνεχώς την ενεργή συμμετοχή τους και είχε θετική επίδραση, καθώς χώριζε τις γνωστικές πληροφορίες σε μικρότερα τμήματα, με αποτέλεσμα να είναι πιο διαχειρίσιμες από τους μαθητές. Θεωρούμε ότι σχετικά με τον στόχο της κατανόησης των μαθητών η συγκεκριμένη μέθοδος ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε, ότι όταν το κομμάτι της ιστορίας που αναφερόταν στη συνάντηση του Βασιλόπουλου και της Ειρηνούλας με τον δάσκαλο τελείωσε, και ρωτήσαμε τους μαθητές να αναφερθούν σε αυτά που παρακολούθησαν, η συμμετοχή ήταν πολύ μεγαλύτερη με προηγούμενως, οι μαθητές θυμόντουσαν περισσότερες λεπτομέρειες και είχαν εμβαθύνει περισσότερο στον χαρακτήρα. Συνεχίσαμε ακολουθώντας την ίδια μέθοδο και στην παρουσίαση του τρίτου χαρακτήρα, του Λαγόκαρδου.

- Η γνωριμία με τους νέους χαρακτήρες της ιστορίας οδήγησε σε συζητήσεις (μία για κάθε έναν) μέσα στην τάξη, μέσα από τις οποίες διατυπώθηκαν προβληματισμοί όπως: Τι είναι δίκαιο και τι άδικο, και γιατί. Πώς μπορεί κάποιος να είναι ευγενικός και καλοσυνάτος, ενώ ταυτόχρονα έχει έχει κακή συμπεριφορά. Παρακάτω, αναφέρουμε συνοπτικά πώς εξελίχθηκαν αυτές οι συζητήσεις. Σχετικά με τον δάσκαλο που ήταν μεν ευγενικός, αλλά εκμεταλλευόταν τα παιδιά; κάποιοι μαθητές είπαν ότι ήταν εγωιστής, ενώ κάποιοι άλλοι τον δικαιολόγησαν, γιατί είπαν ότι ήταν και ο ίδιος αδικημένος και παραπονεμένος στη ζωή του. Τότε, κάποιοι αντέταξαν ότι αυτό ήταν λάθος του και ότι δεν πρέπει να κάνουμε σε άλλους αυτό που δεν μας αρέσει να μας κάνουν. Η μία άλλη συζήτηση κινήθηκε γύρω από τον Λαγόκαρδο που ήταν άδικος και ψεύτης. Αναφέρθηκε ότι είχε άλλη

συμπεριφορά προτού μάθει ότι το παιδί στην πόρτα του ήταν το Βασιλόπουλο και άλλη μετά. Αραγε, εννοούσε το συγγνώμη που είπε; Φέρθηκε έτσι επειδή φοβόταν ή για κάποιον άλλο λόγο; Η τρίτη συζήτηση στράφηκε γύρω από τον Κατεργαρίσκος που ήταν κλέφτης και στερούσε από τους ανθρώπους τα λίγα που είχαν προσπαθήσει δουλεύοντας να έχουν για να ζήσουν. Γιατί φερόταν έτσι και πώς η συμπεριφορά του προκαλούσε πρόβλημα στον τόπο; Αξίζει να αναφέρουμε ότι τα σημεία στα οποία εστίασαμε τις συζητήσεις μας προέκυψαν από τα όσα είπαν οι μαθητές μόνοι τους και όχι από κάποια δική μας καθοδήγηση. Το κείμενο είχε γεννήσει το ενδιαφέρον των μαθητών και τους είχε βάλει σε σκέψη, δημιουργώντας έτσι ένα γόνιμο περιβάλλον για εμπάθυνση και αυθεντικό προβληματισμό.

- Κάτι άλλο που μας εξέπληξε θετικά στις συζητήσεις που κάναμε με τους μαθητές, ήταν ότι ξεκινώντας από όσα ήταν εξωτερικά ξεκάθαρα από τη συμπεριφορά των τριών νέων χαρακτήρων, δηλαδή ότι ήταν κλέφτες, ψεύτες ή άδικοι, οι μαθητές με μια δική τους αυτοβουλία εμπάθουναν περισσότερο στο γιατί συμπεριφέρονταν έτσι αυτοί οι άνθρωποι και έψαζαν δικαιολογίες για την κακή συμπεριφορά τους, όπως ότι ο δάσκαλος ήταν αδικημένος και παραπονεμένος, ενώ ο Λαγόκαρδος φοβισμένος. Πρόκειται για μια εμπάθυνση στον εσωτερικό κόσμο αυτών των ανθρώπων, κατανόηση των όσων μπορεί να συνέβαιναν μέσα τους και σύνδεσή τους με τη συμπεριφορά τους. Αυτές οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, κομμάτι της ενδοπροσωπικής και διαπροσωπικής νοημοσύνης έχουν ιδιαίτερη αξία για την προσωπική ανάπτυξη των μαθητών. Έχουν και οι ίδιοι βρεθεί σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες η δική τους άσχημη συμπεριφορά ή αυτή των συμμαθητών τους ήταν αποτέλεσμα ενός αρνητικού συναισθήματος μέσα τους. Όμως, είναι αυτό αρκετό για να είναι αποδεκτή αυτή η συμπεριφορά; Πώς θα μπορούσαν να διαχειριστούν αυτές τις δύσκολες καταστάσεις έτσι ώστε να βρουν το δίκιο τους χωρίς να προκαλέσουν κακό σε άλλους; Διαπιστώνουμε, ότι μέσα από τη λογοτεχνία αναδύονται δυναμικές, οι οποίες όταν έρχονται σε επαφή με τα βιώματα των μαθητών μπορούν να προκαλέσουν προβληματισμό και ίσως και απαντήσεις σε κάποια ιδιαίτερα σημαντικά θέματα για την υγιή συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος της εργασίας μας η λογοτεχνία είναι ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό μέσο για να μπορέσει ο άνθρωπος να κατανοήσει τον εαυτό του και τις εμπειρίες του. Θεωρούμε πως οι δυναμικές αυτές μπόρεσαν να αναδειχθούν με τέτοιο

επειδή είχε προηγηθεί μια καλή κατανόηση της ιστορίας, είχε υπάρξει η ενεργή εμπλοκή των μαθητών στις διαδικασίες της τάξης, στους οποίους δόθηκε η ευκαιρία να εκφράσουν από μόνοι τους τα θέματα που τους απασχολούν, ενώ η ερευνήτρια περισσότερο συντόνισε παρά κατηύθυνε τη συζήτηση (ανοιχτή προσέγγιση). Ως συνέπεια του προβληματισμού που προέκυψε μέσα από τις συζητήσεις ήρθε η επόμενη δραστηριότητα. Εξηγήσαμε την δραστηριότητα στους μαθητές και μοιράσαμε στον καθένα μια κόλλα για να γράψει το γράμμα του, καθώς και έναν φάκελο αλληλογραφίας. Ο καθένας μπορούσε να επιλέξει έναν από τους τρεις χαρακτήρες για να απευθύνει το γράμμα του, στο οποίο μπορούσε να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του σχετικά με όσα είχε μάθει για τη δράση του, με όσα είχε σκεφτεί και με όσα θα ήθελε τελικά να του πει. Η δραστηριότητα αυτή είχε μέτρια αποτελέσματα. Σε κάποιους μαθητές άρεσε πολύ, συγκεντρώθηκαν και παράγγααν μεγάλα γράμματα μέσα από τα οποία φάνηκε ότι εκφράστηκαν. Παρόλα αυτά κάποιοι άλλοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν έμειναν αδρανείς και προκάλεσαν αταξία μέσα στην τάξη. Αρκετοί εξέφρασαν προβληματισμό σχετικά με το ότι δεν είχαν ιδέες για το τι να γράψουν, ενώ κάποιοι έγραψαν γράμματα στα οποία όμως φαίνεται πως δεν είδαν την δραστηριότητα σοβαρά. Τελειώνοντας τη συγγραφή καλέσαμε τους μαθητές να παραδώσουν τα γράμματά τους και να καθίσουν για να ακούσουν κάποια από αυτά. Όμως, καθώς οι κάποιοι μαθητές τελείωσαν νωρίτερα το γράμμα τους και άλλοι αργότερα, όσοι τελείωναν δεν είχαν τι να κάνουν και προκαλούσαν αναταραχή. Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρχει έντονη φασαρία, ενώ ο χρόνος τελικά δεν ήταν αρκετός για να διαβάσουμε αρκετά γράμματα.

Είναι σημαντικό για την έρευνά μας να στοχαστούμε τόσο πάνω στις δραστηριότητες που φάνηκαν να έχουν επιτυχία, όσο και σε αυτές που φάνηκαν να μην έχουν ιδιαίτερη επιτυχία. Στοχαζόμενοι πάνω στη συγκεκριμένη δραστηριότητα παρατηρούμε πως φαίνεται να υπήρξαν αρκετοί παράγοντες που την επηρέασαν αρνητικά. Ένας παράγοντας ήταν η απουσία της δασκάλας της τάξης, η οποία οδήγησε τους πιο άτακτους μαθητές σε μια μεγαλύτερη κινητικότητα και συνεπώς έλλειψη συμμετοχής και συγκέντρωσης. Όμως, μπορεί σε κάποιους μαθητές να αρέσει η γραπτή παραγωγή ιδεών και αυτοί ήταν που την ευχαριστήθηκαν, ενώ άλλοι δεν την συμπαθούν και εξέφρασαν μια αποστροφή. Θεωρούμε πως ως προς τον σχεδιασμό της δραστηριότητας θα μπορούσαμε να κάνουμε κάποια πράγματα διαφορετικά έτσι ώστε να αμβλύνουμε τους δύο παραπάνω αρνητικούς

παράγοντες και να έχουμε μια περισσότερο επιτυχημένη δραστηριότητα. Σχεδιάζοντας την δραστηριότητα περισσότερο κατευθυντική θα βοηθούσαμε τους μαθητές να βρουν ιδέες, να συγκεντρωθούν και να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί και σύντομοι. Έτσι, η συγγραφή δεν θα διαρκούσε πολλή ώρα, οι πιο αδύναμοι μαθητές θα είχαν την υποστήριξη που χρειάζονταν, ενώ οι ανήσυχοι μαθητές το δομημένο πλαίσιο που θα τους οριοθετούσε. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μέσα από μια σειρά ερωτήσεων, οι απαντήσεις των οποίων θα οδηγούσαν στη συγγραφή του γράμματος. Οι ερωτήσεις θα μπορούσαν να είναι: «Σε ποιον γράφω; Τι μου άρεσε στη συμπεριφορά του; Τι δεν μου άρεσε; Πώς αισθάνθηκα όταν έμαθα για αυτήν; Τι θα ήθελα να του πω;». Σκοπός θα ήταν να απαντάμε όλοι μαζί στον ίδιο χρόνο κάθε ερώτηση και τέλος να δοθεί συγκεκριμένος χρόνος συγγραφής του γράμματος. Έτσι, θα τελείωναν όλοι οι μαθητές σε πιο κοντινούς χρόνους και θα προλαβαίναμε να διαβάσουμε αρκετά γράμματα.

5.1.1.3. Τελικές παρατηρήσεις

Στην τέταρτη συνάντηση μας ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (στόχος β)

Σε αυτή τη συνάντηση κάναμε κάποιες πολύ σημαντικές παρατηρήσεις σχετικά με την επίτευξη αυτού του στόχου. Παρατηρήσαμε πως το να δώσουμε ατομικά στους μαθητές το κείμενο της ιστορίας, έτσι ώστε να μπορούν ταυτόχρονα να το διαβάζουν και να το ακούν ωφέλησε κάποιους μαθητές που φάνηκε να έχουν προτίμηση σε αυτό, αλλά όχι το σύνολο της τάξης. Αυτό που ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικό ήταν η συχνή διακοπή του βίντεο σε σημεία κλειδιά της πλοκής και η υποβολή ερωτήσεων στους μαθητές σχετικά με τα όσα είχαν παρακολουθήσει σε κάθε σημείο. Ταυτόχρονα η ομαδική συμπλήρωση του φύλλου εργασίας, όπως και σε προηγούμενες συναντήσεις έχει φανεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στην επίτευξη βαθύτερης κατανόησης των μαθητών.

Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις) (στόχος δ)

Όπως περιγράψαμε και παραπάνω, αυτή η συνάντηση υπήρξε ιδιαίτερα γόνιμη σε σχέση με την ανάδειξη προβληματισμών πάνω σε πολιτισμικά θέματα. Ένα ιδιαίτερο στοιχείο είναι ότι οι προβληματισμοί αυτοί αναδείχθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές και συνεπώς

χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα και ουσιαστικό ενδιαφέρον, κάτι που θεωρούμε πως τους προσδίδει ιδιαίτερη αξία.

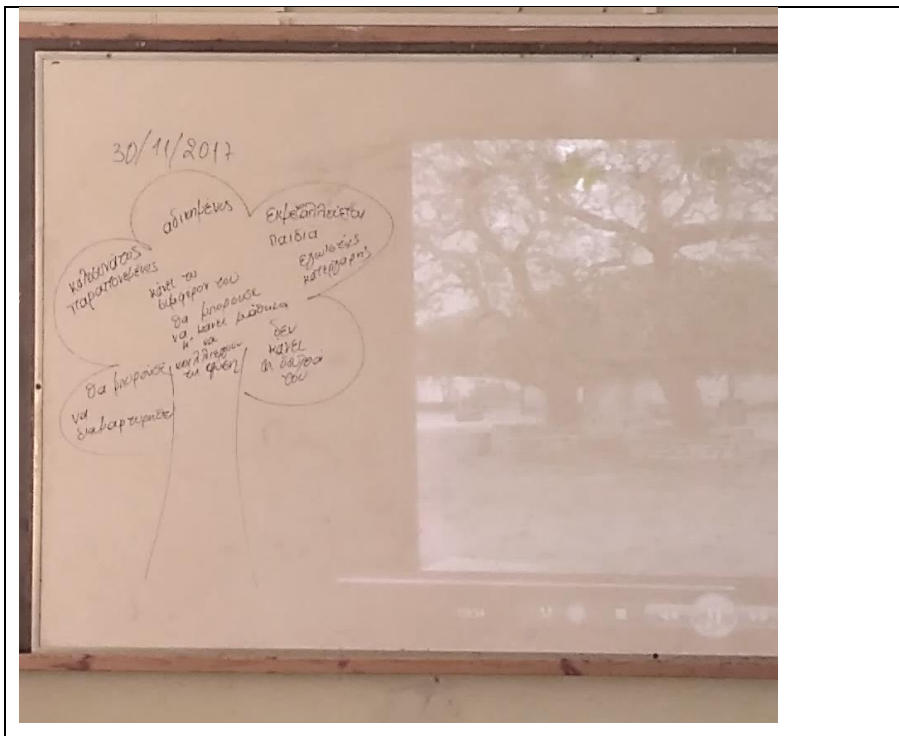
Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (γλωσσική νοημοσύνη) (στόχος ε)

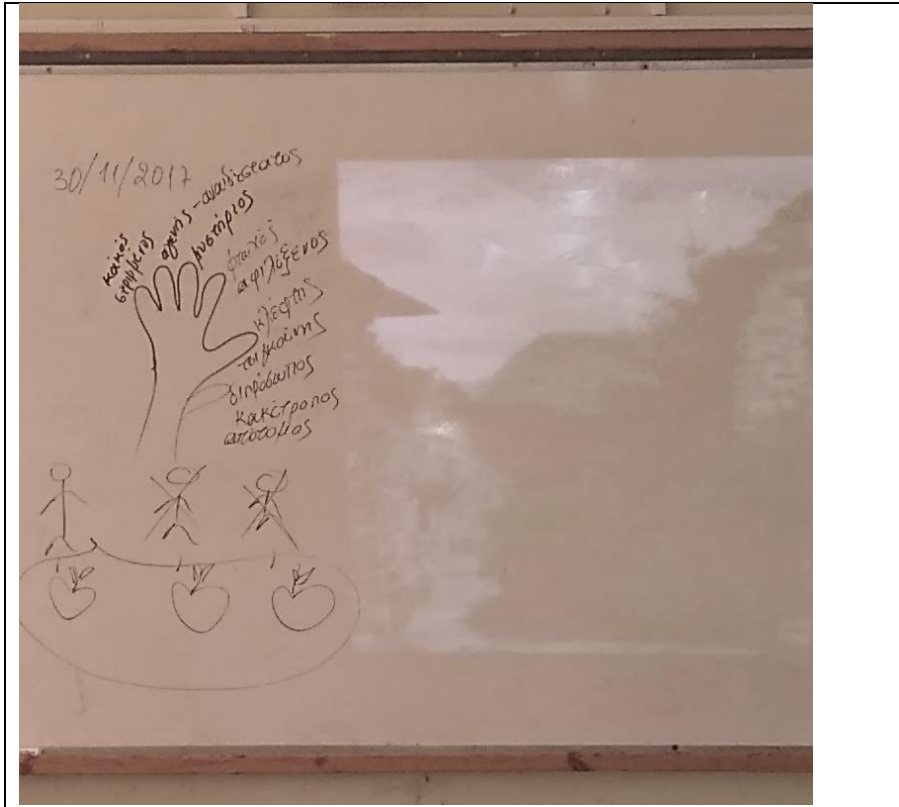
Η δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης της τέταρτης συνάντησης ήταν αφιερωμένη στην καλλιέργεια της γλωσσικής νοημοσύνης. Πρόκειται για μια νοημοσύνη ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα και συνεπώς οι μαθητές είναι πολύ εξοικειωμένοι μαζί της. Αυτό είχε θετικές και αρνητικές συνέπειες για τη δραστηριότητά μας, καθώς κάποιοι μαθητές έχουν καλή σχέση με αυτήν, ενώ άλλοι το αντίθετο. Παρόλο που θεωρούμε πως η δραστηριότητα που πραγματοποιήσαμε επιδεχόταν βελτιώσεις, θεωρούμε πως αρκετοί μαθητές ωφελήθηκαν από αυτή.

Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας (στόχος στ)

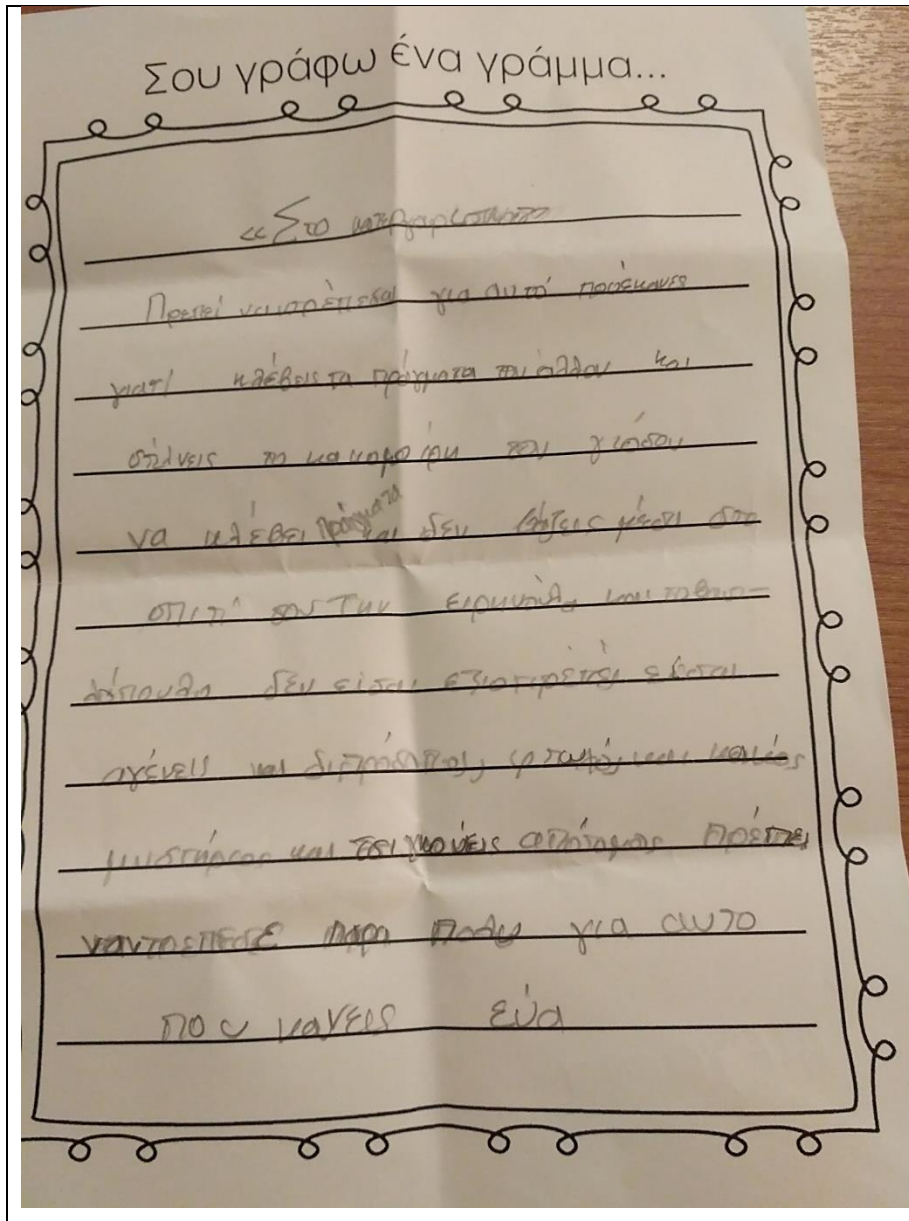
Μέσα από τις συζητήσεις που πραγματοποιήσαμε στην τάξη με αφορμή το κείμενο αυτής της συνάντησης, θεωρούμε πως καλλιεργήθηκε η διαπροσωπική και η ενδοπροσωπική νοημοσύνη των μαθητών, κάτι που συντελεί στην προσωπική τους ανάπτυξη και την βελτίωση των σχέσεων τους.

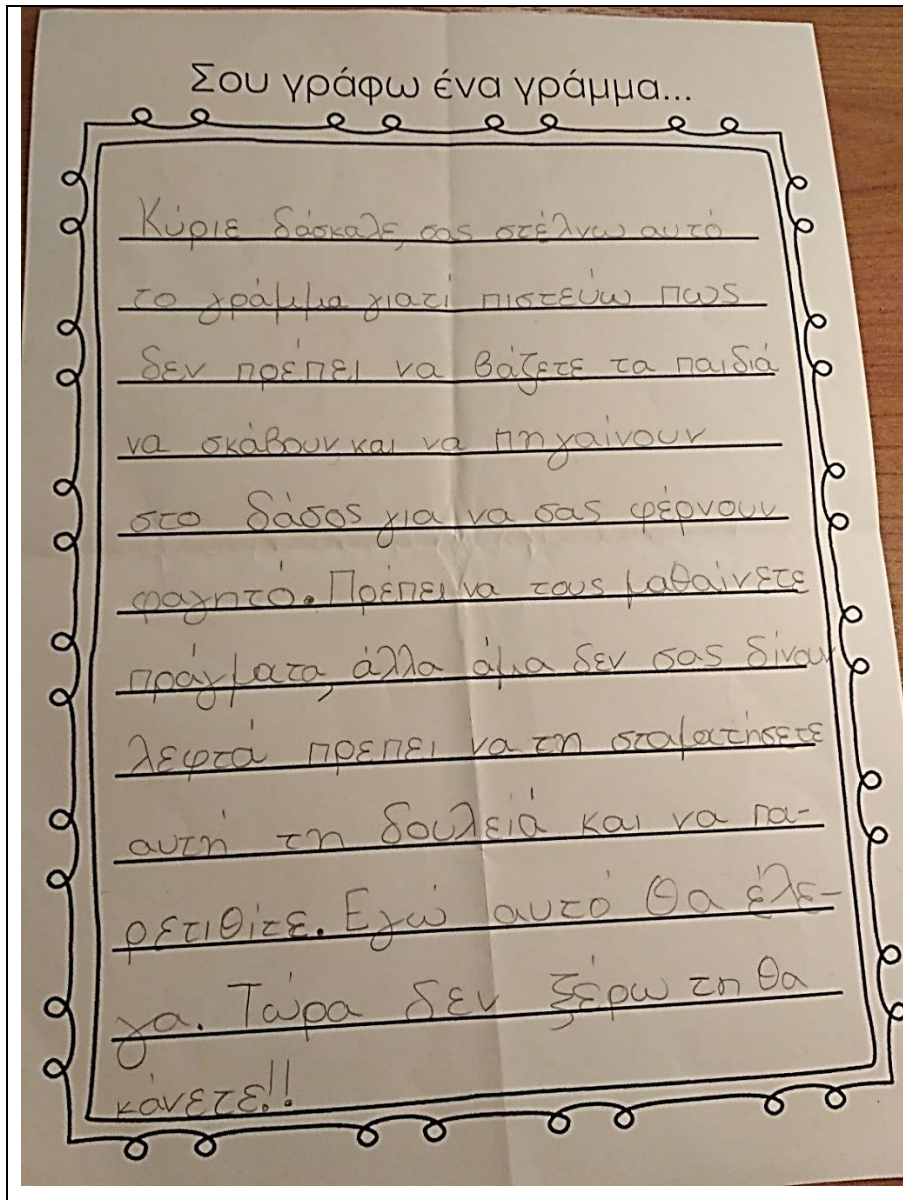
5.1.1.4. Δείγμα παραγόμενου υλικού

4.2.5. Πέμπτη συνάντηση

4.2.5.1. Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου

Επιστρέφοντας στο παλάτι μετά από το ταξίδι τους στη χώρα, τα δύο παιδιά βρήκαν δύο υπασπιστές τους οποίους ο Βασιλιάς είχε στείλει στα γειτονικά βασίλεια για να ζητήσει βοήθεια. Ο ένας έφερε ένα πανέρι, το τελευταίο που ο άρχοντας εξάδελφος δεχόταν να στείλει. Ο δεύτερος όμως είχε στείλει ένα πιο ιδιαίτερο δώρο. Εξωτερικά έμοιαζε σαν κάτι πολύ ξεχωριστό και πολύτιμο, κάτι που ενθουσίασε τον βασιλιά. Μια περγαμνή σκέπαζε το δώρο: «αν καταλάβεις τι σημαίνω, θα ωφεληθείς» έγραφε. Ανοίγοντας, όμως, το δώρο ο Βασιλιάς κοκκάλωσε καθώς αντίκρισε ένα γαϊδουρίσιο κεφάλι. Στη θέα του όλοι έβαλαν τα γέλια, όλοι εκτός από έναν. Το Βασιλόπουλο έκλαιγε σε μια γωνία του παλατιού. Βλέποντας πως ο γιος του ήταν ο μόνος που κατάλαβε την προσβολή που του έγινε, ο Βασιλιάς τον αγκάλιασε και του ζήτησε να συνεργαστούν για να ξεπλύνουν τη ντροπή. Αρχικά, συμφώνησαν να κρεμάσουν το γαϊδουρίσιο κεφάλι ψηλά έτσι ώστε να φαίνεται και να τους θυμίζει τι πρέπει να κάνουν. Στη συνέχεια, το Βασιλόπουλο ξεσκέπασε τα ύπουλα σχέδια του αρχικαγκελάριου που είχε μάθει από τον δικαστή Λαγόκαρδο και τον έδωσε από το παλάτι. Έπειτα, έτρεξε με δύο υπασπιστές στο σπίτι του δικαστή όπου δεν βρήκε κανέναν παρά ένα γράμμα, το οποίο ήταν από τον δικαστή προς τον αρχικαγκελάριο. Ο δικαστής προειδοποιούσε τον συνεργό του να φύγει, αφού το Βασιλόπουλο είχε μάθει την αλήθεια. Ακόμα, τον ενημέρωνε πως ο ίδιος είχε αποφασίσει να πάει στον άρχοντα θείο και πληροφορώντας τον για την κατάντια του βασιλείου, να τον πείσει να επιτεθεί και να το κατακτήσει. Το γράμμα αυτό υπήρξε αφορμή για να συνειδητοποιήσει ο Βασιλιάς την πραγματική κατάσταση στην οποία βρισκόταν το βασίλειό του. Δεν υπήρχε στρατός, ούτε όπλα, ούτε πλοία. Το Βασιλόπουλο ξεκίνησε για να βρει λύσεις. Δυστυχώς, δεν κατάφερε να βρει τα κλεμμένα φλουριά του αρχικαγκελάριου όμως, στον δρόμο της επιστροφής συνάντησε τον Κακομοιρίδη, τον γέρο που είχε σώσει από την άδικη φυλάκιση. Με χαρά έμαθε πως ήταν αυτός που παλιά έφτιαχνε τα όπλα του βασιλείου. Έτσι, άρχισε να έχει ελπίδες, όμως τα προβλήματα ήταν ακόμα πολλά. Το Βασιλόπουλο αποφάσισε να ξεκινήσει βρίσκοντας τον δάσκαλο και ζητώντας του να τον διδάξει. Σκέφτηκε πως δεν θα κατάφερνε να κάνει κάτι, αν πρώτα ο ίδιος δεν μορφωνόταν. Για καλή του τύχη ξεκινώντας τα μαθήματα έτυχε να μάθει πως ο αδερφός του δάσκαλου ήταν ο πρωτομάστορης, ο οποίος κάποτε έφτιαχνε τα καράβια του βασιλείου και ζήτησε να τον γνωρίσει. Η συζήτηση με τον πρωτομάστορη αποκάλυψε στο Βασιλόπουλο πολλά από τα δυσάρεστα πράγματα τα οποία είχαν γίνει στο βασίλειο τα τελευταία χρόνια. Καθώς συνομιλούσαν χτύπησε

η πόρτα και μπήκε μέσα ένας υπασπιστής του βασιλιά φέρνοντας κακές ειδήσεις. Ο θείος Βασιλιάς είχε εισβάλει στο βασίλειο και ο Βασιλιάς ζητούσε απεγνωσμένος τον γιο του. Ο πρωτομάστορης και ο δάσκαλος τα έχασαν όταν κατάλαβαν ότι τόση ώρα είχαν μπροστά τους τον γιο του βασιλιά, όμως εκείνος τους καθυσάχασε. Ζήτησε από τον πρωτομάστορη να τον βοηθήσει και να αρχίσει πάλι να φτιάχνει καράβια και ας μην είχε να τον πληρώσει τώρα, αλλά να το κάνει για το καλό του τόπου. Το Βασιλόπουλο πρώτο θα έδινε το παράδειγμα και θα εργαζόταν αδιάκοπα για να καταφέρουν να νικήσουν τον εχθρό. Ο πρωτομάστορης δέχτηκε και το Βασιλόπουλο έφυγε για το παλάτι, όπου τον περίμενε ο πατέρας του.

4.2.5.2. Αρχικός Σχεδιασμός

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της πέμπτης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Σε αυτή τη συνάντηση θα επιχειρήσουμε να κάνουμε μια περισσότερο αναλυτική εισαγωγή σε σχέση με τις προηγούμενες φορές με σκοπό να διαπιστώσουμε αν αυτή θα επιδράσει θετικά στην κατανόηση και το ενδιαφέρον των μαθητών. Στην εισαγωγή αυτή θα κάνουμε ένα σχεδιάγραμμα των όσων μέχρι τώρα έχουμε δει να συμβαίνουν στην ιστορία μαζί με τους μαθητές. Θα είναι μια ομαδική εργασία όπου σε συνεργασία με τους μαθητές θα συμπληρώσουμε το πλάνο που θα κάνουμε στον πίνακα. Με αυτόν τον τρόπο θα θυμηθούν την ιστορία, αλλά θα συνδέσουν και τα επιμέρους επεισόδια μεταξύ τους έτσι ώστε να καταστεί περισσότερο ξεκάθαρη η πλοκή της ιστορίας.

2. Συνέχεια ιστορίας

Στο πλαίσιο του πειραματισμού μας σχετικά με τον ευνοϊκότερο τρόπο επαφής των μαθητών με την ιστορία και σε αντίθεση με τις προηγούμενες συναντήσεις δεν θα παρακολουθήσουμε τη συνέχεια της ιστορίας σε βίντεο, αλλά θα δοκιμάσουμε έναν διαφορετικό τρόπο επαφής των μαθητών με την ιστορία. Η ερευνήτρια θα αφηγηθεί περιληπτικά στους μαθητές ένα κομμάτι της πλοκής συνεχίζοντας από το σημείο στο οποίο είχαν σταματήσει την προηγούμενη φορά μέχρι το σημείο από το οποίο θα θέλαμε να συνεχίσουμε στην επόμενη συνάντηση. Αυτόν τον τρόπο παρουσίασης του αφηγήματος τον επιλέξαμε για δύο λόγους. Ο ένας λόγος είναι ότι λόγω της μεγάλης έκτασης του μυθιστορήματος είναι δύσκολο να διαβαστεί ολόκληρο το κείμενο στην τάξη. Ταυτόχρονα

όμως είναι σημαντικό οι μαθητές να μπορούν να παρακολουθήσουν τη συνέχεια της πλοκής όσο πιο ολοκληρωμένα γίνεται για να μπορεί να έχει για αυτούς νόημα η εξέλιξη των επεισοδίων που παρακολουθούν. Σε αυτό το σημείο της ιστορίας επιθυμούμε να προχωρήσουμε περισσότερο στην πλοκή σε σχέση με τις προηγούμενες συναντήσεις, συνεπώς επιλέξαμε να την παρουσιάσουμε περιληπτικά. Ο δεύτερος λόγος που επιλέξαμε την αφήγηση ως τρόπο παρουσίασης ήταν η επιθυμία μας να δοκιμάσουμε ποικίλους τρόπους παρουσίασης (όπως έχουμε ήδη αναφέρει παραπάνω) και να δούμε την ανταπόκριση των μαθητών σε καθένα από αυτούς. Είχαμε παρατηρήσει σε προηγούμενη έρευνά μας, πως η ζωντανή αφήγηση είχε τη δυνατότητα να αφυπνίσει το ενδιαφέρον των μαθητών σε μεγάλο βαθμό, αλλά όχι τόσο όσο το βίντεο. Σε αυτή τη συνάντηση θα επιχειρήσουμε να δούμε ξανά την αντίδραση των μαθητών, αλλά σκοπεύουμε να εμπλουτίσουμε την αφήγηση με παραστατικότητα και θεατρικότητα. Δηλαδή, δεν θα επιδιώξουμε μια απλή ανάγνωση της ιστορίας, αλλά την παρουσίασή της με θεατρικό και παραστατικό τρόπο. Αναγνωρίζουμε πως αυτός ο τρόπος «κλέβει» από τη λογοτεχνικότητα του κειμένου, αλλά πιστεύουμε πως η παραστατικότητα είναι κάτι που θα «κερδίσει» το ενδιαφέρον των μαθητών.

3. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Λογικομαθηματική νοημοσύνη:

6 καπέλα σκέψης

Σε αυτή τη συνάντηση θα επικεντρωθούμε στην καλλιέργεια της λογικομαθηματικής νοημοσύνης. Για τον σκοπό αυτό επιλέξαμε την τεχνική των έξι καπέλων σκέψης. Η τεχνική αυτή δημιουργήθηκε από τον Edward de Bono, γιατρό, ψυχολόγο, φιλόσοφο και συγγραφέα, ο οποίος θεωρείται ειδικός σε θέματα διδασκαλίας της δεξιότητας της σκέψης. Η τεχνική των έξι καπέλων σκέψης επιδιώκει να συνεισφέρει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της σκέψης μας. Πρόκειται για μια πρακτική μέθοδο επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων που ενώ χαρακτηρίζεται από απλότητα ταυτόχρονα αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματική. Έχει χρησιμοποιηθεί τόσο για τη διδασκαλία παιδιών ξεκινώντας από μαθητές ηλικίας τεσσάρων χρονών, όσο και για επαγγελματική χρήση μεγάλων εταιριών παγκοσμίως. Για τον Edward De Bono η σκέψη είναι ο ολοκληρωτικά ανθρώπινος πόρος, είναι λόγω αυτής που οι μεγαλύτεροι πολιτισμοί κατάφεραν όσα κατάφεραν και που μέχρι σήμερα ο άνθρωπος έχει φτάσει να πετύχει τόσα επιτεύγματα. Όμως, όσα και αν πετυχαίνουμε λόγω της ικανότητας της

σκέψης μας, πάντα νιώθουμε πως θα μπορούσαμε καλύτερα. Ο Edward De Bono μελετώντας τη λειτουργία της σκέψης συμπεραίνει πως η «βασική δυσκολία με τη σκέψη είναι η σύγχυση. Προσπαθούμε να κάνουμε πολλά πράγματα ταυτόχρονα. Συναισθήματα, πληροφορίες, λογική, ελπίδα και δημιουργικότητα μας πλημμυρίζουν. Είναι σαν να προσπαθούμε να κάνουμε ζογκλερικά με υπερβολικά πολλές μπάλες στον αέρα» (De Bono, 1999: xi). Έτσι εισάγει τη μέθοδο των έξι καπέλων σκέψης. Η ιδέα είναι ότι κάθε καπέλο ορίζει έναν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης. Έτσι η μέθοδος αυτή μας επιτρέπει να καθοδηγήσουμε τη σκέψη μας, όπως ένας μαέστρος θα καθοδηγούσε την ορχήστρα του. Μπορούμε να καλούμε κάθε φορά να παίζει ο τρόπος σκέψης που εμείς θέλουμε με αποτέλεσμα να μπορούμε να δούμε το ίδιο θέμα από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητός ο τρόπος που λειτουργεί αυτή η τεχνική θα προβούμε σε μια περιληπτική περιγραφή της. Υπάρχουν έξι καπέλα σκέψης. Κάθε καπέλο είναι και ένας διαφορετικός τρόπος σκέψης. Όταν κάποιος φορέσει το κόκκινο καπέλο το συναίσθημα κυριαρχεί τις σκέψεις του και σκέφτεται το πρόβλημα διαισθητικά επιτρέποντας στις αυθόρμητες αντιδράσεις και συναισθήματά του να εκφραστούν. Το κίτρινο καπέλο κάνει την σκέψη του να επικεντρώνεται μόνο στα θετικά σημεία του προβληματισμού, μεταφέροντας ένα μήνυμα αισιοδοξίας ακόμα και αν όλα μοιάζουν ζοφερά. Το μαύρο καπέλο αντιθέτως κάνει την σκέψη αυτού που το φοράει να επικεντρώνεται στις αρνητικές πλευρές της υπό εξέταση ιδέας, βλέποντας μόνο τα πράγματα που μπορεί να πάνε στραβά. Το πράσινο καπέλο είναι γεμάτο δημιουργικές ιδέες και λύσεις για το πρόβλημα. Σκέφτεται ιδέες χωρίς να τις κρίνει ή να τις περιορίζει και τις προτείνει για εξέταση. Το λευκό καπέλο είναι επικεντρωμένο στις πληροφορίες, ξεκαθαρίζει τις διαθέσιμες πληροφορίες, ενώ ταυτόχρονα αναζητά νέες. Τέλος, το μπλε καπέλο είναι το καπέλο της λογικής, είναι αυτό το οποίο αναλαμβάνει το ρόλο του συντονιστή ανάμεσα στα υπόλοιπα, οργανώνοντας τα όσα έχουν πει και δίνοντας συνοχή στη συζήτηση έτσι ώστε να μπορεί να καταλήξει σε ένα χρήσιμο συμπέρασμα. Σε μια ομάδα κάποιοι φορούν το άσπρο καπέλο, άλλοι το κίτρινο ή το κόκκινο κλπ. Με αυτόν τον τρόπο ο καθένας μπορεί να επικεντρωθεί σε ένα είδος σκέψης, ενώ ταυτόχρονα το σύνολο της ομάδας να οδηγηθεί σε ένα χρήσιμο συμπέρασμα.

Έχει ενδιαφέρον το πως αυτή η τεχνική εμβαθύνει στον τρόπο σκέψης των ανθρώπων και τον φωτίζει από πολλές διαφορετικές όψεις. Ορισμένοι άνθρωποι

σκέφτονται και αποφασίζουν περισσότερο συναισθηματικά, άλλοι βλέπουν την σκοτεινή όψη των πραγμάτων, ενώ άλλοι είναι πολύ αισιόδοξοι. Μέσα από αυτή την τεχνική φαίνεται πως αυτό που ονομάζουμε λογική σκέψη δεν είναι κάτι διαφορετικό από αυτούς τους τρόπους σκέψης ή μόνο ένας από αυτούς, αλλά η σύνθεσή τους. Θεωρούμε ότι η τεχνική των 6 καπέλων σκέψης μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση του τρόπου σκέψης τους, αλλά και του πως αυτός θα μπορούσε να εμπλουτιστεί. Ακόμα, είναι ένα πολύτιμο εργαλείο που οι μαθητές μπορούν να μάθουν να χρησιμοποιούν για να παίρνουν αποφάσεις και να λύνουν προβλήματα που τους παρουσιάζονται. Επίσης, αυτή η μέθοδος μας επιτρέπει να κατανοήσουμε πως δεν υπάρχει μονάχα μια απαραίτητα σωστή άποψη σχετικά με ένα θέμα, αλλά μπορούν να υπάρχουν πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες, η σύνθεση των οποίων μας εμπλουτίζει όλους. Έτσι, μπορούμε να απομακρυνθούμε από την αντίληψη της διαλογικής διαμάχης μεταξύ των διαφορετικών απόψεων των ανθρώπων και να οδηγηθούμε σε μια διαλογική σύνθεση, όπου όλοι μπορούν να συνεισφέρουν κάτι πολύτιμο με βάση τον διαφορετικό τρόπο σκέψης τους. Για αυτούς τους λόγους θεωρούμε αυτή την τεχνική πολύ χρήσιμη στην καλλιέργεια της λογικομαθηματικής νοημοσύνης.

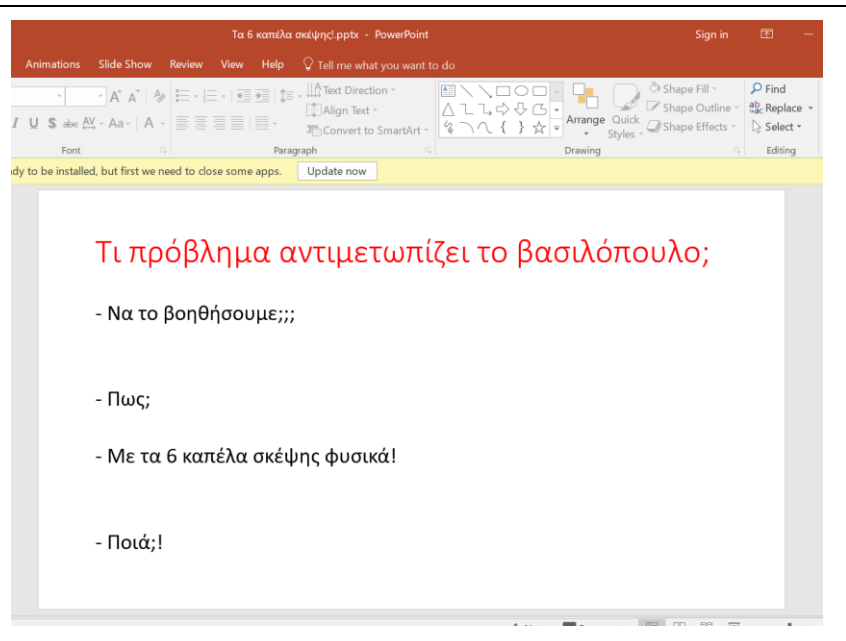
Στη συνέχεια θα περιγράψουμε τον τρόπο εφαρμογής της και σύνδεσής της με το μυθιστόρημα που μελετάμε. Στο σχεδιάγραμμα που θα κάνουμε στην αρχή της συνάντησης θα παρακολουθήσουμε την πορεία του πριγκιπόπουλου καθώς αφυπνίζεται σε μια πραγματικότητα που δεν του αρέσει και στη συνέχεια ταξιδεύοντας στο βασίλειό του καταλαβαίνει τους λόγους για τους οποίους αυτό συμβαίνει. Η περίληψη της συνέχειας της ιστορίας μας δείχνει μερικές ακόμα όψεις του προβλήματος που αντιμετωπίζει το βασίλειο των Μοιρολατρών. «Ποιο είναι αυτό το πρόβλημα;» θα ερωτηθούν οι μαθητές και με ποιον τρόπο μπορεί το Βασιλόπουλο να το αντιμετωπίσει; Αρχικά θα τους δοθεί χρόνος για σκεφτούν δικές τους ιδέες και στη συνέχεια θα τους εξηγηθεί η τεχνική των 6 καπέλων σκέψης μέσα από μια ηλεκτρονική παρουσίαση (Power Point ppt). Οι μαθητές θα χωριστούν σε ομάδες και κάθε ομάδα θα έχει ένα καπέλο, δηλαδή έναν τρόπο σκέψης. Στη συνέχεια θα κληθούν να συζητήσουν στην ομάδα τους το πρόβλημα σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης που έχουν. Μπορούν να σημειώσουν ιδέες και να ετοιμαστούν για την ομαδική συζήτηση. Τα μπλε καπέλα που συντονίζουν θα δίνουν τον λόγο στις ομάδες και θα βοηθούν έτσι ώστε να γίνει μια ομαλή και εποικοδομητική συζήτηση. Με αυτόν τον

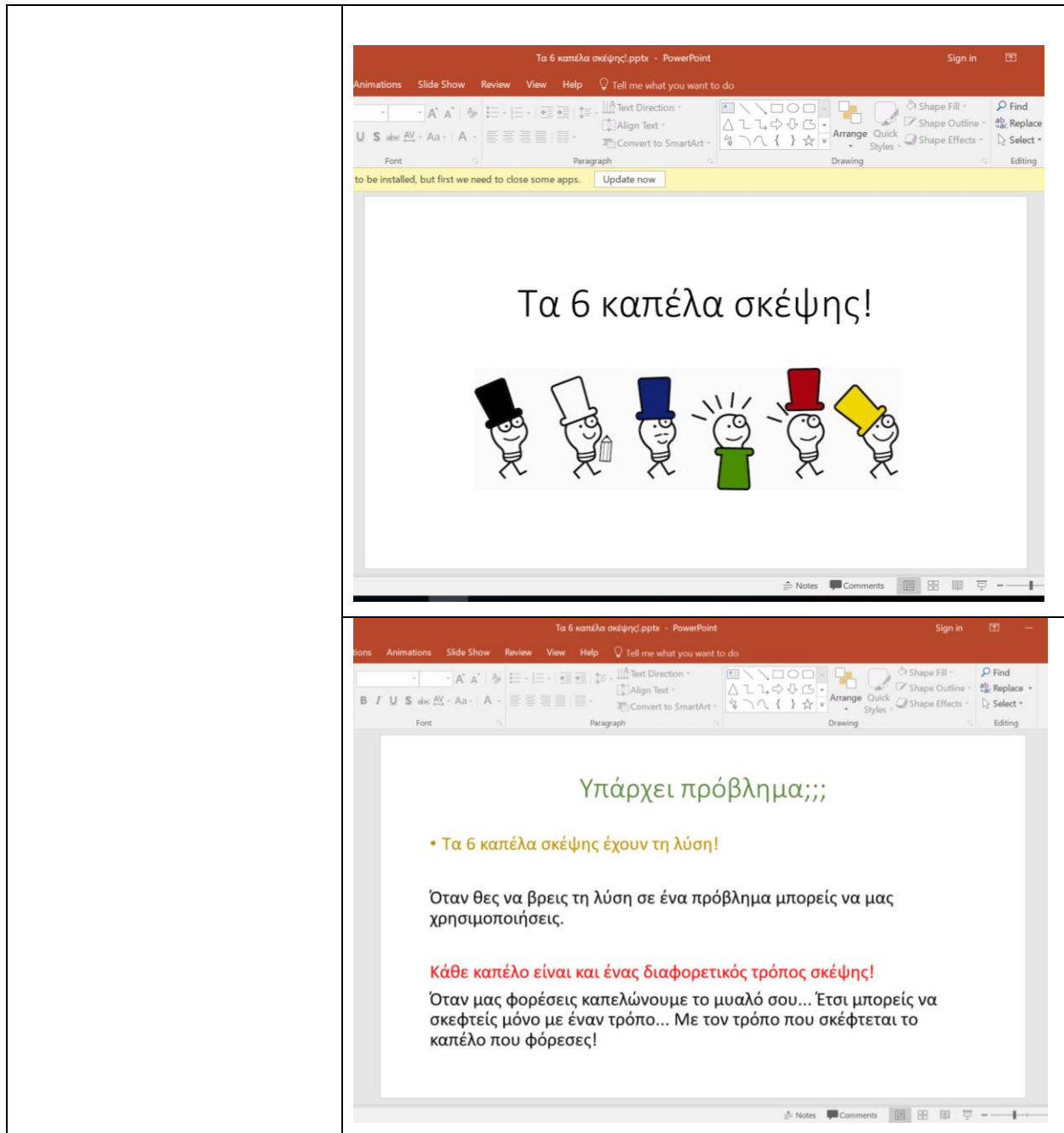
τρόπο θα επιχειρήσουμε να οδηγηθούμε σε κάποια ιδέα αντιμετώπισης του προβλήματος του Βασιλόπουλου. Όταν η ιδέα των μαθητών θα είναι έτοιμη θα τελειώσει η δραστηριότητα και αν υπάρχει χρόνος οι μαθητές θα μάθουν την λύση που τελικά έδωσε το Βασιλόπουλο.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί τη λογικομαθηματική, γλωσσική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

4.2.5.3. Διδακτικό Υλικό

Ηλεκτρονική παρουσίαση (ppt) για τα έξι καπέλα σκέψης.

Τα 6 καπέλα σκέψης!

Υπάρχει πρόβλημα;;

- Τα 6 καπέλα σκέψης έχουν τη λύση!

Όταν θες να βρεις τη λύση σε ένα πρόβλημα μπορείς να μας χρησιμοποιήσεις.

Κάθε καπέλο είναι και ένας διαφορετικός τρόπος σκέψης!

Όταν μας φοράσεις καπελώνουμε το μυαλό σου... Έτσι μπορείς να σκεφτείς μόνο με έναν τρόπο... Με τον τρόπο που σκέφτεται το καπέλο που φόρεσες!

The image displays two screenshots of a PowerPoint presentation, each showing a slide with a title, a bullet point, a paragraph, and a drawing of a hat. The top slide is titled "Ας συστηθούμε..." and features a drawing of a white top hat. The bottom slide is also titled "Ας συστηθούμε..." and features a drawing of a black top hat.

Slide 1: Ας συστηθούμε...

- **ΑΣΠΡΟ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο των πληροφοριών.

Με νοιάζει μόνο ένα πράγμα: να μαζέψω πληροφορίες, να τις οργανώσω, να ξέρω τελοσπάντων τι ξέρουμε!

Ρωτάω: - Τι πληροφορίες έχουμε;
- Τι πληροφορίες μπορούμε να βρούμε;

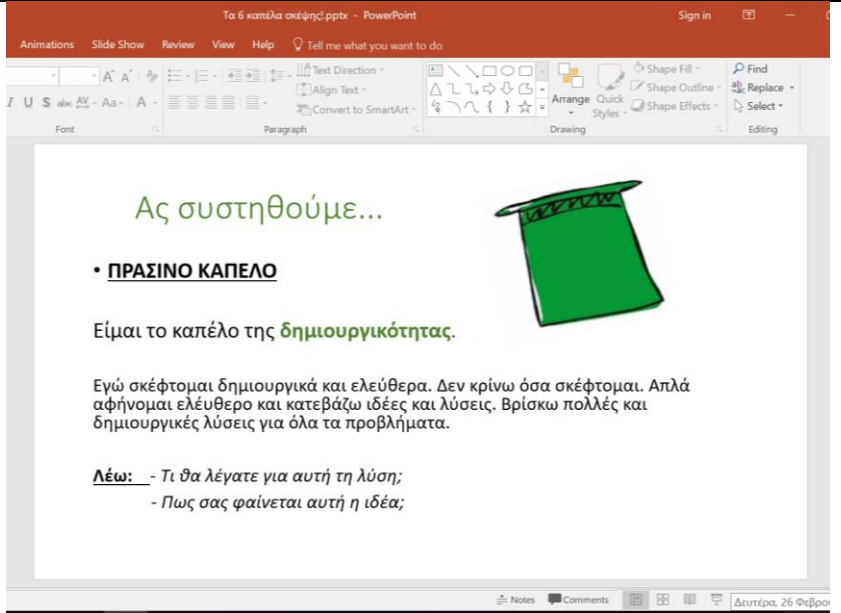
Slide 2: Ας συστηθούμε...

- **ΜΑΥΡΟ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο της κρίσης.

Εγώ βλέπω όλες τις αρνητικές πλευρές. Ό,τι λύση και να πείτε εγώ θα σκεφτώ τι δεν πάει καλά με αυτές.

Ρωτάω: - Τι μπορεί να πάει λάθος;
- Τι αδύναμα σημεία έχει η λύση;

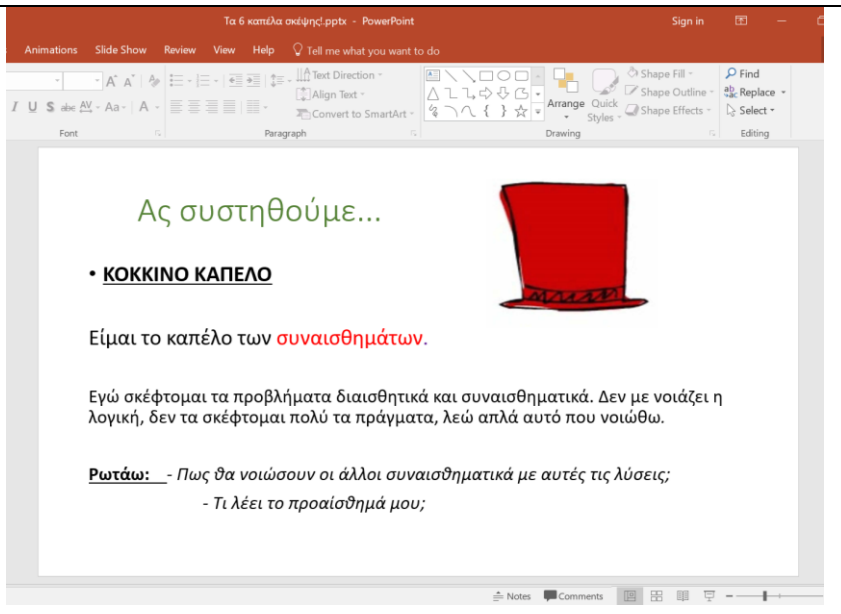
Ας συστηθούμε...

- **ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο της **δημιουργικότητας**.

Εγώ σκέφτομαι δημιουργικά και ελεύθερα. Δεν κρίνω όσα σκέφτομαι. Απλά αφήνομαι ελεύθερο και κατεβάζω ιδέες και λύσεις. Βρίσκω πολλές και δημιουργικές λύσεις για όλα τα προβλήματα.

Λέω: - Τι θα λέγατε για αυτή τη λύση;
- Πως σας φαίνεται αυτή η ιδέα;

Ας συστηθούμε...

- **ΚΟΚΚΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο των **συναισθημάτων**.

Εγώ σκέφτομαι τα προβλήματα διαισθητικά και συναισθηματικά. Δεν με νοιάζει η λογική, δεν τα σκέφτομαι πολύ τα πράγματα, λέω απλά αυτό που νοιώθω.

Ρωτάω: - Πως θα νοιώσουν οι άλλοι συναισθηματικά με αυτές τις λύσεις;
- Τι λέει το προαισθημά μου;

Τα 6 καπέλα σκέψης.pptx - PowerPoint

ns Animations Slide Show Review View Help Tell me what you want to do

Font Paragraph Drawing Editing

Ας συστηθούμε...

- **ΚΙΤΡΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο της **αισιοδοξίας**.

Εγώ βλέπω πάντα τη θετική πλευρά των πραγμάτων. Δεν αποθαρρύνομαι από τίποτα και από κανέναν. Έχω ενθουσιώδη και θετική διάθεση ακόμα και όταν όλα μοιάζουν χάλια.

Λέω: - Το καλό είναι ότι...
- Ας δούμε και τη θετική πλευρά!

Notes Comments

Τα 6 καπέλα σκέψης.pptx - PowerPoint

ns Animations Slide Show Review View Help Tell me what you want to do

Font Paragraph Drawing Editing

Ας συστηθούμε...

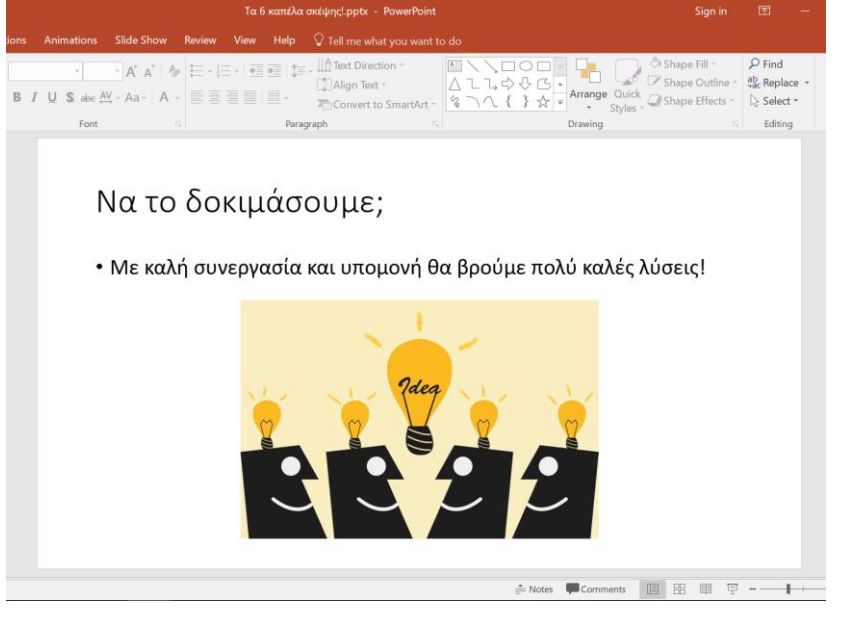

- **ΜΠΛΕ ΚΑΠΕΛΟ**

Είμαι το καπέλο της **λογικής**.

Εγώ συντονίζω τη συζήτηση των καπέλων. Δίνω το λόγο στα καπέλα έτσι ώστε να μην μιλάνε όλα μαζί. Κρατάω σημειώσεις από αυτά που λένε και όταν χρειάζεται τα βοηθάω, τους θυμίζω τι έχουν πει και βγάζω συμπεράσματα. Στο τέλος λέω που καταλήξαμε όλοι μαζί με βάση αυτά που είπαμε.

Λέω: - Μέχρι τώρα έχουμε πει...
- Αν συνδέσουμε αυτά καταλήγουμε ότι...

Notes Comments Δευτέρα 25 Φεβρου

	Τα 6 καπέλα σκέψης.pptx - PowerPoint ions Animations Slide Show Review View Help Tell me what you want to do Font Paragraph Drawing Styles Editing Να το δοκιμάσουμε; Με καλή συνεργασία και υπομονή θα βρούμε πολύ καλές λύσεις! Notes Comments
Χάρτινα καπέλα σκέψης για κάθε παιδί.	

4.2.5.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Η Πέμπτη συνάντηση πραγματοποιήθηκε με επιτυχία. Η παραστατική αφήγηση και η δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης προκάλεσαν έντονο ενδιαφέρον και ενθουσιασμό στους μαθητές. Ένα αρνητικό σημείο παρόλα αυτά ήταν το θέμα του χρόνου, ο οποίος δεν ήταν αρκετός για να πραγματοποιηθεί η τελευταία δραστηριότητα ολοκληρωμένα.

Αναλυτικά:

- Ξεκινώντας τη συνάντηση σε συνεργασία με τους μαθητές φτιάξαμε στον πίνακα ένα σχεδιάγραμμα με όλα τα γεγονότα που έχουμε παρακολουθήσει μέχρι τώρα στην ιστορία και τη σχέση μεταξύ τους. Η ερευνήτρια ρωτούσε και οι μαθητές απαντούσαν. Με αυτόν τον τρόπο επιτεύχθηκε μια αρχική ενεργοποίηση των μαθητών, η οποία βοήθησε ιδιαίτερα στην διατήρηση της προσοχής τους σε όσα γίνονταν στην τάξη.
- Στη συνέχεια, πραγματοποιήσαμε την παρουσίαση της ιστορίας με ζωντανή αφήγηση, η οποία χαρακτηριζόταν από παραστατικότητα και θεατρικότητα. Η ερευνήτρια αφηγήθηκε στους μαθητές τα γεγονότα της πλοκής με δικά της λόγια, κινούμενη στον χώρο και αλλάζοντας συχνά τον τόνο της φωνής της έτσι ώστε να προκαλεί τον ενδιαφέρον των μαθητών. Η ανταπόκριση των μαθητών ήταν πολύ θετική. Παρατηρήσαμε ότι η προσοχή τους ήταν πολύ περισσότερο εστιασμένη στην αφήγηση σε σχέση με την παρουσίαση μέσω βίντεο και είχαν συχνές συναισθηματικές αντιδράσεις οι οποίες φαίνονταν έντονα στο πρόσωπό τους. Θεωρούμε ότι από όλους τους τρόπους επαφής των μαθητών με την ιστορία που έχουμε δοκιμάσει μέχρι τώρα αυτός είχε τη μεγαλύτερη επιτυχία σε θέματα εμπλοκής και πρόκλησης ενδιαφέροντος. Παρόλα αυτά, όπως αναφέραμε και παραπάνω, ο συγκεκριμένος τρόπος χάνει σε λογοτεχνικότητα, καθώς οι μαθητές δεν έρχονται σε επαφή με το ίδιο το λογοτεχνικό κείμενο.
- Μετά το πέρας της αφήγησης, οι μαθητές κλήθηκαν μέσα από ερωτήσεις να περιγράψουν ποια είναι τα νέα στοιχεία που έμαθαν για την πλοκή και με αυτό τον τρόπο να ολοκληρώσουμε όλοι μαζί στον πίνακα το πλάνο που είχαμε ξεκινήσει στην αρχή της συνάντησης. Έτσι, στο τέλος, είχαμε μπροστά μας σε σχεδιάγραμμα όλη την πλοκή της ιστορίας μέχρι το σημείο στο οποίο είχαμε φτάσει. Στο σημείο αυτό είναι πλέον φανερό πως υπάρχει πρόβλημα στο βασίλειο των Μοιρολατρών και ποιο είναι αυτό. Η κατάσταση είναι δύσκολη, καθώς ο θεός Βασιλιάς έχει εισβάλει στο βασίλειο, ενώ δεν υπάρχει ούτε

στρατός, ούτε όπλα, ούτε λεφτά. Σε αυτό το σημείο συστήσαμε στους μαθητές την τεχνική των έξι καπέλων σκέψης. Μέσα από μια ηλεκτρονική παρουσίαση τούς εξηγήσαμε τον τρόπο που λειτουργεί και στη συνέχεια χωρίσαμε την τάξη σε ομάδες και κάθε ομάδα πήρε ένα χρώμα καπέλου και ξεκίνησε να σκέφτεται τι θα πει στην ομαδική συζήτηση με βάση τον δικό της τρόπο σκέψης. Είχαμε φτιάξει χάρτινα καπέλα για όλους τους μαθητές, τα οποία αν επιθυμούσαν θα μπορούσαν να φοράνε. Δώσαμε λίγο χρόνο για σκέψη και στην συνέχεια τους καλέσαμε να ξεκινήσουν. Τα μπλε καπέλα έκαναν τον συντονισμό και έδιναν τον λόγο σε όποια καπέλα ήταν έτοιμα να μιλήσουν. Σκοπός ήταν να γίνει ένας πρώτος κύκλος και στη συνέχεια με βάση τις ιδέες που θα προτεινόταν να γίνει ένας δεύτερος κύκλος, επιτρέποντας σιγά σιγά να αξιολογηθούν οι λύσεις και να βρεθεί τελικά κάποια ως οριστική πρόταση της ομάδας. Δυστυχώς, στο τέλος του πρώτου κύκλου χτύπησε το κουδούνι και έτσι η δραστηριότητα δεν ολοκληρώθηκε.

Οι ομάδες είχαν κάνει μια καλή προετοιμασία και στον πρώτο κύκλο που πρόλαβε να γίνει μίλησαν όλες οι ομάδες και μοιράστηκαν όσα είχαν προετοιμάσει. Η δραστηριότητα άρεσε πολύ στους μαθητές, οι οποίοι ήταν πολύ ήσυχοι και συγκεντρωμένοι σε αυτήν. Στον τρόπο σχεδιασμού και πραγματοποίησής της παρατηρήσαμε κάποια πολύ θετικά σημεία που βοήθησαν ιδιαίτερα στην πραγματοποίησή της, αλλά και άλλα προβληματικά, τα οποία σε μια επόμενη εφαρμογή αν βελτιωθούν θα μπορούσαν να συντελέσουν σε ένα καλύτερο αποτέλεσμα. Ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα είχε η ηλεκτρονική παρουσίαση που ετοιμάσαμε για να εξηγήσουμε την δραστηριότητα. Θεωρούμε πως επειδή υπήρχαν πολλές οδηγίες πριν ξεκινήσει η ενεργός δράση των μαθητών, θα ήταν εύκολο να χάσουν το ενδιαφέρον τους ή να μπερδευτούν με αποτέλεσμα να μην κατανοήσουν τι πρέπει να κάνουν και να αποτύχει η δραστηριότητα. Ο απλός, χιουμοριστικός τρόπος παρουσίασης βοήθησε στην πρόκληση του ενδιαφέροντος τους και στην κατανόηση. Ένα λάθος ήταν πως θα έπρεπε το μπλε καπέλο να το είχε κρατήσει η ερευνήτρια, έτσι ώστε να συντονίζει τη συζήτηση και να σημειώνει στον πίνακα την πρόοδο της ομάδας. Με αυτόν τον τρόπο θα υπήρχε μεγαλύτερη νοηματική σαφήνεια και πιο γρήγορη εξέλιξη της δραστηριότητας. Υπήρχε λόγος να μιλήσουν πρώτα κάποια καπέλα και στη συνέχεια άλλα, κάτι που οι μαθητές που είχαν τα μπλε καπέλα δεν ήξεραν. Για παράδειγμα, πρώτα έπρεπε να μιλήσουν τα μπλε καπέλα, παρουσιάζοντας τις πληροφορίες, στη συνέχεια τα πράσινα καπέλα προτείνοντας λύσεις. Έπειτα, τις λύσεις αυτές θα αξιολογούσαν τα κόκκινα,

κίτρινα και μαύρα καπέλα. Σημαντικό θα ήταν να καταγράφεται η διαδικασία στον πίνακα όπου θα είναι προσβάσιμη σε όλους, έτσι ώστε να αναδειχθεί η πορεία της σκέψης και η πρόοδος της ομάδας. Όταν οι αρχικές ιδέες είχαν αξιολογηθεί, τα άσπρα καπέλα θα μπορούσαν να μιλήσουν για τις νέες πληροφορίες και έπειτα να ξεκινήσει ένας νέος κύκλος ιδεών και αξιολόγησής τους. Καταλήγοντας, η δραστηριότητα φάνηκε να αρέσει πολύ στους μαθητές και πιστεύουμε πως με τις βελτιώσεις που αναφέραμε θα είχε ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα, πολύ περισσότερο από αυτά που είχε τώρα, ως προς την καλλιέργεια της λογικομαθηματικής νοημοσύνης των μαθητών, αλλά και την ανάπτυξη της συνεργασίας και της ομαδικότητας.

4.2.5.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στην πέμπτη συνάντησή μας ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (στόχος β)

Σε αυτή τη συνάντηση διαπιστώσαμε ότι η ζωντανή αφήγηση της ιστορίας με στοιχειά θεατρικότητας και παραστατικότητας έχει ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα ως προς την επίτευξη της βαθύτερης κατανόησης των μαθητών. Κατάφερε να προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον των μαθητών, με πολύ μεγάλο ποσοστό αυτών να θυμούνται αρκετά λεπτομερειακά τα όσα άκουσαν μετά το τέλος της.

Επίσης, ιδιαίτερα βοηθητική στην κατανόηση της δραστηριότητας πολλαπλής νοημοσύνης ήταν η χρήση της ηλεκτρονικής παρουσίασης για την εξήγησή της. Θεωρούμε σημαντικά χαρακτηριστικά που επέδρασαν σε αυτή την επιτυχία, τις πολλές διαφάνειες με λίγες πληροφορίες η κάθε μια, σε συνδυασμό με τη χρήση εικόνων και την χιουμοριστική άμεση γραφή.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας (στόχος γ)

Στη δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης που πραγματοποιήσαμε σε αυτή τη συνάντηση οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες, όπου έπρεπε να συνεργαστούν για να παράγουν ένα ομαδικό έργο, το οποίο στη συνέχεια και σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες ομάδες θα οδηγούσε σε μια ομαδική εργασία σε επίπεδο τάξης. Θεωρούμε συνεπώς ότι αυτή η δραστηριότητα επέτρεψε στους μαθητές να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες συνεργασίας τους, μαθαίνοντας να λειτουργούν μέσα σε μια ομάδα με σκοπό την παραγωγή ενός συλλογικού έργου.

Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (λογικομαθηματική νοημοσύνη)

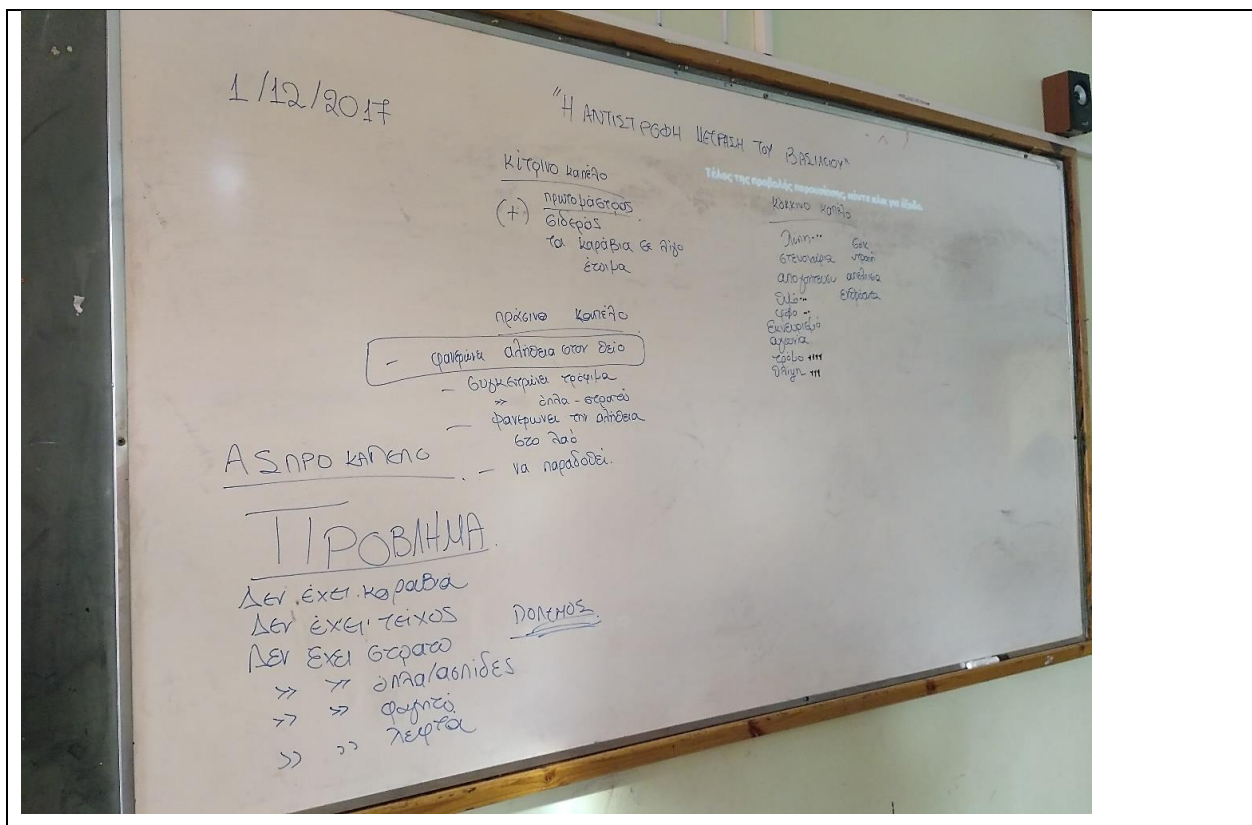
(ε)

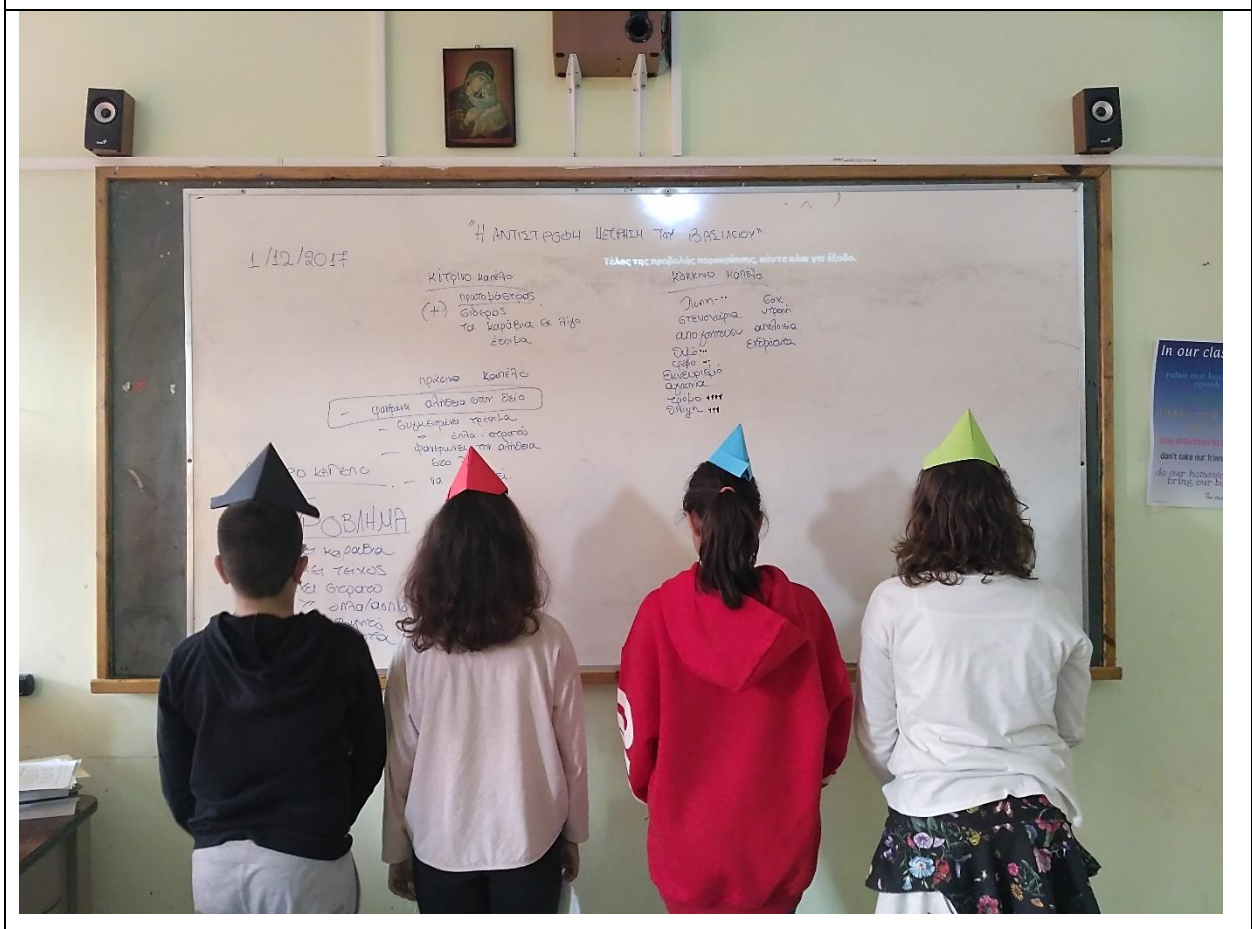
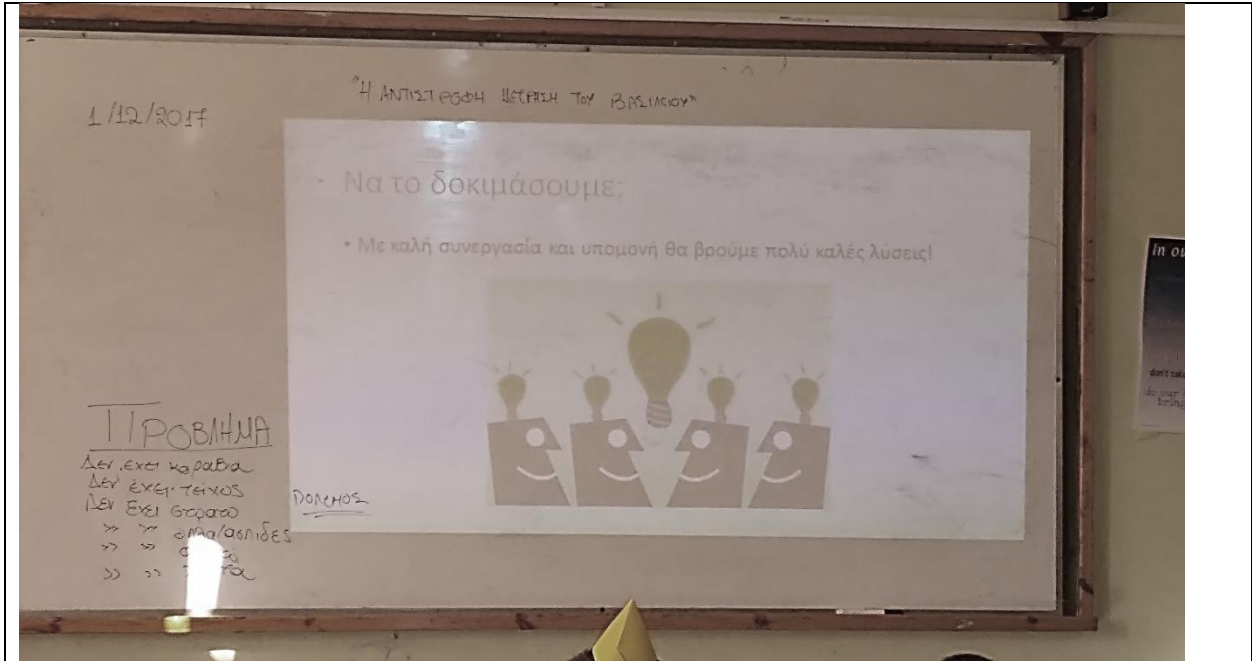
Σε αυτή τη συνάντηση επικεντρωθήκαμε στην καλλιέργεια της λογικομαθηματικής νοημοσύνης. Πιστεύουμε πως η τεχνική των έξι καπέλων σκέψης είναι μια πολύ βοηθητική τεχνική για την καλλιέργεια της συγκεκριμένης νοημοσύνης και μέσα από κάποιες προσαρμογές σε σχέση με τη δική μας εφαρμογή μπορεί να έχει πολύ θετικά αποτελέσματα.

Αγάπη για τη λογοτεχνία (στόχος ζ)

Θεωρούμε ότι η πολύ θετική επίδραση που είχε ο τρόπος παρουσίασης της ιστορίας στους μαθητές, συντέλεσε στην καλλιέργεια ενός αισθήματος αγάπης και συμπάθειας των μαθητών προς τη λογοτεχνία.

4.2.5.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

Ας συστηθούμε...

• ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ

Είμαι το καπέλο της δημιουργικότητας.

Εγώ σκέφτομαι δημιουργικά και ελεύθερα. Δεν κρίνω όσα σκέφτομαι. Απλά αφήνομαι ελεύθερο και καταβάζω ιδέες και λύσεις. Βρίσκω πολλές και δημιουργικές λύσεις για όλα τα προβλήματα.

Λέω: - Τι θα λέγατε για αυτή τη λύση;
- Πως σας φαίνεται αυτή η ιδέα;

1. Να παραδοθεί!!
Μα πότε να φανερώσει την αλήθεια στο θείο του!
Να συμεντζώσει ψόφημα! Γεια!!
Να συγκεντρώσει στρατό/όπλα/καράβια!!
Να πεί να φανερωθεί στο θείο του και να πεί την αλήθεια!!!

Σημειώσεις της πράσινης ομάδας

Ας συστηθούμε...

• ΜΑΥΡΟ ΚΑΠΕΛΟ

Είμαι το καπέλο της κρίσης.

Εγώ βλέπω όλες τις αρνητικές πλευρές. Ότι λύση και να πείτε εγώ θα σκεφτώ τι δεν πάει καλά με αυτές.

Ρωτάω: - Τι μπορεί να πάει λάθος;
- Τι αδύναμα σημεία έχει η λύση;

Ό σχεδόν όλα είναι κακά

Σημειώσεις της μαύρης ομάδας

Ας συστηθούμε...

• ΚΙΤΡΙΝΟ ΚΑΠΕΛΟ

Είμαι το καπέλο της αισιοδοξίας.

Εγώ βλέπω πάντα τη θετική πλευρά των πραγμάτων. Δεν αποθαρρύνομαι από τίποτα και από κανέναν. Έχω ενθουσιώδη και θετική διάθεση ακόμα και όταν όλα μοιάζουν χάλια.

Λέω: - Το καλό είναι ότι...
- Ας δούμε και τη θετική πλευρά!

1) Ξέρουμε τον πρωτομάστορα.
2) Ξέρουμε τον συδερά.
3) Ξέρουμε ότι τα καράβια σε λίγο θα είναι έτοιμα.
4)

Σημειώσεις της κίτρινης ομάδας

4.2.6. Έκτη συνάντηση

4.2.6.1. Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου

Συνεχίζοντας την ιστορία από το σημείο που σταματήσαμε στην προηγούμενη συνάντηση, συναντάμε το Βασιλόπουλο να έχει μάθει από τον πατέρα του τα τρομερά νέα για τον στρατό του θείου βασιλιά που έχει εισβάλει στο βασίλειο και καθώς βλέπει τον πατέρα του να κλαίει ανήμπορος μπροστά στο κακό, αποφασίζει να αναλάβει δράση. Πριν κάνει οτιδήποτε άλλο ζητάει από τον πατέρα του να του δώσει την κορώνα του. Είναι απαραίτητο να βρει από κάπου μερικά λεφτά. Ο Βασιλιάς αρκετά στενοχωρημένος, αποφασίζει να την δώσει και το Βασιλόπουλο βρίσκει έναν γενναίο νέο, τον Πολύδωρο, ο οποίος αναλαμβάνει με κίνδυνο της ζωής του να την πάρει μαζί του στο γειτονικό βασίλειο, να την πουλήσει και να γυρίσει πίσω με τα φλουριά που θα έχει βγάλει. Επόμενο βήμα για το Βασιλόπουλο είναι να ψάξει τον Κακομοιρίδη, τον παλιό σιδερά του βασιλείου, τον οποίο το Βασιλόπουλο είχε πρωτίτερα σώσει από την άδικη φυλάκιση. Έχει έρθει η ώρα να του αποκαλύψει την ταυτότητά του και να του ζητήσει μια χάρη, να φτιάξει όπλα για να πολεμήσουν τον εχθρό. Σίδερο θα έβρισκαν στο παλιό μεταλλείο του κράτους, εργάτες θα δούλευαν νέοι που δεν είχαν να φάνε και να ζήσουν και ως αντάλλαγμα το Βασιλόπουλο θα τους έφερνε φαγητό. Χρειάζεται όμως ακόμα να βρεθούν στρατιώτες. Το Βασιλόπουλο μαθαίνει πως θα βρει τους νέους του βασιλείου να πίνουν στην ταβέρνα, αλλά και τον αδερφό του Κακομοιρίδη τον καλύτερο ξυλουργό που όμως τώρα πια είχε μείνει άνεργος. Αποφασίζει λοιπόν να πάει στην ταβέρνα όπου μιλάει στους νέους για τον εχθρό που έχει μπει στον τόπο και τους προτείνει να μαζευτούν και να πολεμήσουν. Όταν όμως τους λέει πως δεν έχει να τους δώσει φλουριά και πως τους καλεί να πολεμήσουν για έναν ανώτερο σκοπό, για το καλό της πατρίδας τους, οι νέοι τον περιγελούν. Γιατί να πολεμήσουν για το τίποτα, ενώ ο Βασιλιάς κρύβεται στο κάστρο του; Το Βασιλόπουλο αποφασίζει να μην τους αποκαλύψει την ταυτότητά του, αλλά μονάχα να πει πως ο Βασιλιάς είναι γέρος και δεν μπορεί να πολεμήσει, όμως θα βγει ο γιος του να πολεμήσει. Οι νέοι και ο αδερφός του Κακομοιρίδη συμφωνούν πως αν το Βασιλόπουλο βγει από το παλάτι εκείνοι θα βοηθήσουν, μη γνωρίζοντας πως το βασιλόπουλο βρίσκεται μπροστά τους. Εκείνος τους ζητάει απλά να θυμηθούν τα λόγια τους σαν έρθει η ώρα και φεύγει από την ταβέρνα. Τον ακολουθεί όμως και ο αδερφός του Κακομοιρίδη, ο οποίος μαθαίνοντας πως ο αδερφός του έχει ξεκινήσει να φτιάχνει όπλα παραξενεύεται. Το Βασιλόπουλο του αποκαλύπτεται και του ζητάει να τον βοηθήσει. Έκπληκτος ο ξυλουργός δέχεται και πιάνει δουλειά. Στη συνέχεια και καθώς περνούν οι μέρες, οι ετοιμασίες προχωρούν. Φτιάχνονται

καράβια και όπλα και το Βασιλόπουλο συντονίζει τις προσπάθειες, κυνηγάει και μαζεύει φαγητό και ετοιμάζει όλα όσα χρειάζονται για τη μεγάλη μάχη με τον στρατό του θείου Βασιλιά.

4.2.6.2. Αρχικός Σχεδιασμός

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της έκτης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Σε αυτή τη συνάντηση θα υπάρξει μια αλλαγή στη σειρά των δραστηριοτήτων. Θα πραγματοποιήσουμε πρώτα τη δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης, ενώ στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε το βίντεο με τη συνέχεια της ιστορίας. Ο λόγος για αυτή την επιλογή σχετίζεται με τη δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης την οποία έχουμε επιλέξει να πραγματοποιήσουμε και με το σημείο της πλοκής στο οποίο βρισκόμαστε. Θεωρούμε πως ταιριάζει καλύτερα να συνεχίσουμε την ιστορία μετά τη δραστηριότητα για λόγους που εξηγούμε περισσότερο αναλυτικά παρακάτω. Στην εισαγωγή μας θα θυμίσουμε στους μαθητές την πλοκή της ιστορίας όπως την έχουμε δει μέχρι αυτό το σημείο και θα τους εισάγουμε στη δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης.

2. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Κινησθητική νοημοσύνη: Trailer

Σε αυτή τη συνάντηση η δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης που θα πραγματοποιήσουμε αφορά την κινησθητική νοημοσύνη. Οι μαθητές θα κληθούν να δημιουργήσουν ένα trailer (μικρού διαφημιστικού) για το βιβλίο με το οποίο ασχολούμαστε. Στόχος είναι να εμπλακούν ενεργά σε αυτή τη διαδικασία, όπου καλούνται εκτός από το να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους για να εκφραστούν, επίσης να συνεργαστούν μεταξύ τους, να αναλάβουν ρόλους και να παρουσιάσουν κάτι. Πρόκειται για μια δραστηριότητα που βγάζει τους μαθητές από το τυπικό κλίμα της τάξης, τους επιτρέπει να κινηθούν στον χώρο και να δημιουργήσουν. Ένας ακόμα λόγος που επιλέχθηκε η δημιουργία ενός trailer ως δραστηριότητα είναι διότι τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τον κόσμο του κινηματογράφου και βρίσκουν έντονο ενδιαφέρον σε αυτόν. Έτσι θεωρήσαμε πως αυτή δραστηριότητα θα προκαλέσει την ενεργή εμπλοκή και το ενδιαφέρον τους, κάτι πολύ σημαντικό για την επιτυχία των στόχων μας. Επιπλέον, η πλοκή της ιστορίας θα έχει σε αυτό το σημείο των συναντήσεων φτάσει σε μια κορύφωση, καθώς τα προβλήματα στη χώρα των Μοιρολατρών είναι πλέον εμφανή και η ανάγκη για

εύρεση κάποιας λύσης είναι αναγκαία. Πριν δούμε ποια λύση θα δοθεί, είναι καλή ευκαιρία να ασχοληθούμε με την αναπαράσταση και παρουσίαση των όσων έχουν γίνει για να γίνουν περισσότερο ξεκάθαρα και κατανοητά, αλλά και το ενδιαφέρον για τη συνέχεια πιο έντονο. Πιστεύουμε πως αυτό θα επιτευχθεί μέσα από αυτή τη δραστηριότητα, καθώς η βιωματική εμπλοκή των μαθητών με το αντικείμενο που διδάσκονται έχει φανεί να προκαλεί πολύ θετικά αποτελέσματα σε σχέση με τους τυπικούς τρόπους διδασκαλίας όπου οι μαθητές παραμένουν παθητικοί δέκτες. Συνεπώς, θεωρούμε πως τέτοιου είδους δραστηριότητες βοηθούν και στην προσπάθεια των εκπαιδευτικών να οδηγήσουν τους μαθητές στην αγάπη για τη λογοτεχνία.

Πρακτικά, θα έχουμε τυπώσει αποσπάσματα από το βιβλίο και μάσκες των ηρώων. Οι μαθητές θα χωριστούν σε ομάδες με βάση τα αποσπάσματα και τους ρόλους. Θα χωρίσουν ρόλους και θα προετοιμάσουν σαν ομάδα το απόσπασμα που τους έχει δοθεί. Στη συνέχεια, όλες οι ομάδες με τη σειρά θα παρουσιάσουν το απόσπασμά τους, ενώ κάποιοι μαθητές που το επιθυμούν θα βιντεοσκοπήσουν τις παρουσιάσεις. Καθώς, δεν επιτρέπεται η βιντεοσκόπηση των προσώπων των μαθητών χωρίς της άδεια των κηδεμόνων τους αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε μάσκες ηρώων. Οι λόγοι ήταν από τη μια για να προστατέψουμε τους μαθητές, αλλά και επειδή θεωρούμε πως αυτές θα τους διευκολύνουν ως προς την παρουσίαση και την έκθεση που αναπόφευκτα βιώνουν όταν παρουσιάζουν κάτι μπροστά στους συμμαθητές τους και τους προκαλεί πολλές φορές άγχος. Τέλος, τα κομμάτια που θα βιντεοσκοπηθούν θα ενωθούν από την ερευνήτρια σε ένα βίντεο το οποίο θα αποτελεί το trailer της τάξης.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την κιναισθητική, γλωσσική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

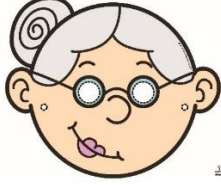
3. Παρακολούθηση βίντεο

Μετά το πέρας της δραστηριότητας πολλαπλής νοημοσύνης θα έχουν οι μαθητές την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τη συνέχεια της ιστορίας μέσα από ένα βίντεο, όπως έγινε και σε προηγούμενες συναντήσεις. Δεν θα τους δοθεί κάποιο φύλλο εργασίας σε αυτή τη συνάντηση, αλλά σκοπεύουμε να δοκιμάσουμε ξανά έναν άλλο τρόπο προσέλευσης του ενδιαφέροντος τους και βαθύτερης κατανόησής. Όπως σε προηγούμενες συναντήσεις, έτσι και σε αυτή θα διακόπτουμε το βίντεο σε καίρια σημεία της πλοκής και μέσα από

ερωτήσεις στους μαθητές θα καταγράψουμε στον πίνακα την πορεία της πλοκής έτσι ώστε να είναι πιο ξεκάθαρη. Σε προηγούμενες συναντήσεις είχαμε δει πως είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική αυτή η μέθοδος, αλλά την είχαμε δει σε συνδυασμό με τη συμπλήρωση φύλλου εργασίας. Σε αυτή τη συνάντηση θα θέλαμε να παρατηρήσουμε αν η αποτελεσματικότητα βασίζεται περισσότερο σε κάποια από τις δύο μεθόδους ή στο συνδυασμό τους.

4.2.6.3. Διδακτικό Υλικό

Φωτοτυπίες με κείμενο - σενάριο Μάσκες	Βλέπε παραπάνω: Απόσπασμα Βιβλίου
Βασιλιάς	King Mask Print out and cut out. Put on the mask. If you wish, attach two sticks to the sides and thread string through to fit the mask onto your child's head. © 2014 Scholastic Teaching Resources
Βασιλόπουλο	Prince Mask Print out and cut out. Put on the mask. If you wish, attach two sticks to the sides and thread string through to fit the mask onto your child's head. © 2014 Scholastic Teaching Resources
Ειρηνούλα	Gwen Tennyson Print out and cut out. Put on the mask. If you wish, attach two sticks to the sides and thread string through to fit the mask onto your child's head. © 2014 Scholastic Teaching Resources

Κυρία Φρόνηση	
Γνώση	
Λαγόκαρδος	

4.2.6.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Αυτή η συνάντηση ενθουσίασε περισσότερο από όλες τις προηγούμενες τους μαθητές. Τους άρεσε πάρα πολύ η ιδέα, οι μάσκες και η διαδικασία και συμμετείχαν σε αυτή ενεργά, με χαρά και ενεργητική διάθεση όλοι οι μαθητές. Η αλλαγή ως προς τον κλασικό τρόπο διδασκαλίας που είχε η δραστηριότητα άρεσε ιδιαίτερα στους μαθητές, οι οποίοι όμως μερικές φορές εκμεταλλευόμενοι παραπάνω από όσο θα έπρεπε την ελευθερία που τους είχε δοθεί δημιούργησαν αναστάτωση στην τάξη. Παρόλα αυτά, ήταν μια δημιουργική αναστάτωση, η οποία έκρυβε τη συμμετοχή των μαθητών και όχι την αδιαφορία τους.

Αναλυτικά:

- Η εισαγωγή μας ήταν σύντομη. Κάνοντας μερικές ερωτήσεις θυμίσαμε στους μαθητές το σημείο της πλοκής στο οποίο βρισκόμαστε. Αναφέραμε πως πρόκειται για ένα κομβικό σημείο της δράσης και μοιάζει με το σημείο στο οποίο σε αφήνουν να αναρωτιέσαι για τη συνέχεια τα trailer, οπότε μοιάζει μια καλή στιγμή για να φτιάξουμε και εμείς ένα.

Υπήρξαν αναφωνήματα ενθουσιασμού και στη συνέχεια εξηγήσαμε στους μαθητές την διαδικασία δημιουργίας του.

- Μοιράσαμε τους μαθητές σε ομάδες και σε κάθε ομάδα αναθέσαμε ένα κομμάτι της ιστορίας. Υπήρχαν αρκετές φωτοτυπίες έτσι ώστε να έχουν όλοι οι μαθητές το δικό τους αντίτυπο. Τα κομμάτια της ιστορίας που αναθέσαμε σε κάθε ομάδα ήταν μελετημένα έτσι ώστε να υπάρχει ένας ρόλος για κάθε μέλος της ομάδας. Ήταν όμως αρμοδιότητα των μαθητών να μοιράσουν ρόλους, να βρουν τα λόγια τους και να προετοιμάσουν τις κινήσεις και την σκηνοθεσία του κομματιού που τους είχε ανατεθεί και του ρόλου τους. Υπήρξαν κάποιες ομάδες οι οποίες οργανώθηκαν γρήγορα και καλά και ξεκίνησαν τις πρόβες, αλλά και κάποιες άλλες οι οποίες δυσκολεύτηκαν πολύ. Κάποιοι μαθητές έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για θέματα όπως η μουσική του trailer, η σκηνοθεσία και η κινηματογράφηση του. Δύο μαθητές ζήτησαν να μην έχουν ρόλους, αλλά να είναι υπεύθυνοι για τη βιντεοσκόπηση, ενώ μονάχα ένας μαθητής δήλωσε πως δεν θα ήθελε να συμμετάσχει. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας των ομάδων επικράτησε μια φασαρία η οποία έκρυβε κάποια παιδιά που εργάζονταν ιδιαίτερα δημιουργικά, κάποια προβληματισμένα παιδιά και λίγα που περισσότερο έπαιζαν. Για την ερευνήτρια ήταν δύσκολο να προσφέρει αποτελεσματική βοήθεια σε εκείνη την φάση της διαδικασίας, καθώς χρειάζονταν ταυτόχρονα να είναι σε πολλά σημεία. Αρκετά παιδιά μπερδεύτηκαν με το που είναι τα λόγια τους, τι ρόλους να πάρουν και πώς να οργανωθούν. Φάνηκε πως οι περισσότεροι μαθητές δεν ήταν εξοικειωμένοι με αυτό το είδος εργασίας και πιθανώς θα χρειαζόταν η δραστηριότητα να έχει οργανωθεί με τρόπο περισσότερο κατευθυντικό, έτσι ώστε να διευκολύνει αυτούς τους μαθητές. Για παράδειγμα, κάτι που θα μπορούσε να είε γίνει διαφορετικά είναι να δοθούν τα λόγια των ηρώων πιο ξεκάθαρα και να είναι λιγότερα έτσι ώστε να μπορούν να τα μάθουν πιο εύκολα. Επίσης, να ανατεθούν οι ρόλοι ομαδικά μέσα στην τάξη και να δοθούν κατευθύνσεις ως προς την σκηνοθεσία και τις πρόβες που θα χρειαστεί να κάνουν οι ομάδες μόνες τους. Παρόλα αυτά υπήρξαν οι ομάδες που οργανώθηκαν γρήγορα και έκαναν πολλές πρόβες και καλή προετοιμασία, αλλά και οι ομάδες που δυσκολεύτηκαν έκαναν προσπάθεια και τελικά παρουσίασαν κάτι. Όλα τα παιδιά, εκτός ενός, συμμετείχαν κάτι το οποίο θεωρούμε μεγάλη επιτυχία, καθώς η δραστηριότητα απαιτούσε αρκετά πράγματα που συχνά δυσκολεύουν τους μαθητές, όπως είναι η έκθεση μπροστά σε άλλους. Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ήταν ότι καθώς

επρόκειτο για μια ιδιαίτερα χρονοβόρα δραστηριότητα, χρειάστηκε τα γυρίσματα να γίνουν βιαστικά και συνεπώς να υπάρξουν προβλήματα όσων αφορά τον ήχο ή την ποιότητα της παρουσίασης. Επίσης, δεν προλάβουμε να συνεχίσουμε την ιστορία στο τέλος της δραστηριότητας. Συνολικά, θεωρούμε πως αυτή η δραστηριότητα ήταν ιδιαίτερα επιτυχής ως προς τους στόχους της και με κάποιες βελτιώσεις σε επόμενες εφαρμογές θα μπορούσε να πετύχει ακόμα περισσότερο.

- Μια μαθήτρια εμπνευσμένη από τα καπέλα της προηγούμενης συνάντησης και από την ιστορία, αποφάσισε να φτιάξει μόνη της τα καπέλα των ηρώων. Τα έφερε στην τάξη σε αυτή τη συνάντηση και άρεσαν πολύ σε όλους τις μαθητές, οι οποίοι τα φόρεσαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος, ανταλλάσσοντάς τα μεταξύ τους ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Θεωρούμε πολύ σημαντικό το ότι αυτή μαθήτρια επέλεξε να ασχοληθεί δημιουργικά στον ελεύθερο χρόνο της με το κείμενο με το οποίο ασχολούμαστε, καθώς δείχνει το αυθεντικό της ενδιαφέρον για όσα κάνουμε στην τάξη.

4.2.6.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στην έκτη συνάντηση μας ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας (στόχος α)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το μεγάλο πεδίο ελευθερίας που δόθηκε στους μαθητές, αλλά και η ίδια η δραστηριότητα που προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον τους επέτρεψε να καλλιεργηθούν οι δημιουργικές τους ικανότητες και η φαντασία τους.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας (στόχος γ)

Θεωρούμε πως ειδικά σε αυτή τη συνάντηση οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να καλλιεργήσουν δεξιότητες συνεργασίας, καθώς το πλαίσιο μεγάλης ελευθερίας που τους δόθηκε απαιτούσε να οργανωθούν μόνοι τους μέσα στην ομάδα με σκοπό την παραγωγή ενός κοινού έργου. Η ανάθεση ρόλων, η σκηνοθεσία, οι πρόβες έπρεπε να πραγματοποιηθούν με δική τους πρωτοβουλία και συνεργασία. Το γεγονός ότι κατάφεραν όλες οι ομάδες να παρουσιάσουν κάτι δείχνει πως μπήκαν σε αυτή τη διαδικασία. Δεν υπήρξαν διαμάχες, ενώ κάποια προβλήματα τα οποία παρουσιάστηκαν θεωρούμε πως αποτελούν σημαντικές εμπειρίες για το μέλλον, καθώς συχνά είναι αναπόφευκτες στην προσπάθεια συνεργασίας διαφορετικών ανθρώπων.

Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (κιναισθητική νοημοσύνη) (στόχος ε)

Σε αυτή τη συνάντηση εστίασαμε στην καλλιέργεια της κιναισθητικής νοημοσύνης. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να σηκωθούν από τα θρανία, να δραστηριοποιηθούν και να εκφραστούν μέσα από την κίνηση του σώματός τους. Πρόκειται για ένα βίωμα το οποίο δεν έχουν συχνά μέσα στα πλαίσια της τάξης και φαίνεται ότι τους λείπει και τους ευχαριστεί ιδιαίτερα.

Αγάπη για τη λογοτεχνία (στόχος ζ)

Η δραστηριότητα αυτή άρεσε πάρα πολύ στους μαθητές. Θεωρούμε πως μέσα από τέτοιες δραστηριότητες καλλιεργείται η αγάπη για τη λογοτεχνία, καθώς οι μαθητές καταλαβαίνουν ότι η λογοτεχνία δεν είναι απλά κάτι θεωρητικό και ίσως βαρετό, αλλά μπορεί να αποτελέσει αφορμή για διασκεδαστικές και δημιουργικές δραστηριότητες.

4.2.6.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

Trailer περιλαμβάνεται στο συνοδευτικό CD.

Καπέλα που έφτιαξε μια μαθήτρια με δική της πρωτοβουλία για τους ήρωες της ιστορίας.

4.2.7. Έβδομη συνάντηση

4.2.7.1. Περίληψη αποσπάσματος βιβλίου

Μετά από τις προετοιμασίες που έκανε το Βασιλόπουλο, οι Μοιρολάτρες ήταν έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τον στρατό του θείου βασιλιά. Το Βασιλόπουλο αποφάσισε να επιτεθεί στον εχθρό απρόσμενα. Καθώς ο θείος Βασιλιάς δεν είχε συναντήσει ούτε ένα στρατιώτη μπαίνοντας στα σύνορα του βασιλείου δεν ανησυχούσε για κάποια επίθεση με αποτέλεσμα το βράδυ να κοιμάται ήσυχος χωρίς να έχει βάλει φρουρούς. Το Βασιλόπουλο εκμεταλλεύτηκε αυτή την αμέλεια και οργάνωσε μια νυχτερινή επίθεση. Το αποτέλεσμα του αισφνιδιασμού ήταν θετικό για τους Μοιρολάτρες. Οι εχθροί τρόμαξαν, μπερδεύτηκαν και μέχρι να προλάβουν να οργανωθούν και να πολεμήσουν είχαν δεχτεί σοβαρά χτυπήματα. Παρόλα αυτά κάποιοι από αυτούς κατάφεραν να αντεπιτεθούν. Το Βασιλόπουλο προκειμένου να τους σταματήσει πολέμουσε με ορμή και θάρρος. Τότε, ο Βασιλιάς βλέποντάς τον και καταλαβαίνοντας ποιος είναι υποσχέθηκε στους αξιωματικούς του πως όποιος κατάφερνε να του τον φέρει θα έπαιρνε το άλογο, τα άρματα και την κόρη του. Μανιασμένοι επιτέθηκαν όλοι στο Βασιλόπουλο και λίγο έλλειψε να χάσει τη ζωή του, αν δεν εμφανιζόταν άξαφνα ένας νέος και μπαίνοντας μπροστά του δεν του έσωξε τη ζωή. Βλέποντας αυτό οι Μοιρολάτρες με νέα ορμή πολέμησαν τους εχθρούς και κατάφεραν να τους διώξουν. Το Βασιλόπουλο ξαφνιάστηκε όταν αντίκρουσε στο πρόσωπο του νέου που τον έσωσε, τον νέο της ταβέρνας, έναν νέο που είχε κοροϊδέψει τον ίδιο και τον βασιλιά και τώρα καταλαβαίνοντας το λάθος του είχε θυσιάσει τη δική του ζωή για τη ζωή του Βασιλόπουλου και για το καλό της πατρίδας του.

4.2.7.2. Αρχικός Σχεδιασμός

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της έβδομης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Όπως σε κάθε συνάντηση έτσι και σε αυτή θα υπάρξει μια σύντομη εισαγωγή, η οποία θα συνδέει την προηγούμενη συνάντηση με αυτή.

2. Συνέχεια ιστορίας - ανάγνωση

Σε αυτή τη συνάντηση επιλέξαμε να μην φτιάξουμε βίντεο, αλλά να δοκιμάσουμε έναν άλλο τρόπο παρουσίασης της ιστορίας. Αυτή τη φορά θα τυπώσουμε το κείμενο σε φωτοτυπίες για τον κάθε μαθητή και θα ζητήσουμε από τους μαθητές να διαβάσουν εκείνοι

το κείμενο. Έτσι, οι μαθητές θα μπορούν να βλέπουν το κείμενο μόνοι τους και να το διαβάζουν με το δικό τους ρυθμό, ενώ ίσως κάποιοι να παρακινηθούν να συμμετέχουν από την επιθυμία τους να διαβάσουν. Θεωρούμε πως αυτός ο τρόπος πιθανώς να αφήσει κάποιους μαθητές περισσότερο παθητικούς και ανένταχτους, αλλά πιθανώς και να προκαλέσει περισσότερο ενδιαφέρον σε άλλους. Δοκιμάζοντάς τον πιστεύουμε πως θα μπορούμε καλύτερα να εκτιμήσουμε τα αποτελέσματά του.

3. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Μουσική νοημοσύνη: δημιουργία τραγουδιού (στίχοι και μουσική)

Έχοντας διαβάσει τη συνέχεια τα ιστορίας, την τρομερή μάχη που έδωσαν το Βασιλόπουλο και οι σύντροφοί του για να υπερασπιστούν το βασίλειό τους, θα μιλήσουμε για την επική ποίηση. Στο παρελθόν οι μεγάλες μάχες υμνούνταν από τους ποιητές με υπέροχους στίχους. Έτσι καλούμαστε και εμείς να κάνουμε τώρα. Σε αυτή τη δραστηριότητα σκοπός μας είναι να καλλιεργήσουμε τη μουσική νοημοσύνη των μαθητών. Για την επίτευξη του στόχου μας έχουμε σχεδιάσει δύο επιμέρους δραστηριότητες. Η πρώτη δραστηριότητα θα μας επιτρέψει να γράψουμε τους στίχους του τραγουδιού που θα φτιάξουμε, ενώ η δεύτερη τη μουσική.

Αρχικά, θα χωρίσουμε τους μαθητές σε ομάδες και θα μοιράσουμε μια κόλλα σε κάθε ομάδα. Τα μέλη της ομάδας θα πρέπει να πάρουν σε μια κυκλική σειρά την κόλλα και να γράψουν μια φράση σχετική με τη μάχη. Ο πρώτος γράφει ό,τι θέλει, ενώ ο δεύτερος θα πρέπει να προσπαθήσει η φράση του να έχει ομοιοκαταληξία με αυτή του προηγούμενου. Το ίδιο θα κάνουν με τη σειρά τους και οι επόμενοι. Έτσι στο τέλος κάθε ομάδα θα έχει φτιάξει μια στροφή του ποιήματος της τάξης.

Στη συνέχεια για τη δημιουργία της μουσικής θα παίξουμε το παιχνίδι «μαέστρος». Σε αυτό το παιχνίδι η τάξη χωρίζεται για άλλη μια φορά σε ομάδες και κάθε ομάδα έχει έναν ήχο. Έπειτα κάποιος μαθητής γίνεται ο μαέστρος, ο οποίος δείχνει τις ομάδες με διάφορες αλληλουχίες. Όταν ο μαέστρος δείχνει μια ομάδα αυτή τραγουδάει ή παίζει τον ήχο της. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται η μουσική της τάξης.

Σκοπός είναι στο τέλος να μπορέσουμε να ηχογραφήσουμε τη μουσική μας και να τραγουδήσουμε το τραγούδι μας.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την μουσική, γλωσσική και διαπροσωπική νοημοσύνη.

4.2.7.3. Διδακτικό Υλικό

Φωτοτυπίες με κείμενο
Κόλλες με γραμμές για στίχους

4.2.7.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Η 7η συνάντηση της έρευνάς μας είχε θετικά αποτελέσματα. Οι μαθητές ήταν συγκεντρωμένοι, έδειξαν κατανόηση της πλοκής της ιστορίας που τους παρουσιάστηκε και ενδιαφέρον και δημιουργικότητα στη δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης. Μια δυσκολία η οποία παρουσιάστηκε και προκάλεσε ορισμένα προβλήματα ήταν σχετική με τον χρόνο, καθώς προέκυψε μια παρουσίαση για όλο το σχολείο η οποία πήρε χρόνο από τη συνάντησή μας.

Αναλυτικά:

- Ξεκινώντας τη συνάντηση ασχοληθήκαμε με το βίντεο ης προηγούμενης συνάντησης το οποίο δεν είχαμε προλάβει να δούμε τότε. Σε αυτό παρουσιάζονταν οι λύσεις που το Βασιλόπουλο έδωσε στο πρόβλημα του βασιλείου του και η προετοιμασία που έκανε πριν τη μάχη. Συνεπώς, ήταν σημαντικό να το παρακολουθήσουν οι μαθητές πριν τη συνέχεια της πλοκής για να υπάρχει μια νοηματική συνέχεια. Παρακολουθούσαμε το βίντεο και σε σημαντικά σημεία σταματούσαμε, ρωτούσαμε τους μαθητές σχετικά με τα όσα είδαμε και σημειώναμε στον πίνακα σε σχεδιάγραμμα την πορεία της πλοκής. Αυτή η διαδικασία παρόλο απαραίτητη μας πήρε χρόνο που υπό άλλες συνθήκες θα μας ήταν χρήσιμος για την ολοκληρωμένη έκβαση της 7ης συνάντησης.
- Στη συνέχεια ασχοληθήκαμε με το επόμενο κομμάτι της ιστορίας, την μάχη. Όπως αναφέραμε και στον αρχικό σχεδιασμό, σε αυτή τη συνάντηση αποφασίσαμε να δοκιμάσουμε έναν περισσότερο παραδοσιακό τρόπο παρουσίασης της ιστορίας, δίνοντας στους μαθητές φωτοτυπίες με το κείμενο και επιτρέποντάς τους εκ περιτροπής να είναι εκείνοι που θα το διαβάσουν. Συχνά σταματούσαμε την ανάγνωση και ζητούσαμε από τους μαθητές να μας εξηγήσουν τι έχουμε διαβάσει μέχρι εκείνο το σημείο, με σκοπό να ενδυναμώσουμε και να επιβεβαιώσουμε την κατανόησή τους. Τις απαντήσεις τους τις

σημειώναμε στον πίνακα στο σχεδιάγραμμα της πλοκής που είχαμε κάνει και έπειτα προχωρούσαμε. Η δραστηριότητα πήγε καλά. Οι μαθητές έδειξαν να κατανοούν την πλοκή της ιστορίας και υπήρχε ησυχία και ενδιαφέρον.

- Έχοντας ολοκληρώσει την ανάγνωση της ιστορίας, εξηγήσαμε στους μαθητές την επόμενη δραστηριότητα. Τους μιλήσαμε για τη μούσα Καλλιόπη και για το ηρωικό έπος. Τους είπαμε πως θα γράψουμε και εμείς ένα τραγούδι για τη μάχη που μόλις διαβάσαμε. Ήταν σημαντική η εξήγηση της διαδικασίας δημιουργίας των στίχων που κάναμε και η παρουσίαση ορισμένων παραδειγμάτων, καθώς βοήθησαν ιδιαίτερα στην καλή και αποτελεσματική πραγματοποίηση της δραστηριότητας. Μοιράσαμε στις ομάδες από μια φωτοτυπία με γραμμές, όπου ζητήσαμε να γράψουν έναν στίχο του τραγουδιού. Κάθε μαθητής έπαιρνε εκ περιτροπής τη φωτοτυπία και έγραφε μια πρόταση, η οποία πρόσεχε να τελειώνει σε ομοιοκαταληξία με την προηγούμενη και να ταιριάζει νοηματικά μαζί της. Η διαδικασία έγινε σχετικά γρήγορα, καθώς οι μαθητές είχαν καταλάβει τι πρέπει να κάνουν και το αποτέλεσμα ήταν ιδιαίτερα δημιουργικό.
- Τέλος, πραγματοποιήσαμε τη δραστηριότητα παραγωγής μουσικής. Εξηγήσαμε στους μαθητές τη διαδικασία και μοιράζοντας ήχους σε κάθε ομάδα αρχίσαμε το παιχνίδι του μαέστρου. Η δραστηριότητα αυτή δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη. Ο κύριος λόγος ήταν η έλλειψη χρόνου, καθώς μέχρι αυτό το σημείο της συνάντησης είχε μείνει ελάχιστος. Αυτό είχε σαν συνέπεια να προσπαθήσουμε να κάνουμε τη δραστηριότητα βιαστικά και συνεπώς οι μαθητές να μην την καταλάβουν αρκετά καλά. Χρειάζόταν περισσότερος χρόνος για πειραματισμό. Επίσης, πιστεύουμε πως θα ήταν καλύτερα να επιτρέψουμε στις ομάδες να διαλέξουν εκείνες τον ήχο τους και να κάνουν τον μαέστρο τα παιδιά, αλλάζοντας με τη σειρά. Αν υπήρχε περισσότερος χρόνος θα ήταν χρήσιμο να βιωθεί το παιχνίδι από τα παιδιά και να προκύψει η μουσική της τάξης με φυσικότητα. Άλλωστε, μέσα από τον πειραματισμό και το παιχνίδι τα παιδιά θα εξασκούσαν τη μουσική τους νοημοσύνη περισσότερο. Θεωρούμε πως σαν δραστηριότητα είναι ταιριαστή για τον σκοπό που την επιλέξαμε, αλλά η διεξαγωγή της δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη.

4.2.7.5. Τελικές παρατηρήσεις

Στην έβδομη μας συνάντηση ασχοληθήκαμε με τους εξής στόχους της έρευνάς μας:

Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας (γ)

Όπως και σε προηγούμενες συναντήσεις, έτσι και σε αυτή, οι μαθητές κλήθηκαν να εργαστούν σε ομάδες. Σε αυτή τη συνάντηση οι μαθητές βίωσαν τη συνεργασία ως μέσο για τη δημιουργία ενός κοινού έργου. Αυτό που τους ζητήθηκε ήταν να συνδράμουν με τη δική τους σκέψη και φαντασία γράφοντας ένα στίχο, ο οποίος συμπληρώθηκε από τους στίχους των συμμαθητών τους και οδήγησε σε ένα ομαδικό τραγούδι. Σε αυτή τη δημιουργία ήταν όλοι συμμετέχοντες, είχαν όλοι βάλει το λιθαράκι τους. Η προσωπική έκφραση του κάθε ενός έγινε σεβαστή και απέκτησε αξία ως κομμάτι ενός συνολικού έργου. Ακόμα, κλήθηκαν να συντονιστούν για την παραγωγή ενός κοινού έργου. Για να φτιαχτεί μια ομαδική μουσική, καθένας είναι σημαντικός. Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί ήχοι, όπως υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί άνθρωποι, αλλά είναι η σύνθεσή τους και ο συντονισμός τους που παράγει μουσική.

Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας (α)

Σε αυτή τη συνάντηση οι μαθητές κλήθηκαν να δημιουργήσουν ένα τραγούδι, μια κατεξοχήν δημιουργική διαδικασία. Είχαν ως αρχικό ερέθισμα ένα δυνατό σημείο της πλοκής της ιστορίας με την οποία ασχοληθήκαμε, τη μεγάλη μάχη, για την οποία κλήθηκαν να εκφραστούν μέσα από τον ποιητικό λόγο. Τους δόθηκε ένα πλαίσιο ελευθερίας, καθώς η μόνη οδηγία ήταν αυτό που θα γράψουν να έχει ομοιοκαταληξία με τον προηγούμενο στίχο. Το περιεχόμενο όμως του στίχου κάθε μαθητή είχε την ελευθερία να το επιλέξει ο ίδιος. Το αποτέλεσμα ήταν όντως ιδιαίτερα δημιουργικό, καθώς και οι μαθητές χαρούμενοι για το τραγούδι τους και για την ενεργό συμμετοχή τους.

Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (β)

Σε αυτή τη συνάντηση δοκιμάσαμε έναν διαφορετικό τρόπο παρουσίασης της ιστορίας, ο οποίος όμως δεν φάνηκε να παρουσιάζει μεγάλη διαφορά ως προς την κατανόηση των μαθητών. Περιμέναμε πως το βίντεο θα προκαλούσε πιο έντονα την προσοχή τους όμως έδειξαν ενδιαφέρον και μέσα από την απλή ανάγνωση που κάναμε σε αυτή τη συνάντηση. Θεωρούμε ότι σε μια πρώτη συνάντηση είναι προτιμότερη η παρουσίαση μέσα από έναν περισσότερο διαδραστικό τρόπο, όπως για παράδειγμα είναι το βίντεο, έτσι ώστε να ενεργοποιηθεί το ενδιαφέρον τους. Όμως, μοιάζει η διαφορά στην κατανόηση των μαθητών να εξαρτάται περισσότερο από τις ερωτήσεις και τα σχεδιαγράμματα που πραγματοποιούμε, από ότι από τον τρόπο παρουσίασης της ιστορίας. Ίσως η ποικιλία στους τρόπους παρουσίασης να επηρεάζει σε έναν μικρό βαθμό την κατανόησή τους, αλλά κυρίως να επηρεάζει το ενδιαφέρον τους, με την ποικιλία να είναι θετική, ενώ τη

μονοτονία αρνητική. Αυτό που κυρίως επηρεάζει την κατανόηση είναι η σταδιακή διακοπή της πλοκής και η διαδικασία ερωτήσεων και απαντήσεων σχετικά με αυτή. Επίσης, τα σχεδιαγράμματα βοηθούν ιδιαίτερα τους μαθητές να κατανοήσουν, καθώς μέσα από αυτά οργανώνουν τις σκέψεις τους και ταξινομούν τα γεγονότα.

Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (μουσική νοημοσύνη) (ε) - αγάπη για τη λογοτεχνία (η)

Σε αυτή τη συνάντηση σκοπός ήταν η καλλιέργεια της μουσικής νοημοσύνης. Πιστεύουμε πως αυτό επιτεύχθηκε σε ένα βασικό βαθμό, ο οποίος με ορισμένες βελτιώσεις θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερος. Θεωρούμε θετικό στοιχείο τη σύνδεση της λογοτεχνίας με διαφορετικούς τρόπους έκφρασης, ένας εκ των οποίων είναι η μουσική. Για να μπορέσει η λογοτεχνία να εκπληρώσει τους στόχους της και να λειτουργήσει σε ένα βαθύτερο επίπεδο για τους μαθητές είναι σημαντικό να μπορούν να εκφράσουν τα όσα εκείνη τους δημιουργεί μέσα από κάποιον μέσο. Σε αυτή τη συνάντηση προσπαθήσαμε να δώσουμε στους μαθητές ένα πεδίο έκφρασης, ούτως ώστε να βιώσουν την αισθητική ανάγνωση της λογοτεχνίας και να εμπλακούν ενεργά μαζί της, καθώς επίσης να έχουν την ευκαιρία να καλλιεργήσουν τη μουσική τους νοημοσύνης.

4.2.7.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

Στίχοι τραγουδιού μαθητών:

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΧΗ

Ένας Βασιλιάς τρανός

Που είναι τόσο φοβερός

Και μαχητικός

Πήγε στον πόλεμο νυχτός

Μεγάλη μάχη άρχισε

μα η ζωή σταμάτησε

Και ξανάρχισε

με το αίμα ποτάμι να' χει κάμει

Το αίμα τούτο καλό
μα και κακό

Κι τα σπαθιά σηκώθηκαν
Η μάχη άρχισε για τα καλά
Το αίμα κύλησε ξανά

Άντρες μη φοβάστε
Μην υποχωρείτε
Μην τρομάζετε
Μην κοιμάστε

Το Βασιλόπουλο
με κοφτερό σπαθί ορμάει
Το Βασιλόπουλο
Πονάει

Ο πόλεμος ήταν μεγάλος
Και ο στρατός μικρός
Μα το Βασιλόπουλο
Πάντα δυνατό

Όταν για μια ιδέα πολεμάς
Πάντα θα νικάς

Αρχείο ηχογραφημένου τραγουδιού στο συνοδευτικό CD

4.2.8. Όγδοη συνάντηση

4.2.8.1. Απόσπασμα Βιβλίου

Όταν πια η μάχη τελείωσε και ο εχθρός τράπηκε σε φυγή, ήταν καιρός για να ξεκινήσουν τα ειρηνικά έργα του Βασιλόπουλου. Το βασίλειο βρισκόταν σε πολύ κακή κατάσταση και χρειαζόταν η συνεργασία και η ομαδική εργασία όλων για να ξαναφτιαχτεί. Χρησιμοποιώντας σοφά τα λεφτά που είχε φέρει ο Πολύδωρος από την πώληση της κορώνας θυσιάζοντας τη ζωή του, το Βασιλόπουλο οργάνωσε τις εργασίες. Μπροστά σε αυτό το έργο το Βασιλόπουλο είχε την πολύτιμη βοήθεια της Γνώσης, η οποία ήρθε να ζήσει με τη μητέρα της στο παλάτι και έγινε γυναίκα του. Η Ειρηνούλα παντρεύτηκε τον Πολύκαρπο και βοήθησαν και εκείνοι στα ειρηνικά έργα του βασιλείου. Σε μερικά χρόνια το βασίλειο είχε φτάσει και πάλι στην ακμή του. Πλούτος και μεγαλοπρέπεια υπήρχε παντού. Στα σύνορα είχαν χτιστεί μεγάλα και δυνατά κάστρα, ενώ τα λιβάδια ήταν πράσινα και γεμάτα καλλιέργειες. Οι νέοι που είχαν φύγει στο εξωτερικό γύρισαν πίσω και οι άνθρωποι ζούσαν ευτυχισμένοι και σε αρμονία μεταξύ τους.

4.2.8.2. Αρχικός Σχεδιασμός

Παρακάτω περιγράφονται οι δραστηριότητες της όγδοης συνάντησης όπως αυτές σχεδιάστηκαν πριν την έναρξη της διδακτικής πράξης.

1. Εισαγωγή

Πριν την έναρξη των δραστηριοτήτων της συνάντησης θα γίνει μια σύντομη υπενθύμιση των όσων μέχρι τώρα έχουμε κάνει και μια εισαγωγή σε αυτή τη συνάντηση.

2. Συζήτηση για ιστορία – παρουσίαση τέλους

Όπως είχαμε κάνει νωρίτερα στην ιστορία, έτσι και σε αυτή τη συνάντηση θα παρουσιάσουμε στους μαθητές περιληπτικά με παραστατικό όμως τρόπο το τέλος της ιστορίας. Σκοπεύουμε όμως να μην κάνουμε μια απλή παρουσίαση αλλά μέσα από ερωτήσεις και απαντήσεις να αφηγηθούμε στους μαθητές το τέλος της ιστορίας μας, έτσι ώστε να επιβεβαιώσουμε ότι το ενδιαφέρον τους είναι ενεργό. Σκοπός είναι να εξοικονομήσουμε χρόνο, έτσι ώστε να κάνουμε ένα πιο ολοκληρωμένο κλείσιμο.

3. Βίντεο: «το ταξίδι του ήρωα» - συμπλήρωση φύλλου εργασίας

Σε αυτή τη συνάντηση θα ασχοληθούμε με τη θεωρία του J. Campbell γύρω από ένα μοτίβο που εμφανίζεται στις περισσότερες αν όχι σε όλες τις ιστορίες που αφορούν κάποιον ήρωα. Σύμφωνα με τον Campbell, και όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο πρώτο

μέρος της εργασίας μας, κάθε άνθρωπος είναι ένας ήρωας, ο οποίος αντιμετωπίζει δοκιμασίες και ξεπερνώντας τις μεταμορφώνεται και εξελίσσεται στη ζωή του. Το ταξίδι του ήρωα αποτελεί έναν συμβολικό τρόπο για να μιλήσουμε για αυτή τη διαδικασία. Σε αυτή τη συνάντηση για να εξηγήσουμε στους μαθητές τη θεωρία αυτή και πως συνδέεται με τους ίδιους θα χρησιμοποιήσουμε ένα βίντεο animation με τον τίτλο «What makes a hero?» του Matthew Winkler (περιλαμβάνεται στο συνοδευτικό cd). Ταυτόχρονα οι μαθητές θα έχουν ένα φύλλο εργασίας, όπου θα συμπληρώνουν τα σημεία κλειδιά του ταξιδιού του ήρωα και στη συνέχεια θα μπορούμε να τα συζητάμε όλοι μαζί με σκοπό να τα κατανοήσουν καλύτερα.

4. Δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης – Ενδοπροσωπική νοημοσύνη: Το ημερολόγιο του ήρωα

Σε αυτή τη συνάντηση θα ασχοληθούμε με την ενδοπροσωπική νοημοσύνη. Έχοντας παρακολουθήσει το βίντεο για το ταξίδι του ήρωα οι μαθητές θα κληθούν να σκεφτούν τον εαυτό τους σαν ήρωα. Πότε δυσκολεύτηκαν; Τι έκαναν; Τι τους βοήθησε να τα καταφέρουν; Πώς αισθάνθηκαν μετά; Τους άλλαξε αυτή η εμπειρία; Σκοπός είναι να έχουν την ευκαιρία να εμβαθύνουν στον εαυτό τους και στις εμπειρίες τους και μέσα από αυτή τη μεταγνωστική διαδικασία να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους. Αυτό που θα τους ζητηθεί στη συνέχεια είναι να γράψουν την αυτοβιογραφία τους, την αυτοβιογραφία του ήρωα, καθώς οι ίδιοι είναι και αυτοί μικροί ήρωες.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα καλλιεργεί την ενδοπροσωπική και γλωσσική νοημοσύνη.

4.2.8.3. Διδακτικό Υλικό

Φύλλα εργασίας

The worksheet is divided into two main sections. The upper section contains a circular diagram for character analysis. At the top, a box contains the text: "Το βασιλόπουφο μεγαλώνει σε ένα ρημαγμένο βασίλειο." Below this, a grey box is labeled "Συνηθισμένη κατάσταση". The center of the circle is divided horizontally. The top half is white and labeled "συνηθισμένος κόσμος", containing the text "ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΗΡΩΑ" and "ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ". The bottom half is black and labeled "ιδιαίτερος κόσμος". The circle is surrounded by numerous empty rectangular boxes connected by lines, intended for students to list details from the text. The lower section features a title "Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΗΡΩΑ" in a black box, flanked by illustrations of a boy and a girl superhero. Below the title is a large, open book with two pages of horizontal lines for writing.

Φύλλο ενημέρωσης για την πολλαπλή νοημοσύνη	ΟΛΟΙ ΕΙΝΑΙ ΕΞΥΠΝΟΙ Αθλή αν κρίνεις ένα ψάρι από την ικανότητά του να σκαρφαλώνει ένα δέντρο θα περάσει τη ζωή του πιστεύοντας ότι είναι χαζό. Υπάρχουν 8 τρόποι να είσαι έξυπνος: γλωσσικά έξυπνος περιβαλλοντικά έξυπνος ομαδικά έξυπνος Λογικά και μαθηματικά έξυπνος χωρικά έξυπνος προσωπικά έξυπνος Σωματικά έξυπνος Μουσικά έξυπνος Εσύ με ποιόν τρόπο είσαι έξυπνος;

4.2.8.4. Ημερολόγιο ερευνητή

Η τελευταία συνάντηση της έρευνάς μας εξελίχθηκε ομαλά. Στα παιδιά προκάλεσαν ενδιαφέρον οι δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε. Υπήρχε θετικό κλίμα και πιστεύουμε πως ήταν ένα όμορφο κλείσιμο σε όλα όσα μέχρι τώρα είχαμε κάνει.

Αναλυτικά:

- Ξεκινώντας μιλήσαμε με τους μαθητές για το τέλος της ιστορίας. Τους ρωτήσαμε πώς νομίζουν ότι θα τελειώσει και μέσα από τις δικές τους υποθέσεις φτάσαμε τελικά σε όσα συνέβησαν στην ιστορία. Έπειτα μιλήσαμε για τον συμβολισμό πίσω από τους γάμους του Βασιλόπουλου με τη Γνώση και της Ειρηνούλας με τον Πολύκαρπο για τον οποίο έδειξαν έντονο ενδιαφέρον.

- Στη συνέχεια, αναφερθήκαμε στην έννοια του ήρωα. Τι σημαίνει να είναι κάποιος ήρωας; Μαζέψαμε αρκετές λέξεις στο πίνακα και έπειτα συνεχίσαμε εξηγώντας την επόμενη δραστηριότητα. Το βίντεο με το ταξίδι τους άρεσε πολύ. Έτσι, συγκεντρώθηκαν και κατάλαβαν τα στάδια και τη σημασία τους. Αρκετά παιδιά ζήτησαν ακόμα και να το ξαναδούν. Όταν στο τέλος του βίντεο συνδέσαμε το ταξίδι του ήρωα με το ταξίδι του κάθε ανθρώπου και άρα και των ίδιων, τα παιδιά έδειξαν να μπερδεύονται. Ήταν μια προσέγγιση που δεν είχαν ξανακούσει.
- Περνώντας στην επόμενη δραστηριότητα, ζητήσαμε από τους μαθητές να σκεφτούν τον εαυτό τους ως ήρωα. Να σκεφτούν κάποια στιγμή που τους συνέβη μια δυσκολία, αλλά κατάφεραν να την ξεπεράσουν. Τι συνέβη; Ποια βήματα ακολούθησαν; Σε αυτό το σημείο φάνηκε να δυσκολεύονται. Δεν είχαν καταλάβει τον συσχετισμό και πως μπορεί αυτός πρακτικά να φανεί; Ντράπηκαν να μιλήσουν για κάτι που ίσως αντιλαμβάνονταν ως προσωπικό ή δεν είχαν συνηθίσει να σκέφτονται βαθύτερα τα όσα συμβαίνουν μέσα τους; Κάποια παιδιά κατάλαβαν την δραστηριότητα και την πραγματοποίησαν με ενθουσιασμό, κάποια άλλα εξέφρασαν πως δεν είχαν ιδέες και ήθελαν να γράψουν φανταστικές ιστορίες, ενώ ορισμένα έγραψαν ελάχιστα πράγματα. Κάτι που παρατηρήσαμε είναι πως οι ιστορίες τους ήταν πολύ περιγραφικές, ενώ τα συναισθήματα, οι σκέψεις και η προσωπική ενδοσκόπηση κατά κύριο λόγο έλειπαν. Παρόλα αυτά μας έκανε εντύπωση πως στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν στην επόμενη συνάντηση που κάναμε ειδικά για αυτό το λόγο, πολλά παιδιά είπαν πως από όσα κάναμε μάθανε πως μπορούν να είναι ήρωες και να ξεπερνούν τις δυσκολίες. Αυτό μας έδειξε πως όσα κάναμε σε αυτή τη συνάντηση τους άγγιξαν. Θα μπορούσαμε να καταλήξουμε πως η εσωτερική ενδοσκόπηση που προϋποθέτει η ενδοπροσωπική νοημοσύνη είναι μια διαδικασία που δεν έχουν διδαχτεί και συνεπώς φαντάζει άγνωστη σαν διαδικασία;

4.2.8.5. Τελικές παρατηρήσεις

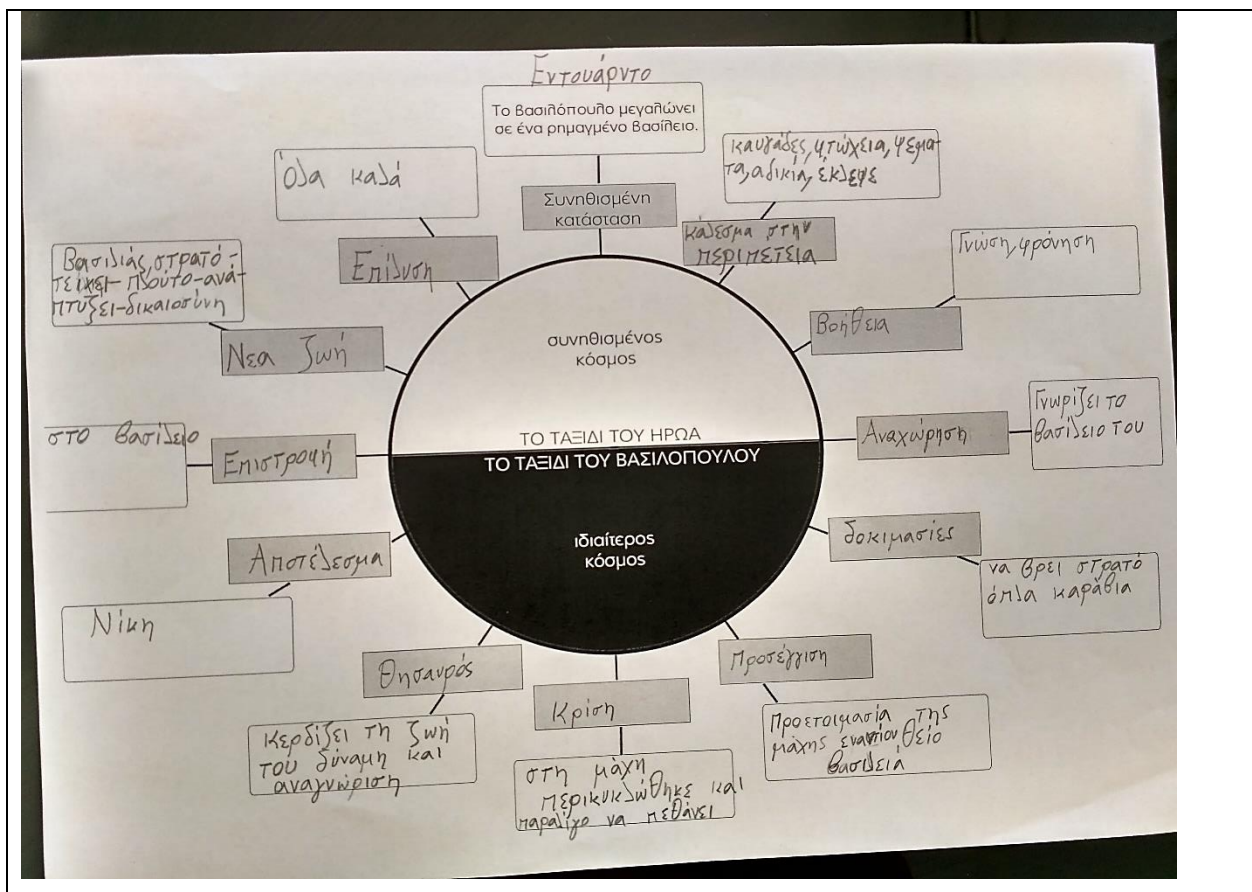
Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης (στόχος β)

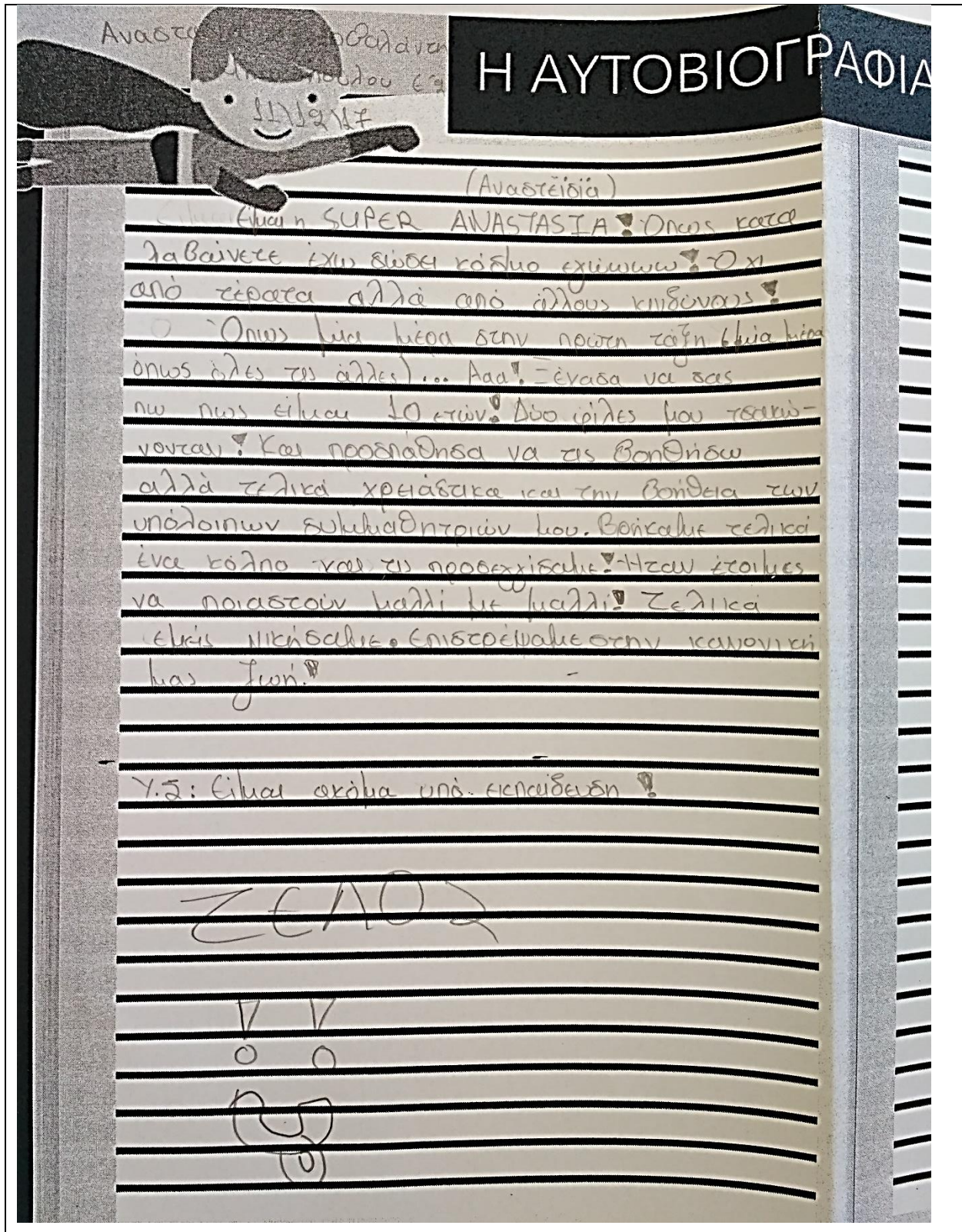
Σε αυτή τη συνάντηση επιβεβαιώσαμε για άλλη μια φορά τη σημασία των ερωτήσεων και των σχεδιαγραμμάτων για την επίτευξη της βαθύτερης κατανόησης των μαθητών.

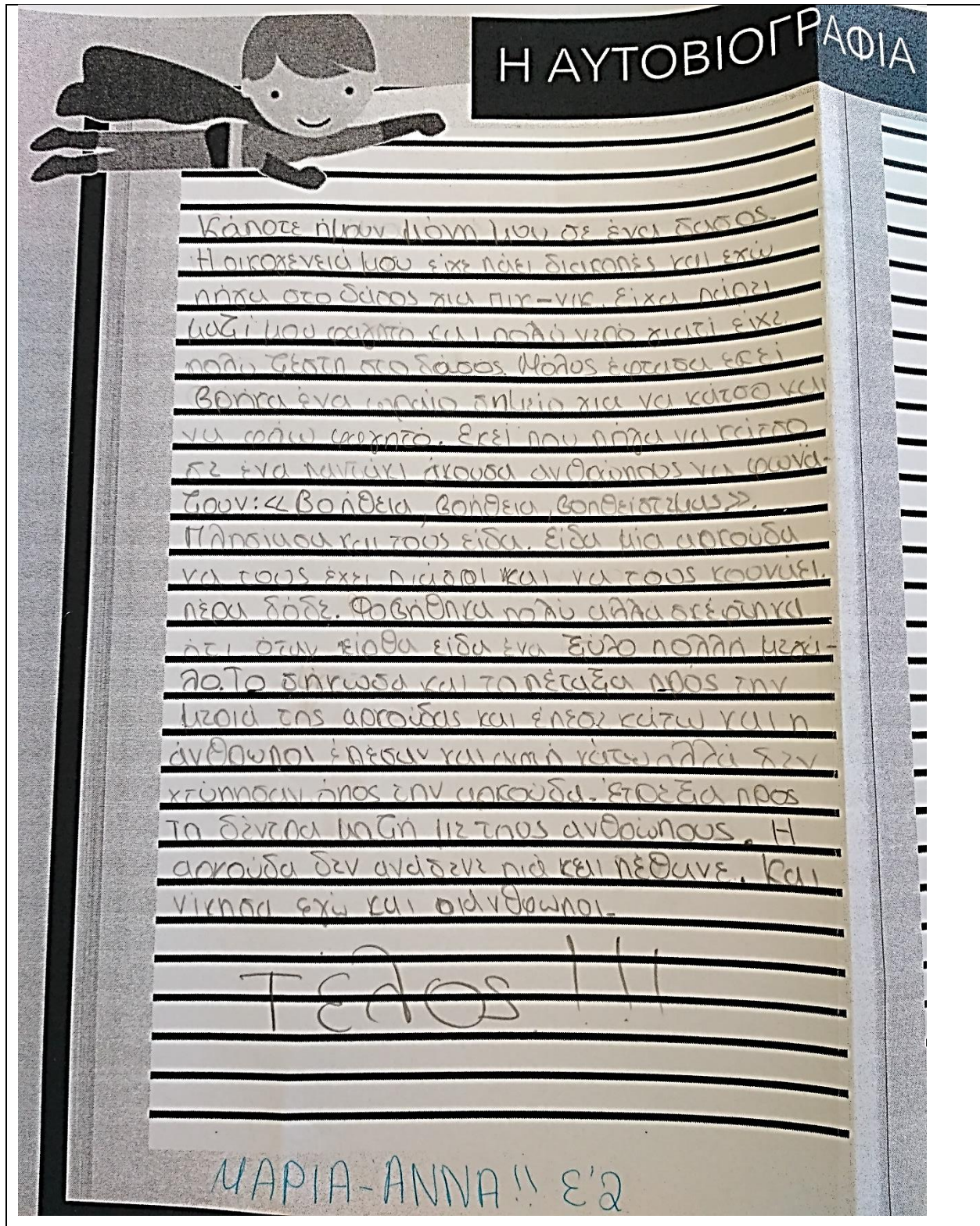
Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις) (στόχος δ) - Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών (ενδοπροσωπική νοημοσύνη) (στόχος ε) - Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας (στόχος στ)

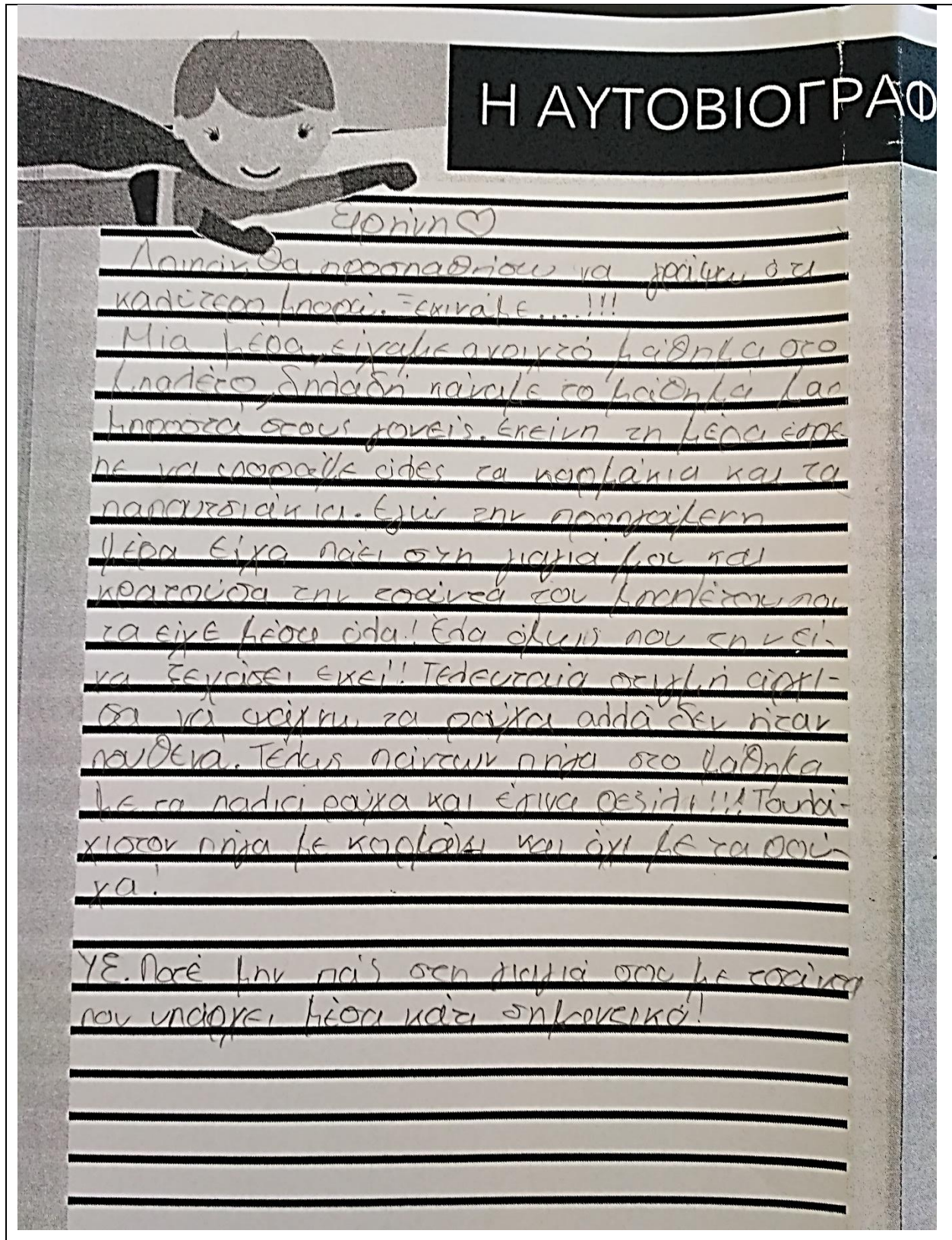
Το «ταξίδι του ήρωα» μας έδωσε την ευκαιρία να μιλήσουμε στους μαθητές για θέματα όπως οι δυσκολίες στη ζωή, η επιτυχία και η αποτυχία, η προσπάθεια και η προσωπική αξία. Αυτά είναι θέματα τα οποία επηρεάζουν τους ανθρώπους τόσο σε ατομικό επίπεδο αλλά και σε συλλογικό, καθώς σχετίζονται με θέματα νοοτροπίας και πολιτισμικών αξιών και αντιλήψεων.

4.2.8.6. Δείγμα παραγόμενου υλικού

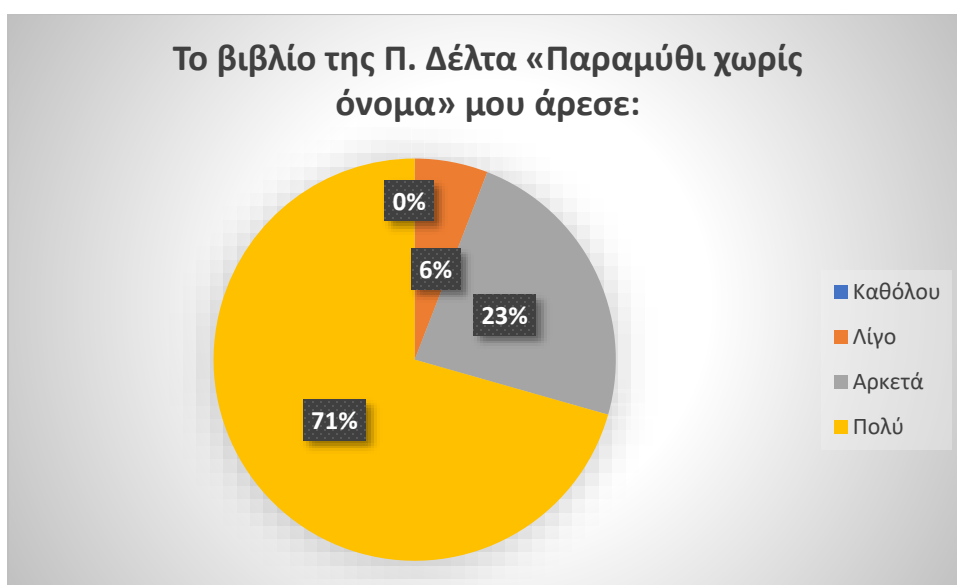

4.3. Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων

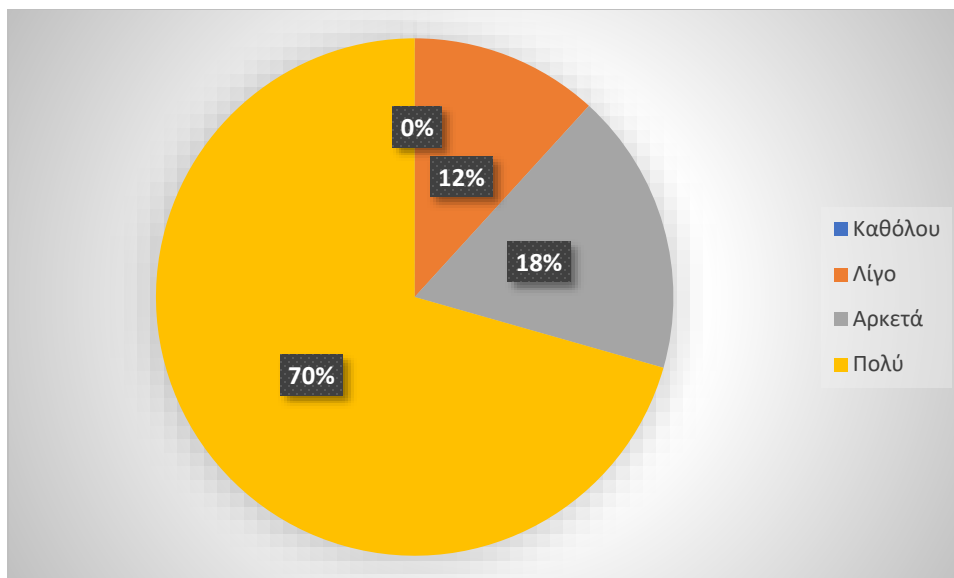
Παρακάτω παρουσιάζουμε τις απαντήσεις που λάβαμε από τα ερωτηματολόγια που δόθηκαν στους μαθητές της τάξης, ομαδοποιημένα κατά θεματική ενότητα. Για κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου υπάρχει μια γραφική αναπαράσταση των αποτελεσμάτων, ενώ στο τέλος κάθε θεματικής προβαίνουμε στην καταγραφή ορισμένων συμπερασμάτων στα οποία καταλήγουμε από τις απαντήσεις που λάβαμε σχετικά με αυτή.

4.3.1. Γενικά

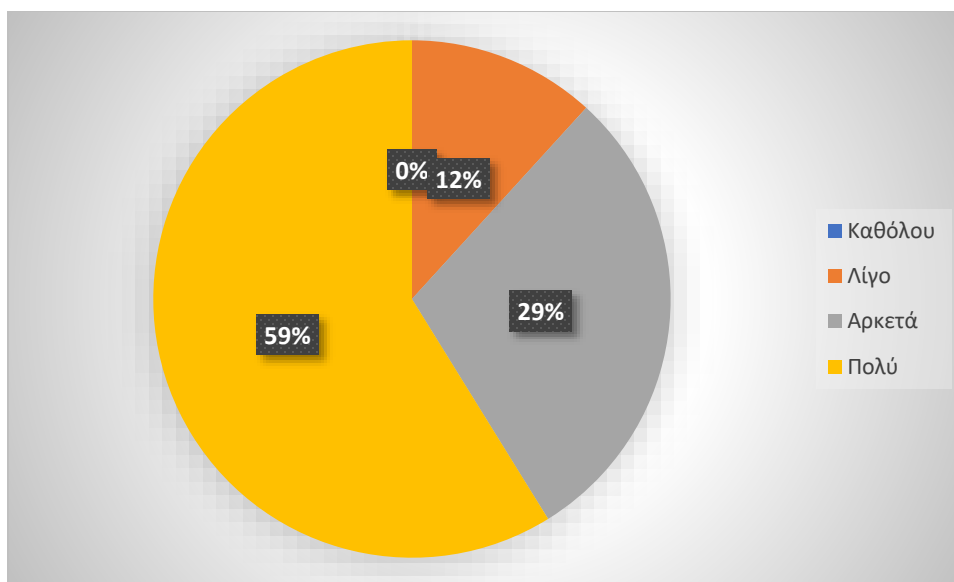

4.3.2. Τρόπος επαφής με την ιστορία

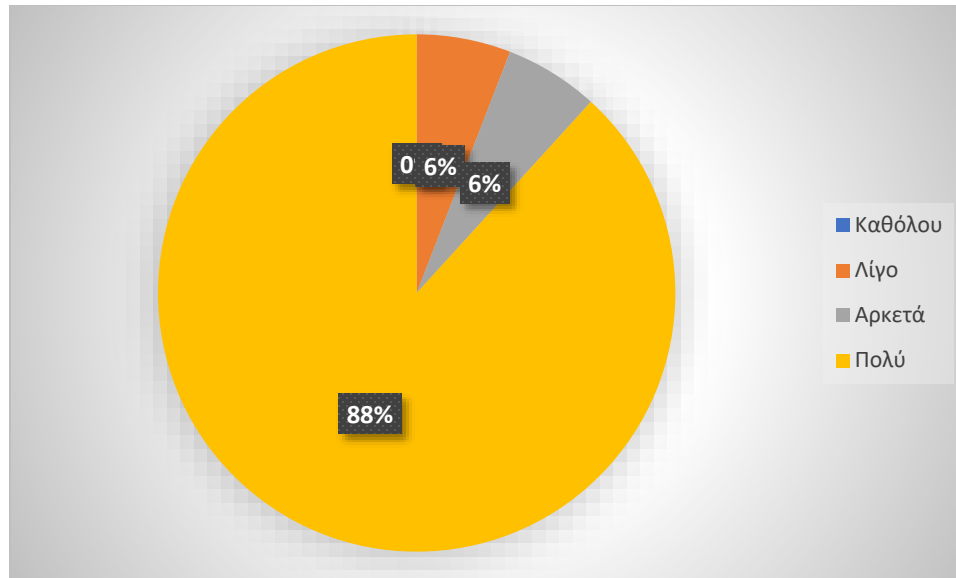
- a. Τα βίντεο που βλέπαμε και ακούγαμε την ιστορία μού **άρεσαν**:

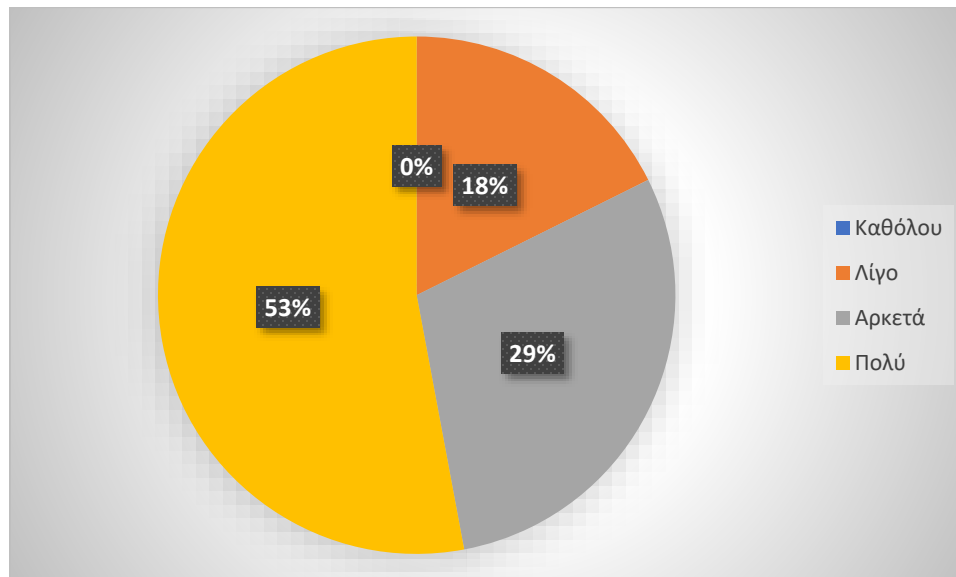
- b. Όταν είχα το κείμενο της ιστορίας μπροστά μου και μπορούσα να το διαβάζω, ενώ το άκουγα μου **άρεσε**:

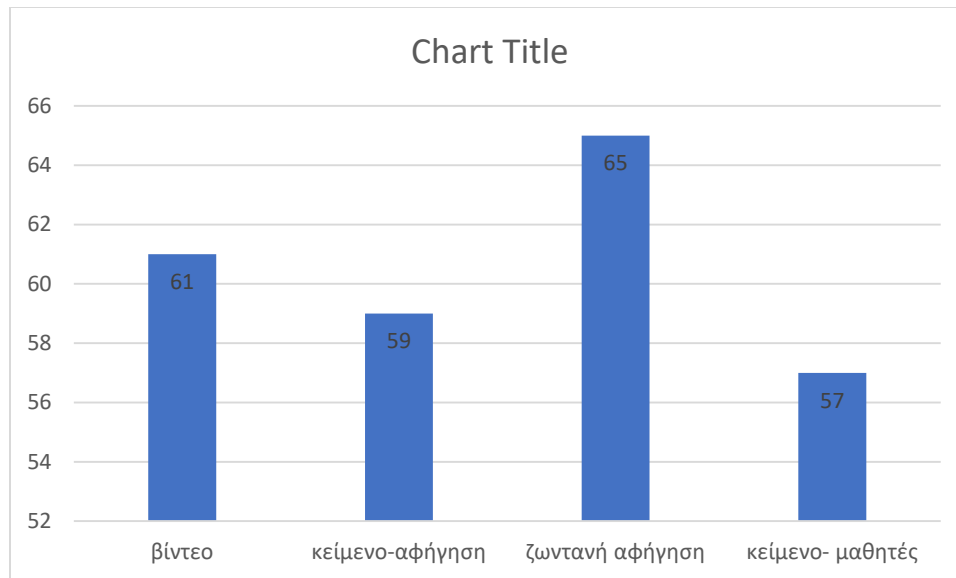
- c. Όταν ακούγαμε την ιστορία ζωντανά από την κυρία την ώρα του μαθήματος μου **άρεσε**:

- d. Όταν διαβάζαμε την ιστορία εγώ και οι συμμαθητές μου μέσα από το κείμενο μού άρεσε:

Συνολικά

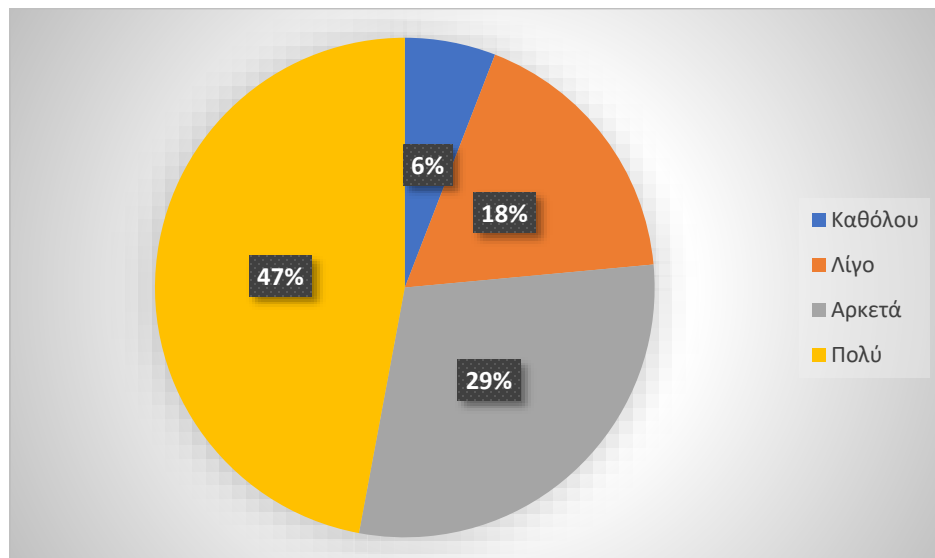

Παρατηρήσεις:

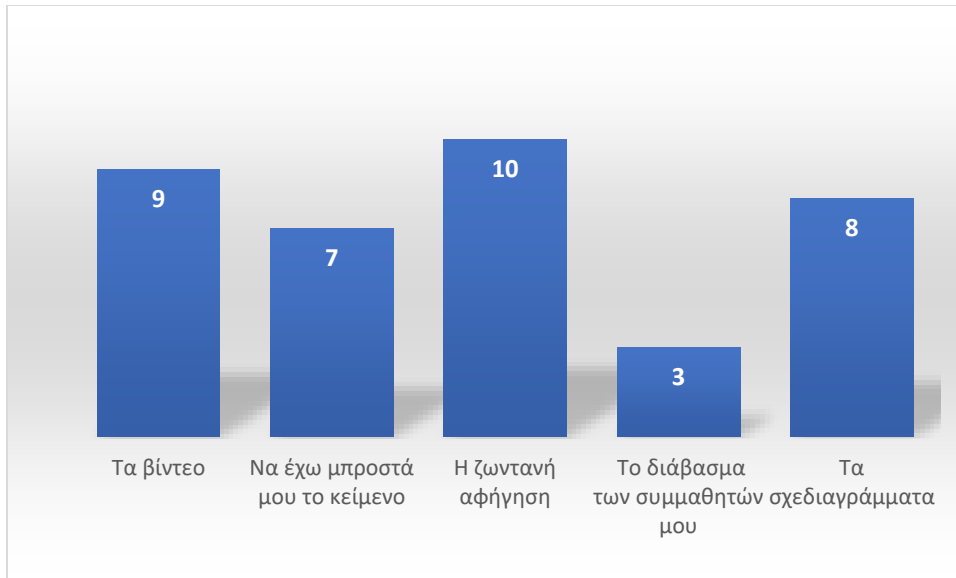
Ανάμεσα στους διαφορετικούς τρόπους που χρησιμοποιήσαμε για να φέρουμε σε επαφή τους μαθητές με την ιστορία, προτιμότερη ήταν για εκείνους η ζωντανή αφήγηση, ενώ αμέσως μετά το βίντεο. Λιγότερο τους άρεσε όταν διάβαζαν εκείνοι το κείμενο.

4.3.3. Κατανόηση

- ε. Τα σχεδιαγράμματα που κάναμε στον πίνακα ή συμπληρώναμε στις φωτοτυπίες (το τραινάκι της ιστορίας μας, οι συμβουλές της γνώσης κλπ) μού **άρεσαν**:

- φ. Από τους παραπάνω τρόπους που μαθαίναμε την ιστορία με βοήθησε περισσότερο να την **καταλάβω**:

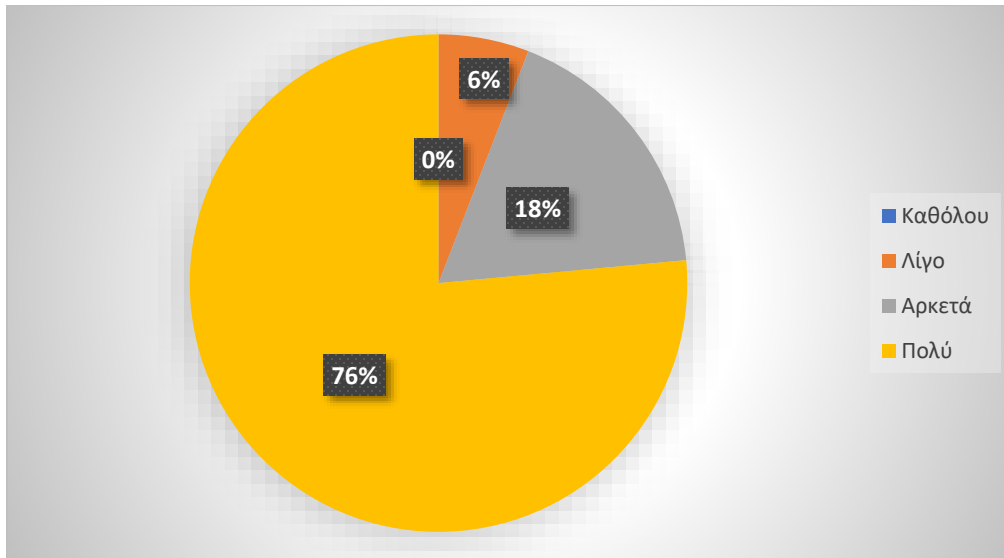

Παρατηρήσεις

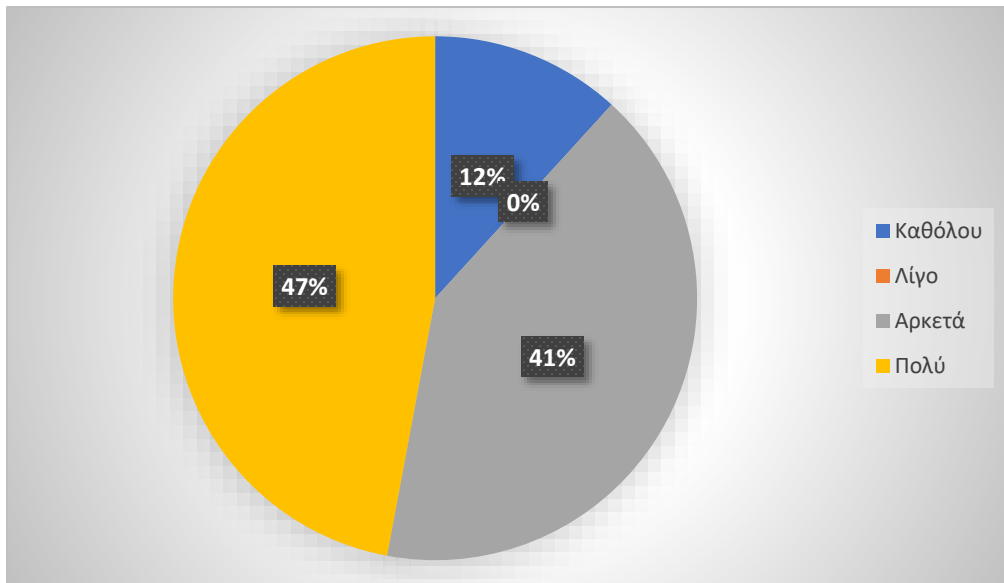
Όσον αφορά στην κατανόηση της ιστορίας από τους μαθητές, φάνηκε στις απαντήσεις τους πως τα σχεδιαγράμματα δεν τους προκάλεσαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Παρόλα αυτά φάνηκε να τα επιλέγουν τρίτα ως προς τους τρόπους που τους βοήθησαν να κατανοήσουν την ιστορία. Πρώτο διάλεξαν τη ζωντανή αφήγηση και δεύτερο το βίντεο, τα οποία είναι και αυτά που επέλεξαν ως αγαπημένο τρόπο επαφής με την ιστορία παραπάνω. Ελάχιστα φάνηκε να τους βοήθησε το διάβασμα των συμμαθητών τους, ενώ το να έχουν μπροστά τους το κείμενο βγήκε τέταρτο, κοντά από άποψη βαθμολογίας με τα τρία πρώτα.

4.3.4. Δραστηριότητες

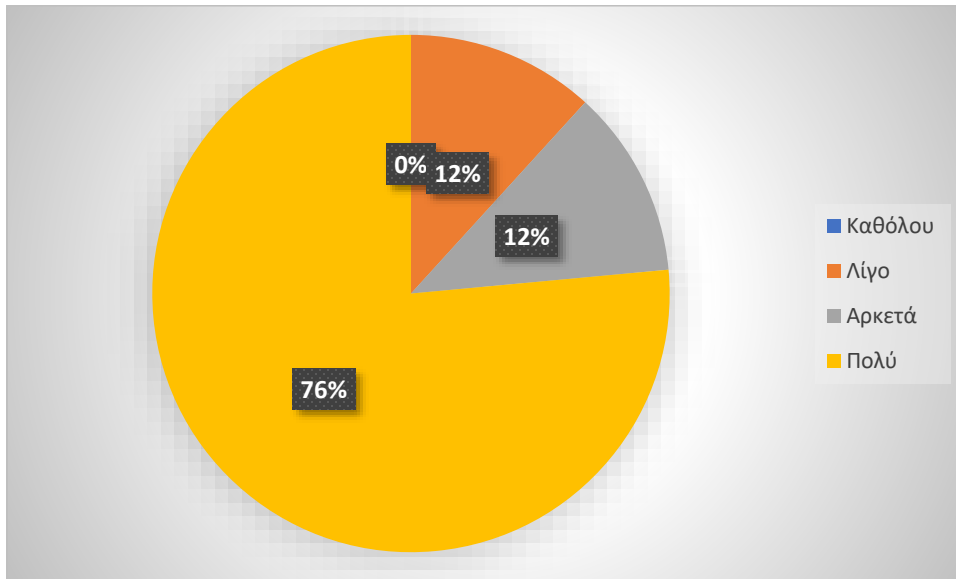
Οι κούκλες που φτιάξαμε στην πρώτη συνάντηση μού άρεσαν:

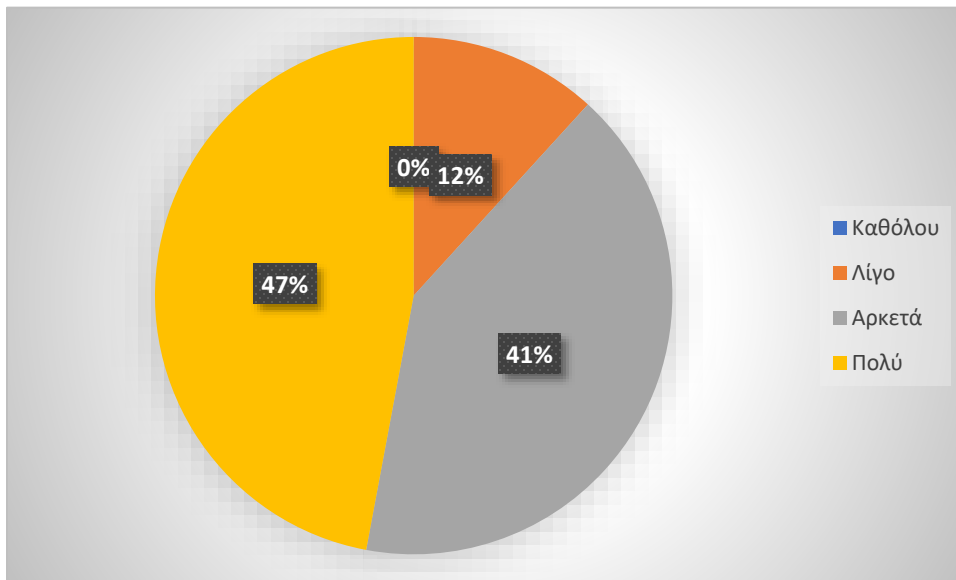
Το ημερολόγιο του ήρωα που γράψαμε στη δεύτερη συνάντηση μού άρεσε:

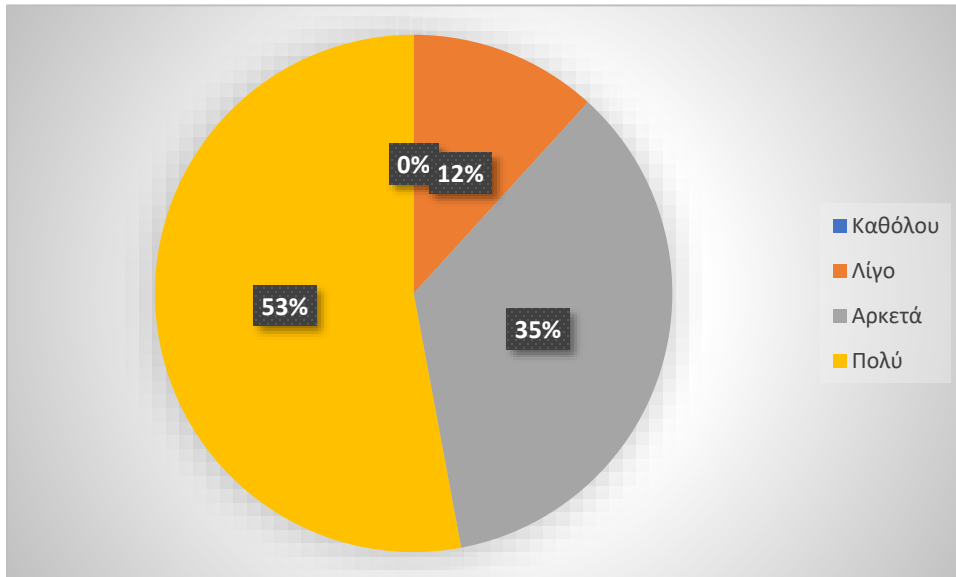
Το επιτραπέζιο παιχνίδι που φτιάξαμε στην τρίτη συνάντηση μού άρεσε:

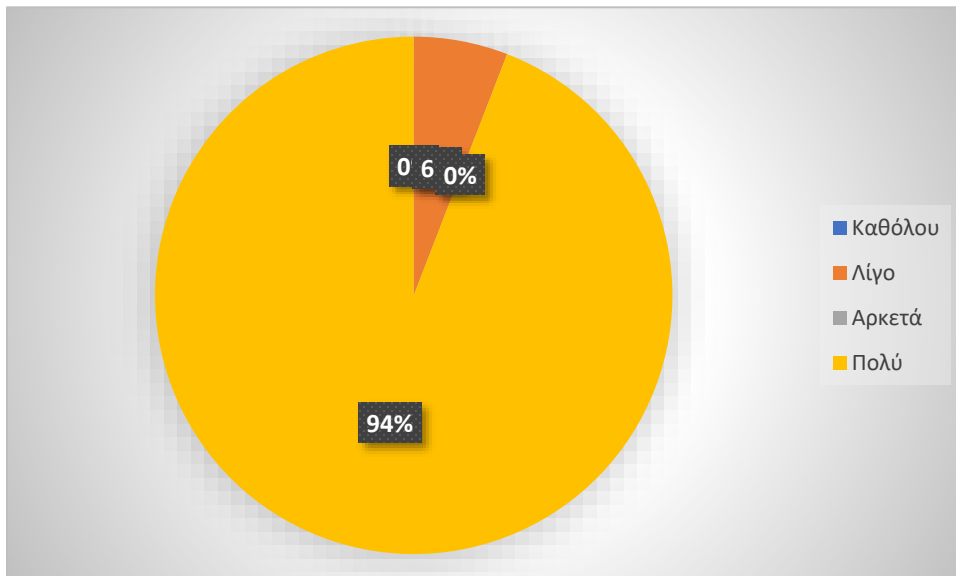
Τα γράμματα που γράψαμε στον Κατεργαρίσκο, τον Δάσκαλο και τον Λαγόκαρδο στην τέταρτη συνάντηση μού άρεσαν:

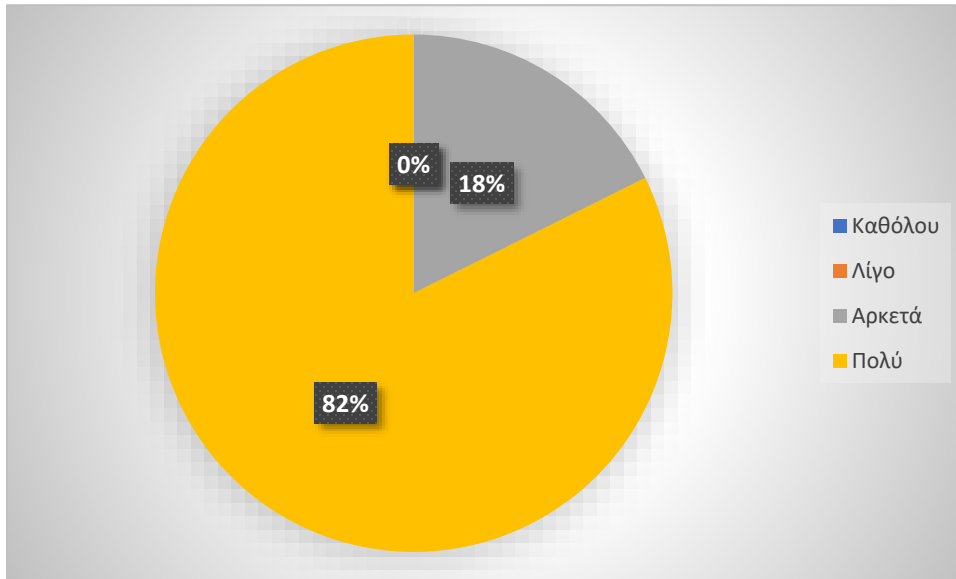
Το παιχνίδι με τα 6 καπέλα σκέψης που παίζαμε στην πέμπτη συνάντηση για να βρούμε λύσεις στο πρόβλημα του Βασιλόπουλου μού άρεσε:

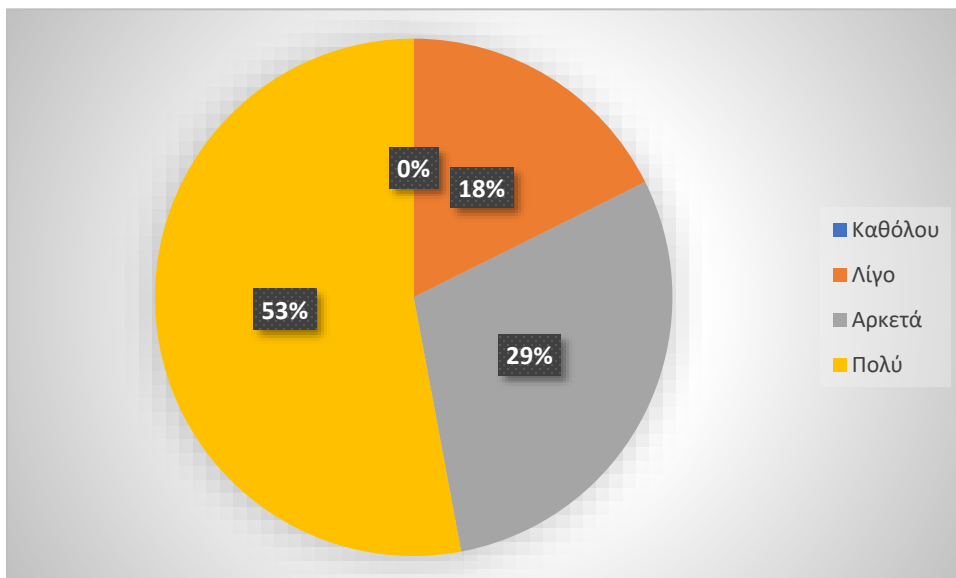
Το trailer που φτιάξαμε στην έκτη συνάντηση μού άρεσε:

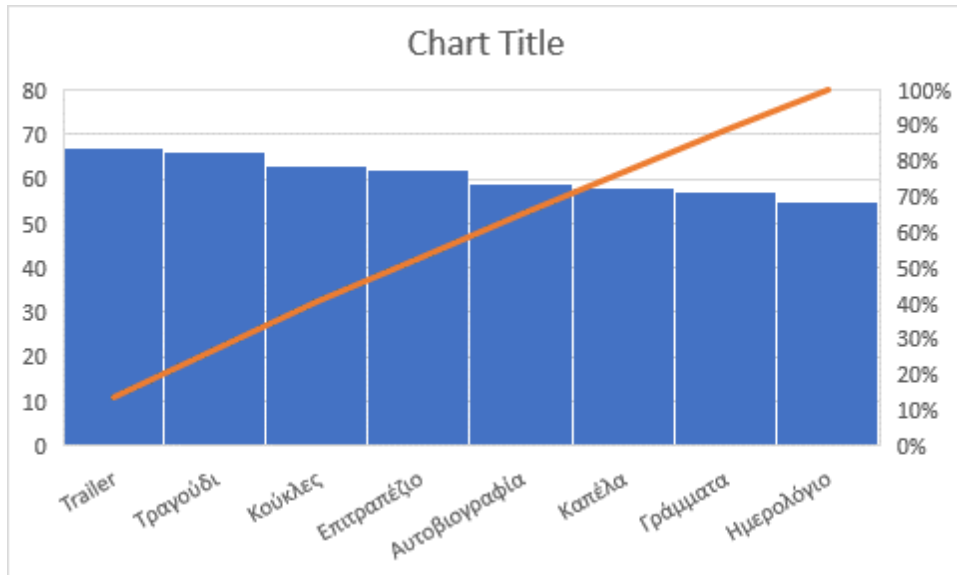
Το τραγούδι που γράψαμε στην έβδομη συνάντηση μού άρεσε:

Το ταξίδι του ήρωα που μάθαμε και η αυτοβιογραφία μας που γράψαμε στην όγδοη συνάντηση μού άρεσε:

Συνολικά

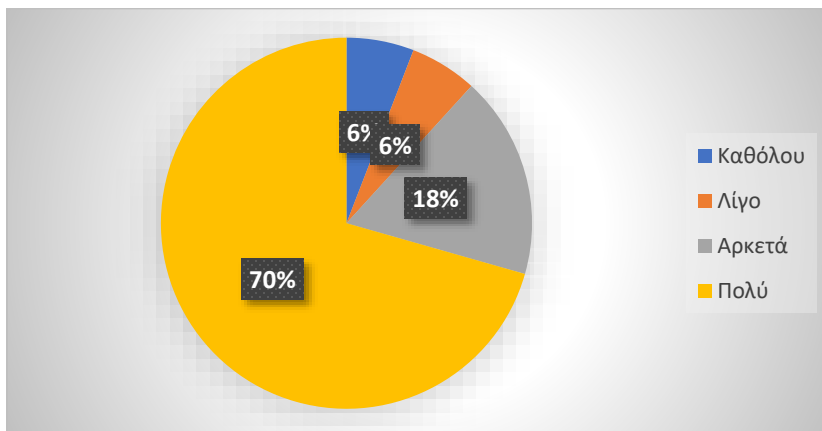

Παρατηρήσεις

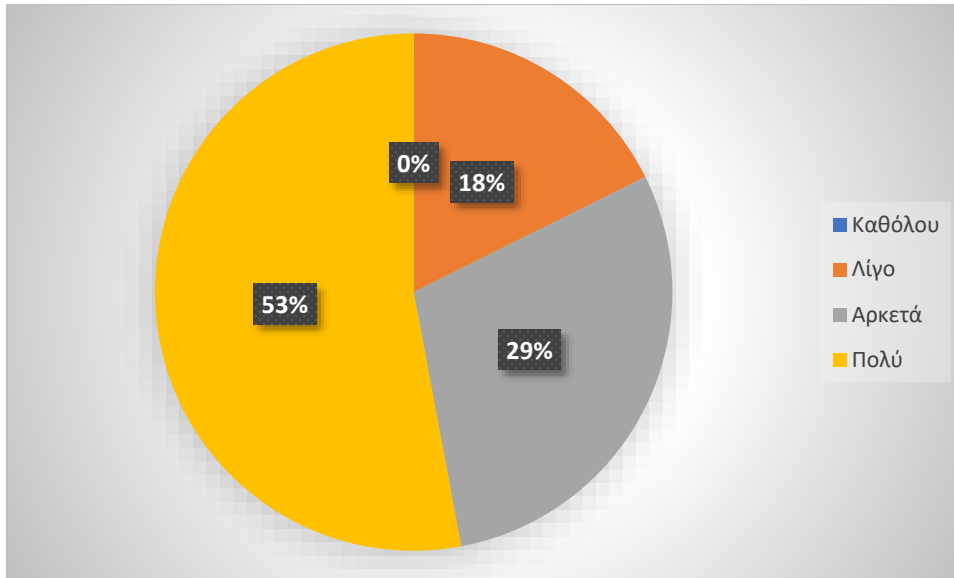
Με σειρά προτίμησης φαίνονται παραπάνω οι δραστηριότητες πολλαπλής νοημοσύνης που πραγματοποιήσαμε με τους μαθητές σε κάθε συνάντηση. Περισσότερο άρεσε η δημιουργία του trailer, έπειτα το τραγούδι, οι κούκλες και το επιτραπέζιο. Ενώ, λιγότερο η αυτοβιογραφία, τα καπέλα, τα γράμματα και τελευταίο το ημερολόγιο του ήρωα. Μπορούμε να διακρίνουμε μια προτίμηση στις περισσότερο δημιουργικές, κινητικές και ομαδικές δραστηριότητες, έναντι των ατομικών, γλωσσικών και παραδοσιακών.

4.3.4.1. Ομαδικότητα

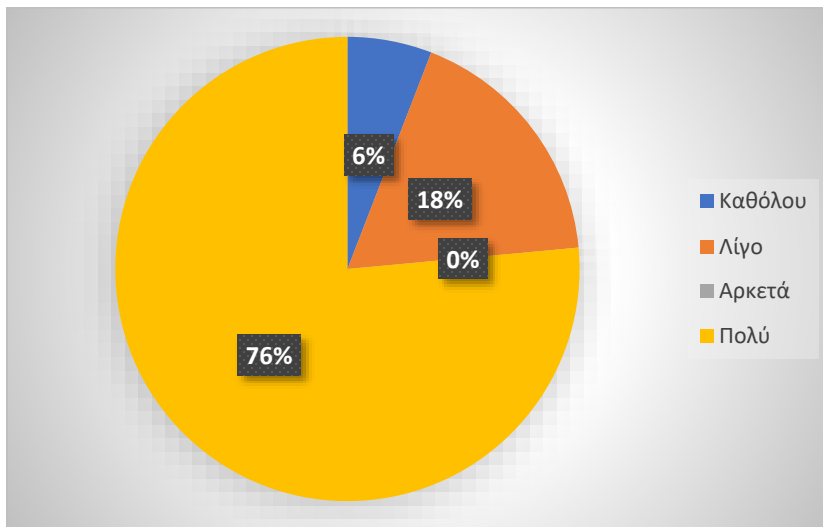
Οι ομαδικές δραστηριότητες μού άρεσαν:

Οι ατομικές δραστηριότητες μού άρεσαν:

Αισθάνομαι ότι συνεργάστηκα καλά με τους συμμαθητές μου όταν φτιάχναμε κάτι σε ομάδες:

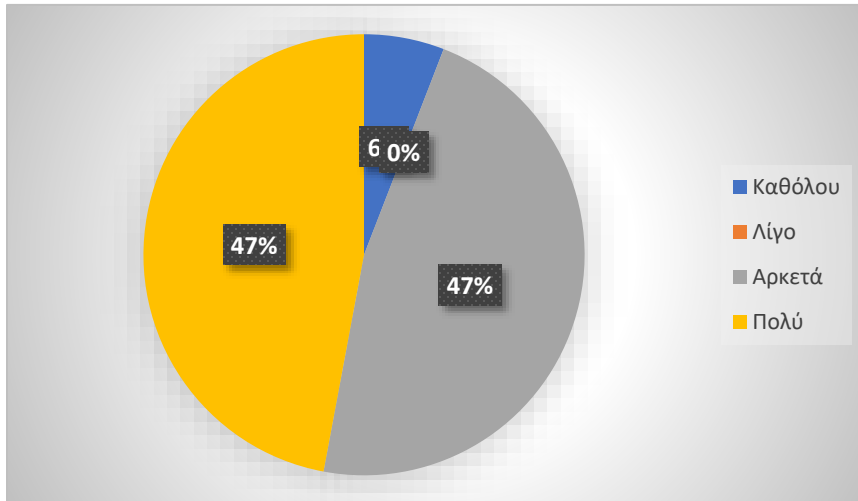
Παρατηρήσεις

Όσον αφορά στις ομαδικές και στις ατομικές δραστηριότητες φαίνεται να άρεσαν περισσότερο στους μαθητές οι πρώτες. Οι περισσότεροι αισθάνθηκαν πως συνεργάστηκαν καλά στις ομάδες τους, υπήρξαν όμως και αυτοί οι οποίοι αισθάνθηκαν πως συνεργάστηκαν λίγο ή και καθόλου. Τα

παραπάνω συνάδουν και με τις δικές μας παρατηρήσεις, καθώς οι ομαδικές δραστηριότητες φάνηκαν να άρεσαν στους μαθητές εν γένει, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις φάνηκε να δυσκολεύονται να συνεργαστούν μεταξύ τους ή να μην ξέρουν ακριβώς πως να το κάνουν σωστά χωρίς κάποιοι να επικαλύπτουν άλλους.

4.3.5. Δημιουργικότητα

Οι δραστηριότητες που κάναμε με βοήθησαν να αισθανθώ δημιουργικός/ή:

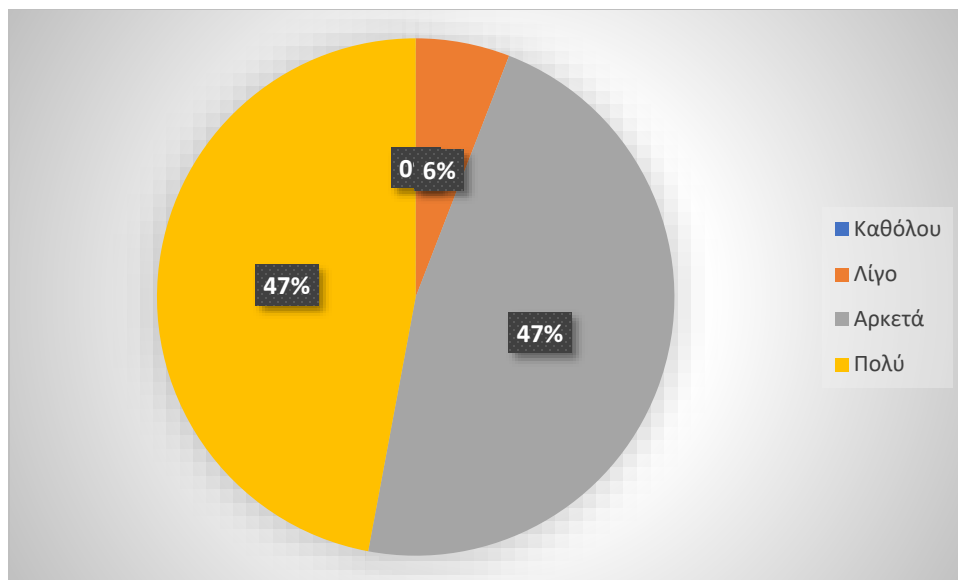

Παρατηρήσεις

Περίπου οι μισοί μαθητές αισθάνθηκαν πολύ δημιουργικοί μέσα από τις δραστηριότητες, ενώ οι άλλοι μισοί αισθάνθηκαν αρκετά δημιουργικοί. Ελάχιστοι αισθάνθηκαν καθόλου δημιουργικοί. Αυτό μας δείχνει πως οι δραστηριότητες κατάφεραν να διεγείρουν τη δημιουργικότητα των μαθητών αλλά ως ένα σημείο.

4.3.6. Κριτική Σκέψη

Οι δραστηριότητες με βοήθησαν να μάθω να σκέφτομαι περισσότερο και πιο βαθιά, να αναζητώ τις κρυμμένες αιτίες και το γιατί πίσω από όσα διαβάζω και ακούω.

Παρατηρήσεις

Όπως και με τη δημιουργικότητα, έτσι και με την κριτική σκέψη, περίπου οι μισοί μαθητές αισθάνθηκαν ότι βοηθήθηκαν πολύ, ενώ οι άλλοι μισοί αρκετά. Ελάχιστοι αισθάνθηκαν πως βοηθήθηκαν λίγο. Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι επιτεύχθηκε ο στόχος της καλλιέργειας της κριτικής σκέψης, αλλά σε ένα βασικό βαθμό.

4.3.7. Περιγραφικές απαντήσεις

Από όλες τις συναντήσεις αυτό που μου άρεσε περισσότερο ήταν:

Το **βίντεο** γιατί ήταν πιο **δημιουργικό** και το παραμύθι.

Τα παιχνίδια με τα **6 καπέλα** επειδή τον συμβούλευα (το Βασιλόπουλο).

Που φτιάξαμε τις **κούκλες** γιατί βάλουμε **φαντασία** και κάναμε κάτι πολύ ωραίο.

Το **trailer** που φτιάξαμε γιατί **μπήκα και εγώ** μέσα και ήμουν μαζί με τη φίλη μου αφηγητές.

Όταν έφτιαξαν το κάστρο γιατί είχε πλούτο, στρατό, τείχη κ.ά.

Η **κούκλα** στο πρώτο μάθημα και το **επιτραπέζιο** γιατί ήταν **ομαδικά**.

Όλα γιατί είχαμε μια πολύ καλή κυρία και πολύ συνεργάσιμη κ.ά.

Από όλες τις συναντήσεις μου άρεσε πιο πολύ η πρώτη γιατί μου άρεσαν πάρα πολύ οι **κούκλες**.

Τα **καπέλα** των σκέψεων.

Αυτό που μου άρεσε περισσότερο ήταν το **trailer** γιατί ήμουν ο cameraman και έβλεπα τους συμμαθητές μου να μιλάνε.

Μου άρεσαν όλα γιατί δεν είχα ξανά κάνει λογοτεχνία.

Όταν φτιάξαμε τις **κούκλες** γιατί ήταν μια **ομαδική** δουλειά.

«**Το ταξίδι του ήρωα**» γιατί ήταν πολύ ωραίο το βίντεο και μάθαμε πως είναι ένας ήρωας σε μια ιστορία.

Το **βίντεο** που φτιάξαμε γιατί μου άρεσε που κάναμε τους ρόλους.

Το **τραγούδι** και το **trailer**

Όταν κάναμε τις **κούκλες** γιατί ήταν πολύ διασκεδαστικό και βγήκαν πολύ ωραίες

Το **trailer** που φτιάξαμε στην έκκτη συνάντησή μου άρεσε περισσότερο γιατί μου αρέσει να παρουσιάζουμε βίντεο

Παρατηρήσεις

Στις περιγραφικές απαντήσεις των μαθητών αναφέρονται πολύ ως αγαπημένη συνάντησή οι κούκλες. Συχνά αναφέρονται στο trailer, ενώ επίσης αναφέρουν το επιτραπέζιο, «το ταξίδι του ήρωα», καθώς και τα έξι καπέλα σκέψης, δείχνοντας για άλλη μια φορά τις προτιμήσεις τους. Ενδιαφέρον έχει η δικαιολόγηση που δίνουν για τις προτιμήσεις τους, μιλώντας για δημιουργικότητα, φαντασία, ομαδική δουλειά. Πρόκειται για χαρακτηριστικά που για εμάς ήταν στόχοι και τα οποία μέσα από τις απαντήσεις των μαθητών φαίνεται όχι μόνο πως επιτεύχθηκαν, αλλά και πως ήταν αυτά που περισσότερο απόλαυσαν.

Από όλες τις συναντήσεις αυτό που μου άρεσε λιγότερο ήταν:

Το **επιτραπέζιο** γιατί **έφυγα** επειδή θα έχανα το διάλλειμα.

Όταν κάναμε τους **ρόλους** γιατί δεν **συμμετείχα** αλλά έβλεπα τους συμμαθητές μου.

Αυτό που κάναμε με τα **καπέλα** σκέψης γιατί ήταν λίγο **βαρετό**.

Οι **κούκλες** γιατί **δεν έφτιαξα** και ήμουν με αγόρια στην ομάδα.

Οι **ατομικές ασκήσεις** γιατί δεν μου αρέσει πολύ χωρίς ομάδες.

Δεν μου άρεσε όταν κάναμε **φασαρία** γιατί χάναμε χρόνο και πληγώναμε την κυρία.

Τα **σχεδιαγράμματα** γιατί ενώ είχαμε δει το κείμενο το ξαναγράφαμε.

Το **ημερολόγιο** του ήρωα.

Το **διάβασμα του κειμένου μπροστά μου** γιατί ήταν βαρετό και δεν μου άρεσε.

Το **ημερολόγιο** για την Ειρηνούλα γιατί ήταν λίγο βαρετό.

Δεν υπάρχει κάτι που δεν μου αρέσει γιατί διασκέδασα πολύ.

Όταν φτιάξαμε τις **κούκλες** γιατί πιστεύω ότι ήταν χειρότερο από τις άλλες συναντήσεις.

Αυτά που γράφαμε και οι ομαδικές εργασίες γιατί γινόταν **χαμός**.

Όταν προσπαθούσαμε να βρούμε λύσεις με τα **καπέλα** γιατί ήταν πολύ **δύσκολο**

Τα **γράμματα** που γράψαμε στον Κατεργαρίσκο, τον δάσκαλο και τον Λαγόκαρδο γιατί δεν μπορούσα να βρω **ιδέες**

Παρατηρήσεις

Από τις απαντήσεις των μαθητών σχετικά με αυτό το οποίο τους άρεσε λιγότερο από τις συναντήσεις βλέπουμε πως ο λόγος που δίνουν σχετικά με τη δυσαρέσκειά τους σχετίζεται περισσότερο με την έλλειψη συμμετοχής, την έλλειψη ενδιαφέροντος ή τη φασαρία. Ένας μαθητής αναφέρεται στη δυσκολία, ένας άλλος στις ατομικές δραστηριότητες που δεν του αρέσουν ενώ ένας τρίτος στη δυσκολία να βρει ιδέες. Παρατηρούμε ότι τα σημεία στα οποία αναφέρονται οι μαθητές με δυσαρέσκεια είναι αυτά τα οποία και εμείς στην παραπάνω ανάλυσή μας παρατηρήσαμε ως προβληματικά.

Αυτό που μου άρεσε περισσότερο από «το παραμύθι χωρίς όνομα» ήταν:

Το **παραμύθι** γιατί σου δίνει **έμπνευση** και **όρεξη για ζωή**

Όταν **πολέμησε** το Βασιλόπουλο.

Η **μάχη** που έγινε και νίκησε ο Βασιλιάς Αστόχαστος.

Όταν το Βασιλόπουλο πήγε στην **ταβέρνα**.

Με τον **Λαγόκαρδο**.

Ο τελικός **πόλεμος**.

Όταν η οικογένεια ήταν **χαρούμενη**.

Η **Γνώση** γιατί είχε πολλή **ευγένεια, γνώση και σεβασμό**.

Το **τέλος**.

Ήταν τα **σχεδιαγράμματα**.

Οι **κούκλες** γιατί ήταν **διασκεδαστικό**.

Όταν **γύρισαν** πίσω το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα.

Όλα τα **βίντεο** ήταν τέλεια.

Ήταν όταν το Βασιλόπουλο **έφτιαξε** ξανά το **βασιλείο**.

Ήταν το **Βασιλόπουλο**.

Όταν το Βασιλόπουλο και η Ειρηνούλα πήγαν στο **σπίτι** της **Φρόνησης** και της **Γνώσης**.

Η **επίθεση** του θείου Βασιλιά

Παρατηρήσεις

Από τις απαντήσεις των μαθητών σχετικά με τα όσα τους άρεσαν από το βιβλίο με το οποίο ασχοληθήκαμε παρατηρούμε πως υπήρξε μεγάλη ποικιλία στα κομμάτια της ιστορίας που τους άρεσαν. Αρκετοί μίλησαν για τη μάχη, την επίθεση, τον πόλεμο. Άλλοι μίλησαν για τη συνάντηση με τη Γνώση και τη Φρόνηση. Κάποιοι απέδωσαν στο έργο αξίες που τους άρεσαν όπως ότι τους ενέπνευσε, ότι έδινε όρεξη για ζωή ή μίλησαν για ευγένεια, γνώση και σεβασμό που διέκριναν σε έναν ήρωα. Θεωρούμε πως οι απαντήσεις τους δείχνουν μια ενεργό εμπλοκή και αυθεντικό ενδιαφέρον για το βιβλίο και τα όσα διαδραματίστηκαν στην ιστορία. Όταν οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά με τη λογοτεχνία και την απολαμβάνουν μπορούμε να καταλήξουμε ότι έχουμε καταφέρει να τους καλλιεργήσουμε έστω και λίγο την αγάπη για τη λογοτεχνία.

Αυτό που μου άρεσε λιγότερο από «το παραμύθι χωρίς όνομα» ήταν:

Όλα μου άρεσαν.

Μου άρεσαν όλα.

Δεν υπάρχει κάτι που να μην μου άρεσε.

Όταν γίνανε **φτωχοί**.

Όταν **μάλωναν** όλοι μεταξύ τους.

ο Λαγόκαρδος.

Όταν **πέθανε** ο νεαρός άντρας.

Ο Βασιλιάς γιατί συνέχεια **φώναζε**.

Η **αρχή**.

Ήταν το διάβασμα του κειμένου που το είχα μπροστά μου.

Τίποτα.

Όταν ο αρχικαγκελάριος τους **κοροΐδεψε**.

Δεν μου άρεσε κάτι λιγότερο.

δεν υπάρχει κάτι που δεν μου άρεσε.

Ο Θεός Βασιλιάς.

Όταν η Πικρόχολη και η Ζήλιω **μάλωναν.**

Η **συνάντηση** με τη **Γνώση.**

Παρατηρήσεις

Στην ερώτηση σχετικά με το τι τους άρεσε λιγότερο από το βιβλίο με το οποίο ασχοληθήκαμε, οι περισσότεροι μαθητές είπαν πως δεν υπάρχει κάτι που να μην τους άρεσε. Αυτό ενδυναμώνει την άποψη ότι οι μαθητές αγάπησαν το βιβλίο και συνεπώς τη λογοτεχνία μέσα από αυτές τις δράσεις. Αρκετοί μαθητές μίλησαν για επεισόδια της ιστορίας όπου συνέβησαν άσχημα πράγματα, όπως φτώχεια, θάνατος, κανγιάδες και κοροϊδία. Θεωρούμε πως η ευαισθητοποίηση των μαθητών ως προς αυτά τα θέματα συνάδει με τον στόχο που θέσαμε σχετικά με την καλλιέργεια σε πολιτισμικά θέματα, όπως η αξίες και η νοοτροπία.

Κάτι που έμαθα από την επαφή μου με τη λογοτεχνία και το θεωρώ σημαντικό ήταν:

Το βιβλίο ήταν σημαντικό γιατί το έμαθα και **με βοήθησε.**

Ότι **δεν πρέπει να τα παρατάμε.**

Να **βρίσκω λεπτομέρειες** και να **φαντάζομαι** τι θα γίνει μετά.

Ότι γνώρισα την κυρία της λογοτεχνίας και μακάρι να καθόταν κι άλλο.

Να μένω με την **οικογένειά** μου.

Να **μην κλέβουμε ποτέ.**

Τα πάντα!

Όταν δυσκολεύομαι σε κάτι **να μην το παρατάω αμέσως**, να το προσπαθώ.

-

Έμαθα πως **μπορώ να κάνω τα πάντα.**

Να **συνεργάζομαι** με τους συμμαθητές μου.

Όταν **συνεργαζόμαστε** όλοι μαζί μπορούμε να τα καταφέρουμε όλα.

Τώρα μπορώ να **φανταστώ μια ιστορία** πιο εύκολα και άνετα.

Ότι μπορώ να **ξεχωρίσω** τα κείμενα.

Ότι η **λογοτεχνία είναι ωραία!!!**

Ότι τα **βιβλία είναι τελικά ενδιαφέρον.**

Η συνεργασία

Κάτι που έμαθα από το συγκεκριμένο βιβλίο και το θεωρώ σημαντικό ήταν:

Να σκέφτομαι και να γράφω με λογική.

Πρέπει να φερόμαστε με καλούς τρόπους.

Πρέπει να μιλάς με τον διπλανό σου για να κάνεις μια δυνατή ομάδα.

Μου άρεσε πολύ γιατί νομίζω ότι είναι το καλύτερο παραμύθι.

Μην κάνεις ότι δεν θέλεις να σου κάνουν

Να μην τα παρατάω!

Να προσπαθώ να λύνω τα προβλήματά μου.

Ότι ποτέ δεν πρέπει να τα παρατάμε.

Ήταν πως δεν τα παρατάω ποτέ.

Το πιο σημαντικό ήταν από το βιβλίο ότι συνεργάστηκα με τους συμμαθητές μου.

Είναι να μην τα παρατάμε ποτέ.

Το πως να φτιάχνω μια φανταστική ιστορία.

Ότι άμα προσπαθήσεις θα τα καταφέρεις.

Τίποτα.

Ότι πρέπει να αλλάζεις αυτό που δεν σου αρέσει αντί να φεύγεις και να το αφήνεις.

Το να μην τα παρατάς ποτέ.

Παρατηρήσεις

Στις απαντήσεις των μαθητών σχετικά με κάτι που έμαθαν από την επαφή τους με τη λογοτεχνία και από το συγκεκριμένο βιβλίο και το θεωρούν σημαντικό παρατηρούμε να αναφέρονται οι περισσότεροι από τους στόχους που είχαμε θέσει στην αρχή της έρευνάς μας. Κάποιοι μαθητές αναφέρουν πως έμαθαν τη σημασία της συνεργασίας, κάποιοι άλλοι πως η λογοτεχνία είναι ωραία και τα βιβλία τελικά είναι ενδιαφέρον. Κάποιοι μίλησαν για φαντασία, ενώ άλλοι για την ικανότητα να βρίσκουν λεπτομέρειες ή να ξεχωρίζουν τα κείμενα και να σκέφτονται με λογική. Κάποια παιδιά μίλησαν για αξίες όπως η οικογένεια ή η αποφυγή της κλοπής, πως δεν πρέπει να κάνεις ό,τι δεν θες να σου κάνουν και πως πρέπει να αλλάζεις αυτό που δεν σου αρέσει αντί να φεύγεις και να το αφήνεις. Τέλος, τα περισσότερα παιδιά μίλησαν για την ικανότητα να μην τα

παρατάμε, την πίστη στον εαυτό μας και την αξία της προσπάθειας. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναγνωρίζουν οι μαθητές ως οφέλη μέσα από τις συναντήσεις που πραγματοποιήσαμε, αυτά τα οποία εμείς είχαμε θέσει ως στόχους στην αρχή της έρευνάς μας, καθώς αυτό είναι ενδεικτικό της επιτυχίας της έρευνάς ως προς την στοχοθεσία της.

5. Συμπεράσματα

Με το πέρας της έρευνάς μας μπορούμε να εκφράσουμε τη χαρά μιας επιτυχημένης ως προς τους στόχους της εκπαιδευτικής εφαρμογής, η οποία μας επέτρεψε να δούμε στην πράξη τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να εφαρμοστούν στην εκπαιδευτική πραγματικότητα όσα αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος. Θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντική αυτή τη διαδικασία καθώς μας προσέφερε πλήθος σημαντικών εμπειριών. Στα πλαίσια της συνεχόμενης αναζήτησης των εκπαιδευτικών για την βελτιστοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας η παρούσα έρευνα μπορεί να φανεί χρήσιμη παρέχοντας ένα πλαίσιο για την εφαρμογή παρόμοιων προγραμμάτων και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ή λειτουργώντας ως βάση για την περαιτέρω αναζήτηση και βελτίωση πρακτικών για την επίτευξη των στόχων και την κάλυψη των αναγκών της εκπαίδευσης.

Το βιβλίο *Παραμύθι χωρίς όνομα* της Πηνελόπης Δέλτα, ένα κλασικό έργο της λογοτεχνίας, έπαιξε κεντρικό ρόλο στην επιτυχία της παρούσας διδακτικής εφαρμογής. Πλούσιο σε νοήματα, αλλά και σε λογοτεχνικότητα μάγεψε τους μαθητές και υπήρξε ο πυρήνας για όλα όσα έγιναν στην τάξη. Η δύναμη της λογοτεχνίας είναι μεγάλη και αυτό έγινε φανερό κατά την διάρκεια των συναντήσεών μας. Η έντεχνη φύση της λογοτεχνίας είναι αυτή που έχει τη δύναμη να αγγίζει τις ψυχές των ανθρώπων και να τους βοηθήσει να ανοιχτούν, να εμβαθύνουν και να εμπλακούν ενεργά σε μια διαδικασία ενδοσκόπησης, μάθησης και έμπνευσης. Το κείμενο προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον των μαθητών, τους προβλημάτισε, τους ενέπνευσε, τους συγκίνησε και τελικά καλλιέργησε μέσα τους την αγάπη για τη λογοτεχνία. Τα παραπάνω γίνονται φανερά από τα σχόλια που οι ίδιοι έγραψαν στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν στο τέλος των συναντήσεων, αλλά και από όσα διαδραματίστηκαν κατά την διάρκεια των συναντήσεων και περιγράφονται αναλυτικά στο ημερολόγιο του ερευνητή. Ορισμένα σχόλια που έγραψαν οι μαθητές στα ερωτηματολόγια και παρουσιάζουν ενδιαφέρον είναι πως το μυθιστόρημα τους προκάλεσε έμπνευση και όρεξη για ζωή. Κάποιοι άλλοι μίλησαν για το πως τελικά τα βιβλία έχουν ενδιαφέρον και η λογοτεχνία είναι ωραία. Κάποιος αναφέρθηκε στη σημασία του να αλλάζεις όσα δεν σου αρέσουν αντί να φεύγεις και να τα αφήνεις, ενώ άλλοι για την σημασία του να μην κάνεις στους άλλους όσα δεν σου αρέσει να σου κάνουν και να έχεις καλούς τρόπους. Οι περισσότεροι μαθητές έγραψαν πως έμαθαν τη σημασία του να μην τα παρατάμε και να προσπαθούμε να λύνουμε τα προβλήματά μας. Στα πλαίσια των συναντήσεών μας οι μαθητές είχαν ποικίλους τρόπους έκφρασης και συνεπώς εμπάθυνσης στο κείμενο και στις ιδέες που αυτό προεσβεύει.

Σημασία δόθηκε στην προσωπική έκφραση και την ενεργό και βιωματική εμπλοκή των μαθητών κάτι που πιστεύουμε ότι βοήθησε στην επίτευξη των στόχων που είχαμε θέσει κατά τον σχεδιασμό της ερευνητικής μας εφαρμογής. Παρακάτω θα αναφερθούμε λίγο πιο συγκεκριμένα στους επιμέρους στόχους της έρευνάς μας και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουμε σχετικά με αυτούς.

5.1. Καλλιέργεια δημιουργικής ικανότητας και φαντασίας.(στόχος α)

Από το σύνολο των δημιουργικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιήσαμε παρατηρήσαμε μια σύνδεση της δημιουργικότητας με στοιχεία όπως η ελευθερία, το ενδιαφέρον, η χαρά και η ενεργητική συμμετοχή. Μοιάζει η δημιουργικότητα να γεννιέται σε περιβάλλοντα όπου ανατρέπονται οι συνηθισμένες συμβάσεις, οι στατικές δομές και όπου δίνεται ένα πεδίο ελευθερίας, ένα πεδίο αδιαμόρφωτο το οποίο περιμένει από τον δημιουργό να το πλάσει και να του δώσει μορφή. Οι μαθητές λατρεύουν τέτοιου είδους δραστηριότητες. Μπαίνουν σε αυτό που κάνουν, αφοσιώνονται και το ζουν. Ενεργοποιείται η βιωματική μάθηση, η τριβή με τα υλικά, η όρεξη, η προσπάθεια να βάλουν το μυαλό τους να δουλέψει. Υπάρχει χαρά, τα παιδιά είναι ξύπνια και βρίσκονται ολόκληρα σε αυτό που κάνουν. Για τους εκπαιδευτικούς όμως υπάρχουν κάποιοι προβληματισμοί. Η ελευθερία που δίνεται στα παιδιά μοιάζει να μετατρέπεται εύκολα σε αναρχία. Φασαρία και μια αίσθηση χάους είναι διάχυτες στην τάξη, ενώ οι μαθητές δύσκολα ακούν τις οποιεσδήποτε οδηγίες ή συστάσεις του εκπαιδευτικού. Όπως αναφέραμε και παραπάνω σύμφωνα με τον Robinson η δημιουργικότητα δεν είναι μια έκρυθμη δραστηριότητα. Πρόκειται για ένα είδος εργασίας με τους δικούς του κανόνες και διεργασίες και στο οποίο οι μαθητές μπορούν να εκπαιδευτούν. Δική μας παρατήρηση ήταν πως η σχετική εκπαίδευση των μαθητών σε τέτοιου τύπου δραστηριότητες ήταν ελάχιστη και συνεπώς κατά τη διάρκειά τους υπήρχε έντονη αναστάτωση στην τάξη, η οποία όμως οδηγούσε σε δημιουργικό αποτέλεσμα και χαρά για τους μαθητές. Ακόμα, παρατηρούμε πως η δημιουργικότητα ήταν το βασικό στοιχείο των δραστηριοτήτων που άρεσαν περισσότερο στους μαθητές, ενώ έλειπε περισσότερο από τις δραστηριότητες που τους άρεσαν λιγότερο. Τέλος, τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων μας έδειξαν πως όλοι οι μαθητές αισθάνθηκαν λίγο έως πολύ δημιουργικοί στις δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε.

5.2. Ανάπτυξη βαθύτερης κατανόησης και κριτικής σκέψης. (στόχος β)

Το να πετύχουμε μια βαθύτερη κατανόηση των όσων κάνουμε μέσα στην τάξη από τους μαθητές θεωρούμε πως είναι ένας εξαιρετικά σημαντικός στόχος. Αν δεν υπάρξει κατανόηση σχετικά με τα όσα παρουσιάζονται στους μαθητές ή όσα τους ζητούνται να κάνουν σε κάποια δραστηριότητα, τότε οποιαδήποτε άλλη επακόλουθη δράση θα έχει μικρή επιτυχία. Οι μαθητές που δεν κατανοούν δεν συμμετέχουν, δεν εμπλέκονται και δεν ενδιαφέρονται. Ακόμα, κουράζονται εύκολα και συχνά διαταράσσουν την ηρεμία και τη συγκέντρωση της τάξης. Καθώς όμως η διδασκαλία γίνεται ταυτόχρονα σε πολλούς μαθητές είναι σχεδόν αδύνατο για τον εκπαιδευτικό να καταφέρει να έχει τη συνεχόμενη και αμέριστη προσοχή κάθε ενός από τους μαθητές του. Για το λόγο αυτό θεωρούμε πως είναι σημαντικό να βρεθούν τα εργαλεία που θα επιτρέψουν στον εκπαιδευτικό να πετύχει υψηλά ποσοστά κατανόησης. Στην έρευνά μας δοκιμάσαμε ποικίλους τρόπους για να διαπιστώσουμε ποια εργαλεία είναι περισσότερο αποτελεσματικά για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου. Ένας τρόπος φάνηκε ιδιαίτερα αποδοτικός. Τον χρησιμοποιήσαμε σε ένα μεγάλο αριθμό από τις συναντήσεις μας με μεγάλη επιτυχία κάθε φορά, ενώ στις συναντήσεις που δεν τον χρησιμοποιήσαμε παρατηρήσαμε άμεση επίδραση στη μείωση της κατανόησης των μαθητών. Συνειδητοποιήσαμε ότι για να πετύχουμε την κατανόηση των μαθητών είναι σημαντικό να τους βάλουμε σε μια ενεργητική κατάσταση και να τους βοηθήσουμε να οργανώσουν τη σκέψη τους. Την ενεργητική κατάσταση την πετύχαμε μέσα από δύο τρόπους. Ο ένας και σημαντικότερος είναι οι χρήσεις ερωτήσεων μέσα από τις οποίες τους ζητάμε να επαναλάβουν οι ίδιοι τα όσα επιθυμούμε να κατανοήσουν. Ο δεύτερος είναι τα φύλλα εργασιών όπου τους ζητάμε να γράψουν τις απαντήσεις που έδωσαν και συνεπώς να δραστηριοποιηθούν. Για να βοηθήσουμε τους μαθητές να οργανώσουν τη σκέψη τους βρήκαμε πως ήταν ιδιαίτερα σημαντικό να τους δίνουμε κάθε φορά μια μικρή ποσότητα πληροφορίας, να ελέγχουμε την κατανόησή τους μέσα από τα εργαλεία που αναφέραμε παραπάνω και στη συνέχεια να συνεχίζουμε. Επίσης, η χρήση γραφικών οργανωτών θεωρούμε πως έχει τεράστια θετική επίδραση για την επίτευξη του συγκεκριμένου τρόπου.

Όσον αφορά στην κριτική σκέψη, θεωρούμε ότι η κατανόηση αποτελεί μια βάση για να μπορούμε να τη χτίσουμε. Έχοντας κατανοήσει οι μαθητές τα όσα συνέβαιναν στην ιστορία, μπορούσαμε να τους καλέσουμε σε μια συζήτηση, όπου μέσα από τη χρήση ερωτήσεων τους οδηγούσαμε σε μια όλο και μεγαλύτερη εμβάθυνση. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι σε μερικές περιπτώσεις φάνηκε η επίτευξη της κατανόησης των μαθητών να λειτούργησε από μόνη της ως

κίνητρο για βαθύτερη εμβάθυνση και κριτική σκέψη. Μέσα από την καλή κατανόηση γεννήθηκε στους μαθητές με φυσικότητα ένα αυθεντικό ενδιαφέρον και προβληματισμός.

5.3 Καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργασίας. (στόχος γ)

Η συνεργασία είναι μια δεξιότητα η οποία τα τελευταία χρόνια καλλιεργείται όλο και περισσότερο από τους εκπαιδευτικούς στα πλαίσια της τάξης. Έτσι, πρόκειται για μια διαδικασία με την οποία οι μαθητές είναι αρκετά εξοικειωμένοι. Παρόλα αυτά φυσικά και επιδέχεται περαιτέρω ανάπτυξη. Οι μαθητές φάνηκε να μπορούν να λειτουργήσουν μέσα σε ομάδες, να οργανωθούν και να οδηγηθούν στην παραγωγή ενός ομαδικού έργου. Καμιά ομάδα δεν μάλωσε. Κάποιες ομάδες φάνηκε να συνεργάστηκαν πολύ καλά εμπλέκοντας όλα τους τα μέλη ενεργά και ισότιμα. Αρκετές όμως ήταν και οι ομάδες στις οποίες κάποια παιδιά περιθωριοποιήθηκαν, ενώ άλλα λειτούργησαν κυριαρχικά. Πιστεύουμε πως σε αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να στραφεί η προσπάθεια καλλιέργειας δεξιοτήτων συνεργασίας. Οι μαθητές χρειάζεται να βιώσουν συνειδητά τον τρόπο με τον οποίο η συνεισφορά του κάθε μέλους μιας ομάδας είναι σημαντική, να κατανοήσουν τη μοναδικότητα του κάθε ατόμου ως κάτι θετικό και τη συνεργασία ως μέσο για τη δημιουργία ενός έργου που υπερβαίνει τις δυνατότητες του ατόμου. Η συνεργασία είναι η δεξιότητα που μας επιτρέπει να υπερβαίνουμε τον εαυτό μας, να γινόμαστε καλύτεροι μέσα από την επαφή μας με τους άλλους, να δίνουμε και να παίρνουμε μέσα σε ένα θετικό κλίμα αλληλοβοήθειας και να σεβόμαστε τους άλλους και να τους κατανοούμε καλύτερα. Θεωρούμε πως πρόκειται για μια δεξιότητα σημαντική για τις περισσότερες αν όχι για όλες τις πτυχές της ζωής ενός ανθρώπου.

5.3. Προβληματισμός για πολιτισμικά θέματα (αξίες, νοοτροπία, αντιλήψεις). (στόχος δ)

Η λογοτεχνία αποτελεί ένα γόνιμο πεδίο για την ανάδειξη και την επεξεργασία ποικίλων πολιτισμικών θεμάτων. Σε αυτή καθρεπτίζονται οι αξίες, η νοοτροπία και οι αντιλήψεις μιας κοινωνίας, οι οποίες επιτρέπουν στον αναγνώστη να προβεί σε μια αναστοχαστική διαδικασία που τον εμπλουτίζει. Στην έρευνά μας το κείμενο προσέφερε αρκετές τέτοιες ευκαιρίες και σε κάποιες από τις συναντήσεις μας πραγματοποιήσαμε με τους μαθητές ποικίλες γόνιμες συζητήσεις. Το κείμενο λειτούργησε θετικά στην πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών και στην πρόκληση σχετικών προβληματισμών. Οι συζητήσεις και τα θέματα που θίχτηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις προέκυψαν με φυσικότητα από τους ίδιους τους μαθητές, οι οποίοι προβληματίστηκαν αυθεντικά σχετικά με διάφορα πολιτισμικά θέματα. Μερικά παραδείγματα

θεμάτων που συζητήσαμε είναι η βία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα συναισθήματα και η σύνδεσή τους με τη συμπεριφορά των ανθρώπων, η αξιοπρέπεια, η αδικία και η δικαιοσύνη, η ευγένεια, η επιτυχία και η αποτυχία, οι δυσκολίες της ζωής και η προσωπική αξία των ανθρώπων.

5.4. Καλλιέργεια των διαφορετικών ικανοτήτων των μαθητών. (στόχος ε)

Όπως έχουμε αναφέρει στο πρώτο μέρος της εργασίας μας, οι άνθρωποι έχουν πολλαπλούς τύπου νοημοσύνης, οι οποίοι τους επιτρέπουν να είναι έξυπνοι με διαφορετικούς τρόπους και να λύνουν διαφορετικούς τύπους προβλημάτων. Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα έχει δώσει ιδιαίτερη αξία σε ορισμένους, ενώ έχει παραμελήσει άλλους. Αυτό προκαλεί μια μονόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν και να καλλιεργήσουν τον εαυτό τους στην πληρότητά του. Ακόμα, προκαλεί έλλειψη αυτοπεποίθησης και μαθησιακά προβλήματα στους μαθητές των οποίων ο κυρίαρχος τύπος νοημοσύνης δεν είναι κάποιος από αυτούς που καλλιεργούνται στο σχολείο. Τέλος, προετοιμάζει ελλιπώς τους μαθητές για τη ζωή τους. Για το λόγο αυτό θεωρούμε τον συγκεκριμένο στόχο ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η μετάβαση σε ένα μοντέλο διδασκαλίας το οποίο απευθύνεται στην πολύπλευρη φύση των μαθητών θα μπορούσε να λύσει ορισμένα από τα προαναφερθέντα προβλήματα. Στην έρευνά μας εστίασαμε σε αυτόν τον στόχο ορίζοντας σε κάθε συνάντηση μια δραστηριότητα πολλαπλής νοημοσύνης. Οι οχτώ συναντήσεις μας καλύψαν την καλλιέργεια των οχτώ τύπων νοημοσύνης με αντίστοιχες για κάθε τύπο νοημοσύνης δραστηριότητες. Πιστεύουμε πως αυτό βοήθησε στο να μπορέσουμε να προσεγγίσουμε όλους τους μαθητές και να τους δώσουμε ευκαιρίες να εκφράσουν το πλήρες δυναμικό τους, αλλά και να καλλιεργήσουν δεξιότητες που έχουν λιγότερο ανεπτυγμένες. Ακόμα, θεωρούμε πως η πολύπλευρη προσέγγιση των δραστηριοτήτων μας ήταν ένας από τους βασικότερους παράγοντες επιτυχίας τους.

5.5. Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση, ανάπτυξη της αυτογνωσίας. (στόχος στ)

Ο Αριστοτέλης είχε πει πως «όταν εκπαιδεύεις μόνο το μυαλό εξαιρώντας τη καρδιά, η εκπαίδευση είναι ημιτελής.». Οι μαθητές περνούν στο σχολείο ορισμένα από τα πιο κρίσιμα για τη ζωή τους και την προσωπική τους ανάπτυξη χρόνια. Παρόλα αυτά στην εκπαίδευση που τους προσφέρεται δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη γνωστική τους ανάπτυξη, αλλά ελάχιστη έως καθόλου στην κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια η ένταξη της καλλιέργειας την συναισθηματικής νοημοσύνης των μαθητών στην εκπαίδευση (συνδυασμός της ενδοπροσωπικής και διαπροσωπικής νοημοσύνης), είναι ένας αναπτυσσόμενος κλάδος, στον

οποίο όλο και περισσότερα σχολεία ανά τον κόσμο επενδύουν και βλέπουν ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα. Η εκπαιδευτική πράξη δείχνει πως η συναισθηματική εκπαίδευση των μαθητών έχει θετικά αποτελέσματα όχι μόνο στη συμπεριφορά τους και στην δική τους εσωτερική ισορροπία, αλλά και στις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις. Στην έρευνά μας επιδιώξαμε να προσεγγίσουμε την καλλιέργεια αυτής της νοημοσύνης και να δώσουμε στους μαθητές ευκαιρίες για εσωτερική ενδοσκόπηση, προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση. Αυτό που παρατηρήσαμε ήταν πως οι μαθητές δεν ήταν εξοικειωμένοι με τέτοιου είδους δραστηριότητες και δυσκολεύτηκαν να ακολουθήσουν τις δραστηριότητες και να εμβαθύνουν σε αυτές. Παρόλα αυτά από τα όσα έγραψαν στα ερωτηματολόγια αντιληφθήκαμε πως οι συναντήσεις μας τους προσέφεραν μαθήματα ζωής και προσωπικής ανάπτυξης, όπως την ικανότητα να μην τα παρατάμε, την πίστη στον εαυτό μας και την αξία της προσπάθειας. Πιστεύουμε πως η ίδια η λογοτεχνία η οποία έχει τη δύναμη να μιλάει στις καρδιές των ανθρώπων, σε συνδυασμό με τη βιωματική προσέγγιση, τις ποικίλες συζητήσεις εμβάθυνσης που κάναμε και τις δραστηριότητες που είχαν στόχο να καλλιεργήσουν στους μαθητές τέτοιες δεξιότητες, συνεισφέραν στην επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

5.6.Αγάπη για τη λογοτεχνία. (στόχος ζ)

Για τα σύγχρονα παιδιά, συχνά η λογοτεχνία είναι ένα αντικείμενο βαρετό και άνευ ενδιαφέροντος. Σημαντικός στόχος της έρευνάς μας ήταν όχι μόνο να βοηθήσουμε μέσω της λογοτεχνίας την επίλυση ορισμένων προβλημάτων της εκπαίδευσης, αλλά και να συντελέσουμε στην πρόκληση της αγάπης των παιδιών για τη λογοτεχνία. Όπως έχουμε εκτενώς αναλύσει στο πρώτο μέρος της εργασίας μας, η λογοτεχνία είναι ένα αντικείμενο που έχει να προσφέρει πολλαπλά οφέλη στους μαθητές. Συνεπώς, είναι ένας σημαντικός στόχος το να καταφέρουμε να κάνουμε τους νέους να την αγαπήσουν και να την αναζητήσουν. Πιστεύουμε ότι αυτός είναι ένας στόχος που τον πετύχαμε, καθώς σε όλες τις συναντήσεις που πραγματοποιήσαμε, είδαμε τους μαθητές να εμπλέκονται ενεργά, να ενδιαφέρονται και να χαίρονται με την ενασχόλησή τους με τη λογοτεχνία. Οι μαθητές βίωσαν τη λογοτεχνία και έτσι κατανόησαν πως δεν είναι απλά κάτι βαρετό και θεωρητικό, αλλά μπορεί να αποτελέσει αφορμή για διασκεδαστικές και δημιουργικές δραστηριότητες. Κάποιοι μαθητές δεν ήθελαν να τελειώσουν οι συναντήσεις, κάποιοι άλλοι μίλησαν μέσα στην τάξη για την αγάπη που τους γεννήθηκε για τη λογοτεχνία, ενώ υπήρξε και μια μαθήτρια η οποία κινητοποιήθηκε να δημιουργήσει μόνη της τα καπέλα των ηρώων της

ιστορίας, δείχνοντας έτσι το αυθεντικό ενδιαφέρον που της γεννήθηκε. Τέλος, μέσα από όσα οι μαθητές έγραψαν στα ερωτηματολόγια είδαμε να αναφέρεται η αγάπη και το ενδιαφέρον που τους γεννήθηκε για τη λογοτεχνία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα από την παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να προσεγγίσουμε ορισμένες από τις προβληματικές καταστάσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η εκπαίδευση και να προτείνουμε λύσεις. Στην συνέχεια μέσα από την έρευνά μας επιδιώξαμε να εφαρμόσουμε αυτές τις λύσεις, με σκοπό να ελέγξουμε την καταλληλότητά τους για την επίτευξη των στόχων που θέσαμε. Φτάνοντας στο τέλος αυτής της προσπάθειας θεωρούμε πως οι στόχοι μας επιτεύχθηκαν. Μέσα από την παιδαγωγική πράξη αναδείχθηκε η αξία της λογοτεχνίας, η οποία σε συνδυασμό με την εφαρμογή της θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης μπορούν όντως να βοηθήσουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των προκλήσεων στα οποία απευθυνθήκαμε.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, σκοπός της εργασίας μας δεν ήταν μια εξαντλητική μελέτη αυτών των προβλημάτων ή των λύσεων που θα μπορούσαν να δοθούν, καθώς αυτό δεν είναι στα πλαίσια των δυνατοτήτων μας. Σκοπός μας ήταν να συνεισφέρουμε στη συνολική προσπάθεια που γίνεται από ερευνητές και εκπαιδευτικούς προς αυτή την κατεύθυνση. Θεωρούμε πως κάθε τέτοια προσπάθεια είναι ιδιαίτερα σημαντική και χαιρόμαστε που μας δόθηκε η ευκαιρία να συνεισφέρουμε σε αυτήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Armstrong, T. (2009). *Multiple Intelligences in the classroom*. USA, ASCD.
- Bettelheim, B. (1995). *Η γοητεία των παραμυθιών*. Αθήνα, Γλάρος.
- Campbell, J. (1998). *Η δύναμη του μύθου*. Αθήνα, Ιάμβλιχος.
- Chirouter, E. (2013). Τι σκέφτεται η Παιδική Λογοτεχνία; Φιλοσοφώντας με τα παιδιά χάρη στην ανάγνωση διηγημάτων. Στο D. Kennedy (Ed.), *Φιλοσοφία, φιλοσοφία είσαι εδώ; Κάνοντας φιλοσοφία με τα παιδιά* (pp. 293-307). Αθήνα, Διάδραση.
- DeAmicis, B. (1999). *Multiple Intelligences made easy*. Tuscon, Zephyr Press.
- De Bono, E. (1999). *Six thinking hats*. United states of America, Back Bay Books.
- Gardner, H. (2006). *Multiple Intelligences: New Horizons*. New York, Basic Books.
- Gardner, H. (2011). *Πως το παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο: Μέθοδοι διδασκαλίας σε αρμονία με τους τρόπους σκέψης του παιδιού*. Αθήνα, Διάδραση.
- Glasgow, J. (2002). *Using young adult literature: Thematic activities based on Gardner's multiple intelligences*. Norwood, Christopher-Gordon Publishers
- Iser, W. (1983). *The implied reader*. Baltimore, The John Hopkins university press.
- Jauss, H. R. (1995). *Η θεωρία της πρόσληψης: τρία μελετήματα*, Αθήνα, Εστία.
- Konrad, L. (1989). *Τα 8 θανάσιμα αμαρτήματα του πολιτισμού μας*. Αθήνα, Θυμάρη
- Lazear, D. (2003). *Eight ways of teaching: The artistry of teaching with Multiple Intelligences*. Glenview, SkyLight Professional Development.
- Maslow, A. (2011). *Κίνητρα και Προσωπικότητα*. Αθήνα, Αιώρα.
- Mialaret, G. (2011). *Περί παιδαγωγικής και εκπαίδευσης*. Αθήνα, Gutenberg.
- Newton, K.M. (Ed.) (2013). *Η λογοτεχνική θεωρία του εικοστού αιώνα*. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Propp, V. IA. (1991). *Μορφολογία του παραμυθιού: η διαμάχη του Κ. Λέβι-Στρως με τον Β.Γ. Προπ και άλλα κείμενα*. Αθήνα, Καρδαμίτσα.
- Robinson, K. (2011). *Άλλη Λογική: Για μια επανάσταση δημιουργικότητας*. Αθήνα, Εν Πλω.
- Rosenblatt, L. M. (1994). *The reader, the text, the poem: the transactional theory of the literary work*. Carbondale, Southern Illinois university press.
- Rousseau, J.J. (χ.χ.). *Αιμίλιος ή για την εκπαίδευση*. Αθήνα, Αναγνωστίδης.

- Βάμβουκας, Μ. (2010). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα, Γρηγόρη.
- Αγγελάκος, Κ. (επιμ.) (2010). *Πρόσωπα ιδέες και θέματα στις επιστήμες της αγωγής :από το μύθο της παιδαγωγικής επάρκειας στην ουσία της παιδαγωγικής σκέψης*. Αθήνα, Κέδρος.
- Αριστοτέλης, (1995). *Απαντα*, Τόμος 34, *Περί Ποιητικής*. Αθήνα, Κάκτος.
- Γεωργόπουλος, Δ. (2015). *Το γυναικείο φύλο στα λογοτεχνικά και αυτοβιογραφικά κείμενα της Πηνελόπης Δέλτα: Γυναικείοι λογοτεχνικοί χαρακτήρες και έμφυλες αποτυπώσεις τους*. Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη
- Δέλτα, Π. (2017). *Παραμύθι χωρίς όνομα*. Βιβλιοθήκη «Πηνελόπη Δέλτα». (Ανακτήθηκε ηλεκτρονικά από: <https://www.taexeiola.gr/pinelopidelta/>).
- Ζάννας, Α. Π. (2006). *Π. Σ. Δέλτα :σύγχρονες προσεγγίσεις στο έργο της*. Αθήνα, Εστία.
- Ζεβού, Α. (1992). *Λογοκρισία και αντιστάσεις στα κείμενα των παιδικών μας χρόνων: ο Ροβινσώνας, η Αλίκη και το Παραμύθι χωρίς όνομα, ανάγνωση από μια ενήλικη*. Αθήνα, Οδυσσέας.
- Ζερβού, Α. (1999). *Στη χώρα των θαυμάτων: το παιδικό ανάγνωσμα ως σημείο συνάντησης παιδιών και ενηλίκων*. Αθήνα, Πατάκης.
- Ζερβού, Α. (1999). Η λογοτεχνία στο σχολείο ή απορίες μιας ενήλικης που διαβάζει λογοτεχνία. Στο Β. Αποστολίδου και Ε. Χοντολίδου (Επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*(pp. 15-34). Αθήνα, Γιώργος Δαρδάνος.
- Καλλίνης, Γ. (2005). *Εγχειρίδιο αφηγηματολογίας :εισαγωγή στην τεχνική της αφήγησης*. Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Καλογήρου, Τζ. Κατσίκη-Γκίβαλου Κ.(επιμ.) (2005). *Η λογοτεχνία στο σχολείο: θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα, Γιώργος Δαρδάνος.
- Καπράλου, Γ. (2012). Οι αντιλήψεις του Πλάτωνα στην Πολιτεία για την τέχνη και η προσέγγισή τους από την Αγγλοσαξονική βιβλιογραφία (διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα).
- Κατεβαΐνη Μπίτζου, Η. (2014). *Η συμβολή του μύθου του παραμυθιού και της αφήγησης στην ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού: το παράδειγμα Νίκου Καζαντζάκη Στα παλάτια της Κνωσού*. Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.
- Καραμπίνη, Π. (2009). *Συγκριτική ανάλυση των παιδαγωγικών προτύπων στο έργο της Π. Σ. Δέλτα – Δ. Σωτηρίου – Α. Ζέη*. Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Κοκκινάκη, Ν. (2007). *Πηνελόπη Δέλτα: η ζωή και το έργο της σαν παραμύθι*. Αθήνα, Άγκυρα.
- Μακράκης, Β. (1998). Απομυθοποιώντας το μεθοδολογικό μονισμό. Στο Παπαγεωργίου, Γ (επιμ.). *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Αθήνα, Γιώργος Δαρδάνος.

- Μακράκης, Β. (2005). *Ανάλυση δεδομένων στην επιστημονική έρευνα με τη χρήση του SPSS: από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα, Gutenberg.
- Μόρεν, Ε. (1999). *Οι επτά γνώσεις κλειδιά για την παιδεία του μέλλοντος*. Αθήνα, εκδόσεις του εικοστού πρώτου.
- Μπαχτίν, Μ. (2014). *Δοκίμια ποιητικής*. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Νικολουδάκη Σουρή, Ε. (2003). *Της Κρήτης... αφηγηματολογικές προσεγγίσεις*. Αρχάνες, Γ.Ν. Δουνδουλάκης.
- Νικολουδάκη Σουρή, Ε. (2005). *Το διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών ως χώρος συνάντησης της ιστορίας και της λογοτεχνίας ενός τόπου*. Ηλεκτρονικά μαθήματα (ιστοσελίδα ΠΤΔΕ πανεπιστημίου Κρήτης).
- Ξανθάκου, Γ. (2011). *Δημιουργικότητα και καινοτομία στο σχολείο και την κοινωνία*. Αθήνα, διάδραση.
- Παπαδάτος, Γ. (2014). *Το παιδικό βιβλίο στην εκπαίδευση και στην κοινωνία*. Αθήνα, Παπαδόπουλος.
- Πατέρα Α., Τσιλιμένη Τ. (2012). *Φιλαναγνωσία και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού: θεωρητικές προσεγγίσεις, δραστηριότητες και παιχνίδια*. Αθήνα, Επίκεντρο.
- Πάτσιου, Β. Καλογήρου, Τζ. (2013). *Η δύναμη της λογοτεχνίας*. Αθήνα, Gutenberg.
- Πολύζου, Α. (2009). *Η Έρευνα-Δράση ως μαθησιακή και ερευνητική μεθοδολογία*. Στο Μ. Πουρκός. (επιμ.) *Τέχνη, παιχνίδι, αφήγηση: ψυχολογικές και ψυχοπαιδαγωγικές διαστάσεις*. Αθήνα, Τόπος.
- Πουρκός, Μ. (επιμ.) (2015). *Η απύουσα παρουσία του σώματος και του βιώματος στις διαδικασίες εκπαίδευσης, μάθησης και ανάπτυξης*. Αθήνα, Τόπος.
- Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (2010). *Εισαγωγή στην παιδαγωγική επιστήμη*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Ροντάρι, Τ. (2001). *Γραμματική της φαντασίας*. Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Σαββάκη, Ε. (2012). *Οι παράλληλοι εαυτοί μας: Λογική σκέψη και διαίσθηση, συνείδηση χωρίς ομιλία, ενοποίηση μέσω του ομιλούντος εαυτού*. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Σακελλαρίου, Χ. (1990). *Πηνελόπη Δέλτα: Η ζωή και το έργο της*, Αθήνα, Κίνητρο.
- Σπυριδάκης, Ε. (2009). *Η τέχνη στη σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη*. Ανακτήθηκε από <http://www.artmag.gr/articles/art-thinking/item/403-htexnistiskepsitouplatwnakaitouaristoteli>
- Ταχατάκη, Ε. (2012). *Κρητικά παραμύθια :και άλλα μνημεία λόγου του λαϊκού μας πολιτισμού*. Αρχάνες, Πολιτιστικός-Φυσιολατρικός & Εκδρομικός σύλλογος Αρχανών «Η Χαραυγή».
- Τριβιζάς, Ε. (2014). *Ας φανταστούμε (ομιλία στο TEDx Athens)*. Ανάκτηση από <http://antikleidi.com/2014/08/10/trivizas-ted/>
- Τσελίκια, Β. (2004). *Πηνελόπη Δέλτα: αφήγηση ζωής*. Αθήνα, Ολκός.

Τσιλιμένη, Τ. Δ. (2011). *Αφήγηση και εκπαίδευση: Εισαγωγή στην τέχνη της αφήγησης, άρθρα και μελετήματα*. Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο

Φίλιας, Β. (2005). *Κοινωνιολογία του πολιτισμού*. Αθήνα, Παπαζήσης.

Χέντερσον, Γ. (1964). Οι αρχέγονοι μύθοι και ο σύγχρονος άνθρωπος. Στο Κ. Γιούνγκ (Ed.), *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*. Αθήνα, Αρσενίδης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Τώρα που το δικό μας λογοτεχνικό ταξίδι έφτασε στο τέλος του, χρειαζόμαστε τη βοήθειά σου. Θέλουμε να μας πεις τη γνώμη σου για όσα έζησες και έκανες στις συναντήσεις μας. Όσα θα μας πεις είναι πολύ σημαντικά γιατί θα μας βοηθήσουν να δούμε τη λογοτεχνία μέσα από τα μάτια σου και να βελτιώσουμε τις δραστηριότητές μας, έτσι όταν τις κάνουμε με άλλα παιδιά σε άλλες τάξεις να είναι ακόμα καλύτερες. Θυμήσου πως στο ερωτηματολόγιο δεν χρειάζεται να γράψεις το όνομά σου και έτσι μπορείς να πεις ελεύθερα τη γνώμη σου. Προσπάθησε να είσαι όσο πιο ειλικρινής μπορείς στις απαντήσεις σου. Αυτό θα μας βοηθήσει πολύ!

Απαντήστε βάζοντας ένα Χ στο αντίστοιχο κουτάκι ή γράφοντας τις απαντήσεις σου στα κενά.

ΦΥΛΟ

ΚΟΡΙΤΣΙ		ΑΓΟΡΙ	

Τα 3 περισσότερο αγαπημένα μου μαθήματα είναι:

1. _____ 2. _____ 3. _____

Στον ελεύθερο μου χρόνο μου αρέσει να: (χόμπι, εξωσχολικές δραστηριότητες κλπ)

1. _____ 2. _____ 3. _____

Το βιβλίο της Π. Δέλτα «Παραμύθι χωρίς όνομα» μου **άρεσε**:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Τα βίντεο που βλέπαμε και ακούγαμε την ιστορία μου **άρεσαν**:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Όταν είχα το κείμενο της ιστορίας μπροστά μου και μπορούσα να το διαβάσω ενώ το άκουγα μου **άρεσε**:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Όταν ακούγαμε την ιστορία ζωντανά από την κυρία την ώρα του μαθήματος μου **άρεσε**:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Όταν διαβάζαμε την ιστορία εγώ και οι συμμαθητές μου μέσα από το κείμενο μου

άρεσε:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Τα σχεδιαγράμματα που κάναμε στον πίνακα ή συμπληρώναμε στις φωτοτυπίες (το τραινάκι της ιστορίας μας, οι συμβουλές της γνώσης κλπ) μου **άρεσαν:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Από τους παραπάνω τρόπους που μαθαίναμε την ιστορία με βοηθούσε περισσότερο να την **καταλάβω:**

Τα βίντεο Να έχω μπροστά μου το κείμενο Η ζωντανή αφήγηση

Το διάβασμα των συμμαθητών μου Τα σχεδιαγράμματα

Οι κούκλες που φτιάξαμε στην πρώτη συνάντηση μου **άρεσαν:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το ημερολόγιο του ήρωα που γράψαμε στη δεύτερη συνάντηση μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το επιτραπέζιο παιχνίδι που φτιάξαμε στην Τρίτη συνάντηση μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Τα γράμματα που γράψαμε στον Κατεργαρίσκο, τον Δάσκαλο και τον Λαγόκαρδο στην τέταρτη συνάντηση μου **άρεσαν:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το παιχνίδι με τα 6 καπέλα σκέψης που παίξαμε στην πέμπτη συνάντηση για να βρούμε λύσεις στο πρόβλημα του Βασιλόπουλου μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το trailer που φτιάξαμε στην έκτη συνάντηση μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το τραγούδι που γράψαμε στην έβδομη συνάντηση μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Το ταξίδι του ήρωα που μάθαμε και η αυτοβιογραφία μας που γράψαμε στην όγδοη συνάντηση μου **άρεσε:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Οι ομαδικές δραστηριότητες μου **άρεσαν:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Οι ατομικές δραστηριότητες μου **άρεσαν:**

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Αισθάνομαι ότι **συνεργάστηκα καλά** με τους συμμαθητές μου όταν φτιάχναμε κάτι σε ομάδες:
Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Οι δραστηριότητες που κάναμε με βοήθησαν να **αισθανθώ δημιουργικός/ή**:

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Οι δραστηριότητες με βοήθησαν να μάθω να **σκέφτομαι περισσότερο** και πιο βαθιά, να αναζητώ τις κρυμμένες αιτίες και το γιατί πίσω από όσα διαβάζω και ακούω.

Καθόλου λίγο αρκετά πολύ

Από όλες τις συναντήσεις αυτό που μου άρεσε περισσότερο ήταν:

Γιατί _____

Από όλες τις συναντήσεις αυτό που μου άρεσε λιγότερο ήταν:

Γιατί _____

Αυτό που μου άρεσε περισσότερο από «το παραμύθι χωρίς όνομα» ήταν:

Αυτό που μου άρεσε λιγότερο από «το παραμύθι χωρίς όνομα» ήταν:

Κάτι που έμαθα από την επαφή μου με τη λογοτεχνία και το θεωρώ σημαντικό ήταν:

Κάτι που έμαθα από το συγκεκριμένο βιβλίο και το θεωρώ σημαντικό ήταν:

Σε ευχαριστούμε πολύ!

Και μην ξεχνάς... τα βιβλία να αγαπάς!

